

Henkilökohtainenko poliittista?

Uusfeminismin haaste ja naiskysymyksen uudelleenmäärittely
kansandemokraattisessa naisliikkeessä 1977–1983

Maria Kristiina Liikamaa

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Poliittinen historia

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Poliittinen historia	
Tekijä – Författare – Author Liikamaa Maria Kristiina			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Henkilökohtainenko poliittista? Uusfeminismin haaste ja naiskysymyksen uudelleenmäärittely kansandemokraattisessa naisliikkeessä 1977–1983			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Poliittinen historia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 142
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tutkielmassa tarkastellaan kansandemokraattisen naisliikkeen ja Suomessa 1970–1980-luvulla vaikuttaneen toisen aallon feminismin yhteistyö- ja vaikutussuhteita sekä konkreettisesti että aatteellisesti. Tavoitteena on selvittää, miten kansandemokraattinen naisliike reagoi feministisen naisliikkeen yhteiskunnalle heittämään haasteeseen. Tarkastelu tapahtuu paitsi liikkeiden varsinaista yhteistyötä erittelemällä, myös analysoimalla naiskysymyksen uudelleenmäärittelyä kansandemokraattisen naisliikkeen puitteissa. Ilmiötä tarkastellaan aikakauden laajemman kansalaisuusaktiivisuuden murroksen kurkistusaukosta hyväksikäyttäen teoriaa uusista yhteiskunnallisista liikkeistä sekä teorian kerryttämää feminististä kritiikkiä. Kansandemokraattinen naisliike rajataan tutkielmassa kahteen toimijaan: Suomen Naisten Demokraattiseen Liittoon (SNDL) ja Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) keskuskomitean naistyöjaostoon. SNDL oli demokraattinen yhteistyöjärjestö, naistyöjaosto taas perustettiin 1980 tekemään selvitystyötä ja uudelleenjärjestelemään puolueen naistyötä. Tutkielman aikarajaus 1977–1983 määräytyy Solveig Bergmanin (2002) muotoileman suomalaisen feministiliikkeen kehityskaaren mukaan: liikkeen läpimurto tapahtui vuosina 1977–1980 ja sen institutionalisoituminen vuodesta 1980 eteenpäin. Rajauksella mukailaan SNDL:n liittokokouskausia 1977–1980 ja 1980–1983 sekä SKP:n naistyöjaoston elinkaarta. Tutkielman aineisto koostuu SNDL:n ja SKP:n naistyöjaoston arkistoihin kootusta materiaalista: pöytäkirjoista ja niiden liitteistä, seminaarimateriaaleista, puheista, painatteista, toimintasuunnitelmista ja -kertomuksista, poliittisista asiakirjoista sekä kannanotoista. Lisäksi tarkastellaan SNDL:n äänenkannattajana toiminutta naistenlehteä (Uusi Nainen) ja liiton sisäistä tiedotuslehtistä (Pippuri). Aineistoja säilyttää Kansan Arkisto. Uudet feministiliikkeet saivat 1970-luvun jälkipuoliskolla runsaasti huomiota julkisessa keskustelussa totutusta poikkeavilla toimintatavoillaan ja yksityiselämän sfääriin kiinnittyvillä kysymyksenasetteluillaan. Niiden suosio nähtiin kansandemokraattisessa naisliikkeessä haasteena, johon oli pyrittävä vastamaan, jotta edelleen annettaisiin omasta liikkeestä kuva relevanttina naisten aseman ajajana. SNDL:n keskusliittotason suhtautuminen feministiliikkeisiin pysyi vuosina 1977–1979 välitelevänä, mutta 1980-luvun alussa feministijärjestöjen yhteydenottoihin alettiin vastata omilla tapahtumakutsuilla ja yhteistyöehdotuksilla. Vuodesta 1981 eteenpäin konkreettinen yhteistyöalue paitsi uusien naisliikkeiden myös muiden 1980-luvun kansanliikkeiden kanssa löydettiin ydinaseita vastustaneesta uudesta rauhanliikkeestä, erityisesti pohjoismaisten naisten rauhanmarseista, Ydinaseeton Pohjola -vetoomuskampanjasta ja kansainvälisen naistenpäivän laajapohjaisista yhteistyötoimikunnista. Jo ennen varsinaista yhteistyötä kansandemokraattinen naisliike pyrki tarjoamaan vastauksensa uusfeministien esittämiin kysymyksiin ja pääsemään osalliseksi aiheesta käytyyn keskusteluun. Tuttujen aiheiden, kuten äitiyssuojelun, matalapalkkaongelman ja naisten poliittisen edustuksen, lisäksi alettiin puhua yksityiselämän rakenteellisista ongelmista, kuten perheväkivallasta, seksuaali- ja lisääntymisterveyden puutteista, tasa-arvoisesta perhe-, parisuhde- ja seksielämästä sekä naista halventavasta mainonnasta, pornografiasta ja prostituutiosta. Liikkeessä alettiin myös lämmitä ajatukselle marxilaisen teoriaperinteen uudistamisesta sukupuolen näkökulmasta. Liiton ulospäin suuntautuvan työn välineenä toiminut Uusi Nainen koki täysimääräisen feministisen herätyksensä vuosina 1982–1983 päätoimittajan vaihdoksen myötä, mutta jo tuota ennen lehdessä puitiin naisten elämää varsin monipuolisesti ja poliittiset tasot huomioiden. Tutkielma osoittaa, että kansandemokraattisessa naisliikkeessä koettiin 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa painetta toiminnan uudistamiseen naisliikkeen tuolloiset vaatimukset paremmin huomioonottavaksi ja nuoriin, radikaalisoituneisiin naisiin vetoavaksi. Liikkeen sortokäsitys, joka oli kiinnittynyt puhtaasti omistavan luokan ja työläisten taloudelliseen suhteeseen, sai tästä syystä rinnalleen teorian yhteiskuntaa läpileikkaavasta naisalistuksesta, patriarkaatista. Näitä käsityksiä yhdistellen liike asemoi itseään vanhojen poliittisten liikkeiden ja uuden naisliikkeen välimaastoon samalla olemassaolostaan kommunistien hajaannuksen kourissa kamppailen.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords kansandemokraatit, poliittiset järjestöt, naisliikkeet, feminismi, uudet liikkeet, naisnäkökulma, naisen asema			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Pauli Kettunen			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1. Johdanto.....	1
1.1. Aiempi tutkimus ja tutkimusaiheen perustelu.....	2
1.2. Tutkielman rajausta.....	7
1.2.1. Kansandemokraattinen naisliike	7
1.2.2. Feminismin läpimurto ja institutionalisoitumisen aika	9
1.3. Näkökulma ja lähestymistavat	11
1.3.1. Yhteiskunnallisten liikkeiden murros ja uusi feminismi	11
1.3.2. Uudet ja vanhat liikkeet sekä liiketutkimuksen feministinen kritiikki.....	15
1.4. Tutkimuskysymykset ja aineisto	19
1.5. Tutkielman rakenne.....	20
2. Naiset kansandemokraattisessa liikkeessä.....	22
2.1. Liikkeen hajaannus 1964–1986	22
2.2. Naisliitto muutoksen tuulissa 1977–1983	26
2.3. SKP:n keskuskomitean naistyöjaoston vaiheita.....	29
2.4. Toimijoiden keskinäissuhteet	32
3. Feminismi Suomessa	34
3.1. Lähtökohdat	34
3.2. Feministiset ryhmät, periaatteet ja toimintatavat	39
3.3. Valtiofeminismi pohjoismaisena erikoispiirteenä	45
4. Yhteisrintama vai erillistaisto	47
4.1. Haasteen edessä	47
4.2. ”Feministejä emme ole emmekä aio tulla –”	57
4.3. Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta	62
4.4. Sosialismin teoreetikot naisongelmasta	64
4.5. Naisen vapautuminen ja marxilaisuus	73
4.6. Kaiken selittävästä kapitalismista patriarkaattiin.....	80
4.7. Naispoliittisia virtauksia	84
4.8. Perheistä seksuaalipolitiikkaan	92
4.9. Naisruumis kaupan.....	100
4.10. Feminismin uhka ja mahdollisuus Uudessa Naisessa.....	103
5. Kansalaisaktivismi yhteiskunnan muutosvoimana	114
5.1. Uusia huolenaiheita ja vaihtoehtovaihtamista	114
5.2. Kansandemokraattinaiset suhteessa vaihtoehtoliikkeisiin	116
5.3. Rauhanmarsseja ja ydinaseetonta Pohjolaa	121
5.4. Naistenpäivät yhteistoiminnan näyttämöinä	124
6. Johtopäätökset	128
Lähteet	134
Liitteet.....	139

Käytetyt lyhenteet

ASS	Akateeminen Sosialistiseura
Deva	Demokraattinen Vaihtoehto
END	European Nuclear Disarmament
KansA	Kansan Arkisto
KU	Kansan Uutiset
kk	keskuskomitea
lk	liittokokous
ltn	liittoneuvosto
ltk	liittotoimikunta
NRP	Naiset Rauhan Puolesta
NKDL	Naisten Kansainvälinen Demokraattinen Liitto
prj	piirijärjestö
pk	pöytäkirja
siht.	sihteeristö
SOL	Sosialistinen Opiskelijaliitto
SYP	Sosialistinen Yhtenäisyyspuolue
SDNL	Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
SKP	Suomen Kommunistinen Puolue
SKL	Suomen Kristillinen Liitto
SMP	Suomen Maaseudun Puolue
SNDL	Suomen Naisten Demokraattinen Liitto
SDP	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
RKP	Suomen ruotsalainen kansanpuolue
Tymr	Tampereen yliopiston marxilaiset ryhmät
TAMY	Tampereen yliopiston ylioppilaskunta
TANE	Tasa-arvoasiain neuvottelukunta
tvk	työvaliokunta
UN	Uusi Nainen

1. Johdanto

Suomen Naisten Demokraattinen Liitto (SNDL) päätti kesäkuussa 1989 järjestetyssä 15. liittokokouksessaan esittää Suomen Kansan Demokraattiselle Liitolle (SKDL) ja Suomen Kommunistiselle Puolueelle (SKP), että se tulisi mukaan perustamaan uutta vasemmistopuoluetta ja toimisi sen naisjärjestönä. Liittokokous oli tuolloin halukas kehittämään ”vasemmistolaista, radikaalia, feminististä naisliittoa, joka omassa piirissään ja yhteistyössä muiden naisten kanssa muotoilee naispoliittisia tavoitteita ja toimii niiden edellyttämällä tavalla”. Näitä naispoliittisia tavoitteita muotoiltaisiin oman arjen, ympäristön, tilastojen, selvitysten, aineistojen ja omien tutkimusten lisäksi naistutkimukseen nojaten.¹

Nyt tiedetään, että SNDL:stä ei tullut Vasemmistoliiton naisjärjestöä, vaan huhtikuussa 1990, kun uutta puoluetta perustettiin, SNDL kokoontui ylimääräiseen liittokokoukseen, jonka päätöksillä naisliitto ajettiin alas.² Vasemmistoliiton perustamisessa se oli mukana yhtä kaikki ja osa liiton perinnöstä jäi elämään syksyllä 1990 perustettuihin Vasemmistonaisiin. Väljästi organisoitu ja projektivetoinen järjestö, joka otti toimintansa kiinnostukseksi paitsi ympäristökysymykset myös naisten seksuaalisuuden ja uudenlaisen naistietoisuuden, lienee elävä esimerkki siitä, mitä vanhan vasemmistolaisen naisliikkeen ja uuden feminismin yhteistyöllä voitiin synnyttää.³ Vasemmistopoliitikko ja *Kansan Uutisten* päätoimittaja Sirpa Puhakka on todennut, että Vasemmistoliitto syntyi vastauksena uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kansandemokraateille heittämään haasteeseen; samaa voinee olettaa Vasemmistonaisista.⁴

Ennen Vasemmistoliiton perustamista oli kuitenkin kausi, jolloin tuohon haasteeseen pyrittiin vastaamaan vanhojen järjestöjen toimintaa kehittämällä. Tuo kausi, rajatummin kansandemokraattisen naisliikkeen herääminen ja reaktio feministisen naisliikkeen nousuun 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa, on tämän pro gradu -tutkielman tarkastelun

¹ Suomen Naisten Demokraattinen Liitto Toimintasuunnitelma 15.8.1989–31.12.1989. 4 D toimitteet DJ toimitteet, SNDL:n arkisto, Kansan Arkisto.

² Korpinurmi Riikka, *Itsenäistä naispolitiikkaa ja puoluepolitiikkaan vaikuttamista: Uudenlaisen kaksoisstrategian määrittelyä Vasemmistonaisien perustamisvaiheessa 1988–1990*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2018, 29.

³ Katainen Elina, *Akkain aherrusta aatteen hyväksi. Suomen naisten demokraattinen liitto 1944–1990*. KSL-kirjat, Helsinki 1994, 383–385.

⁴ Puhakka Sirpa, *Vasemmistoliiton synty*. Into-Kustannus, Helsinki 2015, 164.

kohteena. Solveig Bergman totesi väitöskirjassaan vuodelta 2002 feministisen liikkeen vaikuttaneen puoluepoliittisiin naisjärjestöihin ideologisesti ja elävöittävästi. Hänen mukaansa naisten aktiivisuus puoluepoliittisissa järjestöissä voimistui tuona aikana, feministisiä kysymyksiä integroitiin puolueiden poliittisiin agendoihin ja ”puoluepoliittisista naisjärjestöistä tuli politiikassa toimivien naisten tukialueita”.⁵ Tutkielmassa halutaan selvittää, mitä se käytännössä kansandemokraattisen naisliikkeen kohdalla tarkoitti: mikä oli kansandemokraattisen naisliikkeen ja 1970-luvulla Suomeen rantautuneen uusfeminisminäkin tunnetun toisen aallon feminismin keskinäissuhde, miten liikkeet asemoivat itseään suhteessa toiseen, miten ideat sekä toimintamallit liikkuvat niiden välillä ja miltä se kansandemokraattisen naisliikkeen kulmasta katsoen näytti.

Tutkielma katselee 1970–1980-lukujen vaihdetta yhteiskunnallisten liikkeiden murroksen kautta kiinnittyen teoriaan niin kutsutuista uusista ja vanhoista liikkeistä, mutta huomioiden myös 1960-luvulta liikkeelle lähteneen laajemman yhteiskunnallisen, kulttuurisen ja arkielämän muutoksen.

1.1. Aiempi tutkimus ja tutkimusaiheen perustelu

Koska toisen aallon feminismin ja suomalaisen työläisnaisliikkeen keskinäissuhdetta on toistaiseksi tutkittu niukasti, hakee tutkielmani paikkaansa laajemman suomalaisen naisliikkeen historiankirjoituksen joukosta, poliittisen naisliikkeen ja 1970–80-lukujen feminismin tutkimuksen välimaastosta. Nämä tutkimukset voidaan jakaa karkeasti neljään ryhmään: naisliikettä ja feminismiä ilmiöinä tarkasteleviin ja jaotteleviin, suomalaisen feministisen liikkeen toimijoita käsitteleviin, poliittisia naisliikkeitä esitteleviin sekä nimenomaisesti kansandemokraattisten tai kommunististen liikkeiden naistoimijoita ja -järjestöjä sekä näiden aatepohjaa eritteleviin.

Kattavan peruskatsauksen suomalaisen naisliikkeen pitkään historiaan tarjoaa sosiologi Riitta Jallinojan vuonna 1983 julkaistu väitöskirjatutkimus, joka esittää liikehdintää eri vaiheissaan 1800-luvulta aina 1980-luvun alkuun asti. Jallinojan tutkimuksessa käsitellyissä ”taistelukaussissa” voidaan nähdä sama aaltoliike, jota on pidetty naisliikkeelle ja feminismille määritelmällisenä myös kansainvälisessä mittakaavassa.

⁵ Bergman Solveig, *The Politics of Feminism: Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from 1960s to the 1980s*. Åbo Akademi University Press, Turku 2002, 211.

Tehdessään eron naisliikkeiden, naisasialiikkeiden ja feminististen liikkeiden välille Jallinoja toteaa naisasialiikkeiden asettavan kaikki naiset ”jossakin suhteessa yhtenäiseksi eturyhmäksi” ja keskittyvän tämän eturyhmän aseman ajamiseen; feministinen liike taas on yksi naisasialiikkeen taistelukaudesta. Naisliikkeitä – jollaiseksi kansandemokraattinen SNDL:kin voidaan luokitella – puolestaan ovat kaikki ne liikkeet, joihin naiset ovat järjestäytyneet pääasiassa muun kuin naisasian ajamiseksi.⁶ Jallinoja jättää poliittisten naisliikkeiden tarkastelun muille, mutta uuden feminismin aikaan hän paneutuu teoksen kolmannessa luvussa ”Feministinen liike 1973–”.⁷ Teoksen kirjoittamisajankohdasta johtuen Jallinoja ei tosin pysty vetämään kaudesta kovin kauaskantoisia johtopäätöksiä.

Solveig Bergman vertailee suomalaista autonomista feminismiä Länsi-Saksan ja Pohjoismaiden liikehdintöihin väitöskirjassaan vuodelta 2002 ja artikkelissaan vuodelta 1998.⁸ Väitöskirjassaan hän antaa feminismin nimeksi sille ”kollektiiviselle toiminnalle, joka selvästi haastaa vallitsevia sukupuolittuneita valtarakenteita tai sukupuolijärjestystä”.⁹ Bergman nostaa merkittävimiksi länsisaksalaisen liikkeen käsittelemiksi teemoiksi ja eräänlaisiksi kiintopisteiksi 1970-luvun aborttikysymyksen myötä heränneen vaatimuksen naisten kehollisesta itsemääräämisoikeudesta, seksuaalisuuden, naisiin kohdistuvan väkivallan ja pornografian, tärkeimmiksi ominaispiirteiksi taas korostuneen antihierarkkisuuden ja erilaiset naisten perustamat feministiset instituutiot, kuten terveys- ja kurssikeskukset, naisten talot, teatterit ja kahvilat.¹⁰ Suomalainen liike keskittyi aluksi julkisiin tasa-arvo- ja sukupuoliroolikysymyksiin, sitten varsinaisessa autonomiavaiheessaan – enimmäkseen suomenruotsalaisten muodostamissa ryhmissä – henkilökohtaisen politisointiin, siis esimerkiksi arjen, seksuaalisuuden ja kulttuurin ongelmiin. Antihierarkkisuus ei ollut täällä yhtä jyrkkää, eikä feministisiä instituutioita oikeastaan perustettu.¹¹ Molemmissa maissa toimijat siirtyivät usein jossain vaiheessa vaikuttamaan puoluepolitiikkaan tai muihin liikkeisiin, mutta Suomessa kehitys oli tässä

⁶ Jallinoja Riitta, *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*. WSOY, Juva 1983, 12–13.

⁷ Jallinoja 1983, 191–247.

⁸ Bergman 2002; Bergman Solveig, Naisliikehdinnän moninaisuus. ”Uusi” suomalainen naisliike yhteiskunnallisena liikkeenä. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 165–186.

⁹ Bergman 2002, 19.

¹⁰ Bergman 2002, 92–133.

¹¹ Bergman 2002, 134–191.

suhteessa nopeampaa valtiofeministisen, eli tavoitteet poliittisten puolueiden ja valtion kanssa integroimaan pyrkivän, suuntauksen vuoksi.¹²

Suomalaisten feministiryhmien toiminnasta on toistaiseksi kirjoitettu vähäisesti, mutta muutamia teoksia kuitenkin löytyy. Pia Ingström on koostanut 1970-luvun feministiaktivistien haastattelujen pohjalta muistelmateoksen, jossa kuvataan aikakauden feministiryhmien toimintamuotoja ja aatteita. Teos on oivallinen apu ajankuvan hahmottamiseen ja päästää lukijan kurkistamaan liikkeissä vaikuttaneiden naisten käsityksiin omasta toiminnastaan ja syistä sen takana. Helsingissä vuonna 1973 perustettujen ensimmäisten ryhmien Marxist-Feministernan ja Puna-akkojen lisäksi Ingström käsittelee myös näiden jälkeen tulleita, organisaatioltaan vielä hieman löyhempiä ja vähemmän kirjallista materiaalia taakseen jättäneitä ryhmiä, joiden toiminta on tehtävissä näkyväksi lähinnä entisiä aktiiveja haastatteleamalla.¹³

Marxist-Feministernan toimintaa on arkistomateriaalien ja haastattelujen avulla kartoittanut Riikka Taavetti vuonna 2010 valmistuneessa Helsingin yliopiston poliittisen historian pro gradu -tutkielmassaan sekä vuoden 2013 artikkelissa. Taavetin tutkimus antaa niin ikään viitteitä feministisestä aateilmapiiristä ja toiminnasta, mutta syventyy Ingströmiä tai Jallinojaa tarkemmin myös ryhmän aatteelliseen asemoitumiseen. Tutkielma paneutuu ryhmän koko historiaan alusta hiipumiseen asti, mikä näyttäisi olleen suomalaisen feminismin tutkimuksessa harvinaista.¹⁴

Feministisen liikkeen osaksi luetaan vuodesta 1976 eteenpäin myös Naisasialiitto Unioni, jonka koko historia käsitellään Minna Hagnerin ja Teija Förstin teoksessa vuodelta 2006.¹⁵ Järjestön murrosta perinteisestä, paikalleen jämähtäneestä naisasialiikkeestä feministiseksi on lisäksi tarkasteltu Kari Mattilan ja Johanna Suorsan toimittamassa muistelmakokoelmassa *Viattomat, vallattoman ja rohkeat*, joka kokoaa yksiin kansiin

¹² Bergman 2002, 60–61.

¹³ Ingström Pia, *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Suomentanut Tarja Teva. Schildts Kustannus Oy, Helsinki 2007.

¹⁴ Taavetti Riikka, ”*Sinunko rintasi? Ei vaan pääoman!*”: *Marxist-Feministerna-ryhmä ja sosialistisen feminismin mahdollisuus 1974–1978*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2010; Taavetti Riikka, Kohti sosialistista feminismiä: Marxist-Feministerna-ryhmä 1974–1978. *Naistutkimus* 3/2013, 30–40.

¹⁵ Hagner Minna & Försti Teija, *Suffragettien sisaret*. Unioni Naisasialiitto, Helsinki 2006.

suomalaisten, ruotsalaisten, norjalaisten, tanskalaisten ja islantilaisten feministien kokemuksia liikkeen alkuvuosilta.¹⁶

Poliittisista naisjärjestöistä sosialidemokraattisen puolueen naisliikettä on tarkastellut Maria Lähteenmäki, kokoomuksen Vesa Vares ja keskustan taas Ritva Palmunen.¹⁷ SNDL:n matkaa sota-aikana hämeenlinnalaisessa naisvankilassa syntyneestä ideasta varsinaiseen perustamiseen Helsingissä vuoden 1944 joulukuussa ja siitä eteenpäin aina liiton jakautumiseen 1986 ja lopulta Vasemmiston naisten perustamiseen 1990 valottaa Elina Katainen vuoden 1994 teoksessaan. Tarkastelun painopiste on ensimmäisissä vuosikymmenissä ja 1970- ja 1980-luku jäävät auttamatta sivurooliin viimeisten lukujen lyhyinä yhteenvedoina, mutta koska Katainen julkilausuu painotuksensa ja viimeisten vuosikymmenten suhteellisen aliedustuksen jo teoksen esipuheessa, ei sitä tule pitää varsinaisena puutteena.¹⁸

SNDL:n järjestöhistorian lisäksi Katainen on tarkastellut naisen roolia kommunistisessa liikkeessä sekä vuonna 2013 julkaistussa väitöskirjassaan että useissa sitä edeltäneissä artikkeleissa, jotka keskittyvät erityisesti Venäjän vallankumousta seuranneeseen aikaan ja bolševikkien vaikutukseen sukupuolijärjestyksen kyseenalaistajina, esittelevät kommunististen lehtien naiskuvaa ja nostavat Aleksandra Kollontain toiminnan ja kirjoitukset esiin voimakkaana vaikuttajana myös suomalaisen vasemmistonaiseuden muovautumisessa.¹⁹ Myöhemmän vasemmistoliikkeen suhdetta naiskysymyksiin ovat

¹⁶ Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994; Mattila Kari, Uuden naisasian aika Suomessa – 70-luku Naisasialiitto Unionissa, 10–35; Pihlström Ann-Mari, Feminismin voittokulku Unionissa, 36–43; Sääski Leena, Turun Naisunioni, 44–48; Huhtinen Pirkko, Tampereen Naisunionin kaikki kymmenen vuotta, 49–55; Stenberg Tuula, Tasa-arvo on ihmisen tietoisten pyrkimysten tulos, 56–75; Pitkänen-Koli Taina, Oulun Naisunionin vaiheet, 76–90.

¹⁷ Lähteenmäki Maria, *Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosialidemokraattiset Naiset, Helsinki 2000; Vares Vesa, *Kokoomusnaisten matka kodista kabinettiin. Kokoomuksen Naisten Liiton ja Suomalaisen Puolueen Naisjärjestöjen Liiton historia 1906–1983*. Kokoomuksen Naisten Liitto, Helsinki 2009; Palmunen Ritva, *Aitan polulta yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi: keskustalaisen naisliikkeen toimintaa 1906–1985*. Suomen keskustanaiset, Helsinki 1992.

¹⁸ Katainen 1994, 8.

¹⁹ Katainen Elina, *Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus: perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930*. Hansaprint, Helsinki 2013; Katainen Elina, *Kommunistit ja 1920-luvun uusi nainen. Betty Peltosen tarina*. Teoksessa Tauno Saarela, Joni Krekola, Raimo Parikka & Anu Suoranta (toim.) *Väki voimakas II: Aave vai haave?* Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Tampere 1998 (Katainen 1998a), 101–150; Katainen Elina, 'The New Woman' in the Finnish Communist Women's Periodicals in the 1920s. Teoksessa Tauno Saarela & Kimmo Rentola (toim.) *Communism – National & International*. SHS, Helsinki 1998 (Katainen 1998b), 299–313; Katainen Elina, *Rakkauden malja vai vesilasi?* Aleksandra Kollontain uuden moraalien tulintoja Suomessa. Teoksessa Elina Katainen & Pirkko Kotila (toim.) *Väki voimakas 15: Työväki ja tunteet*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Saarijärvi 2002, 111–144.

tarkastelleet Riikka Korpinurmi ja Milla Pyykkönen pro gradu -tutkielmissaan. Korpinurmi tarkastelee Vasemmistonaisten naispolitiikkaa ja puoluepoliittista vaikuttamista järjestön perustamisvaiheessa ja Pyykkönen 2010-luvun vasemmistolaista feminismiä Suomessa.²⁰

Oman tutkimusaiheeni perustelut ovat haettavissa paitsi edellä esiteltyjen tutkimusten jättämistä katvealueista, myös itsekkästä halustani seurata omia mielenkiinnonkohteitani. Kirjoitin kandidaatintutkielmani SNDL:n äänenkannattajan *Uuden Naisen* naiskuvasta vuosina 1977–79 kevyesti tuon ajan feminististä nousua viistäen ja kiinnostus kansandemokraattiseen naisliikkeeseen jäi, samoin feministeihin. Elina Kataisen päätös kirjoittaa SNDL:n historia 1940- ja 1950-lukuihin keskittyen ja tiettyjä paikallisosastoja voimakkaasti painottaen jättää kiistämättä tilaa naisliiton myöhempiä vaiheita tarkastelevalle tutkimukselle, mutta luo prosessiin myös omat haasteensa. Katainen on käsitellyt loppuvaiheita siinä määrin, ettei pelkkä järjestöhistorian täydentäminen olisi gradun mitassa mielekäästä, mutta kuitenkin sen verran valikoiden, että aikakauden pohjustusta on tehtävä myös itse.

Kiinnostukseni varhaisiin, suomalaisiin feministiliikkeisiin ja kandidaatintutkielmassa merkillepanemani feminismin vilahdukset *Uudessa Naisessa* ohjasivat minut pohtimaan kansandemokraattista naisliikettä tältä kantilta, feministisen liikkeen kautta. Kun Helsingissä 1973 perustettiin toisistaan tietämättä ensimmäiset feministiryhmät, molemmat kiinnittyivät poliittisilta arvoiltaan vasemmistoon ja niitä ajoi halu soveltaa sosialistisia teorioita sorrosta ja alistuksesta sukupuolta koskeviin kysymyksiin.²¹ Bergman onkin todennut, että siinä missä Yhdysvaltain feministit saivat ”kulttuurisen työkalupakkinsa” kansalaisyhteiskunnasta, monet eurooppalaiset feministit saivat omansa sosialismilta ja näin kävi myös Suomessa.²² Kansandemokraateille sosialismin teoriat perinteisessä merkityksessään olivat tietenkin tuttuja, mutta toistaiseksi ei ollut tarkasteltu, heräsikö liikkeen riveissä kaipuu niiden feministisempään soveltamiseen.

²⁰ Korpinurmi Riikka, *Itsenäistä naispolitiikkaa ja puoluepolitiikkaan vaikuttamista: Uudenlaisen kaksoisstrategian määrittelyä Vasemmistonaisten perustamisvaiheessa 1988–1990*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2018; Pyykkönen Milla, *2010-luvun vasemmistolainen feminismi Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto 2013.

²¹ Juvonen Tuula, *Naisaktiivisuuden muuttuvat ehdot*. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere 2010, 266.

²² Bergman 2002, 51.

Tutkiessaan suomalaista naisasialiikettä Riitta Jallinoja jätti poliittiset naisjärjestöt kokonaan syrjään, koska koki niiden edustavan omaa ilmiötä erillään naisasialiikkeen taistelukaudesta ja Solveig Bergmankin rajasi tutkimuksensa autonomisiin feministiryhmiin, joskin tehden tietäväksi myös puoluepoliittisten naisliikkeiden merkityksen naisasiassa. Riikka Korpinurmen gradu Vasemmistonaisten kaksoisstrategiasta toki sivuaa SNDL:nkin suhdetta toisen aallon feminismiin, mutta vain aivan liiton viimeisinä vuosina. Keskittyminen kansandemokraattiseen naisliikkeeseen 1970–80-luvun yhteiskunnallisten liikkeiden murroksen ja uusfeministisen haasteen näkökulmasta tuntuikin ilmeiseltä, kun sen sallivat sekä kansandemokraateista että feministeistä aiemmin tehdyt tutkimukset.

1.2. Tutkielman rajaus

1.2.1. Kansandemokraattinen naisliike

Naisten erillisjärjestäytymisellä on työväenliikkeessä pitkät perinteet. Jo 1800-luvulla työväenyhdistysten ja ammattiosastojen yhteyteen perustettiin naisosastoja, joiden yhdistäjäksi saatiin vuonna 1900 Työläisnaisten liittohallinto. Vuonna 1906 perustettiin Suomen sosialidemokraattinen naisliitto, joka 1920-luvulla muun työväenliikkeen tapaan jakautui sosiaalidemokraattiseen ja kommunistiseen suuntaukseen. Kommunistit jäivät toimimaan vanhaan liittoon sen lakkauttamiseen eli vuoteen 1923 asti, kun taas sosiaalidemokraattisen suunnan kannattajat perustivat toukokuussa 1921 Suomen Sosialidemokraattisen Työläisnaisten Liiton.²³ 1920–1930-luvun poliittinen tilanne ja sodat tekivät loven kommunistinaisten erillistoimintaan, mutta kun Suomen Naisten Demokraattinen Liitto vuoden 1944 lopulla perustettiin, katsoivat perustajat jatkavansa näitä perinteitä.

Kansandemokraattisten naisten toimijuus ei koskaan ollut kokonaisuudessaan sidottavissa yhteen organisaatioon, koska kansandemokraattinen liike itsessäänkään ei ollut aivan yksiselitteisesti järjestetty, mutta SNDL:ää painotetaan tässä tutkielmassa muutamista syistä. Ensinnäkin kokonaisuudessaan reilut 45 vuotta toiminnassa ollut naisliitto oli kansandemokraattien suurin juuri naisten yhteiskunnallisen toiminnan organisoimiseen

²³ Katainen 2013, 83, 134–139.

tähtäävä järjestö ja selkein naisten erillistoiminnan alue. Toisekseen se on oivallinen esimerkki vanhasta, muodollisesti organisoituneesta naisliikkeestä, mikä tekee siitä kiinnostavan tämän tutkielman liiketutkimuksellisen lähestymistavan kannalta.

Liittoa voidaan pitää kansandemokraattisen liikkeen ja SKP:n välineenä ulospäin kurkottamiseen ja paikkansa hakemiseen niiden naisten keskuudesta, joille kommunismin aate ja puolueeseen kuuluminen olivat vieraita ajatuksia. SNDL:n 11. liittokokouksessa pitämässään puheessa väistynyt puheenjohtaja Helvi Niskanen totesi liiton toimineen jo yli 30 vuotta kansandemokraattisen liikkeen yhtenä lipunkantajana pyrkimyksensä innostaa naisia toimintaa yhteiskunnallisen edistyksen puolesta.²⁴ Liiton kytkökset kommunistiseen puolueeseen olivat kiistämättömät, mutta SKDL:n tapaan sen pyrkimyksenä oli luoda laajapohjainen demokraattinen yhteisrintama, ei suinkaan toimia vain SKP:n tunnustuksellisten jäsenten piirissä.

SNDL:n todellinen jäsenmäärä vaihteli 10 000 ja 20 000 välillä, ja sillä oli keskusjärjestötason lisäksi toistakymmentä piirijärjestöä sekä satoja paikallistason perusjärjestöjä.²⁵ Tutkimuksessa lähdetään liikkeelle keskusjärjestötasosta: tarkastellaan liiton johtajistoa, liittohallitusta ja -toimikuntaa, työvaliokuntaa sekä sihteeristöä. Piirijärjestöt ja paikallisosastot tuodaan esiin lähinnä keskusjärjestötason kautta, sekä Elina Kataisen esityksiin luottaen. Näiden syvempi tarkastelu toisi varmasti esiin liiton toiminnan kerroksellisuutta ja vivahteita, mutta ei valitettavasti ole tällä erää mahdollista tutkimusekonomisista syistä. Liiton laajuutta ja moniäänisyyttä pyritään kuitenkin heijastamaan valitun aineiston avulla, esimerkiksi sen lehdistöä tarkastelemalla.

SKP:n keskuskomitean alaisuuteen maaliskuussa 1980 perustettu naistyöjaosto ei sen sijaan ollut itsenäinen naisliike alkuunkaan, vaan SKP:n puolueorganisaation osa, jonka tehtäväksi annettiin kansandemokraattisen liikkeen naistyön selvittäminen ja

²⁴ Helvi Niskasen avajaispuhe XI liittokokoukselle 8.10.1977 – pöytäkirjan liite 1. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–77, Suomen Naisten Demokraattisen Liiton arkisto, Kansan Arkisto.

²⁵ Elina Katainen on todennut, että liiton tarkkoja jäsenmääriä on vaikea laskea, koska tilitykset jäivät usein sekaviksi, eikä jäsenmaksun maksaneiden määrä kuvannut liiton toimintaan osallistuneiden todellista kokonaismäärää. 1970–1980-luvulla vääristymiä aiheuttivat myös liiton osapuolikamppailut, koska jäsenmaksuja saatettiin periä myös ns. nukkuvista tai kuolleista osastoista. Esimerkiksi vuonna 1983 jäsenmaksun maksaneiden jäsenten määrä oli 16 700, minkä lisäksi maksusta oli vapautettu 950 henkeä ja nk. rästiläisiä oli 3300. Katainen 1994, 116–118; Vuosina 1977–1979 ilmoitetut jäsenmäärät vaihtelivat välillä 22 972–25 806, ks. Jäsenmäärät piirijärjestöittäin vv. 1977–1979. 32 C pöytäkirja CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA.

suuntaaminen. Jaoston perustaminen juuri tähän aikaan osoittaa, että ainakin jokin osa puoluejohdosta tiedosti puutteellisuuden naisten parissa tehdyssä työssä ja koki tarpeelliseksi toimia asian eteen – varmasti ainakin osin juuri naisten lisääntyneen yhteiskunnallisen aktiivisuuden innoittamana, joskin SKDL:n heikolla vaalimenestyksellä lienee ollut vähintään yhtäläinen vaikutus päätökseen.

1.2.2. Feminismin läpimurto ja institutionalisoitumisen aika

Tutkielman ajallisessa rajauksessa on otettava huomioon ainakin kaksi näkökulmaa: uuden feministisen naisliikkeen ja kansandemokraattisen naisliikkeen, merkittävimpana SNDL. Ensimmäinen antaisi mahdollisuuden aloittaa tarkastelun niinkin aikaisin kuin vuodesta 1973 eteenpäin, koska silloin ensimmäiset kansainvälisistä vaikutteista intoutuneet feministiryhmät perustettiin Suomessa. Toiminta oli kuitenkin varhaisessa vaiheessaan varsin sisäänpäin kääntynyttä, eikä uusien liikkeiden murros ollut vielä ehtinyt jättää jälkeään ympäröivään yhteiskuntaan tai vanhempiin liikkeisiin. Jo se antaa syyn hypätä hieman eteenpäin aikaan, jolloin jonkinlaista näkyvyyttä oli saavutettu. Tutkimuksen aikarajaus pohjautuu voimakkaasti Solveig Bergmanin väitöskirjassaan muotoilemaan jakoon, jota eritellään alla.

Bergman jakaa suomalaisen feministisen liikkeen kehityksen neljään vaiheeseen. Vuosia 1965–70 määrittä tasa-arvofeminismin nousu ja keskustelu sukupuolirooleista, vuosia 1973–77 taas kysymys henkilökohtaisen politisoimisesta; tuolloin nähtiin ensimmäiset yritykset uudelleenjärjestettyyn ja radikaalimpaan feministiseen toimintaan, jota määrittelivät yksityisen sfäärin kysymykset. Vuodet 1977–80 Bergman nimesi läpimurron vuosiksi, joina feminismi alkoi levitä Suomessa ja vuodesta 1980 eteenpäin koettiin liikkeen institutionalisoitumisen ja eriytymisen vaihe. Tuolloin autonomisen feminismin kasvu jatkui, naisten kulttuuriset projektit kehittyivät ja liike vakiintui.²⁶ Läpimurron asettaminen tutkielman alkupisteeksi tuntuu perustellulta, etenkin kun juuri 1970-luvun lopulla poliittiset naisjärjestöt alkoivat Bergmanin mukaan ottaa vaikutteita feministisestä ajattelusta ja 1980-luvulla aatetta levitettiin tehokkaasti myös puoluepoliittisten lehtien kautta.²⁷

²⁶ Bergman 2002, 134.

²⁷ Bergman 2002, 159–160, 165.

Vuosi 1977 on järkevä alkupiste myös SNDL:n kannalta: liitto vietti 11. liittokokousta Kajaanissa 8.–9.10.1977 ja määritteli siellä toimintasuunnitelmansa tulevalle kolmivuotiskaudelle.²⁸ Tämä liittokokous muodostaakin tarkastelun alkupisteen, josta jatketaan kahden seuraavan kolmivuotiskauden verran vuoden 1983 lopulle. Tuolloin järjestettiin naisliiton 13. liittokokous.²⁹ Tutkimusajan rajaaminen juuri vuosikymmenten vaihteeseen tuntuu mielekkäältä myös koska Elina Katainen on todennut, että 1970-luvulla arki, tunteet ja sukupuoli pyrittiin SNDL:ssä sulkemaan ulos politiikan kentästä, mutta niiden vuoro koitti jälleen 1980-luvulla.³⁰ Liiton osalta rajapyykeiksi muodostuvat siis liittokokoukset 8.–9.10.1977 ja 22.–23.10.1983, mikä tuntuu järjestöllisesti ajatellen mielekkäimmältä vaihtoehdolta, valitaanhan kokouksissa liitolle uudet toimijat ja näin määritellään tulevien vuosien suunta.

SKP:n naistyöjaoston toimia on vaikea rajata samalla periaatteella, sillä jaosto kokousti jokseenkin epäsäännöllisesti, eivätkä sen toimintaa rytmittäneet liittokokousten kaltaiset vedenjakajat. Voidaan kuitenkin katsoa, että maaliskuussa 1980 perustetun jaoston toiminta koki eräänlaisen huippunsa syksyllä 1983 – kuukausi ennen SNDL:n 13. liittokokousta – järjestetyn Naisen asema ja marxilaisuus -seminaarin myötä, joten tarkastelun voi mielestäni perustellusti päättää seminaarin jälkipuintiin. Bergmanin jaottelu tarjoaa tarkastelulle selkeän alkupisteen, mutta vuodesta 1980 alkava institutionalisoitumisen ja eriytymisen aikakausi jää ilman varsinaista lopetusajankohtaa. Tämä jättää tutkijalle vapauden nimetä tarkastelun päätepisteen muihin seikkoihin nojaten. Vuosi 1983 valikoitui tuoksi pisteeksi, koska se vaikutti sekä SNDL:n ja SKP:n naistyöjaoston kannalta perustellulta, mutta myös siksi, että arvioin kahden kolmivuotiskauden riittävän jonkinlaisen muutoksen paikantamiseen.

²⁸ Suomen Naisten Demokraattisen Liiton XI liittokokouksen pöytäkirja 8.–9.10.1977. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–77, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁹ SNDL:n XIII lk:n pk 22.–23.10.1983. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–83, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁰ Katainen 1994, 381.

1.3. Näkökulma ja lähestymistavat

1.3.1. Yhteiskunnallisten liikkeiden murros ja uusi feminismi

Suomalaisessa yhteiskunnassa oli 1960-luvulla lähtenyt liikkeelle monisyinen muutos, jonka kenties tärkein elementti oli nuorison radikalisoituminen ja niin kutsuttujen yhden asian liikkeiden perustaminen, mutta johon liittyi myös kulttuurin valjastaminen radikaalin yhteiskuntakritiikin välineeksi. Pasifistinen Sadankomitea ja kontrollipolitiikkaa kritisoinut Marraskuun liike olivat kumpikin tuon ajan ilmiöitä, samoin taiteen taipuminen sellaisiin vanhoja rakenteita ravisteleviin muotoihin kuin Hannu Salaman *Juhannustanssit*, Arvo Salon *Lapualaisooppera* tai Harro Koskisen *Sikamessias*. Vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen SKDL ja muut vasemmistopuolueet saivat riviensä vahvistukseksi runsaasti nuorisojäseniä, mihin puolueet reagoivat vaihtelevalla innostuksella. Vietnamin sota ja Tšekkoslovakian miehitys poikivat protestiliikkeitä, jotka vauhdittivat nuorten, etenkin opiskelijoiden radikalisoitumista. Vanhan ylioppilastalon valtausta 25.11.1968 voitaneen pitää eräänlaisena symbolina koko ajalleen.³¹

Ilmiö ei tietenkään ollut kotimainen vaan mallia otettiin niin Englannista, Ranskasta kuin Yhdysvalloistakin ja tosiasiallisesti samoja kehityskulkuja käytiin läpi ympäri maailmaa.³² Eric Hobsbawm on kutsunut 1960-luvun lopun nuorisokapinaa ja kulttuurivallankumousta ”vanhan maailmanvallankumouksen viimeiseksi eläköön-huudoksi”, vaikka todellisen vallankumouksen mahdollisuutta ei hänen mukaansa hivottukaan.³³ Hobsbawm uskoi kehityksen johtuneen siitä, että historia oli jättänyt 1960-luvun nuorten ja heitä edeltäneen sukupolven väliin ylitsepääsemättömän kuilun: nuoriso edusti sotien loputtua syntyneitä suuria ikäluokkia, joilta puuttui vanhempiensa kokemus sodanaikaisesta yhteiskunnasta ja joilla oli näitä paremmat mahdollisuudet kouluttautua yhteiskuntaluokasta riippumatta.³⁴

³¹ Tuominen Marja, ”*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*”: *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Otava, Helsinki 1991, 79–87, 110–128, 130–217, 258–342.

³² Nevakivi Jukka, *Jatkosodasta nykypäivään 1944–2009*. Teoksessa Osmo Jussila, Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809–2009*. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki 2009, 288–290.

³³ Hobsbawm Eric, *Äärimmäisyyksien aika. Lyhyt 1900-luku, 1914–1991*. Englanninkielinen alkuteos *The Age of Extremes. The Short Twentieth Century, 1914–1991* vuodelta 1999. Suomentanut Pasi Junila. Vastapaino, Tampere 2014, 559, 377.

³⁴ Hobsbawm 2014, 378–380, 408–416, 555–556.

Suomessa 1960-luvun kulttuuriradikalismien tarjoamasta kasvualustasta nousi taistolainen opiskelijaliike, opiskelijaliikkeen periferiasta puolestaan 1970-luvun feministinen liike. Tuota 1970–80-luvun suomalaista feminismiä ja sen juuria sekä vanhassa porvarillisessa naisasialiikkeessä että 1960-luvun kulttuuriradikalismien perinnöstä kummunneessa taistolaisessa opiskelijaliikkeessä käsitellään luvussa 3. 1980-luvun alkua kuitenkin leimasi myös muiden niin kutsuttujen vaihtoehtoliikkeiden nousu. Vaihtoehtoliikkeiksi tai uusiksi liikkeiksi on feminismin ohella kutsuttu muun muassa ympäristöliikettä ja ydinaseita vastustanutta rauhanliikettä, ja ne on nähty kontrastina ”vanhoille liikkeille” kuten työväenliikkeelle tai raittiusliikkeelle.

Tiina Heikkilän mukaan vaihtoehtoliikkeet kritisoivat edustuksellista demokratiaa, palkkatyöläisyhteiskuntaa, valtakulttuuria ja modernisaatiota nostaten julkisuuteen uusia teemoja ja pakottaen vakiintuneet puolueet reagoimaan niihin.³⁵ Kouriintuntuvimpiin esimerkkeihin ajan liikkeistä lienee vihreä liike, joka alkoi vaihtoehtoisena kansalaisaktiivisuutena ja muotoutui vajaan vuosikymmenen poliittiseksi puolueeksi. Vihreiden kehitys todistaa, että vaihtoehtoiset järjestöt harvoin pysyivät sellaisina. Solveig Bergman toteaa, että löyhät ja epähierarkkiset järjestöt eivät oikein juurtuneet Suomeen ja suora toiminta sekä kansalaistottelemattomuus olivat tällaisissa uusissa liikkeissä muihin maihin verraten heikkoja, jolloin 1980-luvun uudenlainen liikeaktiivisuuskin usein sitoutui perinteisiin järjestäytymismalleihin ja -muotoihin.³⁶

Suomalaisia vaihtoehtoliikkeitä tutkinut Esa Konttinen jakaa radikaalin liikehdinnän kahteen vaiheeseen, joista ensimmäistä leimasi luottamus modernisaatioon ja jälkimmäistä skeptisyys sitä kohtaan. Ensimmäinen vaihe kurkotteli 1960-luvun lopulta 1970-luvulle, toinen taas alkoi tuon uuden vuosikymmenen loppupuolella. Asenteissa tapahtunut muutos ei ollut eristettävissä vain vaihtoehtoliikkeiden kenttään, vaan se kieli yhteiskunnan laajemmasta mielialailmaston muutoksesta. 1960-luvun radikalismi oli syvään juurtuneen edistysuskonsa ansiosta perusvireeltään positiivista ja sen protestit osoitettiin

³⁵ Heikkilä Tiina, *Jälkimaterialistinen haaste – SKDL, vaihtoehtoliikkeet ja ympäristökysymys 1983–1984*. Historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto 2016, 3.

³⁶ Bergman 2002, 240.

yhtenäiskulttuurin arvoja ja instituutioita, kuten kirkkoa, uskontoa, armeijaa, isänmaata ja seksuaalisia tabuja vastaan.³⁷

Vuosien 1973–74 öljykriisi horjutti vallinnutta modernisaatiouuskoa ja 1970-luvun jälkipuoliskolla ja 1980-luvun alussa koettiin pehmeiden arvojen nousu, jonka myötä luonnonmukaisen elämän ja yksilön arkimaailman puolustaminen alkoi syrjäyttää rakenne- ja järjestelmäkeskeisen ajattelun. Kritiikki kohdistui modernisaatioon ydinprosesseineen, sillä esimerkiksi jatkuvan taloudellisen kasvun ja byrokratisoitumisen yksilöön kohdistamien paineiden sekä kovan teknologian uskottiin uhkaavan aitoa henkistä ja sosiaalista elämää. 1970-luvun viimeisinä vuosina pienien yhteisöjen, arkielämän ja subjektiviteetin arvostus kasvoi suurien järjestelmien kustannuksella, ja kun poliittisten järjestöjen perustaminen 1980-luvun alussa hidastui, elämäntapayhdistysten määrä kasvoi. Modernisaatiokriittisyys antoi protestille pessimistisen sävyn, mitä Konttinen kuvaa mielipideilmaston tummumisena.³⁸

Aateilmapiirissä ja yhteiskunnallisessa aktiivisuudessa 1960–1980-lukujen välillä tapahtunut muutos on otettava huomioon myös feminisimiä ja kansandemokraattista naisliikettä tarkasteltaessa, sillä vaikka tämän tutkielman kärki on näissä kahdessa, kansandemokraattisten naisten piti samaan aikaan asennoitua moniin muihinkin muutoksiin yhteiskunnassa, ei vain uuden naisliikkeen heille heittämään haasteeseen. Tässä vaiheessa on myös tarpeen selventää, mihin naisliikkeestä tai feminismistä puhuttaessa tarkalleen tämän tutkielman puitteissa viitataan. Käyttämissäni käsitteissä mukailen lähinnä Riitta Jallinojan ja Solveig Bergmanin määritelmiä. Jallinoja erottaa toisistaan naisliikkeen ja naisasialiikkeen kuvaten ensimmäisellä kaikkea naisten liikehdintää, jälkimmäisellä sitä, joka kaikki naiset jossain määrin yhtenäiseksi eturyhmäksi käsittäen keskittyä ajamaan juuri naisasiaa.³⁹ Myös Bergman käyttää naisliikettä eräänlaisena sateenvarjokäsitteenä monenlaiselle naisten liikehdinnälle, kun nimike feministinen liike taas on varattu sellaiselle toiminnalle, joka eksplisiittisesti haastaa vallitsevat sukupuolten valtasuhteet ja sukupuolijärjestyksen. Hän siis määrittelee

³⁷ Konttinen Esa, Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 188–192.

³⁸ Konttinen 1998, 196–199.

³⁹ Jallinoja 1983, 12–13.

feminismin kollektiivisiksi pyrkimyksiksi muuttaa yhteiskunnan sukupuoleen pohjautuvia valtarakenteita ja korostaa tämän kollektiivisen toiminnan monimuotoisuutta, mikä oikeastaan rohkaisisi puhumaan feminismin sijaan useista feminismeistä.⁴⁰ Tämä poikkeaa yhdysvaltalaisesta diskurssista, jossa juuri feminismiä saatetaan pitää kattokäsitteenä ja käyttää jopa koko naisliikkeen synonyymina.⁴¹

Vaikka myös 1800- ja 1900-lukujen vaihteen naisasialiikkeeseen usein viitataan nimenomaan ensimmäisen aallon feminisminä, tulen tässä tutkielmassa asioiden yksinkertaistamiseksi puhumaan tuosta jaksosta lähinnä varhaisena naisasialiikkeenä. Myös 1990-luvulla noussut kolmas ja 2010-luvun neljäs aalto on hyvä tiedostaa naisasialiikkeen jatkuvuuden hahmottamiseksi, vaikka niihin ei tämän tutkielman puitteissa mennäkään.⁴² Käsitettä feminismi käytettäessä tässä tutkielmassa viitataan nimenomaan Yhdysvalloista 1960-luvulla liikkeelle lähteneeseen ja kansainväliseksi liikkeeksi kasvaneeseen toisen aallon feminismiin, jonka piiriin Suomessa kuuluivat autonomiset feministiryhmät ja vuoden 1976 jälkeen Naisasialiitto Unioni. Samasta ilmiöstä käytetään myös käsitteitä uusfeminismi, uusi naisliike ja feministinen naisliike. Poliittisella naisliikkeellä viitataan selkeyden nimissä poliittisten puolueiden naisjärjestöihin, vaikka tosiasiallisesti poliittisen toiminnan määritelmää voidaan pitää paljon tätä laajempänä. Naisasialiike varataan aiemmalle porvarilliselle naisasiayhdistystoiminnalle.

Näistä rajanvedoista huolimatta on hyväksyttävä se tosiasia, että aineistossa naisasianaiseutta ja feminismiä voidaan toisinaan käyttää toistensa synonyymeina, eikä feminismi käsitteenäkään pitäydy aikalaisille yhdessä merkityksessä, vaan sen rajat taipuivat vuosien kuluessa siinä missä liikkeenkin. Kontekstista on kuitenkin useimmin ollut mahdollista päätellä, mihin naisliikkeen monista muodoista viitataan ja missä merkityksessä feminismistä puhutaan.

⁴⁰ Bergman 2002, 14, 18–19.

⁴¹ Bergman 2002, 62.

⁴² Kolmannesta ja neljännessä aallosta ks. esim. Gills Stacy, Howie Gillan & Munford Rebecca (edit.) *Third wave feminism: A critical exploration*. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2007; Rivers Nicola, *Postfeminism(s) and the Arrival of the Fourth Wave*. Palgrave Macmillan, London 2017.

1.3.2. Uudet ja vanhat liikkeet sekä liiketutkimuksen feministinen kritiikki

Sosiologi Kaj Ilmosen mukaan yhteiskunnallinen liike viittaa käsitteenä sellaisiin kollektiivisen toiminnan muotoihin, jotka a) pyrkivät edistämään ja jarruttamaan sosiaalista muutosta ja niin tehdessään saavat aikaa yhteiskunnallisia konflikteja, b) jakavat kohtalaisen yhtenäisen käsityksen siitä, miten tavoitteisiin päästään ja c) herättävät ja ylläpitävät solidaarisuuden tunteja sekä ovat siinä määrin organisoituneita, että syntyä ajallista jatkuvuutta. Lyhyesti sanottuna liikkeellä on siis oltava yhteiset tavoitteet ja keinot sekä solidaarisuutta ja jatkuvuutta. Lyhytaikaiset kollektiivisen toiminnan muodot kuten lakot tai mielenosoitukset voivat oikeissa olosuhteissa kehittyä liikkeiksi, mutta eivät itsessään sellaisia ole.⁴³

Liikkeen organisoitumisen ei tarvitse olla muodollista, riittää että jäsenten välille muodostuu ”vuorovaikutusverkosto”, jonka varaan he voivat rakentaa jaetun identiteettinsä, jonkinlaisen käsityksen ”meistä”.⁴⁴ Ajatus 1980-luvun kupeessa tapahtuneesta yhteiskunnallisten liikkeiden murroksesta kiinnittyy monella tapaa juuri tähän elementtiin, teoriaan siitä, että on olemassa niin sanottuja ”uusia” ja ”vanhoja” liikkeitä, jotka muodostavat erilaisia kokonaisuuksia ja asemoivat itseään yhteiskuntaan eri tavoin.

Vanhat liikkeet toimivat perinteisessä yhteiskunnallisessa toimintatilassa, jossa toimintaa inspiroivia ongelmakohtia ovat esimerkiksi tuotantosuhde, omistavan ja työtätekevän luokan ristiriidat sekä tulonjako. Ne osoittavat vaatimuksensa useimmiten valtionhallinnolle, sillä ongelmakohtat ovat lähtökohtaisesti sellaisia, joihin voidaan vaikuttaa lainsäädännön ja valtion instituutioiden keinoin. Uudet liikkeet taas sijoittelevat itsensä toisin, kiinnostavalla tavalla kaksijakoisesti. Ne ankkuroivat itsensä ja toimintansa ihmisten arkielämään hyvän elämän puolustajiksi. Arjen on tavallisesti katsottu olevan perinteistä politiikkaa vähäpätöisempää ja sijaitsevan jossain sen alapuolella. Toisaalta ne kuitenkin Ilmosen mukaan toimivat myös metapoliittisina voimina, jotka vaativat muutoksia länsimaisen elämäntavan vinoutumiin ja epäkohtiin kuten konsumerismiin,

⁴³ Ilmonen Kaj, Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 15–16.

⁴⁴ Ilmonen 1998, 16.

produktivismiin tai patriarkaattiin, siis asioihin joiden voidaan katsoa olevan perinteisen politiikan yläpuolella, koska mikään poliittinen voima ei niitä yksin kykene muuttamaan.⁴⁵

Ilmonen kehottaa suhtautumaan jakoon jokseenkin kriittisesti, sillä vanhatkin liikkeet ovat joskus olleet uusia. Hän ei kiistä, etteikö traditionaalisten ja jälkitraditionaalisten liikkeiden perusluonteissa ja toimintatavoissa olisi eroja, mutta rohkaisee tarkastelemaan liikkeitä aina samassa kehitysvaiheessa sen sijaan, että uutta liikettä verrattaisiin vanhaan nykytilassaan. Kun elinvoimaisen liikkeen kehitysvaiheiden katsotaan olevan alkuhapuilu, vahva mobilisaatio, vakiintuminen ja institutionalisoituminen, ei ole järkevää verrata mobilisaatiovaiheensa voimassa olevaa uutta liikettä jo institutionalisoituneeseen, uomiinsa asettuneeseen vanhaan.⁴⁶ Tässä tutkielmassa työläisnaisliikkeen traditioon kiinnittyvä SNDL edustaa vanhaa ja feministinen liike puolestaan uutta, mutta koska en ole aikeissa tehdä vertailevaa tutkimusta liikkeiden luonteista, en pidä ongelmallisena sitä, että SNDL:n voidaan katsoa olleen vuosina 1977–1983 institutionalisoitunut ja feministiliikkeen vasta vakiintumassa.

Kiinnostavampi ongelma liittyy liikkeiden määrittelyyn uudeksi tai vanhaksi ylipäätään. Työläisnaisliikkeen asema vanhana liikkeenä on omintakeinen, koska työväenliike on perinteisesti määritelty vanhaksi ja naisliike uudeksi liikkeeksi ja monella tapaa kansandemokraattiset naisetkin pyrkivät asemoimaan itseään näiden kahden väliin. Myöskään feministisen liikkeen leimaaminen uudeksi liikkeeksi ei ole aivan niin yksinkertaista kuin helposti ajattelisi, sillä näin tehtäessä feminismi helposti tyypistyy vain toiseen aaltoonsa. Solveig Bergmanin mukaan liiketutkimuksen käsitteitä ei tulisikaan soveltaa naisliikkeisiin aivan suoralta kädeltä, sillä ne ovat ansainneet osansa feministitutkijoiden kritiikistä.

Yksi keskeinen ongelma liittyy ”politiikan” ja ”poliittisen” liian kapeaan määrittelyyn, joka poistaa valtavirtaiselta liiketutkimukselta välineet feminististen liikkeiden analysointiin. Jos poliittiseksi luetaan vain vakiintuneiden poliittisten ja parlamentaaristen organisaatioiden puitteissa tapahtuva toiminta, jää naisten osallisuus yhteiskunnallisissa

⁴⁵ Ilmonen 1998, 26–27.

⁴⁶ Ilmonen 1998, 22.

liikkeissä ja protesteissa marginaaliin, puhumattakaan niin kutsutusta arkipäivän politiikasta. Laajentamalla poliittisen määritelmää myös sellaisiin sosiaalisiin konteksteihin kuin arkeen, ruohonjuuritasoon ja alakulttuureihin saadaan huomattavasti kokonaisvaltaisempi kuva naisten yhteiskunnallisen aktiivisuuden laajuudesta.⁴⁷

Kysymys politiikan määrittelystä ulottuu myös edellä esiteltyyn teoriaan uusista ja vanhoista yhteiskunnallisista liikkeistä, sillä monet tuon koulukunnan tutkijat ovat esittäneet, että vakiintuneista järjestöistä poiketen uusien liikkeiden yhteiskunnalle heittävä haaste on sosiaalinen, ei poliittinen, ja osoitettu pikemminkin kansalaisyhteiskunnalle kuin valtiolle. Feministinen liike on ollut tapana niputtaa mukaan uusiin liikkeisiin, mikä monella tapaa onkin perusteltua, jos uusiksi määritellään kansalaisyhteiskunnan tasolla toimivat liikkeet, joiden kannattajakunta on luokkarajat ylittävä, toiminta ruohonjuuri- tai verkostotasoista, ulkoparlamentaarisista ja suoraan toimintaan sekä kulttuurisiin innovaatioihin turvautuvaa, ja pyrkimyksenä muuttaa arvoja ja elämäntyyliä.⁴⁸ Tällöinkin määritelmä tosin sopii lähinnä feminismiin toiseen aaltoon, ei koko naisasialiikkeeseen ja sen ensimmäiseen aaltoon, joka organisoitui vielä varsin perinteisesti. Feministitutkijat ovatkin kritisoineet tulkintaa siitä, että se katkaisee feministiseltä liikkeeltä juuret ja unohtaa sen aaltojen välisen historiallisen, kulttuurisen ja diskursiivisen jatkuvuuden.⁴⁹

Bergmanin ja muiden feministitutkijoiden tulkinnan mukaan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden teorian tarjoama viitekehys on vain rajallisesti sovellettavissa feministisen liikkeen tarkasteluun, sillä sukupuolta ei ole sisäistetty teoriaan ja patriarkalisissa yhteiskunnallisissa suhteissa tapahtuneet muutokset on pitkälti jätetty huomiotta. Teorian ytimen muodostaa ajatus siitä, että uudet yhteiskunnalliset liikkeet syntyvät ja kehittyvät kapitalistisen järjestelmän muutoksista, mutta feministiset tutkijat ovat huomauttaneet, ettei naisten alistettu asema yhteiskunnassa ole uusi ilmiö tai peräisin postmodernista

⁴⁷ Bergman 2002, 11–13. Bergman viittaa artikkeleihin Kontos Silvia, *Modernisierung der Subsumtionspolitik? Die Frauenbewegung in den Theorien neuer sozialer Bewegungen*. *Feministische Studien* 4, 1986, 34–49; Clemens Bärbel, *Die Frauenbewegung, das Geschlechterverhältnis und die Theorien zu 'Neuen sozialen Bewegungen'*. *Forschungsjournal Neue Soziale Bewegungen*, 1, 1988, 5–15.

⁴⁸ Bergman 2002, 31.

⁴⁹ Bergman 2002, 32. Bergman viittaa kohdassa teoksiin Kontos 1986; Dackweiler Regina, *Ausgegrenzt und eingemeindet. Die neue Frauenbewegung im Blick der Sozialwissenschaften*. Verlag Westfälischens Dampfboot, Münster 1995; Walby Sylvia, *Theorizing Patriarchy*. Blackwell, Oxford 1997.

kapitalistisesta yhteiskunnasta. Avain feminististen ilmiöiden ymmärrykseen ja teoretisointiin uuden liiketutkimuksen kautta on sukupuolinäkökulman, naisten aseman, patriarkaalisten rakenteiden ja sukupuolittuneiden valtarakenteiden huomioonotto.⁵⁰

Kuten tästä huomataan, ei uusfeminisminkään sovittaminen uuden liikkeen muottiin ole läheskään ongelmatonta, vaan se on tehtävä tietyin varauksin. On otettava huomioon liikkeen pitkä historia, sen juuret aiempien vuosikymmenten naisliikehdinnässä ja ensimmäisen aallon naisasialiikkeissä. On laajennettava poliittisen toiminnan käsite koskemaan myös arkea, ruohonjuuritasoa ja kulttuuria, sekä hyväksyttävä että identiteettipolitiikan lisäksi feministit harjoittivat myös muuta politiikkaa ja saattoivat esittää vaatimuksensa kansalaisyhteiskunnalle, mutta monesti myös valtiolle. Näillä varauksilla tulen esittämään feminismin uutena ja työväenliikkeen vanhana liikkeenä ja tarkastelemaan, kuinka kansandemokraattinen naisliike liikkui niiden välillä 1970–80-luvun vaihteessa.

Vaikka tarkasteltavana yksikkönä tässä tutkielmassa eivät olekaan uudet feministiset liikkeet vaan kansandemokraattinen naisliike, eritoten SNDL, jonka tarkasteluun valtavirtainenkin liiketutkimus tarjoaisi eväitä, on feministinen soveltaminen aiheellista, kun halutaan arvioida juuri feministisille liikkeille ominaisia toimintatapoja ja ideoita poliittisen naisjärjestön sisällä ja rajapinnoilla. Jaossa uusiin ja vanhoihin liikkeisiin SNDL edustaa työväenliikkeen osana ja hierarkisesti organisoituneena järjestönä vanhaa, mutta naisjärjestönä sen voidaan olettaa joutuneen vastaamaan myös naisliikkeen uudistumisen vaatimuksiin. Onkin kiinnostavaa nähdä, omaksuiko naisliitto feministisen naisliikkeen ”uusia” piirteitä liikehdinnän valtavirtaistuessa, kuten naisliike varttuessaan omaksui vanhoja, suomalaiselle liikekentälle ominaisia piirteitä. Tarkoituksena ei ole tarkastella vain sitä, miten vanha traditio mukautui uuteen, vaan miten tätä uutta kanavoitiin vanhassa; mitkä osat siitä löysivät paikkansa traditionaalisemmasta ja tiukemmin organisoituneesta liikkeestä.

⁵⁰ Bergman 2002, 33–34.

1.4. Tutkimuskysymykset ja aineisto

Tutkielman tavoitteena on selvittää, missä määrin kansandemokraattinen naisliike oli vuosien 1977–1983 välillä avoinna feministisille ajatuksille ja feministeille itselleen, mutta myös missä määrin feministit kokivat tarpeelliseksi kanavoitua näihin perinteisiin poliittisiin rakenteisiin. Tarkastelun yksinkertaisin taso liittyy konkreettiseen yhteistoimintaan: Pyrkivätkö kansandemokraattiset naiset yhteyksiin uusien liikkeiden kanssa tai feministiryhmät kansandemokraattisen liikkeen? Miten SNDL ja SKP:n naistyöjaosto reagoivat yhteistyömahdollisuuksiin? Otettiinko uusien liikkeiden toimintaan SNDL:ssä ja SKP:n naistyöjaostossa kantaa, missä kontekstissa ja mihin sävyyn? Tekikö kansandemokraattinen naisliike suoraa rajanvetoa suhteessa uusiin liikkeisiin ja miten se asemoi itseään naisliikkeen ja työväenliikkeen kentällä?

Konkreettista tasoa kiinnostavammat kysymykset liittyvät siihen, missä määrin vanha naisliike omaksui uusfeminismin ajatuksia ja vaikutteita omaan toimintaansa. Kysytään, miten kansandemokraattinen naisliike määritteli suhtautumisensa uuteen, laajempaan naiskysymykseen ja missä määrin se omaksui laveamman politiikkäkäsityksen, jossa henkilökohtainen on poliittista? Miten SNDL ja SKP:n naistyöjaosto pyrkivät politisoimaan sukupuolta toiminnassaan? Lisääntyikö yksityisen saama huomio myös seksuaalisuuden, kehollisen itsemääräämisoikeuden ja seksuaaliterveyden teemojen osalta, vai keskityttiinkö yhä lähinnä perhepolitiikkaan ja naisten työssäkäyntiin?

Aineisto, jonka pohjalta näihin kysymyksiin lähdetään vastaamaan koostuu Kansan Arkiston säilyttämistä SNDL:n ja SKP:n naistyöjaoston arkistoista, sekä lehtiaineistosta, joka esitellään alempana. SNDL:n arkistosta käytiin läpi liiton toimintakertomukset 1977–1983 ja toimintasuunnitelmat 1977–1986 sekä liittokokouksien 1977, 1980 ja 1983 materiaalit. Johtoelinten osalta tarkasteltiin liittoneuvoston, liittotoimikunnan, työvaliokunnan ja sihteeristön pöytäkirjat liitteineen. Lisäksi aineistoon kuuluu aikarajauksen puitteissa pidettyjä puheita, tehtyjä kannanottoja sekä muuta aiheen mukaan järjestettyä aineistoa, kuten liiton suurtahtumien materiaaleja. Valtaosa materiaalista on erinäisiä asiakirjoja, pöytäkirjoja ja alustuksia, mutta mukaan mahtuu myös painatteita ja lehtileikkeitä. SNDL:n materiaalien tarkastelussa noudatettiin liittokokouskausia eli tarkastelu aloitettiin syksystä 1977 ja päätettiin syksyyn 1983.

Asiakirjamateriaalin lisäksi aineistoon sisällytettiin liiton julkaisemat lehdet *Pippuri* ja *Uusi Nainen*, jotka käytiin läpi kalenterivuosittain vuoden 1977 tammikuusta aloittaen ja joulukuuhun 1983 lopettaen. *Pippuri* ilmestyi neljä kertaa vuodessa liiton kiertokirjeiden asemasta eli se oli ”toimintaa ohjaava eikä ajanvietelevä”.⁵¹ *Pippurissa* julkaistiin muun muassa ohjelmaluonnoksia, ennen liittokokouksia saadut piirijärjestöjen ja osastojen aloitteet sekä liittotoimikunnan vastaukset näihin aloitteisiin. Lehtiä kertyi tarkasteltavalta ajalta 28, mutta ne olivat usein vain kymmenen tai parinkymmenen sivun mittaisia. Liiton naistenlehti *Uusi Nainen* ilmestyi 1970- ja 1980-luvuilla 12 kertaa vuodessa eli vuosilta 1977–1983 kertyi 84 lehteä. Lehdellä oli sekä viihteellisiä että valistuksellisia tehtäviä, ja se oli osa liiton ulospäin suuntautuvaa työtä, minkä vuoksi sen tarkastelu tarjosi tutkimukselle näkökulmia, joita pelkkää liiton sisäistä viestintää tarkastelemalla ei olisi voitu saavuttaa.

SKP:n naistyöjaoston arkisto käytiin vuosien 1977–1983 osalta läpi kokonaisuudessaan. Tämä pitää sisällään luettelot jaoston jäsenistä 1979–80, kokousmuistiot 1980–83, SKP:n edustajakokoukselle tehdyt aloitteet, laaditut ohjelmat, asiakirjat ja muistiinpanot 1979–85, satunnaista kirjeenvaihtoa, tietoja järjestetystä kurssitoiminnasta sekä Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaarin materiaalit. Lisäksi käytiin läpi eräitä SKP:n poliittis-teoreettisen äänenkannattajalehden *Kommunistin* hajanumeroita.

1.5. Tutkielman rakenne

Tutkielman ensimmäisessä käsittelyluvussa eli luvussa 2 pyritään luomaan yleiskuva tarkastelussa olevasta liikkeestä ja niistä yksiköistä, jotka työssä otetaan suurennuslasin alle. SNDL:n ja SKP:n naistyöjaoston esittelyn ja niiden toimijoiden erittelyn lisäksi avataan liikkessä 1964–1986 vallinnutta hajaannusta, joka kiistatta löi leimansa liikkeen toimintaan myös tarkasteltuina vuosina, joskin ainakin naisliitossa pyrittiin juuri 1970–80-lukujen vaihteessa eheytykseen, eivätkä osapuolikiistat siis hallitse aineistoa täydessä voimassaan. Kolmannessa luvussa esitellään suomalaisen feminismin taustoja, maassa toimineita feministiryhmiä periaatteineen ja toimintatapoineen sekä valtiofeminismistä pohjoismaisena erityispiirteinä.

⁵¹ Aura Liisa, Mitä pippuri on? *Pippuri* 1/1966.

Luvussa neljä valotetaan kansandemokraattisten naisten ja feministien suhteita vuosina 1977–83 ja pyritään hahmottamaan, missä määrin liikkeet muodostivat yhteisen rintaman ja missä pyrkivät pysymään erillään. Luvussa liikutaan uusfeminismin heittävästä haasteesta tarkastelemaan tapoja, joilla kansandemokraattiset naiset pyrkivät vastaamaan tuohon haasteeseen kannanotoilla, seminaareilla ja sosialismin klassikkoteoreetikkojen kirjoituksiin viittaamalla. Lisäksi eritellään liikkeessä tapahtunutta aatteellista evoluutiota, esitellään niitä ”uusia” aiheita, jotka tekivät itselleen kodin liikkeeseen ja toisaalta niitä, joilla pyrittiin korostamaan eroja liikkeiden välillä. Neljännen luvun lopulla hahmotellaan feminismiin uhkaa ja mahdollisuutta *Uuden Naisen* sivuilla.

Luku 5 käsittelee lyhyesti sitä 1980-luvun uudenlaista kansalaisaktiivisuuden kenttää, jonka toimijoiksi kansandemokraatitkin pyrkivät. Erityishuomiota saa uusi rauhanliike, jossa feministit ja kansandemokraatit toimivat yhdessä niin pohjoismaisten rauhanmarssien kuin Ydinaseeton Pohjola -vetoimuksenkin tiimoilta. Lisäksi tarkastellaan sitä, miten kansainvälisen naistenpäivän vietosta kehittyi laajapohjaisen yhteistyön kenttä poliittisista naisliikkeistä ammattiyhdistysliikkeeseen ja uusiin liikkeisiin saakka. Luvussa 6 esitellään tutkimuksesta tehtävät johtopäätökset, tarkastellaan tutkimuskysymyksiin löytyneitä vastauksia ja pyritään luomaan jonkinlaisen yleiskuva siitä, miten vanha ja uusi naisliike kansandemokraattien keskuudessa kohtasivat.

2. Naiset kansandemokraattisessa liikkeessä

2.1. Liikkeen hajaannus 1964–1986

Kansandemokraattisen liikkeen naistyön analysoimiseksi on ymmärrettävä, että 1970- ja 1980-luvuilla oli tarjota liikkeelle muitakin haasteita kuin uusfeministien nostattamat kysymykset. Aikaa leimasi yleisempi aateilmapiirin muutos ja liikkeen oli asemoitava itseään myös suhteessa muihin uusiin liikehdintöihin ja arvoihin, esimerkiksi ympäristöliikkeiden heittämään jälkimaterialistiseen haasteeseen.⁵² Myös sisäiset kiistat jakoivat liikettä ja puoluetta leireihin, eikä naistyökään välttynyt hajaannuksen vaikutuksilta. Veli-Pekka Leppänen on väitöskirjatutkimuksessaan ajoittanut kommunistisen puolueen hajaannuksen alkavaksi syksystä 1964, jolloin muun muassa suhtautuminen Nikita Hruštšovin eroamiseen aiheutti puolueessa polemiikkia. Viitteitä tulevasta oli kuitenkin nähtävissä jo kesällä 1963 ja piiloutumattomuus, joka syksyllä 1964 purkautui, oli kasvanut jo jonkin aikaa.⁵³

Merkittävä askel otettiin vuoden 1966 edustajakokouksessa, jossa vanha, stalinismin perintöä kantanut johto joutui väistymään uudistusmielisten tieltä maltillisen ammattiyhdistyksiin edustajien Arne Saarisen ja Erkki Salomaan tullessa valituiksi puolueen johtopaikoille; pääsihteeri Ville Pessi oli edelliskauden johtajista ainoa, joka sai yhä jatkaa toimessaan.⁵⁴ Puolueen ongelmat alkoivat siis reilu vuosikymmen ennen tälle tutkielmalle asetettua aikarajausta, eivätkä tulleet päätökseensääkään sen puitteissa, mutta ajoittaisesta hiljaiselosta huolimatta ristiriidat uudistusmielisen enemmistön ja vanhanliiton vähemmistön välillä elivät kaiken aikaa liikkeen toiminnan taustalla.

Tšekkoslovakian miehitys elokuussa 1968 syvensi SKP:n jakolinjoja, eikä ole ihme, että SNDL:ssäkin liikkeen hajaannus sai näkyvän roolin juuri vuoden 1968 liittokokouksessa, jossa kulminoituivat myös erimielisyydet liiton vanhan johdon ja uusien sukupolvien välillä. Nuoret kritisoivat liittoa sen ”sufragetti-luonteesta” ja aatteellisesta ahdasmielisyydestä, puoluetta taas sen piirissä vallitsevasta vanhoillisuudesta ja

⁵² Heikkilä 2016.

⁵³ Leppänen Veli-Pekka, *Kivääri vai äänestyslippu? Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964–1970*. Oy Edita Ab, Helsinki 1999, 22–23, 29–34.

⁵⁴ Leppänen 1999, 66–71, 74–76.

”kivikautisesta asennoitumisesta” naisiin. Erityisesti osansa kritiikistä saivat liiton tuolloinen pääsihteeri Tyyne Tuominen ja sihteeri Helvi Laine, jotka olivat kumpikin aloittaneet toimintansa liitossa jo 1940-luvulla ja edustivat aatteellisesti SKP:n vähemmistöä. Elina Katainen toteaa Tuomisen ja Laineen tehneen naisliitossa päätöksiä hajaannuksen suhteen jo muutamia vuosia aiemmin, ja päättäneen silloin aktiivisesti luotsata liittoa toivomalleen puolelle. Vuoden 1968 kokous merkitsi liitolle taitekohtaa vanhan ja uuden välillä: vaikka johtoon jäi vielä paljon vanhan kaartin edustajia, joutui Tuominen jättämään paikkansa pääsihteerinä ja antamaan tilaa liiton ulkopuolelta tulleelle, SKP:n enemmistösuuntausta edustaneelle Anna-Liisa Hyvöselle.⁵⁵

Puolueen riidat pyrittiin ensi alkuun pitämään poissa naisliitosta, mutta vuoden 1968 liittokokous ei jäänyt hajaannuksen ainoaksi näyttämöksi sielläkään. 1970-luvun alussa osapuolijako oli jo melko pitkälti asettunut uomiinsa SNDL:n piireissä ja osastoissa: vuoden 1971 liittokokouksessa vähemmistöläisiä piirejä olivat Lahden, Uudenmaan, Helsingin, Etelä-Saimaan ja Joensuun piirit, enemmistöläisiä taas Lappi, Oulu, Turku, Jyväskylä, Kainuu ja Etelä-Savo. Kymin, Pohjois-Hämeen, Kokkolan, Satakunnan ja Vaasan piireissä osapuolijako ei ollut yhtä selväpiirteinen. Kokouksessa järjestettyjen äänestysten perusteella enemmistöä edusti 65 % ja vähemmistöä 35 % liittokokousedustajista, vuoden 1977 kokouksessa prosenttiosuus oli heilahtanut vain hieman enemmistöläisten osuuden noustua 68 prosenttiin. Kataisen mukaan SNDL:n hajaannus heijasteli monella tapaa puolueen jakaantumista ja erot osapuolten välillä saattoivatkin näyttää monin paikoin varsin muodollisilta. Yksinkertaistetusti Katainen ilmaisi eron niin, että vähemmistö sitoutui voimakkaammin puolueeseen ja sen ”taistolaislinjaan”, mikä naisliiton kontekstissa tarkoitti myös tiivistä yhteistyötä neuvostonaisten kanssa.⁵⁶ Uusi polvi olisi mieluusti syventänyt yhteistyötä SKDL:ään SKP:n sijaan.⁵⁷

SNDL oli 1970–80-luvuilla yhä enenevässä määrin myös taloudellisissa vaikeuksissa, mikä sekin välillisesti johti juurensa hajaannukseen. Liiton lehti *Uusi Nainen* oli alkuvuosista asti ollut liiton suurin taloudellinen ponnistus ja toisaalta varainkeruun

⁵⁵ Katainen 1994, 355–358.

⁵⁶ Katainen 1994, 365–366.

⁵⁷ Katainen 1994, 356.

väline, mutta hajaannuksen vaikutuksesta monet vähemmistöläiset lopettivat lehden tilaamisen, eivätkä vähemmistöläisten johtamat piirit enää tehneet työtä lehden levikin lisäämiseksi. Lehden taloudelliset ongelmat raahasivat myös liiton taloutta alas, eikä lehden lopettamistakaan 1980-luvun alussa pidetty mahdottomana ajatuksena. 1982 päädyttiin lopulta perustamaan Yhteistyö Oy:n, Oulun Kirjateollisuus Oy:n ja SNDL:n voimin Uusi Nainen Oy, joka jatkossa otti vastuun lehden julkaisemisesta.⁵⁸

SKP:n osalta hajaannuksen voidaan katsoa kärjistyneen, kun puolueen enemmistöläinen keskuskomitea alkoi pian 20. edustajakokouksen jälkeen erottaa vähemmistöläisjäseniä ja vuonna 1985 kaikki vähemmistöoppositioon kuuluneet piirijärjestöt erotettiin puolueesta.⁵⁹ Naisliitossa käännteentekevä hetki koitti syksyllä 1986. Demokraattisen Vaihtoehdon (Deva) vaalijärjestö oli ollut mukana jo vuoden 1983 eduskuntavaaleissa ja naisliiton Etelä-Saimaan, Helsingin, Joensuun, Lahden, Pohjois-Hämeen ja Uudenmaan piirit olivat liittyneet siihen, vaikka toimivatkin vielä myös SNDL:n alaisuudessa. Vuoden 1986 liittokokouksessa liittotoimikunta päätti erottaa vähemmistöpiirit, jotka eivät kehotuksesta huolimatta olleet eronneet Devasta ennen kokousta. Helsingin ja Uudenmaan piirien perillisiksi oli jo saman vuoden toukokuussa perustettu uudet enemmistöläiset piirijärjestöt, jotka hyväksyttiin keskusliiton jäseniksi. Tavoitteeksi tuli perustaa muidenkin erotettujen piirien tilalle enemmistöläiset vastineet, jotka voisivat kerätä alaisuuteensa alueilla toimineet enemmistöläiset paikallisosastot.⁶⁰

Erotettu vähemmistö puolestaan perusti keväällä 1987 Naisten Demokraattisen Toimintakeskuksen, joka vuotta myöhemmin pääsi myös NKDL:n eli Naisten Kansainvälisen Demokraattisen Liiton jäseneksi. Näin Suomea edusti maailmanliitossa kaksi järjestöä ja kansandemokraattisen naisliiton voitiin katsoa jakautuneen aatteellisen lisäksi myös järjestöllisesti.⁶¹ Hajoamisen siivittämänä SNDL onnistui viimein 1986 saamaan läpi uuden periaateohjelman, jota oli työstetty 1960-luvun lopulta asti ja joka oli toiminut yhtenä kiistakapulana osapuolten välillä.⁶²

⁵⁸ Katainen 1994, 369.

⁵⁹ Sundholm Henri, *SKP:n vallan vaihtuminen 20. edustajakokouksessa 1984 ja siihen johtanut puolueen sisäisen tilanteen kehitys*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2014, 135.

⁶⁰ Katainen 1994, 381–382.

⁶¹ Katainen 1994, 382–383.

⁶² Katainen 1994, 368, 386 alaviite 8.

Vuosina 1977–1983 liitossa elettiin eräänlaista liennytyksen ja eheytyksen aikaa. Edellä esitetty hajaannus ei liittokokouksissa saanut juurikaan tilaa ja silloin kun asiaan viitattiin, toivottiin lähinnä, että kalvavista erimielisyyksistä päästäisiin eroon, koska niiden katsottiin haittaavan liiton ja koko kansandemokraattisen liikkeen toimintaa. Osapuolikiistaan viittaavia puheenvuoroja pidettiin vuoden 1977 liittokokouksessa kaksi, molemmat vähemmistön edustajien toimesta: kansanedustaja Oili Suomi kommentoi jaon negatiivisia vaikutuksia Turun piirin toimintaan ja Uudenmaan piirijärjestön edustaja Sanelma Haapala kritisoi liiton johdon valtasuhteita sekä piiritukien epätasaista jakautumista.⁶³ Silti liittokokouksen katsottiin olleen yksimielisin vuosiin.⁶⁴

Vuonna 1980 SKDL:n puheenjohtaja Kalevi Kivistö puhui liittokokoukselle esittämässään tervehdyksessä liikkeen sisäisen elämän tervehdyttämisestä ja SNDL:n pääsihteeri Heli Astala halusi niin ikään ohjata liittoa pois ”riidan ja epäsovun myrkyt kylvöstä”. Lisäksi Kuopion piirin edustaja moitti koko työväenliikettä sisäisestä luottamuspulasta, joka oli johtanut heikkoon kunnallisvaalimenestykseen.⁶⁵ 1983 asiaan otti kantaa Kainuun piirin edustaja epäillen keskinäisten riitojen rampauttavan kansandemokraattista liikettä ja haittaavan sen toimintavalmiuksia.⁶⁶ Aivan kokonaan aihetta ei siis ollut lakaistu maton alle, mutta silmiinpistävää ristiriitojen puimista ei liittokokouksissa harrastettu ja pahimpia aikoja leimanneilta äänestysiltä välttyttiin.

Kiistat näkyivät silti liiton johtoelementtien toiminnassa näinäkin vuosina, lähinnä vaatimuksina yhtenäisyyden vaalimiseen, mutta myös esimerkiksi piirituista ja piirien työntekijöistä keskusteltaessa.⁶⁷ SKP:n tiedusteltua 19. edustajakokousta ajatellen arviota SNDL:n sisäisen tilan kehityksestä sihteeristö totesi edistystä tapahtuneen ainakin

⁶³ Kansanedustaja Oili Suomen puheenvuoro XI lk:ssa – pk liite 38. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA; Sanelma Haapalan (Uudenmaan piirijärjestö) puheenvuoro XI lk:ssa – pk liite 73. Sama arkistopaikka.

⁶⁴ Lehtileike: Ei yhtään äänestystä – SNDL:n Kajaanin kokous yksimielisin vuosikausiin. 10/12-77, *Kainuun Sanomat*. 24 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA.

⁶⁵ SKDL:n puheenjohtaja Kalevi Kivistön tervehdys XII lk:lle 1.11.1980 – pk liite 2. 30 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA; Pääsihteeri Heli Astalan alustus tilanteesta ja tehtävistä XII lk:lle 1.11.1980 – pk liite 8. Sama arkistopaikka; Raili Konttisen (Kuopion prj) puheenvuoro XII lk:ssa – pk:n liite 19. Sama arkistopaikka.

⁶⁶ Lea Vänskän (Kainuun prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk:n liite 15. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–83, SNDL:n arkisto, KansA.

⁶⁷ Selostus SNDL:n liittotoimikunnan kokouksesta 9.12.1978 Helsingissä. 61 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1978–1979, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n liittotoimikunnan kokouspöytäkirja 1.12.1979. Sama arkistopaikka; SNDL:n ltk:n pk 24.1.1981. 63 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1981–1981, SNDL:n arkisto, KansA.

keskusliittotasolla ja liiton toimistolla, mutta piirien ja osastojen koettiin edelleen olevan voimakkaammin jakautuneita.⁶⁸

2.2. Naisliitto muutoksen tuulissa 1977–1983

Kirjoittajan – ja lukijankin – valinnasta riippuu sävytyykö SNDL naisliikkeen kehitystä myötäileväksi, mutta silti omaa linjaansa etsiväksi järjestöksi tai kenties kommunistisen puolueen kupeessa itseään hajottavaksi ja asemiinsa jäykistyneeksi vasemmistonaisten linnakkeeksi.⁶⁹

Näin Elina Katainen tutkimuksessaan kuvaa suhtautumista naisliiton viimeiseen kahteen vuosikymmeneen. Näiden kahden katsontatavan tarkastelu on olennainen osa tätäkin tutkielmaa, jonka tavoitteena on hahmotella SNDL:n moninaisten toimijatahojen asemoitumista suhteessa vanhaan ja uuteen, ja selvittää hakeuduttiinko liitossa kohti uutta vai pyrittiinkö jääräpäisesti pitämään kiinni jo vakiinnutetuista toimintatavoista. Noin 20 000 jäsenen liitto ei ollut yhtenäinen organismi, joka olisi toiminut yhdellä, ennaltamäärätyllä tavalla, tai ollut itsenäisesti ajatteleva yksikkö, vaan sen sisään mahtui näkemyksiä ja pyrkimyksiä laidasta laitaan. Pohjimmiltaan se oli kuitenkin hyvin perinteinen hierarkkisesti organisoitu järjestö, joka jakautui keskusliitto-, piirijärjestö- ja paikallisosastotasoon, ja jonka korkein päättävä elin oli piirien ja liiton johdon keskustelufooruminkin toiminut, kolmen vuoden välein kokoontunut liittokokous.⁷⁰

Vuosien 1977, 1980 ja 1983 liittokokouksissa tapetilla olivat pitkälti samat aiheet, ainakin jos puheenjohtajiston puheita sekä toimintakertomuksia ja -suunnitelmia katsotaan. Toiveet aseistariisunnasta ja liennytyksestä olivat läsnä sekä toimintakertomuksessa 1977–80 että 1980–83, samoin ydinsodan pelko. SKDL:n vaalimenestys oli koko tarkasteltavalla ajalla alavireistä, mikä taas näkyi toimintakertomuksissa huolena maan oikeistolaistumiskehityksestä.⁷¹ Liittokokousedustajien puheissa ja piirien tekemissä aloitteissa käsiteltiin moninaisia aiheita, mutta työelämäkysymykset, kuten matalapalkka-

⁶⁸ Arvio SNDL:n sisäisen tilan kehityksestä – liite 3 SNDL:n sihteeristön kokouspöytäkirjaan 8.4.1982. 89 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁶⁹ Katainen 1994, 365.

⁷⁰ SNDL:n säännöt. *Suomen Naisten Demokraattinen Liitto – Finlands Demokratiska Kvinnoförbund r.y. Liiton, piirijärjestön ja osaston säännöt*. Satakunnan Yhteisvoima Oy, Pori 1974, 7–10 §.

⁷¹ SNDL:n toimintakertomus lokakuu 1977 – lokakuu 1980. 31 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n toimintakertomusluonnos marraskuu 1980 – lokakuu 1983. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–83, SNDL:n arkisto, KansA.

alojen ongelmat ja osa-aikatyö, sosiaalipolitiikka sekä rauhanasia pysyivät pinnalla vuodesta toiseen.⁷²

Kaudelle 1977–80 liiton puheenjohtajaksi valittiin SKDL:n kansanedustaja Anna-Liisa Hyvönen, joka oli aiemmin toiminut liiton pääsihteerinä. Tuohon tehtävään hänet oli valittu ensimmäisen kerran vuonna 1968, jolloin hän syrjäytti tointa melkein 20 vuotta hallussaan pitäneen Tyyne Tuomisen.⁷³ Edelliskauden puheenjohtaja Helvi Niskanen valittiin ensimmäiseksi varapuheenjohtajaksi ja yhtäläillä liitossa pitkään toiminut Irma Torvi toiseksi⁷⁴. Hyvösen vapauttaman pääsihteerin paikan peri Heli Astala.⁷⁵ Muutoksia siis tapahtui, mutta vasta vuoden 1980 liittokokous merkitsi eräänlaista uuden polven esiinmarssia naisliiton johdossa, kun kaikki kolme puheenjohtajaa ja pääsihteerit menivät vaihtoon. Puheenjohtajaksi nousi Inger Hirvelä, ensimmäiseksi varapuheenjohtajaksi Eeva Hakala ja toiseksi Marja-Liisa Salminen. Pääsihteerin paikalle valittiin Oili Martimo.⁷⁶ Elina Katainen on kutsunut Hirvelän valintaa puheenjohtajaksi yhdeksi merkiksi ”uudentyyppisen politiikka-käsityksen omaksumisesta” liitossa.⁷⁷

Seuraavassa kokouksessa 1983 liitto osoitti luottamusta kolme vuotta aiemmin valitsemaansa johtoon ja muutokset jäivät jälleen vaatimattomiksi: Inger Hirvelän puheenjohtaus jatkui, Marja-Liisa Salminen siirtyi toisen varapuheenjohtajan paikalta ensimmäiseksi ja Eeva Hakalan puheenjohtajistossa korvasi Sinikka Vanhala. Martimo jatkoi pääsihteerinä myös kauden 1983–1986.⁷⁸ Organisatorisen yhtenäisyyden

⁷² SNDL:n XI liittokokoukselle tehdyt aloitteet ja liittotoimikunnan vastaukset. *Pippuri* 3/1977; SNDL:n XII liittokokoukselle tehdyt aloitteet ja liittotoimikunnan vastaukset. *Pippuri* 3/1980; SNDL:n XIII liittokokoukselle tehdyt aloitteet ja liittotoimikunnan vastaukset. *Pippuri* 2/1983.

⁷³ Katainen 1994, 355–358.

⁷⁴ Niskasen nimittäminen Torven yli ensimmäiseksi varapuheenjohtajaksi herätti vähemmistössä närkästystä, koska paikka oli perinteisesti kuulunut vähemmistölle. Vuoden 1983 henkilöratkaisuja käsittelevän työryhmän pöytäkirjasta kävi ilmi, että toisen varapuheenjohtajan titteli puolestaan oli tavallisesti varattu sosialisteille, ks. Pöytäkirja SNDL:n XI liittokokouksen vaalivaliokunnan kokouksesta 9.10.1977 – pk liite 1. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA; Pöytäkirja SNDL:n liittokokouksen henkilöratkaisuja valmistavan työryhmän kokouksesta 30.9.1983. 34 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirja 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

⁷⁵ SNDL:n XI lk:n pk 8.–9.10.1977; Kun Astala maaliskuussa 1979 tuli valituksi eduskuntaan, hänen tehtäviään jaettiin ensin sihteeristön kesken. Toukokuussa Liisa Aura palkattiin hoitamaan tointa tittelillä toiminnanjohtaja, ks. SNDL:n ltk:n pk:t 24.3.1979 ja 4.5.1979. 61 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1978–1979, SNDL:n arkisto, KansA.

⁷⁶ SNDL:n XII lk:n pk 1.–2.11.1980. 31 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA.

⁷⁷ Katainen 1994, 381.

⁷⁸ SNDL:n XIII lk:n pk 22.–23.10.1983. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–83, SNDL:n arkisto, KansA.

mahdollistamiseksi liiton johtoon pyrittiin valitsemaan edustajia sekä enemmistöstä että vähemmistöstä, esimerkiksi kaudet 1980–83 ja 1983–86 puheenjohtajistossa istunut Marja-Liisa Salminen kuului niihin vähemmistöläisiin, jotka 1987 perustivat Naisten Demokraattisen Toimintakeskuksen. Tuolloin sukunimensä Löyttyjärveksi muuttanut Salminen valittiin uuden järjestön puheenjohtajaksi.⁷⁹

Puheenjohtajisto muodosti samalla osan liiton hallituksena ja ylimpänä toimeenpanevana elimenä toimineesta liittotoimikunnasta, johon valittiin lisäksi kahdeksasta kahteenkymmeneen vakinaista ja neljästä kymmeneen varajäsentä.⁸⁰ Kaudella 1977–1980 liittotoimikuntaan kuului puheenjohtajiston lisäksi 19 varsinaista ja 10 varajäsentä, kaudella 1980–1983 täysimääräiset 20 varsinaista ja 10 varajäsentä.⁸¹ Liittotoimikunnan jäsenet olivat myös osa liiton toiseksi korkeinta päättävää elintä, liittoneuvostoa, joka kokoontui vähintään kerran vuodessa liittokokousten välivuosina. Neuvostoon valittiin puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi yksi varsinainen ja yksi varajäsen jokaisesta piiristä, paitsi kaksikielisten piirien tapauksessa, joista valittiin lisäksi ruotsinkieliset edustajat.⁸² Pitkään neuvoston puheenjohtajina istuneet kansanedustajat Irma Rosnell ja Anna-Liisa Jokinen valittiin pesteihin myös kausille 1977–80, 1980–83 ja 1983–1986.⁸³

Työvaliokunta ja sihteeristö toimivat edellä selvitettyjen elinten alaisuudessa kantaen vastuun järjestön arjesta ja valmistelevista työstä. Työvaliokunnan puheenjohtajana toimi liittotoimikunnan puheenjohtaja ja sen jäseniksi valittiin muun puheenjohtajiston lisäksi liiton aktiivisia jäseniä, joista monet olivat mukana myös liittotoimikunnassa ja erinäisissä jaostoissa. Kokouksiin osallistuivat myös liiton työntekijät ja toisinaan mukaan voitiin kutsua eri alojen asiantuntijoita. Sihteeristön muodostivat liiton toimitsijat ja liittotoimikunnan puheenjohtajisto liiton pääsihteerin johdolla. Kokouksiin osallistuivat myös *Uuden Naisen* edustajat.⁸⁴ Vaikka liiton puheenjohtajisto uudistui kausien 1977–80

⁷⁹ Katainen 1994, 383.

⁸⁰ SNDL:n säännöt. Painatteessa SNDL:n liiton, piirijärjestön ja osaston säännöt 1974, 13–14 §.

⁸¹ SNDL:n liittotoimikunta 1977–1980. 13 B luettelot BE toimihenkilöt: johtaelinten jäsenet ? – 1990, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n liittotoimikunta 1980–1983. Sama arkistopaikka.

⁸² SNDL:n säännöt. Painatteessa SNDL:n liiton, piirijärjestön ja osaston säännöt 1974, 11 §.

⁸³ SNDL:n liittoneuvosto 1977–1980. 13 B luettelot BE toimihenkilöt: johtaelinten jäsenet ? – 1990, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n liittoneuvosto 1980–1983. Sama arkistopaikka; SNDL:n XIII lk:n pk 22.–23.10.1983. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–83, SNDL:n arkisto, KansA.

⁸⁴ SNDL valinnat 12. liittokokouksen jälkeen 1980–1983, pk:n liite ltk:n kokouksesta 7.12.1980. 76 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1978–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

ja 1980–83 aikana, jatkuvuudesta huolehdittiin valitsemalla johtoelimiin uusien lisäksi myös runsaasti tuttuja nimiä.⁸⁵

Keskusliittotason ja paikallisosastojen väliin asettuivat piirijärjestöt, joita SNDL:llä vuosina 1977–1983 oli kaiken kaikkiaan 17; osa edelleenkin enemmistöläisiä ja osa vähemmistöläisiä. Piirien alaisuudessa toimivien paikallisosastojen määräksi arvioitiin noin 650.⁸⁶ Sekä piirien että osastojen aktiivisuus ja toiminnan muodot vaihtelivat reippaasti yksikön koosta, taloustilanteesta ja aktiivien kiinnostuksenkohteista riippuen.

2.3. SKP:n keskuskomitean naistyöjaoston vaiheita

SKP:n naistyöjaosto perustettiin keskuskomitean päätöksellä 19.3.1980 toimimaan puolueen keskuskomitean, poliittisen toimikunnan ja sihteeristön alaisuuteen.⁸⁷ Jaoston tehtäväksi tuli edistää naisten yhteiskunnallista aktiivisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä naisten puoluetyöhön osallistumista ja puolueen työtä naisten keskuudessa. Jaoston tuli myös osaltaan hoitaa puolueen yhteyksiä SNDL:ään, muihin toimialueellaan toimiviin järjestöihin ja jaostoihin sekä tasa-arvoasioita hoitaviin valtioon elimiin.⁸⁸ Jaosto kulki vuosien saatossa useilla nimillä naistyöjaostosta naisjaostoon ja nais- ja tasa-arvotyön jaostosta tasa-arvotyöjaostoon, joksi se näyttää vakiintuneen toimintansa loppuvaiheilla.⁸⁹

Ensimmäisen kerran naistyöjaosto kokousti Marianne Skarpin, Mirja Ruikan, Airi Myryn, Mirjam Suvannon, Maija-Liisa Halosen, Lea Tohmon, Marja-Liisa Salmisen⁹⁰, Anna-Liisa Hyvösen, Liisa Auran ja Sten Söderströmin voimin 24.4.1980. Jaostoon valituista viidestätoista hengestä estyneitä osallistumaan olivat jaoston sihteeriksi nimetty Eino Leino sekä Inger Hirvelä, Heljä Tammissalo, Tutta Tallgren ja Kyösti Sandelin. Kokousta

⁸⁵ Liite I.

⁸⁶ SNDL:n toimintakertomus 1977–80, 15; SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 16.

⁸⁷ Selvitys naisjaoston työstä 19. edustajakokouksen (22.–24.5.1981) toimintakertomukseen. 1 D toimitteet DA asiakirjat 1979–1985, Suomen Kommunistinen Puolue 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; SKP:n keskuskomitean jaostojen ohjesääntö 3.1.1979. 1 B luettelot BA jaoston jäsenet 1979–1985, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

⁸⁸ Naisjaoston tehtävistä poliittiselle toimikunnalle tehty esitys 26.3.1980. 1 D toimitteet DA asiakirjat 1979–1985, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

⁸⁹ Nähdäkseni nimityksiä käytettiin osin limittäin ja toistensa synonyymeina, vaikka asiakirjoissa 1985 tapahtuva nais-määritteen lopullinen poisjättäminen varmasti kuvastaakin jollain tapaa jaoston painopisteen muutosta. Vielä vuonna 1984 käytettiin yleisesti nimeä nais- ja tasa-arvotyön jaosto. Oman tutkimukseni aikarajauksen puitteissa naistyöjaosto oli yleisimmin käytetty nimitys, minkä pohjalta olen päättänyt käyttämään konsistentisti juuri sitä.

⁹⁰ Kirjattu kokousmuistioon muodossa Marjaliisa Salminen.

johti jaoston puheenjohtaja Anna-Liisa Hyvönen, joka oli tuolloin myös SKDL:n kansanedustaja ja SNDL:n puheenjohtaja. Kokouksessa puitiin jaoston työsuunnitelmaa toukokuussa 1981 pidettävään 19. edustajakokoukseen asti ja linjattiin jaoston tehtäviksi esimerkiksi yhteydenpito Tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan (TANE), SKDL:n tasa-arvojaostoon, SKP:n ay-jaostoon ja SNDL:ään, selvityksen tekeminen naisten asemasta luokkataistelun kannalta, veljespuolueiden naistyön toimintamallien selvittäminen, edustajakokousvalmistelujen edesauttaminen ja naisten osuuden lisääminen edustajissa, kunnallisvaalityösuunnitelman laatiminen sekä yhteistyö valistusjaoston kanssa opintotilaisuuksien järjestämiseksi.⁹¹

Vanhojen suhteiden voimistaminen, uusien luominen ja puolueen naistyön toimintahorisontin laajentaminen olivat ensimmäisestä kokouksesta asti jaoston julkilausuttuja tavoitteita. Työläisnaisliikkeen tuttujen perinteiden lisäksi oltiin kiinnostuneita ulkomaisten veljespuolueiden naisosastojen toimintatavoista. Kommunistinen liike oli luonteeltaan varsin kansainvälinen, joten vaikka yhteistyö Neuvostoliiton kanssa sai usein näkyvimmän roolin, yhteydet myös muihin kommunistisiin puolueisiin sekä sosialistisissa että länsimaisissa valtioissa koettiin tärkeiksi, eikä ole ihme, että niistä haettiin tukea tässäkin. Myös muiden suomalaisten naisliikkeiden toiminta kiinnosti ja yhteyksien laajentamista uusiin ryhmiin ja ”feminismiasiassa” vaikuttamista pidettiin tärkeänä, sillä liikkeessä oli ilmennyt huonoja asenteita näitä kohtaan. Muiden liikkeiden toiminnasta haettiin oletettavasti vinkkejä, mutta selvitystyötä voidaan pitää myös kilpailun kartoittamisena: millä keinoin muut naisliikkeet onnistuivat houkuttelemaan jäseniä mukaan toimintaansa ja mitä SKP voisi tästä oppia? Naiskysymyksestä ja naisspesifien ongelmien käsittelystä haluttiin viimein tehdä koko liikkeen asia, mielellään niin, että panostettaisiin myös aiheiden teoreettiseen erittelyyn. Yhtälaillla jaoston toivottiin vaikuttavan positiivisesti siihen kuvaan, joka ulospäin syntyi SKP:n suhteesta naisen asemaan.⁹²

Vuonna 1980 jaoston kokouksissa suunniteltiin pidettäväksi alustuksia aiheista kuten naistyön kokemukset veljespuolueissa, poliittinen naisliike Suomessa, SNDL:n olemus,

⁹¹ Muistio SKP:n keskuskomitean naistyöjaoston kokouksesta 24.4.1980. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1980–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

⁹² Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 24.4.1980.

matalapalkkaproblematiikka ja maaseututyön ongelmat.⁹³ Näistä jäivät vuoden kuluessa toteuttamatta matalapalkkakysymys ja maaseututyön ongelmat, mutta niitä käsiteltiin myöhemmin vuoden 1981 kokouksissa. Varsinaiseen aikatauluun kirjaamattomana kuultiin Marja-Liisa Salmisen alustus naisista ja kunnallisvaaleista, mikä sekin sopi moitteettomasti jaoston työsuunnitelmaan kirjattuihin tavoitteisiin.⁹⁴

Poliittinen naisliike Suomessa -teema jakautui useampaan osaan: Tutta Tallgrenin 25.9.1980 pitämään alustukseen Uudet naisliikkeet ja SKP, Mirjam Suvannon 6.11. pitämään alustukseen Keskustapuolueen, Kokoomuksen ja Liberaalisen Kansanpuolueen naisjärjestöjen toiminnasta ja Inger Hirvelän alustukseen feministisestä naisliikkeestä. Lisäksi Hirvelän oli määrä hankkia materiaalia Marttaliikkeestä ja maatalousnaisista, Heljä Tammissolan eritellä Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) ja Sten Söderströmin Suomen ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP) sekä Suomen Kristillisen Liiton (SKL) naistoimintaa.⁹⁵ Tammissola piti alustuksensa SDP:n naistoiminnasta kokouksessa 25.3.1981, muiden alustusten toteutumisesta ei ole jäänyt arkistojälkeä.⁹⁶ Tiedonkeruun ja toistensa kouluttamisen ohella naistyöjaosto pyrki vaikuttamaan myös käytännön asioihin puolueessa. Haluttiin pitää huolta esimerkiksi siitä, että puolueen ulkomaille lähettämässä opintovaltuuskunnissa oli mukana myös naisia, naistyötä koskevia opintoaineistoja levitettiin ja valistustilaisuuksia järjestettiin, ja naisille tärkeät aiheet saivat huomiota puolueen vaalikampanjoissa.⁹⁷

Vuosi 1982 näyttää jääneen jaoston toiminnan osalta hiljaiseloksi: joko toimintaa ei ole ollut tai siihen liittyvät materiaalit ovat jääneet arkistoimatta. Puolentoista vuoden hiljaisuuden jälkeen, kesällä 1983, naistyöjaoston uudelleenmuodostivat puheenjohtaja Anneli Hoikan ohella ainakin Mirja Ruikka, Oili Martimo, Inger Hirvelä, Anneli Eloranta

⁹³ Naistyöjaoston työsuunnitelma vuodeksi 1980 – pk:n liite kokouksessa 8.5.1980. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1980–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

⁹⁴ Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 5.6.1980. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1980–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

⁹⁵ Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 25.9.1980. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1980–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 6.11.1980. Sama arkistopaikka.

⁹⁶ Heljä Tammissola SDP:n naistoiminnasta. SKP:n kk:n naistyöjaosto, yhteenveto 25.3.1981. 1 D toimitteet DA asiakirjat 1979–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

⁹⁷ Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 8.5.1980. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1980–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 5.6.1980. Sama arkistopaikka.

ja Leena Ålander. Lisäksi kukin ainakin yhteen kokoukseen osallistuivat Ulla-Leena Alppi, Helvi Niskanen, Marja-Liisa Salminen, Lea Tohmo ja Olavi Sulkunen. Muutamissa kokouksissa olivat mukana myös Leena Böök ja Kirsti Kasnio, mutta he eivät ilmeisesti kuuluneet jaoston varsinaiseen kokoonpanoon, vaan olivat mukana ainoastaan Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaarin valmisteluissa.⁹⁸

Naistyöjaoston aktivoituminen tapahtui puolueen keskuskomitean annettua sille tehtäväksi järjestää syksyksi naisasiaan pureutuva seminaari, jonka suunnittelu aloitettiin heti ensimmäisessä, vain neljän hengen voimin järjestetyssä, kokouksessa heinäkuussa 1983.⁹⁹ Helsingin Kulttuuritalolla 25.9.1983 järjestettyä seminaaria voidaan pitää naistyöjaoston merkittävimpana saavutuksena tarkastellulla kaudella. Järjestäjiensä arvion mukaan kaikin puolin onnistunut seminaari keräsi noin 150 osallistujaa ja sitä seurannut illanvietto 70.¹⁰⁰ Sen innoittamana järjestettiin ainakin vuonna 1984, 1986 ja 1988 Sirola-opistossa samaa nimeä kantaneet kesäkurssit, joiden tarkoitus oli jatkaa seminaarissa aloitettua keskustelua ja auttaa naisia ymmärtämään asemaansa suhteessa marxilaiseen teoriaan.¹⁰¹

2.4. Toimijoiden keskinäissuhteet

SNDL:n ja SKP:n naistyöjaoston keskinäissuhde selittyy pohjimmiltaan SKDL:n kautta. Suomen Kansan Demokraattinen Liitto muodostettiin vuonna 1944 ”vasemmiston yhteistyöareenaksi ja vaaliliitoksi eri vasemmistotoimijoille”, joskaan aivan sellaista siitä ei tullut, kun sosiaalidemokraatit kieltäytyivät lähtemästä mukaan yhteistyöhön. Liiton jäseniksi otettiin sekä yksityishenkilöitä että yhteisöjäseniä, jollaisia SKP ja SNDL kumpikin olivat. Muita yhteisöjäseniä olivat esimerkiksi Sosialistinen Opiskelijaliitto

⁹⁸ Muistio SKP:n kk:n nais- ja tasa-arvotyön jaoston kokouksesta 1.7.1983. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1983–1985, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Muistio SKP:n kk:n nais- ja tasa-arvotyön jaoston kokouksesta 4.8.1983. Sama arkistopaikka; Muistio SKP:n kk:n nais- ja tasa-arvotyön jaoston kokouksesta 1.9.1983. Sama arkistopaikka.

⁹⁹ Kutsu seminaarin suunnittelukokoukseen 1.7.1983, SKP:n järjestöosasto KD n:o 88/83/LÄ, Helsinki 27.6.1983. 1 H sis. muk. järj. asiakirjat HC Kurssit 1983–1984, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Muistio SKP:n kk:n nais- ja tasa-arvotyön jaoston kokouksesta 1.7.1983.

¹⁰⁰ SKP:n nais- ja tasa-arvotyön jaoston päätösluettelo 28.10.1983. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1983–1985, Suomen Kommunistinen Puolue 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

¹⁰¹ Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -kurssin opetus suunnitelma työvuonna 1983–1984. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1983–1985, Suomen Kommunistinen Puolue 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; SKP:n tasa-arvotyön jaoston ohjelmaluonnos 6.2.1986. Sirola-Opiston kesäkurssi 21.7.–24.7.1986 ”Naisen vapautuminen ja marxilaisuus.” 1 H sis. muk. järj. asiakirjat HC kurssit 1983–1986, Suomen Kommunistinen Puolue 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Naisten vapautuminen ja marxilaisuus kesäkurssi Sirolassa 2.–5.6.1988. 171 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta 1978–1987, SNDL:n arkisto, KansA.

(SOL) ja Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto (SDNL). Vuonna 1982 perustettu sosialistien keskusjärjestö SKDL:n Sosialistit–DFFF:s Socialister sen sijaan ei edeltäjästään Sosialistisesta Yhtenäisyyspuolueesta (SYP) poiketen päätenyt hakemaan yhteisöjäsenyyttä, vaikka asiaa harkittiin.¹⁰²

Vaikka SKP oli vain yksi SKDL:n yhteisöjäsenistä, oli puolueella organisaatiossa paljon valtaa. Yhteistyöorganisaation ytimen muodostivat alunperin SKP:n johto ja SDP:stä vuonna 1940 erotettu kuutoslainen oppositio, mutta jo vuoden 1945 eduskuntavaaleissa kommunistien osuus SKDL:n saamista edustajanpaikoista oli kolminkertainen muihin ryhmiin verrattuna. Liittoa perustettaessa vallinnut suhteellisen tasaväkinen jako kahteen ideologiseen päälinjaan – kommunisteihin ja sosialisteihin – oli nopeasti kallistunut ensimmäisten eduksi. SKP:n sisäinen jakautuminen vuodesta 1966 eteenpäin vaikutti voimasuhteisiin myös SKDL:ssä ja julkisessa keskustelussa se jäi usein riitapukareiden varjoon, mutta toiminta eduskunnassa, hallituksessa ja kunnallispoliittisissa elimissä kanavoitiin sen kautta, joten organisaation merkittävyyttä ei tule ylenkatsoa.¹⁰³ Koska kommunisteilla ei ollut omaa, erillistä naisjärjestöä, toimi SNDL käytännössä koko liikkeen yhteisenä naisliittona; monet sen keskeisistä toimijoista olivat aktiivisia SKP:läisiä, osa sen enemmistöä ja osa vähemmistöä.

Naisliiton ja naistyöjaoston suhdetta kuvaavat erinomaisesti myös niiden toimijat. Kun naistyöjaosto perustettiin vuonna 1980, sen puheenjohtajaksi asetettiin SNDL:n tuolloinen puheenjohtaja Anna-Liisa Hyvönen. Jaoston puheenjohtajuus ei silti siirtynyt liiton puheenjohtajalta toiselle: esimerkiksi SNDL:n vuosien 1980–1986 puheenjohtaja Inger Hirvelä oli aktiivisesti mukana naistyöjaoston toiminnassa, muttei toiminut sen puheenjohtajana kuin muutamissa vuoden 1980 viimeisissä kokouksissa. Vuonna 1983 jaoston puheenjohtajaksi nimettiin Anneli Hoikka, joka ei kuulunut SNDL:n puheenjohtajistoon, mutta oli mukana sen liittotoimikunnassa ainakin kausilla 1974–77 ja 1983–86 varsinaisena, kaudella 1980–83 varajäsenenä.¹⁰⁴

¹⁰² Sauli Antti, *Kohti punavihreää maailmaa. SKDL:n sosialistit ja heidän ideologinen profiilinsa 1980-luvulla*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2018, 19, 34–35.

¹⁰³ Sauli 2018, 19–21.

¹⁰⁴ SNDL:n ltk:n toimintakertomus ajalle 3/6–74–6/10–77. 23 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–77, SNDL:n arkisto, KansA, 24; SNDL:n XIII lk:n pk 22.–23.10.1983; SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 34.

3. Feminismi Suomessa

3.1. Lähtökohdat

Feministinen ajattelu ja liikehdintä saattoi tosissaan rantautua Suomeen vasta 1970-luvulla, mutta tyhjästä se ei noussut. Uuden ilmenemismuodon taustalla oli lähes satavuotinen naisten oikeuksien ajamisen perinne, sekä 1960-luvun lopulla roihahtaneen opiskelijaliikkeen ja uusvasemmiston aikaansaama yhteiskunnallinen kuohunta. Kovin syvälle tuohon hedelmälliseen maaperään ei tämän tutkielman puitteissa kaivauduta, mutta naisliikkeen pitkän historian ymmärtämiseksi sen pikaiselle tarkastelulle on paikkansa. Lisäksi sen kautta on mahdollista huomata, kuinka muut yhteiskunnalliset liikkeet vaikuttivat naisliikkeen toimintatilaan ja kehitykseen jo sen varhaisissa vaiheissa.

Suomalaisen naisasialiikkeen ensimmäinen ”taistelukausi”, kuten Riitta Jallinoja aaltoilua nimittää, kiteytyi käytännössä kolmeen porvarilliseen naisasiayhdistykseen: 1884 perustettuun Suomen Naisyhdistykseen, 1892 perustettuun Naisasialiitto Unioniin ja 1907 perustettuun Suomalaiseen Naisliittoon.¹⁰⁵ Nämä järjestäytyivät ja toimivat samaan aikaan nuorisoseura-, työväen- ja raittiusliikkeen kanssa ja muistuttivat näitä rakenteiltaan, joten naisasialiikkeen voidaan Jallinojan mukaan hyvin perustein olettaa olleen osa 1880-luvun ”yleistä aatteellista aktivoitumista”.¹⁰⁶ Naisliikehdintää tapahtui samoihin aikoihin muuallakin ja liikkeiden synty 1800-luvulla oli lähes poikkeuksetta yhteydessä johonkin toiseen vapautusliikkeeseen: Suomessa, Norjassa ja Tanskassa kansallisuusliikkeeseen, Venäjällä maaorjien vapauttamiseen ja Yhdysvalloissa orjuuden vastustamiseen. Lisäksi yhteydet raittiusliikkeeseen olivat ilmeisiä monissa maissa.¹⁰⁷

Toisen aallon feminismiin nousua edelsivät 1960-luvun radikaali opiskelijaliike ja uusvasemmisto, joilla oli juurensa vuonna 1956 eurooppalaisia nuoria herätelleessä Unkarin kansannousussa. Yhdysvalloissa liikehdintä kytkeytyi syntyessään kansalaisyhteiskuntaan ja löysi pian uuden kärjen Vietnamin sodan vastustamisesta. Suomessa puhuttiin 1960-luvun aktivismin yhteydessä kulttuuriradikalismista, jonka neljä yhteisöä olivat Jallinojan mukaan Yhdistys 9, Sadankomitea, sekä erilaiset mielipidelehdet

¹⁰⁵ Jallinoja 1983, 32, 44 ja 50–51.

¹⁰⁶ Jallinoja 1983, 35–36.

¹⁰⁷ Jallinoja 1983, 41.

ja kirjalliset seurat.¹⁰⁸ Varsinainen opiskelijaliike ja uusvasemmistolaisuus tulivat Suomeen myöhemmin ja laimeampina muotoina kuin muualle länsimaihin, lähinnä koska opiskelijoiden ongelmat eivät täällä olleet yhtä pahoja kuin muualla ja esimerkiksi sisäänotto korkeakouluihin tapahtui kohtuullisen tasapuolisesti.¹⁰⁹ Suuret joukkoliikkeet jäivät siis syntymättä, mutta yhteiskuntaelämä oli kuitenkin muutoksen tilassa.

Vaikka feministinen liike kehittyi ensimmäisenä Yhdysvalloissa ja kulkeutui puheina ja ideoina Eurooppaan hyvinkin nopeasti, eivät tšekäläiset liikkeet syntyneet puhtaasti näiden ideoiden varaan, vaan liikehdintä kasvatti juurensa kunkin maan olemassaolevasta poliittisesta kontekstista. Feminismi oli pohjimmiltaan osa samaa protestisykliä kuin muutkin 1960- ja 1970-luvun liikkeet, mutta kussakin maassa nämä saivat oman uniikin muotonsa vallitsevien poliittisten mahdollisuuksien ja rajoitteiden puitteissa.¹¹⁰ Paikallinen opiskelijaradikalismi oli merkittävä alulle paneva voima monissa maissa, eritoten Ranskassa ja Länsi-Saksassa.¹¹¹ Naistietoisuus kumpusi organisesti siitä epäoikeudenmukaisuudesta, jota naiset kohtasivat pyrkiessään mukaan opiskelijaradikaalien ja uusvasemmiston toimintaan, ja tullessaan vanhan kaavan mukaan määrättyiksi ”perinteisesti naisille kuuluneisiin rutiinitehtäviin” johtoasemien sijaan.¹¹²

Suomessakaan opiskelijaliikkeen vaikutusta ei voida kiistää, mutta tšekäläinen uusvasemmisto puoluepolitisoitui harvinaisen nopeasti ja opiskelijaliikkeen aktiivit ylipäätään siirsivät toimintansa pikaisesti puoluepoliittisten järjestöjen piiriin. Bergman kutsuukin Vanhan valtausta vuonna 1968 paitsi suomalaisen opiskelijaliikkeen huippukohdaksi myös merkiksi siitä, että antiautoritaarisen ja sitoutumattoman uusvasemmiston kausi päättyi. Feminismin hidasta heräämistä ja leviämistä Suomessa voidaankin hänen mukaansa selittää sillä, että monet naiset, jotka olisivat muuten noihin aikoihin innostuneet feministisestä liikkeestä, imeytyivät neuvostosuuntautuneen taistolaisuuden piiriin, missä naisasialle ei juuri ollut sijaa.¹¹³ Samaan tulokseen ovat tulleet myös monet taistolaisuutta tarkastelleet tutkijat.

¹⁰⁸ Jallinoja 1983, 132–137.

¹⁰⁹ Bergman 2002, 135.

¹¹⁰ Bergman 2002, 27.

¹¹¹ Jallinoja 1983, 193–194; Bergman 2002, 98, 100–103.

¹¹² Jallinoja 1983, 191.

¹¹³ Bergman 2002, 141–144; Jallinoja 1983, 204.

Kimmo Rentola on nimittänyt taistolaisuutta ja eritoten vuosina 1970–71 muodostunutta nuortaistolaista suuntausta erikoiseksi ilmiöksi, josta jokseenkin yllättäen tuli ”vuoden 1968 nuorisovallankumouksen pääperillinen” Suomessa. Vailla selkeää organisaatiota tai yksiselitteistä johtoa vaikuttanut suuntaus eli sekä kansandemokraattisen liikkeen sisällä että sen liepeillä.¹¹⁴ Nuortaistolaisuuden selkeitä keskittymiä olivat esimerkiksi SOL sekä sen jäsenjärjestöt Helsingin yliopistolla toiminut Akateeminen Sosialistiseura (ASS) ja Tampereen yliopiston marxilaiset ryhmät (Tymr).¹¹⁵ Opiskelijaliikkeen yleisemmän puoluepolitisoitumisen ja samalla myös nuortaistolaisen suuntauksen voidaan monessa mielessä katsoa kasvaneen yliopistojen hallintouudistuksesta ja sitä kommentoineesta liikehdinnästä. Kansandemokraattisessa liikkeessä nuortaistolaiset tulivat juuri Taisto Sinisalon johtaman SKP:n vähemmistösiiven liittolaisiksi ja ovat siitä saaneet nimensäkin.¹¹⁶

Vaikka edellisen vuosikymmenen antiautoritaarisuudesta marxilais-leninistiseen taistolaisuuteen siirtyminen voi näyttäytyä radikaalina muutoksena, olivat vastaavat post-1968-liikkeet ilmeisen yleisiä ympäri maailmaa: nuoriso haki murroksen jälkeen paikkaansa.¹¹⁷ Syksyn 1968 ja keväällä 1970 tapahtuneen nuortaistolaisen liikkeen heräämisen väliin mahtui Suomessakin suvanto, jossa toimineita underground-henkisiä nuorisoverkostoja Jukka Relander kutsui ”jätkiantiautoritaarisiksi” ja ”esikommunistisiksi” nuortaistolaisten ajatusten kehdoksi.¹¹⁸ Relander pohtii, että pohjimmiltaan kyse oli kenties identiteettipolitiikasta. 1960-luvun antiautoritaarinen identiteetti oli pohjautunut nimenomaan systeeminvastaisuuteen ja kun systeemi uudelle vuosikymmenelle astuttaessa näyttäytyi vastaanottavaisempana, jopa yhteistyöhaluisena, radikaalit hakivat uuden identiteetin Neuvostoliittoa kohti suuntautumisesta.¹¹⁹

¹¹⁴ Rentola Kimmo, Kevään 1968 isänmaan toivot. Teoksessa Sakari Saaritsa & Kari Teräs (toim.) *Väki Voimakas 16: Työväen verkostot*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Tampere 2003, 96.

¹¹⁵ ASS:n jäsenistöä käyttää tutkimuksensa pohjana Rentola 2003, 96–132; Tymriä on puolestaan tarkastellut itsekin kyseisen organisaation johtotehtävissä toiminut Matti Hyvärinen väitöskirjassaan Hyvärinen Matti, *Viimeiset taistot*. Vastapaino, Tampere 1994.

¹¹⁶ Rentola 2003, 97–100.

¹¹⁷ Relander Jukka, From flowers to steel: Development of the Leninist Mind in Finland 1968–1972. *Scandinavian Journal of History* 33:4, December 2008, 471.

¹¹⁸ Relander 2008, 468–469.

¹¹⁹ Relander 2008, 470–471.

Feminismin kannalta on kiinnostavaa, miten sukupuoli näkyi nuortaistolaisuudessa ja missä määrin sen piiriin hakeutuneet nuoret naiset pääsivät esittämään mielipiteitään ja vaatimuksiaan. ASS:n läpimurtovuosina 1970–72 liittyneistä uusista jäsenistä noin puolet oli naisia, mutta Rentolan mukaan nuortaistolaisuuden synnyllä oli nuorten naisten kannalta ”paradoksaaliset seuraukset”, koska liike omaksui vakiintuessaan ohjenuorakseen teorian siitä, että naiskysymys oli muiden ”erityiskysymysten” tapaan alisteinen kokonaisvaltaiselle marxilaiselle analyysille ja ratkeaisi vasta koko yhteiskunnan muuttamisen myötä.¹²⁰ Voidaankin spekuloida, että radikaali feministinen liike olisi kenties ottanut Suomessa tulta alleen aikaisemmin, ellei nuorten naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus olisi kanavoitunut naiskysymyksen latistaneeseen taistolaisuuden uomaan.

Matti Hyvärisen väitöskirjaa ja sen haastattelumateriaaleja sukupuolen näkökulmasta lukenut Eeva Peltonen huomauttaa samoin, että Tymrissä toimineiden aktivistien kokemukset liikkeestä vaikuttavat olleen syvästi sukupuolittuneita, melkein kuin eri maailmoista. Naisaktivistien halulle kyseenalaistaa perinteistä rooliaan järjestö ei aina tarjonnut toivotunlaista alustaa, vaan sukupuolten väliset suhteet liikkeessä heijastuvat kertojien muistoissa pettymyksinä.¹²¹ Naisten enemmistö näyttääkin saaneen nuortaistolaisessa liikkeessä saman kahvinkeitäjän ja toimeenpanijan roolin, joka ulkomaisissa opiskelijaliikkeissä hiersi päätöksenteosta syrjään jätettyjä naisia ja innoitti näitä feministiseen heräämiseen, mutta lisäksi toiminnassa mukana olleiden ”tyypillisten naisten” kerrotaan kohdanneen liikkeessä sekä seksuaalista että emotionaalista hyväksikäyttöä.¹²²

Jos taistolaisuudesta tulikin Suomessa 1960-luvun radikaaliliikkeen pääasiallinen perillinen, vuonna 1966 perustettu Yhdistys 9 toimii tietyllä tapaa linkkinä tuon radikalismien ja 1970-luvun feminismin välillä. Se – ja ylipäänsä pohjoismainen sukupuoliroolikeskustelu – edelsi radikaalifeminismin nousua USA:ssa ja Euroopassa joillakin vuosilla, mutta syntyisytyt olivat hyvin samankaltaisia: 1960-luvun

¹²⁰ Rentola 2003, 101–103.

¹²¹ Peltonen Eeva, Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta: Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäkertahaastattelussa. Teoksessa Hyvärinen Matti, Peltonen Eeva & Vilkkonen Anni (toim.) *Liikkuvat erot: Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Vastapaino, Tampere 1998, 190–192, 201–206 ja 208–210.

¹²² Peltonen 1998, 204, 225–227.

radikaaliliikkeen seksismi ja yksityisen ja julkisen piirin väliin jäävä kuilu, joka sulki naiset yksityiseen. Yhdistys sai alkunsa paitsi arjen konkreettisista ongelmista, kuten lasten päivähoidon järjestämisestä ja sukupuolirooleista, myös perustajansa kokemuksesta, etteivät miehet uskoneet naisten voivan olla päteviä toimimaan opiskelijaliikkeessä tai muissa vastaavissa tehtävissä. Yhdistyksen aktiiveilla oli vankka usko identiteettiinsä 1960-luvun yleisen radikaaliliikkeen osana.¹²³

Vaikka Yhdistys 9:n edustama sukupuolirooliliike ei tyylipuhtaasti keskittynyt feministisiin ongelmiin, vaan otti huomioon myös miesroolit ja hyväksyi miehiä jäsenikseen, se oli kuitenkin samoilla jäljillä ja ajoi Suomessa monia niistä tavoitteista, joihin varhainen feminismi otti kantaa esimerkiksi Länsi-Saksassa, tärkeimpinä lasten päivähoito ja syntyvyyden rajoittaminen ehkäisyvalistusta lisäämällä ja aborttilainsäädäntöä vapauttamalla.¹²⁴ Yhdistys 9:llä oli jonkin verran jäsenistön päällekkäisyyttä myös SNDL:n kanssa, koska alunperin ”epäpoliittisesta” luonteestaan huolimatta monet yhdistyksen jäsenet kuuluivat joko SDP:hen tai SKDL:ään. SNDL:n vuoden 1968 tasa-arvo-ohjelma *Nainen, mies ja demokratia* saikin selkeitä vaikutteita Yhdistys 9:n ohjelmista ja järjestöt tekivät muutakin yhteistyötä.¹²⁵

Uusi feministiliike koostui kaikkialla samoista ydinelementeistä – naisten yhteiskunnallisten ja taloudellisten oikeuksien ajamisesta, arjen politisoimisesta, ruumiillisen ja seksuaalisen koskemattomuuden tavoittelusta sekä poliittiseen voimaantumiseen pyrkimisestä – mutta historiallisista, kulttuurisista ja poliittisista eroista johtuen liikkeet olivat kuitenkin omanlaisiaan.¹²⁶ Esimerkiksi muualla maailmassa feministisen liikkeen ydinvaatimukseksi muotoutunut aborttilainsäädäntö käsiteltiin Suomessa jo vuonna 1970, osin juuri Yhdistys 9:n ja poliittisten naisjärjestöjen aloitteesta, eikä siitä siis voinut tulla samalla tavalla täkäläistä liikettä määrittävää tekijää kuin muualla.¹²⁷ Merkittävimmäksi eroksi 1960-luvun sukupuolirooliaktivistien ja muiden radikaalien sekä 1970-luvun feministien välille muodostui se, että 1960-luvulla kritiikki

¹²³ Bergman 2002, 137; Jallinoja 1983, 129, 131; Tuominen 1991, 222–228.

¹²⁴ Jallinoja 1983, 156; Bergman 2002, 100–107, 137.

¹²⁵ Jallinoja 1983, 180; Eeva Ahosen alustus Suomen Naisten Demokraattinen Liitto 35-vuotias – pöytäkirjan liite 7 SNDL:n liittotoimikunnan kokouksen 1.12.1979 pöytäkirjaan. 61 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1978–1979, SNDL:n arkisto, KansA.

¹²⁶ Bergman 2002, 234.

¹²⁷ Bergman 2002, 138–140.

oli kohdistunut julkisiin valtarakenteisiin, 1970-luvulla oli aika siirtää kärki julkisesta yksityiseen.

3.2. Feministiset ryhmät, periaatteet ja toimintatavat

Helsingissä perustettiin vuonna 1973 toisistaan tietämättä kaksi feministiryhmää, Marxist-Feministerna eli MF-ryhmä ja Rödkäringarna–Puna-akat. Parin vuoden sisään niitä seurasivat Kolmas ja Neljäs ryhmä, joiden kanssa yhteistyössä perustettiin 1976 Feministit–Feministerna-verkosto.¹²⁸ Turussakin oli toimittu alkuun pienryhmävetoisesti, mutta vuonna 1978 feministit ja naisopiskelijat järjestäytyivät kampanjoimaan parempien gynekologipalveluiden puolesta ja tulivat perustaneeksi Kvinnoliganin, jonka toiminta jatkui vuoteen 1981 saakka.¹²⁹ 1970-luvun lopulla Suomessa toimi arviolta 19 feminististä naisryhmää ja niissä yhteensä noin 170 jäsentä. Vuonna 1979 aktiivisista ryhmistä seitsemän oli Helsingissä, minkä lisäksi Nordiska sommaruniversitetet järjesti feministisiä opintopiirejä siellä ja Turussa. Ruotsinkielisillä alueilla feministiryhmiä toimi Turun lisäksi Sipoossa, Hangossa, Tammisaarella, Vaasassa ja Pietarsaarella, suomenkielisillä taas Kuopiossa, Jyväskylässä ja 1980 alkaen Oulussa.¹³⁰

Autonominen feminismi kehittyi Suomessa nimenomaan suomenruotsalaisten naisten keskuudessa, minkä Bergman on arvellut johtuneen siitä, että ruotsinkieliset opiskelijat eivät samalla tavalla innostuneet vähemmistökommunismista, jolloin heidän riveissään jäi tilaa muulle radikaalille liikehdinnälle. Lisäksi ruotsinkielisyys tarjosi tietenkin tärkeän sillan pohjoismaisille vaikutteille.¹³¹ Useat varhaiset feministiaktivistit saivat ensikosketuksensa liikkeeseen ulkomailla, monet juuri Pohjoismaissa. MF-ryhmässä toimineet Carita Nyström ja Margareta Thun olivat käyneet hakemassa feministisen herätyksensä Tanskasta, Gerd Söderholm Pariisista, Puna-akkoja perustamassa ollut Mariella Lindén Englannista ja Tukholmasta, Kvinnoliganissa vaikuttanut Vivi-Ann

¹²⁸ Bergman 2002, 146; Ingström 2007, 31. Muita Helsingissä 1970-luvun puolivälissä toimineita ryhmiä olivat Kvinnocirkeln, Kvinnosystrarna, Mathilda-gruppen, Nya gruppen ja Feminissorna, ks. Bergman 2002, 268 alaviite 125.

¹²⁹ Ingström 2007, 196–197; Bergman 2002, 157.

¹³⁰ Bergman 2002, 156–157; Jallinoja 1983, 200.

¹³¹ Bergman 2002, 147–148.

Rehnström Uppsalasta.¹³² Suomalaiset feministit kokivatkin hyvin voimakkaasti olevansa osa kansainvälistä feminististä liikettä.¹³³

Feminististä toimintaa leimasi hierarkioiden ja rakenteiden puute. Jopa Feministit–Feministerna oli varsin löyhä yhteisö, joka ei määritellyt ryhmien sisäistä toimintaa tai velvoittanut mihinkään.¹³⁴ Monet ryhmät myös jättäytyivät sen ulkopuolelle. Liikkeeltä puuttui yhtenäinen ohjelma ja aktivistit ajattelivat – uusille liikkeille tyypillisen individualistisesti –, että ihmisillä oli oikeus päättää itse itseään koskevista asioista ylhäältä tulevan sääntelyn sijaan.¹³⁵ Feministit vieroksuivat autoritaarisuutta ja kritisoivat myös Unionia sen kankeista valtarakenteista.¹³⁶ Tämä hierarkiaton ja hajautettu organisaatio, joka rakentui tiedostamisryhmien, osallistavien käytänteiden, konsensusorientoituneen päätöksenteon ja epävirallisten verkostojen pohjalle, on yksi niistä ominaisuuksista, joka kaikkein leimallisimmin piirtää autonomisen siiven feministit esiin ensimmäisenä tosiasiallisesti uusiin liikkeisiin kuuluvana osana suomalaista naisliikettä.¹³⁷

Toisen puolen 1970-luvun naisliikkeen ytimestä muodosti Naisasialiitto Unioni, jossa valta siirtyi uudelle, feministiselle sukupolvelle vuosikokouksessa 1976. Yhdistyksen väistymään joutunut puheenjohtaja Irina Matvejew kuvaili tapahtumaa eräänlaisena vallankaappauksena. Kari Mattilan johtaman hallituksen myötä Unioni otti ohjelmaansa suomenkieliset tiedostamisryhmät ja julisti säännöissään olevansa osa naisten kansainvälistä vapautusliikettä. Iso osa liikkeen uusista aktivisteista kuului nyt vasemmistopuolueisiin, kun aiemmin Unioni oli ollut selvästi porvarillinen yhdistys. Näistä muutoksista huolimatta Unioni kiinnittyi edelleen perinteiseen tasa-arvoretoriikkaan ja piti kiinni statuksestaan virallisena järjestönä: se ei lähtenyt pyrkimään kohti epävirallisempia toimintaperiaatteita, vaan suuntautui edelleen kohti valtiota ja poliittista järjestelmää, mikä erotti sen muusta 1970-luvun feministisestä liikehdinnästä.¹³⁸

¹³² Ingström 2007, 16, 42–46, 105–106, 194.

¹³³ Jallinoja 1983, 228.

¹³⁴ Bergman 2002, 145–146.

¹³⁵ Jallinoja 1983, 219.

¹³⁶ Jallinoja 1983, 206.

¹³⁷ Bergman 2002, 251–252.

¹³⁸ Bergman 2002, 151–152; Jallinoja 1983, 200–201.

Unionia onkin kutsuttu ”1970-luvun naisasialiikkeen tärkeimmäksi institutionali-soituneeksi osaksi”.¹³⁹

Unionin ja Feministit–Feministerna välillä oli yhteistoimintaa etenkin kansainvälisen naistenpäivän juhlinnan ja naisten rauhanliikkeen tiimoilta, mutta muuten tietyt erot pitivät ryhmät omina saarekkeinaan. Konkreettisella tasolla Unioni oli perinteinen yhdistysrekisteriin rekisteröity järjestö sääntöineen ja rakenteineen, Feministit–Feministerna taas antiautoritaarinen ja hierarkisuutta välttelevä. 1970-luvulla kielikysymys oli toinen seikka, joka piti autonomiset feministiryhmät ja Unionin erillään: Unioni oli nyt suomenkielisten, Feministit–Feministerna ruotsinkielisten naisten yhteisö. Poliittis-ideologiset erimielisyydet koskivat esimerkiksi suhtautumista naisten palkkatyöhön: vuonna 1979 Unionin säännöissä linjattiin järjestön pitävän naisten oikeuksia työmarkkinoilla sekä työssäkäyvien naisten lasten päivähoiton järjestämistä tärkeimpinä vaatimuksinaan. Feministit puolestaan eivät pitäneet palkkatyötä samassa määrin vapauttavana, vaan työssäkäyvienkin naisten katsottiin olevan alistettuja. Tietyistä erimielisyyksistä huolimatta autonomisten feministiryhmien hiipussa ja Feministit–Feministerna lopettaessa toimintansa 1980-luvun alussa monet aktivistit liittyivät Unioniin, josta tuli vuosikymmenen kuluessa eräänlainen feministisen toiminnan katto-organisaatio Helsingissä. Vuonna 1989 Unionilla oli noin 1300 jäsentä.¹⁴⁰

1970-luvun feminismi poikkesi 1960-luvun sukupuolirooliliikkeestä ja julkisesta keskustelusta siinä, että aktivistit halusivat sukupuolten tasa-arvon, työmarkkinoiden ja politiikan sijaan puhua juuri naisista, naisten henkilökohtaisista kokemuksista, ongelmista ja suhteista sekä seksuaalisuudesta. Näihin ryhmiin miehet eivät enää olleet tervetulleita kuten aikanaan Yhdistys 9:ään, vaan keskusteluissa käsiteltiin miesten naisiin sekä henkilökohtaisesti että kollektiivisesti kohdistamaa sortoa.¹⁴¹ Tietävästi Suomessa toimi tuohon aikaan vain yksi feministinen miesryhmä, Helsingissä perustettu Miesryhmä Adam, jonka aktiiveista monet olivat tai olivat olleet suhteissa naisryhmien aktivisteihin ja heränneet sitä kautta pohtimaan omaa sukupuolisuuttaan.¹⁴² Sukupuolirooleista ja tasa-

¹³⁹ Jallinoja 1983, 241.

¹⁴⁰ Bergman 2002, 153–155, 165; Jallinoja 1983, 201.

¹⁴¹ Bergman 2002, 148.

¹⁴² Ingström 2007, 228–241.

arvosta oli vielä voitu keskustella yhdessä miesten kanssa, mutta feministiset ryhmät kietoutuivat naisten omasta asemastaan ja elämästään käymien keskusteluiden, sekä aihetta käsittelevien kulttuuristen projektien ympärille, eikä niissä ollut sijaa miehille.

Feministinen naisliike nosti keskeiseksi teesikseen väitteen henkilökohtaisen poliittisuudesta. Tuo ajatus tiivistyi kansainvälisesti erityisesti keskusteluun ruumiin politiikasta, jonka kautta korostettiin ihmisen (naisen) määräysvaltaa omaan ruumiiseensa ja seksuaalisuuteensa ja pyrittiin näkemään sukupuoli, ruumis ja naiseus positiivisessa valossa. Monissa maissa abortista muodostui feministisen liikkeen keskeisin ruumiinpoliittinen kysymys ja eniten näkyvyyttä kerännyt vaade, mutta Suomessa lainsäädäntöä uudistettiin jo ennen liikkeen heräämistä. 1950–60-luvulla vasemmistolaiset naisaktivistit olivat ajaneet vapaamielisempää lainsäädäntöä luokkakysymyksenä, 1960-luvulla sen nostivat esiin ainakin Yhdistys 9 ja Sexpo, ja lakimuutos tehtiin lopulta vuonna 1970 alueelliseen yhdenvertaisuuteen sekä sosiaalisiin ja terveystieteisiin syihin vedoten. Yhtenä merkitsevänä argumenttina esitettiin myös jokaisen lapsen oikeus syntyä toivottuna.¹⁴³

Suomalaisten feministien keskuudessakin tehtiin keskustelunavauksia ruumiin politiikkaan ja gynekologisen itsehoidon aiheisiin liittyen, mutta kenties juuri aborttikysymyksen muualla tarjoaman nosteen puuttumisen vuoksi ne yleistyivät vasta 1980-luvun puolivälin tienoilla. Feministinen itsehoito, mukaan lukien itsetutkiskelu spekulalla, kuukautis- tai ovulaatiokierron seuraaminen ja luonnollinen ehkäisy, jäi suomalaisessa liikkeessä jossain määrin sivuosaan. Kaikkein varhaisimmat feministiryhmät eivät sitä tiedetysti harjoittaneet, mutta ainakin turkulainen Kvinnoligan sisällytti itsehoitoa toimintaansa ja tunnettu feministiaktivisti Sunniva Drake kirjoitti ensimmäisen feministisen itsehoito-oppaan naisille vuonna 1987, vuosi sen jälkeen kun Helsinkiin oli perustettu Naisten itsehoitokeskus.¹⁴⁴ Naisten terveydenhoitoa tarkastellut Elianne Riska toteaa, että Suomessa ja Ruotsissa feministinen itsehoitoliike jäi jopa kitukasvuiseemmaksi kuin muissa Pohjoismaissa, jotka myöskään eivät yltäneet Yhdysvaltain, Iso-Britannian tai Australian tasolle. Puutetta voidaan hänen mukaansa selittää joko sillä, että suomalainen terveydenhoito on tyypillisesti vastannut saamaansa

¹⁴³ Bergman 2002, 177–178, 138–140, 230–231.

¹⁴⁴ Bergman 2002, 178–180.

kritiikkiin kehittämällä palveluitaan herkästi tai sillä, että tšekäläiset naiset ovat olleet taipuvaisia hyväksymään ammattilaisten medikalisoituneet näkemykset niitä haastamatta.¹⁴⁵

Toinen feministiselle liikkeelle tyypillinen asiakokonaisuus, naisiin kohdistuva väkivalta, sai suomalaisessakin liikkeessä enemmän huomiota osakseen. Julkisessa keskustelussa naisten kohtaamaa häirintää, hyväksikäyttöä sekä seksuaalista ja muuta fyysistä väkivaltaa ei vielä juurikaan käsitelty 1970-luvulla, eikä mainittu esimerkiksi hallituksen aikavälille 1980–85 laatimassa tasa-arvo-ohjelmassa. Feministit kuitenkin ottivat asian esiin 1970-luvun loppupuoliskolla: vuonna 1977 Unioni järjesti lehtimainoskampanjan, jolla kehotti naisia kertomaan seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kokemuksistaan. Aiheen tiimoilta järjestettiin myös seminaari ja vuonna 1978 julkaistiin Unionin aloitteesta kirja *Väkivalta avioliitossa*. Naiset väkivaltaa vastaan -näyttelyä Unioni kierrätti vuonna 1980 ympäri maata tietoisuuden nostattamiseksi. Tasa-arvoelimiin asti asia nousi vasta 1990-luvulle tultaessa.¹⁴⁶

1970-luvun feministit nostattivat keskustelua myös raiskauksista, jotka olivat olleet pitkään vaiettu, lähestulkoon näkymätön ongelma. Pienryhmissä aiheesta oli voitu puhua aiemminkin, mutta julkisesti feministit ottivat asian esiin ensimmäisen kerran vuonna 1979 Helsingissä järjestämässään seminaarissa. Samana vuonna Unioni alkoi järjestää feministisen itsepuolustuksen kurseja ja tarjota väkivaltaa kohdanneille naisille lakiapua, mutta varsinaisia raiskaustukiryhmiä tai kriisilinjoja Suomessa ei organisoitu. Muualla maailmalla niiden perustaminen on yhdistetty tyypillisesti juuri toisen aallon feminismiin.¹⁴⁷ Suomea voidaankin Bergmanin mukaan pitää erinomaisena esimerkkinä maasta, jossa tasa-arvoa on tarkasteltu työssäkävien äitien kohtelun kautta ja heidän tarpeilleen on oltu varsin sensitiivisiä, kun taas ruumiinoikeudet ja niihin liittyvät ongelmakohdat jätettiin pitkään käsittelemättä.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Riska Elianne, Women's health: issues and prospects. *Scandinavian Journal of Public Health* 28, no. 2 (2000), 84–85; Bergman 2002, 179.

¹⁴⁶ Bergman 2002, 182–184.

¹⁴⁷ Bergman 2002, 184–185.

¹⁴⁸ Bergman 2002, 203.

Tiedostamisryhmät olivat kenties leimallisimmin uuteen naisliikkeeseen liitetty toimintamalli niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Ne kuuluivat 1970-luvulla paitsi varhaisten feministiryhmien myös Feministit–Feministernan, Naisasialiitto Unionin ja Kvinnoliganin feministiseen strategiaan.¹⁴⁹ Tarkoituksena oli saada ryhmän jäsenet tiedostamaan asemansa naisina ja keskustelemaan kokemuksistaan sekä niiden herättämistä tunteista. Tältä kannalta puhuminen tiedostamisesta ja tietoisuuden kohottamisesta oli jokseenkin harhaanjohtavaa, koska ei ollut mitään korkeampaa feminististä tietoisuutta johon aktilla olisi pyritty, vaan kyse oli osallistujien henkilökohtaisista kokemuksista.¹⁵⁰ Toki kokemusten yhtäläisyyksien pohjalta erinäiset ongelmat saatiin ymmärtää henkilökohtaisen sijaan poliittisiksi, jaetuiksi ja rakenteellisiksi. Tiedostamisen lisäksi feministinen toiminta näkyi 1970-luvulla opintopiireinä, erilaisina naisten juhlina, aikuisopistojen kursseina, näyttelyinä ja jopa televisio-ohjelmina suomenruotsalaisilla kanavilla. Vuosikymmenen vaihteen jälkeen liikkeessä alkoi tapahtua suomenkielistymistä, mitä voidaan pitää yhtenä merkinä sen valtavirtaistumisesta.¹⁵¹ Ilmeisesti feministiset toimintamallit vuotivat autonomisen liikkeen ulkopuolelle siinä määrin, että tiedostamisryhmiä perustettiin jonkin verran myös SNDL:n osastoissa, SOL:ssa ja RKP:n naisliitossa.¹⁵²

Feminismin aaltoilu vaikutti myös tutkimuksen kenttään. Naisten ja sukupuoliroolien tutkimus oli lisääntynyt jo 1960-luvun sukupuoliroolikeskustelun myötä ja 1970-luvun lopulla kansainvälinen feministiliike innoitti tutkimuksen uuteen aaltoon. Juuri omien kokemusten tiedostaminen ajoi tutkimusta tekevät naiset pohtimaan, miksi ne poikkesivat valtavirtaisista tutkimustuloksista.¹⁵³ Suomessa esimerkiksi naishistorian tutkimus alkoi yleistyä 1970-luvun lopulla ja löi läpi vasta 1980-luvulla, vaikka kansainvälisesti suuntaus oli vallannut tilaa jo 1960-luvun puolella.¹⁵⁴ Naistutkimuksen institutionalisoituminen tapahtui 1980-luvulla, jolloin yliopistoihin alettiin perustaa naistutkimuksen virkoja.

¹⁴⁹ Bergman 2002, 152.

¹⁵⁰ Peltonen Eeva, *Tiedostaminen naisliikkeen ja naistutkimuksen strategiana*. Tasa-arvojulkaisuja, Sarja D: Naistutkimusraportteja 4/1988. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 1988, 29–30.

¹⁵¹ Bergman 2002, 158–159, 231.

¹⁵² Bergman 2002, 269 alaviite 127.

¹⁵³ Peltonen 1988, 6.

¹⁵⁴ Aarninsalo Lyydia, *Kohti kokonaisvaltaisempaa historiaa: Suomalainen naishistorian tutkimus vuosina 1980–1990*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2014, 6, 16.

Pohjoismainen vaikutus näkyi tässäkin, sillä Åbo Akademi oli ainut yliopisto, johon perustettiin jo tuolloin järjestäytynyt naistutkimusyksikkö. Muihin yliopistoihin näitä alettiin saada 1990-luvun puolella. Suomen Naistutkimuksen Seura–Sällskapet för kvinnoforskning in Finland ja sen lehti *Naistutkimus–Kvinnoforskning* perustettiin vuonna 1988.¹⁵⁵

3.3. Valtiofeminismi pohjoismaisena erikoispiirteenä

Edellä on esitelty feminismin autonomista suuntausta, mutta tosiasiaa suomalainen naisliikehdintä oli enimmäkseen sidottu puolueisiin ja 1970–80-lukujen autonomiset feministiliikkeet muodostivat vain pienen sivupolun liikehdinnän pitkässä historiassa. Pohjoismaiset yhteiskunnalliset liikkeet – mukaanlukien naisliikkeet – saivat Solveig Bergmanin mukaan ominaispiirteensä vallitsevasta ”valtioystävällisestä” poliittisesta kulttuurista. Liikkeet suuntautuivat valtiota kohti, eivät niinkään sitä vastaan, ja vuorovaikutusta yhteiskunnallisten liikkeiden ja poliittisen järjestelmän välillä pidettiin toivottavana.¹⁵⁶ Suomalainen feminismi olikin enimmäkseen ”valtiofeminismiä”, jossa liikkeiden päämäärät pyrittiin integroimaan poliittisten puolueiden ja valtion tavoitteisiin, ja naisten emansipaatiota ajettiin valtiointerventioiden kautta.¹⁵⁷ Valtiofeminismi, naisten ja valtion liittolaissuhde, on yksi ydinkäsitteistä pohjoismaisen naisliikkeen tutkimuksessa.¹⁵⁸

Ei siis ole ihme, että naiset Suomessa järjestäytyivät enimmäkseen puolueissa, usein niiden sisällä toimiviin naisosastoihin tai -järjestöihin liittymällä. Jopa muihin Pohjoismaihin verrattuna protestiliikehdintä ja ruohonjuuritason toiminta on Suomessa ollut vähäistä, ja puolueiden lisäksi etujärjestöt ovat toimineet aktivismin näyttämöinä.¹⁵⁹ Autonomisen feminismin hitaaseen ilmestymiseen ja rajalliseksi jääneeseen suosioon voidaan hakea selitystä siitä, miten nopeasti sukupuolikysymykset on Suomessa

¹⁵⁵ Bergman 2002, 187–189.

¹⁵⁶ Bergman 1998, 168.

¹⁵⁷ Bergman 2002, 60–61, 213.

¹⁵⁸ Bergman 1998, 179.

¹⁵⁹ Bergman 2002, 91–92.

puoluepolitisoitu ja miten halukkaasti puolueiden naisjärjestöt integroivat feministisen protestin omiin päämääriinsä.¹⁶⁰

Suomalaisen valtiofeminismin taustalta löytyy pitkät perinteet omaava ”yhteiskunnallisen äitiyden”¹⁶¹ malli. Termillä tarkoitetaan tiivistetysti sitä, että naisten poliittinen ja yhteiskunnallinen osallistuminen on kiinnittynyt juuri äitien ja lasten hyvinvoinnin edistämiseen. Naisten paikka päätöksenteossa on piirretty esiin ”naiserityisyyden” kautta eli on pyritty osoittamaan, että naisten osallistuminen on erityisen oleellista perhe- ja sosiaalipolitiikan kentässä, jonka sisältöihin heillä on ”luontaista taipumusta”. Myös työmarkkinat on perinteisesti sukupuolitettu samaan periaatteeseen vedoten. Naiskansalaisuuden kulmakivet ovat Suomessa olleet nais erityisyys ja toisaalta jo toisen maailmansodan jälkeen hieman kannatusta saanut tasa-arvoajattelu. Tasa-arvoajattelussakin on usein korostettu perhe- ja sosiaalipoliittisia sekä ansiotyön ja perhe-elämän yhdistämiseen liittyviä kysymyksiä. Näissä keskusteluissa naisten on perinteisesti ollut helpompi saada ääntään kuuluviin kuin muita elämänalueita koskettavissa.¹⁶²

Silloinkin kun naisten aktiivisuus on ottanut radikaalimpia muotoja, on pitkä auktoriteettiuskon historia enemmän tai myöhemmin nostanut päätään. Riitta Jallinoja esittää väitöskirjatutkimuksessaan, että naisliikkeen ensimmäinen aalto hiipui äänioikeuden saavuttamiseen, koska naiset integroituivat puolueisiin ja niiden naisjärjestöihin, joissa vaikuttamistyön jatkossa uskottiin tapahtuvan. Samoin Yhdistys 9:n aktivistit uskoivat järjestöä haudatessaan, että pöydälle nostettuja kysymyksiä pidettäisiin jatkossa esillä ja ratkaistaisiin puolueiden toimesta parlamentaarisen politiikan piirissä ja sinne he itsekin suuntasivat.¹⁶³ Autonomisten feministiliikkeiden aktiiveistakin monet pyrkivät vaikuttamaan myös perinteisemmän politiikan kentässä ja Bergmanin mukaan tämä puolueisiin integroituminen oli ylipäätään ominaista suomalaisille yhteiskunnallisille liikkeille, eikä sitä muissa maissa tapahtunut samassa määrin.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Bergman 2002, 240.

¹⁶¹ ”Äitikansalaisuudesta”, yhteiskunnallisesta äitiydestä ja kaksijakoisesta kansalaisuudesta ks. Sulkunen Irma, Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Henrik Stenius, Risto Alapuro, Ilkka Liikanen & Kerstin Smeds (toim.) *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987, 157–175.

¹⁶² Bergman 1998, 177–179.

¹⁶³ Jallinoja 1983, 99–100, 183.

¹⁶⁴ Bergman 2002, 144–145.

4. Yhteisrintama vai erillistaisto

Paine naiskysymyksen tarkasteluun uusin silmin tuli ajankohtaiseksi kaikille yhteiskunnallisesti aktiivisten naisten järjestöille ja liikkeille 1970- ja 1980-lukujen aikana, kun sukupuolten tasa-arvosta käyty keskustelu kääntyi uusien feministiliikkeiden aloitteesta puheeksi naisen alistuksesta ja toissijaisuudesta kaikilla elämän osa-alueilla. Myös kansandemokraattiset naiset päätyivät kasvokkain niin uusfeminististen liikkeiden kuin näiden ajatusten ja kysymystenkin kanssa, ja joutuivat punnitsemaan, missä määrin esitetyt tavoitteet olivat yhteisiä.

4.1. Haasteen edessä

Useat tutkijat ovat sivunneet kysymystä kansandemokraattien ja feministien yhteistyöstä juuri feministiliikkeen näkökulmasta. Riitta Jallinojan mukaan 1970-luvun feministit kaipasivat poliittista liittolaista sosialismin ja feminismin yhdistämiseen ja hakivat siksi suhdetta SKDL:ään ja SNDL:ään, joista etenkin jälkimmäistä pidettiin naisten ryhmänä ASS:ää houkuttelevampana vaihtoehtona.¹⁶⁵ Eräät MF-ryhmäläiset pyrkivät yhteistyöhön naisliiton kanssa ja Riikka Taavetti toteaaakin, että ryhmän autonomisesta luonteesta huolimatta kuva siitä jäisi epätäydelliseksi, ellei tätä pyrkimystä noteerattaisi. Yhteistyöhalukkuutta kuitenkin vähensi kansandemokraattien hajaannus ja naisliiton osapuolijako, eikä SNDL:n keskittyminen yleispoliittisiin aiheisiin oikein miellyttänyt ryhmäläisiä.¹⁶⁶

Vuonna 1976 osa MF-ryhmästä oli mukana perustamassa ruotsinkielistä kansandemokraattista järjestöä Bröd och Rosoria, jonka kautta feminististä naiskysymystä yritettiin tuoda kansandemokraattien ja työläisnaisten piiriin. Feministiliikkeen miestensiveksi kutsuttu miesryhmä Adam oli Bröd och Rosorin ja Folkets bildningsförbundin alainen opintoryhmä. Jallinojan mukaan feministien ja SKDL:n yhteistyö ei kuitenkaan sujunut aivan ongelmattomasti, vaan vihanpidon liikkeiden välillä sanotaan kestäneen vuodesta 1975 vuoteen 1981 saakka.¹⁶⁷ Poliittisesti useimmat

¹⁶⁵ Jallinoja 1983, 206–207.

¹⁶⁶ Taavetti 2010, 7, 29, 32, 91–92.

¹⁶⁷ Jallinoja 1983, 206–207; Ingström 2007, 58, 116, 235. Folkets bildningsförbund oli enemmistökommunistinen sivistysjärjestö, jonka opintosihteerinä MF-ryhmäläiset Carita Nyström ja Birgitta Boucht työskentelivät 1970-luvulla, ks. Ingström 2007, 31–34.

varhaiset uusfeministit kyllä kokivat kuuluvansa vasemmistoon, mutta samalla he kritisoivat sitä sukupuolikysymysten huomiotta jättämisestä. Vasemmisto taas syytti feministejä luokkakysymyksen sivuuttamisesta, poliittisen vasemmiston hajauttamisesta ja työläisnaisille epäolennaisten asioiden korostamisesta.¹⁶⁸ Bröd och Rosorinkin elinkaari jäi vain muutaman vuoden mittaiseksi.¹⁶⁹

Kansandemokraattien puolella yhteistyöhalut olivat tosiaan 1970-luvulla vähäisiä ja suhtautuminen feministeihin nuiva. Asennetta kuvaa osuvasti SKP:n poliittis-teoreettisen äänenkannattajalehden *Kommunistin* keväällä 1978 julkaisema Tutta Tallgrenin varsin kriittinen kirjoitus feministeistä ja heidän aatteestaan. Tallgren moitti feministejä eritoten siitä, miten he naistietoisuutensa syntyä ja kohtaamiaan epäoikeudenmukaisuuksia kuvatessaan korostivat toiseuden tunnetta aiheuttaneita puheita ja puhutteluja, kun taas työttömyys ja matalapalkkaisuus jäivät pelkkien tilastojen tasolle kuin naisilla ei olisi niistä kokemuksia ollutkaan. Tämän Tallgren tulkitsi kertovan feministien keskiluokkaisuudesta ja selittävän heidän halukkuuttaan nostaa sukupuoli luokkakysymystä olennaisemmaksi. Tallgren – kuten monet muutkin kommunistit – uskoi, että sosialistinen vallankumous johtaisi sukupuolten tasa-arvoistumiseen eikä kamppailulle patriarkaattia vastaan siis olisi tarvetta. Sosialististen maiden katsottiin tarjoavan ”kiistattomia näyttöjä” teorian paikkansapitävyydestä.¹⁷⁰

Tallgrenin artikkeli toi kyllä feministeille ja heidän kirjoituksilleen huomiota, mainitsihan hän tekstissään paitsi Birgitta Bouchtin ja Carita Nyströmin teoksen *Denna värld är vår* ja naistenpäivinä 1977 ja 1978 ilmestyneet *Nu går vi–Nyt mentiin!* ja *Aikanainen–Kvinnotid* -lehdet myös Riitta Auvisen tutkimuksen *Nainen miehen yhteiskunnassa*, mutta uutena puhe feministeistä tuskin lehden lukijoille tuli. Kuten Tallgrenkin totesi, oli aiheesta jo ehditty keskustella oman liikkeen päivälehdissä kuten *Ny Tidissä*, *Kansan Uutisissa* ja *Ahjossa*.¹⁷¹ Kirjoitus ei lyttänyt feminismiä täysin, mutta edusti selvästi aikaa, jona aatetta ei vielä oltu kansandemokraattisten ja kommunistinaisten keskuudessa alettu nähdä mahdollisuutena. Jotain tulevien vuosien mielipidekehityksestä kertoneen, että kuusi

¹⁶⁸ Bergman 2002, 150–151.

¹⁶⁹ Ryhmän arkisto 1976–1978, ks. Svenska folkdemokratiska föreningen Bröd och Rosor, KansA.

¹⁷⁰ Tutta Tallgren, Feministit ajavat naisia liikealalle, mutta väärään suuntaan. *Kommunisti* 4/1978, 300–301.

¹⁷¹ Tallgren 4/1978, 299.

vuotta myöhemmin *Kommunistissa* julkaistiin kanadalaisen naistutkija Joanne Naimanin artikkeli marxismin ja feminismin suhteesta naiskysymykseen, sekä sosialistisen feminismin suhteesta marxilaisuuteen. Artikkelit alustanut Timo Ravela alleviivasi aiheen ajankohtaisuutta ja mainostamalla SKP:n Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaariin pohjautuvaa aineistoa sitoi pohdinnat marxilaisesta feminismistä osaksi liikkeen teoriakeskustelua.¹⁷²

1970-luvun lopulla feministeillä – käytännössä Naisasialiitto Unionilla ja Feministit–Feministernalla – näyttäisi olleen tapana lähestyä naisliittoa yhteistyöehdotuksin muutamia kertoja vuodessa.¹⁷³ Alkuvuodesta 1977 liiton sihteeri Kristina Vanajas osallistui Unionin järjestämään kokoukseen, jossa pohdittiin kansainvälisen naistenpäivän yhteistapahtuman mahdollisuutta. Liittotoimikunnan jäsen Elina Hytönen puolestaan vieraili naisasialiiton vuosikokouksessa, minkä seurauksena pohdittiin yhtymistä Unionin kirjelmään naisten työttömyydestä. Sihteeristön asettamat ehdot SNDL:n osallistumiselle olivat niin kovat, että vastauksen voidaan käytännössä katsoa olleen kielteinen. Samalla päätettiin, että periaatekantaa yhteistyöstä Unionin kanssa palattaisiin pohtimaan myöhemmin, mikä osoittaa, ettei naisasialiitto vielä näyttäytynyt kovin ilmeisenä yhteistyökumppanina.¹⁷⁴

Sihteeristön toukokuuisessa kokouksessa käsiteltiin Unionin vastatarjousta työttömyyskamppailua koskien, mutta koska nämä olisivat edelleen halunneet puhua nimenomaan naisten työttömyydestä ja perustaa ratkaisuehdotusten pohtimiseksi työryhmän yhdessä SNDL:n, sosialidemokraattisen naisliiton ja Feministit–Feministernan kanssa, SNDL kieltäytyi tarjouksesta. Sihteeristön vastaus, jossa SNDL:n todettiin suhtautuvan työttömyyskysymykseen ”yhteiskunnallisena kaikkia koskettavana asiana, ei

¹⁷² Joanne Naiman, Marxismi ja feminismi. *Kommunisti* 4–5/1984, 12–20; Joanne Naiman, Marxismi ja feminismi, osa 2. *Kommunisti* 1/1985, 20–25.

¹⁷³ SNDL:n siht. pk 16.2.1978. 84 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1978–1978, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n siht. pk 9.3.1979. 85 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1979–1979, SNDL:n arkisto, KansA; Unioni Naisasialiitto Suomessa ry:n kutsu Lapsen vuoden 1979 seminaariin. Sama arkistopaikka; SNDL:n siht. pk 15.10.1979. Sama arkistopaikka; Nainen Pohjolan kulttuurissa. Pohjoismainen kulttuuripoliittinen seminaari Turku 26.–28.10.1979, esite. Sama arkistopaikka.

¹⁷⁴ SNDL:n siht. pk 17.2.1977. 83 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1975–1977, SNDL:n arkisto, KansA; Kirje SNDL:lle Naisasialiitto Unionilta 8.2.1976 [päiväyksessä lyöntivirhe, vuosi 1977]. Sama arkistopaikka. SNDL:n siht. pk 4.3.1977. Sama arkistopaikka.

vain naisia”, kertoo paljon siitä miten naisspesifeihin kysymyksiin – ainakin feministien esittäminä – liitossa 1970-luvun puolella suhtauduttiin.¹⁷⁵

Tasa-arvoa työelämään -seminaarin esitteiden lähettäminen Unionille maaliskuussa 1978 oli pöytäkirjoista päätellen ensimmäinen kerta, kun liitto aikavälillä 1977–1983 otti itse yhteyttä Unioniin, eikä toisinpäin. Samaan aikaan peräänkuulutettiin jälleen periaatekeskustelua liiton suhteesta Unioniin ja Feministit–Feministernaan, joten edellinen oli ilmeisesti jäänyt pitämättä.¹⁷⁶ Toukokuussa kyseiset ryhmät lähestyivät SNDL:n työvaliokuntaa Tue Anja Pöllästä! -kampanjansa nimissä. Pöllänen oli tuomittu 4,5 vuodeksi vankeuteen lapsen taposta ottamatta huomioon lieventäviä asianhaaroja, kuten tekijän mielenterveyden tilaa. Rahankeruukampanjallaan naisryhmät halusivat kiinnittää huomiota tuomion epäoikeudenmukaisuuteen. Myös työvaliokunta piti tuomiota kohtuuttomana, mutta ei ollut halukas tukemaan kampanjaa taloudellisesti tai ajamaan sitä omissa joukoissaan. Valiokunta esitti, että armahduksen pyytäminen presidentiltä voisi olla rahankeruuta hedelmällisempi toimintatapa, muttei halunnut itse osallistua siihenkään.¹⁷⁷

Helsingin Unioni oli SNDL:n feministisistä kontaktoijista selvästi aktiivisin ja Feministit–Feministerna kurkotteli liiton suuntaan silloin tällöin, mutta myös Jyväskylän suunnalta kuului kesällä 1979, kun Jyväskylän Kesä ry lähetti liitolle kutsun heinäkuussa järjestettävään Naisen asema – ja miehen -seminariinsa, josta myös liittoneuvoston jyväskyläläinen jäsen Rauni Hölttä oli sihteeristöä informoinut.¹⁷⁸ Jyväskylän Kesään ei suinkaan itsessään ollut feministinen instituutio, mutta naisseminari järjestettiin yhdessä kaupungissa toimineen feministisen tiedostamisryhmän kanssa, mikä poiki tulevina vuosina myös lisäyhteistyötä.¹⁷⁹

¹⁷⁵ SNDL:n siht. pk 3.5.1977. 83 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1975–1977, SNDL:n arkisto, KansA; Kirje SNDL:lle Naisasialiitto Unionilta 28.4.1977. Sama arkistopaikka.

¹⁷⁶ SNDL:n siht. pk 9.3.1978. 84 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1978–1978, SNDL:n arkisto, KansA.

¹⁷⁷ SNDL:n tvk:n pk 16.5.1978. 76 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1978–1980, SNDL:n arkisto, KansA; Myös MF-ryhmällä oli oma ”ME PUOLUSTAMME” -kampanjansa Pölläsen puolesta ja työ johtikin lopulta presidentti Kekkonen suorittamaan armahdukseen, ks. Ingström 2007, 78.

¹⁷⁸ Jyväskylän Kesä ry:n tiedote Naisen asema – ja miehen -seminarista 4.–5.7.1979. 85 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1979–1979, SNDL:n arkisto, KansA; Naiskongressin 4.–5.7.1979 alustava ohjelmaluonnos ja Rauni Höltän saatekirje. Sama arkistopaikka.

¹⁷⁹ Ingström 2007, 206–223. Tuon jyväskyläläisen tiedostamisryhmän keskeisiä toimijoita ja perustajia olivat Liisa Lautamatti ja Auli Hakulinen.

Jyväskylän naisseminaari päättyi kasvualueksi jo vuonna 1978 alkaneen feministisika-keskustelun toiselle kierrokselle, jota käytiin paitsi *Suomen Kuvalehdessä* myös *Kansan Uutisissa*. Juuri *Kansan Uutisissa* julkaistussa anonyymissa, feministejä ja näiden naistenpäivänä julkaistua *Aikanainen–Kvinnotid*-lehteä¹⁸⁰ kritisoivassa tekstissä feministisika-käsite oli alunperin lanseerattu maaliskuussa 1978. Siitä keskustelu oli levinnyt myös metallityöläisten liiton *Ahjoon* ja loppukesästä 1979 nimittely roihahti uudelleen *Suomen Kuvalehden* päätoimittaja Mauno Saaren pahastuttua Jyväskylän Kesän feministisistä osuudesta. *Suomen Kuvalehden* kannessa komeili heinäkuussa 1979 sikaria poltteleva feministisika, minkä jälkeen Tuulaliina Saarikoski haukkui *Kansan Uutisissa* tyhmiksi sekä Saaren että feministit, vaikkei ollut itse edes osallistunut kuohunaa aiheuttaneeseen seminaariin.¹⁸¹ SNDL ei tietävästi lähettänyt edustajiaan kesän seminaariin, eikä ottanut feministisika-asiaan julkisesti kantaa.

1980-luvun kuluessa vuorovaikutus etenkin Unionin kanssa luontevoitui eikä ollut enää niin yksisuuntaista. Unionista kehkeytyi yksi niistä järjestöistä, joiden edustajia SNDL systemaattisesti kutsui tapahtumiinsa ja joiden kanssa tehtiin mielellään yhteistyötäkin. Kesällä 1980 Unioni kutsuttiin Lenin naisten tasavertaisuudesta -seminaariin ja työläisnaisliikkeen 80-vuotista taivalta juhlistaville Kuopion kulttuuri- ja retkeilypäiville, vuonna 1981 *Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta* -kannanoton tunnetuksitekemiseksi pidettyyn keskustelutilaisuuteen ja Prahan Naisten maailmankongressin valmistelemaan toimikuntaan.¹⁸² Samoihin aikoihin aloitettiin yhteistoiminta Naiset Rauhan Puolesta -toimintaryhmässä (NRP) ja Unionikin kutsui edelleen ahkerasti liiton edustajia tapahtumiinsa, vuonna 1982 esimerkiksi 90-vuotisjuhliinsa, Nainen politiikassa -tilaisuuteensa ja taidenäyttelynsä avajaisiin.¹⁸³

¹⁸⁰ *Aikanainen–Kvinnotid* oli Feministit–Feministerna-kollektiivin vuosina 1977–84 julkaisema aikakauslehti, jonka ilmestymistahti oli vaihteleva. Vuonna 1979 julkaistiin kaksi numeroa, vuonna 1980 neljä, ks. Bergman 2002, 72.

¹⁸¹ Ingström 2007, 36–37, 59, 63, 126–127; Taavetti 2010, 52, 77–78.

¹⁸² Lenin ja kysymys naisten tasavertaisuudesta -seminaarin suunnitelma. 167 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta, kurssit, seminaarit 1972–1986, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n siht. pk 6.6.1980. 86 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1980 tammi–kesä, SNDL:n arkisto, KansA; Ajatuksia 12. liittokokouksen kannanoton ”Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta” käytöstä liiton toiminnassa vuosina 1981–83 – liite § 10 SNDL:n siht. pk 21.1.1981. 88 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1981, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n siht. pk 18.2.1981. Sama arkistopaikka.

¹⁸³ SNDL:n siht. pk 1.4.1981. 88 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1981, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n siht. pk 7.1.1982. 89 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1982, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n siht. pk 4.2.1982. Sama arkistopaikka; SNDL:n sihteeristön pk 14.10.1982. Sama arkistopaikka.

SNDL:n johdon julkiset kannanotot yhteistyöstä uuden naisliikkeen kanssa olivat vuosina 1977–79 käytännössä olemattomia ja uuden vuosikymmenen alussakin harvassa ja hyvin maltillisia. Pääsihteeri Heli Astala kommentoi asiaa *Uuden Naisen* haastattelussa kesällä 1980 toteamalla, että naisten rintaman laajentuminen oli hyvä asia ja kaikkien naisryhmien tulisi keksiä yhteistoiminnan muotoja, joilla naisten asemaa voitaisiin yhdessä parantaa.¹⁸⁴ Liiton 12. liittokokouksessa pitämässään puheessa hän ilmaisi asiansa vielä suuremmin: ”Avatkaamme myös vilpitön ja ennakkoluuloton keskustelu ns. feminististen ryhmien kanssa, vaikka heidän kaikkien tietoisuutensa ei riittäisikään yhteiskunnan muuttamiseen sosialistiseksi. Meidän on rohkeasti ja avoimesti uskaltauduttava yhteistyöhön erilaistenkin ihmisryhmien kanssa.”¹⁸⁵

Liittokokouksella uusfeminismin haaste alkoi näkyä selvästi vuonna 1980, jolloin aihe ponnahteli esiin sekä kokoukselle tehdyissä aloitteissa että siellä pidetyissä puheenvuoroissa. Etelä-Saimaan piirin edustaja kertoi, että Lappeenrannassa oli aiemmin syksyllä järjestetty Nainen yhteiskuntaa muuttamassa -seminaari, jossa oli perinteisten aiheiden, kuten joukkotaistelun merkityksen lisäksi pohdittu ”uusfeministiliikkeiden demokraattisille naisille antamaa haastetta”. Lapin piirijärjestön edustaja puolestaan moitti kansandemokraatteja siitä, että liikkeen voimat olivat menneet ”pääasiassa palkkapennien perässä juoksemiseen ja keskinäiseen taisteluun”, eikä nuorten huolenaiheisiin luonnon säilymisestä, ydinvoiman lisääntymisestä tai mainonnan mielettömyydestä oltu ehditty kiinnittää huomiota, jolloin muut olivat päässeet ammentamaan tästä aktiivisuudesta ja toimintakulttuurin muutoksesta ensin.¹⁸⁶

Tuiran Demokraattiset Naiset r.y. huomautti aloitteessaan, että porvarillisissa tiedotusvälineissä oli viime aikoina oltu erityisen kiinnostuneita ”feminismin usein pikkuporvarillisista lieveilmiöistä ja sensaatiohakuista kummallisuuksista”, kun taas marxilaisvaikutteiset feministiliikkeet olivat jääneet vaille julkisuutta ja työläisnaisliike oli yleensä nähty ”korkeintaan menneisyyden haamuna”. Osasto vaati SNDL:ää tukemaan ja suorittamaan tutkimus- ja selvitystyötä suomalaisen naisen asemasta, julkaisemaan

¹⁸⁴ Irina Oksanen / Leif Öster, Naiset paljastavat mykistämisen mekanismeja. *UN* 6/1980, 14–15.

¹⁸⁵ Pääsihteeri Astalan alustus tilanteesta ja tehtävistä XII lk:lle 1.11.1980.

¹⁸⁶ Raija Turkian (Etelä-Saimaan prj) puheenvuoro SNDL:n XII lk:ssa – pk liite 11. 30 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA; Helmi Hietalan (Lapin prj) puheenvuoro SNDL:n XII lk:ssa – pk liite 27. Sama arkistopaikka.

aiheesta opintomateriaalia osastojen koulutus- ja opintotoiminnassa käytettäväksi, tuottamaan agitaatio- ja propagandamateriaalia naisten paikasta demokraattisessa rintamassa työväenluokan miesten rinnalla ja tekemään tunnetuksi työläisnaisliikkeen vastausta feminismin esittämään haasteeseen.¹⁸⁷

Turun piirijärjestö taas korosti, etteivät uuden naisliikkeen toimet olleet ristiriidassa puoluepoliittisten naisjärjestöjen toimien kanssa, vaan liikkeiden ohjelmista löytyi useita yhteisiä tavoitteita, kuten naisen aseman parantaminen yhteiskuntaelämän eri sektoreilla, työskentely inhimillisemmän yhteiskunnan puolesta, rauhantyö sekä aseistariisunnan ja ympäristönsuojelun edistäminen. Uusi naisliike kyllä korosti naisnäkökulmaa työläisnaisia hanakammin, mutta erot jäivät silti painotusten tasolle, joten SNDL:n toivottiin tulevalla kaudella tiivistävän kontaktejaan ja toimivan aloitteellisesti yhteistyömuotojen löytämiseksi. Myös piirejä kehoitettiin hakeutumaan yhteistyöhön naisasialiikkeen paikallisten toimijoiden kanssa ”kulloisissakin ajankohtaisissa toimintakysymyksissä”.¹⁸⁸ Aloitteisiin antamassaan vastauksessa SNDL:n liittotoimikunta totesi, että valmisteilla olevan tasa-arvo-ohjelman uskottiin tarjoavan ratkaisun liiton näkemysten esiintuomiseen.¹⁸⁹

12. liittokokouksessa valittu uusi johto tiedosti liiton puutteet ja tietynlaisen pysähtyneisyyden hyvin. Kokouksen jälkeen uusi pääsihteeri Oili Martimo linjasi liittotoimikunnalle, että naisten oikeuksista ja tasa-arvosta kamppailtaessa liitossa tulisi olla ”yhteistyötahtoa, halua sekä kykyä” etsiä keinoja yhteistyön ja yhteyksien lisäämiseen muihin liikkeisiin, joilla edes joiltain osin oli samansuuntaisia tavoitteita sen kanssa. Liitto ei myöskään saisi jäädä sivuun vaihtoehtoliikkeiden esiinnostamista kysymyksistä ja olisi kiinnitettävä huomiota myös omien rivien yhdistämiseen, sillä viime vuosikymmen oli oltu ”se epämiellyttävä, riitelevä joukko, jonka vetovoima on ollut minimissä”.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Tuiran Demokraattiset Naiset r.y.:n aloite SNDL:n XII lk:lle: Porvarilliselle feminismille on vastattava. 31 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

¹⁸⁸ Turun Piirijärjestö r.y.:n aloite SNDL:n XII lk:lle. 31 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

¹⁸⁹ SNDL:n XII liittokokoukselle tehdyt aloitteet ja liittotoimikunnan vastaukset: 11. Uudet Naisliikkeet. *Pippuri* 3/1980, 39.

¹⁹⁰ Pääsihteeri Oili Martimon alustus poliittisesta tilanteesta – liite 3 SNDL:n ltk:n pk 7.12.1980. 62 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

Puheenjohtaja Inger Hirvelä puolestaan antoi alkuvuodesta 1981 *Uudelle Naiselle* haastattelun, jossa puitiin tarvetta liiton uudistamiseen sekä käytännön toiminnan että keskustelukulttuurin saralla. Hirvelä toivoi esimerkiksi, että edistykselliset osastot toisivat itseään esiin ja ryhtyisivät muille esimerkiksi siitä, miten asioita voisi hoitaa uudella ja innostavalla tavalla. Koska järjestönaisten keski-ikä oli suhteellisen korkea, olisi saatava aikaan dialogia nuorten naisten kanssa: nämä olisi kutsuttava kertomaan, ”mitkä kysymykset nuoria naisia tämän päivän yhteiskunnassa eniten kiinnostavat” ja heitä olisi tosiasiallisesti myös kuunneltava. Huomiota olisi osattava suunnata päivänpolitiikasta ja palkkakysymyksistä myös muille alueille, joissa naisten epätasa-arvo näkyi.¹⁹¹

Kuten edellä esitetystä huomataan, feminismiin haastetta pidettiin osin myös sukupolvikysymyksenä; feministit nähtiin yhtenä nuorten naisten joukkona, jota kansandemokraattinen liike ei ollut onnistunut keräämään riveihinsä. Nuorison kaipuu ei tosin ollut uusi ilmiö, sillä vaikka feministeistä ei 11. liittokokouksessa juuri vielä puhuttukaan, palava halu vedota nuoriin entistä paremmin tuli selväksi jo siellä silloisen puheenjohtajan Helvi Niskasen ja SDNL:n tervehdyksen tuoneen Ulla-Leena Alpin puheissa.¹⁹² Vielä viisi vuotta myöhemmin Irma Rosnell korosti liittoneuvostolle, että liitosta haluttiin tehdä merkittävä vaikuttamiskanava myös nuoremmille naisille, koska erilaisissa ympäristö-, tasa-arvo- ja rauhanliikkeissä aktiivisuutta tuntui riittävän, vaikka poliittisista puolueista ja niiden yhteydessä toimivista järjestöistä vieraantumista oli havaittavissa. Tuosta aktiivisuudesta naisliitonkin haluttiin ammentavan.¹⁹³

Uudistumisen nimissä valistusjaosto suunnitteli SNDL:n johdolle opintokerhon naisasiasta keväälle 1983. Sihteeristölle ja työvaliokunnan jäsenille suunnatun kerhon tavoitteena oli tarkastella rakentavasti uutta naisasiakeskustelua ja naisen asemaan liittyvää tutkimusta, syventää johdon tietoisuutta naisasian virtauksista ja perustasta, luoda yhteyksiä suomalaisen naistutkimukseen yhteistyötä ajatellen, kirkastaa SNDL:n tehtävää ja asemaa sekä saada aineistoa piiri- ja osastotason opintotoimintaan. Kuusiosaisen

¹⁹¹ Irina Oksanen, Inger Hirvelä: Supernaisen rooli on vaarallinen. *UN* 3/1981, 10–11.

¹⁹² Puheenjohtaja Niskasen avajaispuhe XI lk:lle 8.10.1977; Ulla-Leena Alpin tervehdys XI lk:lle SDNL:n puolesta – pk liite 13. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA.

¹⁹³ Puheenjohtaja Irma Rosnellin alustus sisäpoliittisesta tilanteesta ja SNDL:n tehtävistä – liite 1 § 5 liittoneuvoston kokouspöytäkirjaan 9.10.1982. 48 C pöytäkirjat CB liittoneuvoston kokousten pöytäkirjat ja aineistot 1981–1985, SNDL:n arkisto, KansA.

opintokerhon teemat olivat naisen emansipaation uusi teoria ja sen kritiikki, naisen sosiaalisaatioprosessi Frigga Haugin mukaan, nainen – työ ja identiteetti, naisen politisoitumisprosessi, Simone de Beauvoir ja matriarkaatti. Alustajiksi kutsuttiin tutkijoita kansandemokraattisen liikkeen lähimaastosta ja riveistä: Leena Alanen, Aino Saarinen, Maisa Honkasalo, Liisa Rantalaiho, Riitta Suominen, Riitta Jallinoja, Marja-Leena Mikkola ja Tutta Tallgren.¹⁹⁴ Jo tammikuussa työvaliokunnalle järjestettiin opintokokous, jossa Riitta Suominen-Vesterinen piti alustuksen teemasta ”nainen politiikassa”. Alustus sisälsi pohdintaa naistutkimuksen kehityksestä, naisliikkeitten kolmesta suuresta ”aallost” ja naisten osallistumisesta.¹⁹⁵

SNDL:n 13. liittokokouksellekin tehtiin muutama aloite uusiin naisliikkeisiin liittyen, vaikka yhteistyö oli tuossa vaiheessa jo edennyt kehotuksista käytäntöön. Olarin Demokraattiset Naiset ja Matinkylän Marjat toivoivat yhteisaloitteessaan, että ”SNDL avaisi ennakkoluulottomasti tien yhteistyölle uusien naisliikkeiden ja muiden poliittisten naisjärjestöjen kanssa”, tiivistäisi suhteitaan TANEn, ohjaisi jäseniään kunnallisiin tasa-arvotoimikuntiin ja pyrki nostattamaan koko liiton tietoisuustasoa paitsi demokraattisen naisliikkeen 1980-luvun tilasta myös uusista naistutkimuksista. Liittotoimikunta vastasi aloitteeseen toteamalla, että yhteistyötä muiden naisjärjestöjen, uusien naisliikkeiden, järjestöihin kuulumattomien yhden asian liikkeiden ja TANEn kanssa tultaisiin tulevalla kaudella jatkamaan ja kehittämään entisestään.¹⁹⁶

Helsingin piirijärjestö toivoi, että liittokokous velvoittaisi uuden liittotoimikunnan toteuttamaan vertailevan tutkimuksen poliittisten ja ”ns. epäpoliittisten naisjärjestöjen” ohjelmista ja käytännön työn tavoitteista. Näin selvitettäisiin samalla yhteistyön

¹⁹⁴ SNDL:n valistusjaoston esitys johdolle suunnatusta opintokerhosta keväällä 1983. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA; Opintokerhoa jatkettiin myös syksyllä 1984, jolloin aiheina olivat Marx ja naisnäkökulma (Leena Alanen), Luokkarakenteen muutokset Suomessa (Raimo Blom), SNDL ja uudet naisliikkeet (Helena Auvinen-Koistinen), SNDL ja työväen yhteistoiminta (Terttu Vääntänen ja Liisa Aura) sekä SNDL ja kansanrintamapolitiikka nykyaikana (Oiva Björkbacka ja Oili Martimo / Tutta Tallgren ja Seppo Toiviainen). SNDL:n työvaliokunnan opintotilaisuudet syksyllä 1984. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA.

¹⁹⁵ SNDL:n tvk:n opintokokouksen pk 5.1.1983. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n tvk:n pk 18.1.1983. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA.

¹⁹⁶ Piirien ja osastojen aloitteet valiokuntakäsittelyn tuottamin muutoksin – liite 6 SNDL:n ltk:n pk 27.8.1983. 65 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1983, SNDL:n arkisto, KansA; Aloitevaliokunnan täydennys aloitevastauksiin. Naiset muutoksen voimaksi 13. Liittokokous 22.–23.10.1983 Helsingin Kulttuuritalossa. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

mahdollisuudet ja tarkoituksenmukaisuus.¹⁹⁷ Uusien naisjärjestöjen määrittelyminen epäpoliittisiksi – edes niin sanoen – voi heijastella SNDL:n monissa osissa edelleen vallinnutta kapeaa näkemystä ”poliittisesta”, mutta yhtä hyvin se saattoi toimia vain tapana erottaa perinteiset, puolueiden yhteyksissä toimivat naisjärjestöt muun naistoiminnan kentästä.

Kuten SNDL:ssä, myös SKP:n naistyöjaostossa pohdittiin vuosikymmenen alussa yhteistyönäkymiä feministien kanssa. Syyskuussa 1980 pidetyssä kokouksessaan jaosto linjasi Tutta Tallgrenin alustuksen pohjalta, että feminististen naisliikkeiden ja Naisasialiitto Unionin kanssa olisi tärkeää pyrkiä yhteistyöhön. Tallgren esitteli liikkeiden pyrkimyksen organisoitumattomuuteen eräänlaisena kuriositeettina ja kertoi esimerkiksi Feministit–Feministernan ilmoittaneen olevansa ”naisten vapaan keskustelun foorumi”. Ilmeisesti Naisasialiitto Unioni näyttäytyi tässä suhteessa helpommin lähestyttävänä yhteistyökumppanina, olihan se feministisistä identifioitumisestaan huolimatta perinteisellä tavalla organisoitunut järjestö, jonka ulostulot ja ohjelma liikkuvat pääosin hyvin konkreettisella epätasa-arvon kitkemisen tasolla. Varsinaisten potentiaalisten yhteistyömuotojen listaaminen annettiin Inger Hirvelän tehtäväksi.¹⁹⁸

Hirvelä esitti selvityksensä feministisistä naisliikkeistä naistyöjaoston marraskuisessa kokouksessa 1980. Alustuksesta itsessään ei ole jäänyt arkistoon kopiota, mutta kokonaisuuteen oletettavasti kuulunut referaatti muutamista *Aikanaisen* numeroista löytyy. Siinä Hirvelä totesi saaneensa käsityksen, että feministit olivat tietoisesti pyrkineet erikoistumaan sellaiseen taistelun osa-alueeseen, johon SKP ei ollut riittävästi kiinnittänyt huomiota ja vaikka puoluetta tyydyttäviä ratkaisuja alueen ongelmiin ei vielä ollut löydetty, feministit olivat silti tehneet arvokasta työtä ja edistyneet tehtävässään uusia näkökohtia löytäen. Feministit kritisoivat vallitsevaa marxilaista sosialismikäsitystä sen tavasta esittää tuotantoelämä yksipuolisesti niin, että unohdettiin yksityisen piirissä tapahtuva työvoiman uusintaminen sekä sukupuolten välinen työnjako, eikä näiden huomioonottamisesta varmasti olisi SKP:llekään haittaa, joten jaoston ja puolueen tulisi

¹⁹⁷ Pippuri 2/1983, 30.

¹⁹⁸ Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 25.9.1980. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1980–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Tutta Tallgren, Uudet naisliikkeet ja SKP. Alustus SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksessa 25.9.1980. Sama arkistopaikka.

vakavasti miettiä, miten feministien kokemuksia voitaisiin parhaalla tavalla hyödyntää myös taktisessa mielessä, kuitenkin ylilyöntejä välttäen.¹⁹⁹

Monet Hirvelän listaamista feministien poliittisista tavoitteista olivat kuin suoraan kansandemokraattisten naisten omista ohjelmista ja vaatimuksista. Tasapuolinen ja edullinen päivähoito, lyhennetty työpäivä, oikeus omaan nimeen, vapaa abortti, jaettu vanhempainloma ja parempi synnytysympäristö olivat kaikki aiheita, jotka olivat puhuttaneet tai puhuttaisivat tulevana vuosina myös omassa liikkeessä. Avioliitossa tapahtuvan raiskauksen kriminalisoimiseen ja naisen fyysisen koskemattomuuden kysymyksiin kansandemokraattien keskuudessa kiistämättä herättiin vähän myöhemmin, mutta kovin kaukana eivät nekään enää olleet.²⁰⁰

4.2. ”Feministejä emme ole emmekä aio tulla –”

”– Miehiä emme myöskään ole emmekä aio tulla. Ihmisiä olemme ja entistä paremmiksi ihmisiksi aiomme kasvaa”, ilmoitti Lapin piirijärjestön edustaja 13. liittokokouksessa pitämänsä puheenvuoron loppukaneettina hahmotellen näin liiton paikkaa ja suuntaa tulevien haasteiden ja uuden kauden edessä.²⁰¹ SNDL:n asemoiminen työväenliikkeen sisällä ja toisaalta osana naisliikettä oli yksi liiton keskeisistä kysymyksistä 1980-luvulla, olihan uusfeminismin haaste huomattu sekä johdossa että riveissä, ja siihen vastaaminenkin aloitettu. Lapin piirin kannanotosta käy hyvin ilmi, että vaikka aihe sai paljon huomiota, se ei suinkaan kiehtonut kaikkia, eikä sen omaksumista liiton periaatteisiin pidetty pelkästään toivottavana kehityskulkuna. Aivan yhtä tiukasti feminismistä ja naisasiaan kiinnittymisestä ei silti liittotasolla kieltäydytty.

Vaikka SNDL:ää voi tuskin parhaalla tahdollakaan aikavälillä 1977–1983 tituleerata feministiseksi järjestöksi²⁰², oli sen toiminnassa tietysti mukana feministejä: sekä

¹⁹⁹ Muistio SKP:n kk:n naistyöjaoston kokouksesta 6.11.1980. 1 C pöytäkirjat CA kokousmuistiot 1980–1981, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Inger Hirvelän referaatti *Aikanaisesta* no:t 1–2/79 ja 1/80. 1 D toimitteet DA asiakirjat 1979–1985, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

²⁰⁰ Hirvelän referaatti *Aikanaisista* 1–2/79 ja 1/80.

²⁰¹ Tuula Ronkaisen (Lapin prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 27. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁰² Kiinnostavaa kyllä Riikka Taavetin mukaan Birgitta Boucht ja Carita Nyström kuitenkin listasivat SNDL:n osaksi uutta naisliikettä teoksessaan *Denna värld är vår. Handbok i systerskap*. Muita listalle päässeitä olivat MF-ryhmä, Puna-akat ja Naisialiitto Unioni. Taavetti 2010, 48–49, 91.

määritelmän myöhemmin löytäneitä, että niitä, jotka olivat toimineet ihka ensimmäisissä helsinkiläisissä feministiryhmissä 1970-luvun alkupuoliskolla. Esimerkiksi liiton ruotsalaisjaostossa vaikuttivat kaudella 1980–83 aikanaan Puna-akoissa toiminut Margherita Zilliacus ja Marxist-Feministernan Gerd Söderholm.²⁰³ Liittotoimikunnassa vuoden 1982 lopulla käydyssä keskustelussa pohdittiin, miten Unioni oli onnistunut vetoamaan nuoriin, joille naisasia näyttäytyi uutena ja luomaan itsestään ”taistelevamman kuvan” kuin SNDL. Sohvi Leppänen ei kuitenkaan pitänyt ongelmana niinkään sitä, etteikö nuoria ja feministisesti suuntautuneita naisia olisi saatu mukaan liiton toimintaan, vaan liiton omaa kykenemättömyyttä reagoida näihin. *Kansan Uutisten* pitkän linjan kulttuurikriitikko Maija Savutie vaati puheenvuorossaan, että SNDL:n olisi tulevassa liittokokouksessa ilmaistava nimenomaan kuulumisensa työväenliikkeeseen, eikä identifioituttava feminisistisesti, sillä ”yhdenasian liikkeet” olivat ”lisäliikkeitä”.²⁰⁴

Selvästi nuorempaa ikäpolvea edustanut Cay Sevón Helsingin piirijärjestöstä halusi 13. liittokokouksen puheenvuorossaan ilman muuta laskea liiton osaksi sekä työväenliikettä että naisliikettä myös siinä tapauksessa, että naisliikkeen katsottiin käsitteenä sisältävän tiettyjä feministisiä merkityksiä. Tuula Leppänen Keski-Suomen piiristä taas linjasi, ettei SNDL ollut naisliike, joka tähtäsi naisten vapauttamiseen vaan poliittinen naisliike, jonka tavoitteena oli ihmisen vapauttaminen ja sellaisena sen tulisi jatkossakin suuntautua kohti muuta työväenliikettä, ei osaksi naisliikkeiden laajakirjoisempaa kenttää.²⁰⁵

Keskusteluun liikekentässä asemoitumisesta liittyi yleisempi pohdinta erillisen naisliiton tarpeellisuudesta. Aiheella oli ilmeisesti tapana nousta pintaan tasaisin väliajoin, sillä sihteeristön kokouksessa 4.5.1983 lopetusehdotuksista keskusteltiin kuin vanhasta tutusta. Ajatus liiton lopettamisesta nousi esiin myös vuoden 1983 piirikokouksissa, mutta sihteeristö epäili, ettei liikkeen silloisessa tilassa minkään järjestön lopettaminen olisi poliittisesti järkevää.²⁰⁶ Piirien edustajilla oli aiheesta omia näkemyksiään, joita esiteltiin

²⁰³ SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 36; Söderholm työskenteli 9 vuotta levikkipäällikkönä SKDL:n ruotsinkielisessä äänenkannattajassa *Ny Tidissä*, ks. Ingström 2007, 58.

²⁰⁴ Keskustelua liittokokousvalmisteluista – liite 5 SNDL:n ltk:n pk 27.11.1982. 64 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1982, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁰⁵ Cay Sevónin (Helsingin prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 13. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Tuula Leppänen (Keski-Suomen prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 29. Sama arkistopaikka.

²⁰⁶ SNDL:n siht. pk 4.5.1983. 90 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1983, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n siht. pk 16.11.1983. Sama arkistopaikka.

runsain mitoin 13. liittokokouksen puheenvuoroissa. Vuokko Miikkulainen Oulun piiristä kehotti liittoa ryhtymään itsereflektioon ja pohtimaan omaa erityistehtäväänsä aikana, jona naiset radikalisoituvat, mutta työväenliike ei näyttänyt tavoittavan heitä.²⁰⁷ Vähemmistöjohtoisessa Uudenmaan piirissä edellisvuosien kehitys tai liiton yleinen suunta ei ilmeisesti ollut miellyttänyt, sillä heidän edustajansa kommentoi naisliiton toimintaa seuraavasti:

Liittomme ei ole tämän päivän poliittisen joukkotoiminnan organisoija vaan sisäistynyt keskustelufoorumi, jossa käydään keskinäistä keskustelua naisliiton roolista, demokraattisen naisen itsetunnosta, naisena olemisen ongelmasta, pohditaan naisen eri ulottuvuuksia, viehätetään kaikesta, minkä eteen laitetaan sana ”uusi”, juostaan muoti-ilmiöiden perässä.²⁰⁸

Rauha Salminen Satakunnan piiristä kuulutti pehmeämpiä arvoja ja tasa-arvoa puolueeseenkin ja totesi, että naisliiton ylläpitoon olisi etsittävä uusia taloudellisia keinoja, jos sen olemassaolo edelleen koettiin välttämättömäksi. Helmi Hujanen Kainuusta näki liiton lopettamisen mahdollisuutena, joka kenties ajaisi naiset ottamaan paikkansa yhteistyöjärjestöistä.²⁰⁹ Niitäkin oli, jotka kokivat, että naisten erillistoiminnalla oli edelleen tarkoituksensa, kunhan naiset muistaisivat aktivoitua myös miesten keskuudessa, mutta harkitsemisen arvoisena pidettiin jonkinlaista kansandemokraattisen liikkeen kokonaisorganisaatiouudistustakin.²¹⁰

Puheenjohtaja Hirvelä otti kantaa liiton säilyttämisen puolesta SKDL:n liittoneuvostossa, missä hän totesi naisliiton edelleen ansaitsevan paikkansa patriarkaalisen yhteiskunnan sortamien naisten kouluttajana sekä tiedon ja toimintavalmiuksien tarjoajana. Hänkin toivoi, että naisliitto jonain päivänä onnistuisi tekemään itsensä tarpeettomaksi, mutta huomautti, ettei sellaiseen tilanteeseen valitettavasti oltu vielä päästy sosialistisissakaan maissa. Hän myös piti SNDL:ää kansandemokraattisen liikkeen kenties ainoana

²⁰⁷ Vuokko Miikkulaisen (Oulun prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 22. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁰⁸ Marjatta Hyttisen (Uudenmaan prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 37. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁰⁹ Rauha Salmisen (Satakunnan prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 23. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Helmi Hujanen (Kainuun prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 39. Sama arkistopaikka.

²¹⁰ Pirkko Mäkisen (Vaasan prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pöytäkirjan liite 45. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Kaija Jaako (Oulun prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 46. Sama arkistopaikka.

yhteistyöväylänä uusissa liikkeissä toimiviin joukkoihin, sillä liiton toiminta NRP:n kanssa osoitti naisliiton olevan tällaisille yhteistyösuhteille muuta kansandemokraattista liikettä avoimempi.²¹¹

Liiton paikkaa ja olemassaolon oikeutusta siis pohdittiin 1980-luvun ensimmäisen kolmivuotiskauden päätteeksi, mutta tuon kauden aikana oli myös monella tapaa hyväksytty, että naisnäkökulma oli tullut jäädäkseen ja se haluttiin kirjata entistä selvemmin liiton seuraavaan toimintasuunnitelmaan.²¹² Liittokokoukselle pitämässään katsauksessa tilanteesta ja liiton tehtävistä puheenjohtaja Hirvelä kommentoi toimintasuunnitelmaluonnosta näin:

Luonnoksessa todetaan, että naiset osallistuvat entistä enemmän työelämään, saavat entistä enemmän koulutusta, ottavat kantaakseen entistä enemmän vastuuta perheen toimeentulosta, antavat itsensä monin tavoin entistä alttiimmaksi ympäristön paineille. Tästä huolimatta heihin kohdistuu yhä syrjintää työelämässä, työhönotossa, palkkauksessa, ammatissa etenemisessä, jatkokoulutuksen saannissa sekä monissa naisen äitiyteen liittyvissä erityistarpeissa. Naiset eivät vielä ole tasa-arvoisia perheen sisällä, eikä heitä valita päättäjän asemaan yhteiskunnan eri tasoilla. Naiset valikoituvat ylläpitotyön rutiinitehtäviin ja tämän työn arvostus on pienempi kuin luovan tai johtavan työn, johon naiset kyvyistään tai koulutuksestaan huolimatta harvoin pääsevät.²¹³

Hirvelä halusi alleviivata, että vaikka naisten elämäntilanne oli muuttunut, heidän asemansa ei ollut varsinaisesti parantunut ja he usein myös itse alistivat itseään. SNDL:n työn haasteena olikin ”auttaa naisia laajasti tajuamaan itseluottamuksen, omanarvontunnon ja yhteistoiminnan” voima sekä saattaa naisten aseman parantaminen ja näiden ongelmien ratkominen koko edistyksellisen liikkeen asiaksi ja näkyväksi osaksi kansandemokraattisen liikkeen politiikkaa. ”Haluamme tarjota innostavan vaihtoehdon naisten aseman ja koko yhteiskunnan muuttamiseksi ja löytää ratkaisun sille, miten naiskysymys ja naisten työ liitetään kansandemokraattisen liikkeen kokonaispolitiikkaan”, Hirvelä linjasi. Tämän tehtävän nojalla hän piti liittoa edelleen tarpeellisena toimijana ja

²¹¹ SNDL:n puheenjohtaja Inger Hirvelän puheenvuoro SKDL:n liittoneuvostossa 6.5.1983. 35 C pöytäkirjat CA liittokokouspöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Lehtileike ”Inger Hirvelä todisti: Naisliitto ei ole tarpeeton”. Keskiiviikkona 1. kesäkuuta 1983 N:o 105, *KT (Kansan Tahto?)*, 6. 29 D toimitteet DH puheet 1979–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

²¹² SNDL:n tvk:n pk 16.3.1983. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA.

²¹³ Puheenjohtaja Inger Hirvelän katsaus tilanteesta ja liiton tehtävistä SNDL:n liittokokoukselle 22.10.1983 – pöytäkirjan liite 10. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

uskoi, että sen lakkauttaminen olisi suuri menetys koko kansandemokraattiselle liikkeelle, vaikka tietyt osapuolet nyt lakkauttamisajatuksella leikittelivätkin.²¹⁴

Entisen pääsihteerin Heli Astalan pitämättä jääneessä puheenvuorossa korostettiin toveruutta, solidaarisuutta ja tasa-arvoa demokraattisten naisten naisnäkökulman rakennuspuina kontrastina porvarinaisten naisnäkökulmalle, johon sisältyi ihmisten eriarvoisuuden hyväksyminen sekä nöyryyttämisen, riiston, sorron ja väkivallan perinne. Astala korosti kulttuuria ja rauhantyötä työläisnaisten tärkeinä arvoina ja vaati, että naisnäkökulman olisi oltava muutakin kuin pelkkää puhetta, olisi löydettävä voimaa ja halua muuttua myös itse samalla kun vaadittiin muutosta yhteiskunnassa.²¹⁵ Sama vaatimus hieman toisin pantuna oli esitetty myös Gunda Öhmanin ja Maija-Liisa Honkasalon haastattelussa *Uudessa Naisessa* keväällä 1982. Naiset painottivat, ettei yhteiskunnalliseen tasa-arvoon päästäisi naiskysymystä ratkaisematta, eikä ratkaisua saavutettaisi vain jollain ylätasolla ihmisten välisiä suhteita huomioimatta. Naisten olisi sekä kotona että työpaikoilla kieltäydyttävä hyväksymästä alistamistaan, jotta saataisiin aikaan naisten oma, laaja kapinaliike – jotain julkilausumia todellisempaa.²¹⁶

Vaikka uuden ajan haasteet huomioitiin melko varhain ja niiden ymmärrettiin vaikuttavan SNDL:n paikkaan yhteiskunnallisena toimijana, ei pitkään aikaan ollut yhtenäistä kantaa siitä, mitä haasteeseen vastaaminen käytännössä tarkoittaisi. Selvää oli vain, että liiton ei toivottu puhtaasti tulevan uusien naisliikkeiden kaltaiseksi, vaan toimivan tilanteessa omat vahvuutensa huomioon ottaen. Uusien naisliikkeiden nousu oli tiedostettu jo aiemmin, mutta 1980-luvun puolella niiden heittävä haaste alettiin todella tuntea naisliitossa. Ehkä yliampuviksi ja vähän naurettavaksikin koettujen feministien oli alkuun ajateltu polttavan itsensä ja aatteensa nopeasti loppuun, mutta ajatusten levitessä ja valtavirtaistuessa alkoi käydä selväksi, ettei niin tulisi käymään, vaan SNDL:n olisi todella valittava kantansa ja tehtävä se selväksi, mikäli halusi näyttäytyä vakavasti otettavana vaihtoehtona naisten aktiivisuuden kanavoitumiselle. Eräs yritys tämän kannan hahmottelemiseen oli vuoden 1980 kannanotto *Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta*.

²¹⁴ Puheenjohtaja Hirvelän katsaus tilanteesta ja liiton tehtävistä XIII lk:lle 22.10.1983.

²¹⁵ Heli Astalan (Turun prj) pitämättä jäänyt puheenvuoro XIII lk:ssa. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

²¹⁶ Ritva Savtschenko / Hannu Vierula, Piiloon jäänyt naisnäkökulma esiin! UN 4/1982, 92.

4.3. Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta

SNDL tuotti toimintansa aikana lukemattoman määrän erilaisia kannanottoja, julkilausumia ja ohjelmallisia asiakirjoja. Tärkeimmät naisten asemaa käsittelevät kokonaisuudet olivat *Suomen naisten oikeuksien julistus* (1955), *Nainen, mies, demokratia* (1968), *Naisten paikka on demokraattisessa rintamassa* (1977) ja kannanotto *Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta* (1980).²¹⁷ Uuden tasa-arvoasiakirjan tuottaminen oli yksi vuoden 1980 keskeisistä tehtävistä, sillä sen oli tarkoitus toimia liiton pitkän aikavälin toimintasuunnitelmana kamppailussa oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan puolesta. Asiakirjalla haluttiin vastata 1980-luvun haasteisiin, sekä tehdä selväksi SNDL:n rooli ja tehtävät niiden edessä.²¹⁸ Asiakirjan luonnos julkaistiin *Pippurissa* 2/1980 nimellä ”Tasa-arvoon”, mitä seurasi osastojen ja piirien kanssa käyty kirjallinen palautekeskustelu ennen kannanoton saattamista lopulliseen muotoonsa.²¹⁹

Pippurissa esitetty luonnos sai osakseen runsaasti kritiikkiä ja marraskuun liittokokouksessa hyväksytty versio oli kirjoitettu käytännössä kokonaan uudelleen. Jo maaliskuisessa liittotoimikunnan kokouksessa luonnosta kritisoitiin rajustikin ja muutamat jäsenet moittivat luonnoksen keskittyvän liikaa sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja mies–nainen-asetelmaan. Tosiasiassa pyrkimys käsittää tasa-arvo laajasti taloudellisena ja globaalina ilmiönä sekä ihmisten välillä että yhteiskunnassa oli tässä versiossa jopa ilmeisempi kuin myöhemmässä, vaikka rakenteellisesti ja ilmaisultaan versio olikin heikko. Innoituksena muutoksiin toimivat varmasti osastoilta ja piireiltä saadut lukuisat ehdotukset, mutta jo liittotoimikunnassa Ritva Engeström huomautti, että asiakirjan oletettiin tarjoavan selvän vastauksen feminismiin haasteisiin ja todistavan, että kansandemokraatit eivät olleet sokeita naisen asemalle perheissä. Tuossa muodossaan se ei tätä tarkoitusta vielä täyttänyt.²²⁰

²¹⁷ Katainen 1994, 276–277, 344–348, 368–369; *Nainen, mies, demokratia - luonnos*. Jussin Paino, Helsinki 1967; Luonnos SNDL:n poliittiseksi asiakirjaksi: *Naisten paikka on demokraattisessa rintamassa* – pk liite 108. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n kannanotto *Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta* – liite 11 SNDL:n ltk:n pk 7.12.1980. 62 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

²¹⁸ Luonnosehdotus keskusteluun 80. juhluvuoden valmisteluista SNDL:n liittoneuvoston kokoukseen 17.–18.11.1979. 177 H sis. muk. järj. asiakirjat HH Tapaamiset 1980–1980: Kuopion kulttuuri- ja retkeilypäivät, SNDL:n arkisto, KansA.

²¹⁹ *Pippuri* 2/1982.

²²⁰ Keskustelua ”Tasa-arvoon” -asiakirjaluonnoksesta – liite 3 § 10 SNDL:n ltk:n pk 22.3.1980. 62 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

Luonnoksen yhteydessä julkaistussa palautelomakkeessa osastoilta ei varsinaisesti odotettu suoraa kritiikkiä tekstistä, vaan pyydettiin kuvailemaan naisten kipeimpiä ongelmia niin työ- ja yhteiskuntaelämässä kuin kotonakin, nimeämään kohtaamiaan syrjinnän muotoja, ehdottamaan toimenpiteitä naisen aseman parantamiseksi ja yhteiskunnallisen tasa-arvon saavuttamiseksi sekä luonnehtimaan millaista elämäntilannetta pitivät naiselle ihanteellisena. Vastaukset olivat runsaslukuisia, mutta tarkkuudeltaan vaihtelevia, eivätkä läheskään kaikki osastot vastanneet lomakkeen jokaiseen kohtaan. Jotkut jopa ohittivat lomakkeen kokonaan ja esittivät sen sijaan kommenttinsa vapaamuotoisesti. Antamassaan palautteessa osastot nostivat naisten polttavimpina ongelmina esiin epätasa-arvoisen palkkauksen ja kaksinkertaisen työtaakan, mutta lisäksi puhuttivat äitiyden haasteet ja kasvatuksen vaikutukset.²²¹ Sukupuoliroolien naista toiseuttavaa vaikutusta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja naisten alistusta työelämän lisäksi perheenjäsenenä ja seksuaalisesti toivottiin käsiteltävän asiakirjassa laajemmin.²²²

Jotkut vaativat asiakirjan täydellistä uudelleenkirjoittamista, sillä luonnoksen koettiin olevan sekä rakenteeltaan että sisällöltään liian sekava edelleenjalostettavaksi. Toimen Naiset r.y. ja Hervannan Demokraattiset Naiset r.y. vaativat, että feministisiin ajatuksiin ja uusien naisliikkeiden esiin nostamiin kysymyksiin otettaisiin ympäriryöryön taivastelun sijaan asiakirjassa selkeä kanta.²²³ Kriitikkoja oli runsaasti, mutta löytyi toki sellaisiakin

²²¹ Pieksämäen Dem. Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. 129 H sis. muk. järj. asiakirjat HE Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980, SNDL:n arkisto, KansA; Heinäveden Uudet Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; Tuohimutkan Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; Kortepohjan Dem. Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; Sallan Naiskerho ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; Kalevan Dem. Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka.

²²² Aikamme Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. 129 H sis. muk. järj. asiakirjat HE Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980, SNDL:n arkisto, KansA; Jyväskylän Dem. Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; SNDL:n Keski-Suomen piirijärjestö ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; Niemisjärven Dem. Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka.

²²³ SNDL:n Kumpulän Kaisat ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. 129 H sis. muk. järj. asiakirjat HE Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n Lahden piirijärjestö ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; SNDL:n Uudenmaan piirijärjestö ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; Toimen Naiset r.y.:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka; Hervannan Dem. Naiset r.y.:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka.

osastoja, jotka olivat alkuperäiseen luonnokseen täysin tyytyväisiä, eivätkä antaneet lainkaan muutosehdotuksia.²²⁴

Asiakirjan nimi muutettiin vastauksena Helsingin piiritoimikunnan palautteeseen, jossa tehtiin selväksi, ettei pelkkä tasa-arvosta puhuminen riittänyt vastaamaan niihin kysymyksiin, joihin SNDL:ltä vastausta odotettiin, vaan olisi puhuttava myös naisten syrjinnästä ja oikeuksista. Myös Hervannan Demokraattiset Naiset pitivät alustavaa nimeä liian rajoittavana ja toivoivat, että uusi toisi julkisen tasa-arvon lisäksi esiin naisten yksityisen elämän käsittelyn.²²⁵

Lopullisessa kannanotossa käsiteltiin tuttujen aiheiden kuten matalapalkkaongelman, työajan lyhentämisen, paremman päivähoiton järjestämisen, rauhan- ja solidaarisuustyön sekä työ- ja yhteiskuntaelämässä tapahtuvan syrjinnän lisäksi naisten kaksinkertaista sortoa, äitiyden naiseudelle antamaa leimaa, sukupuolirooleja ja naisiin kohdistuvia moninaisia odotuksia. Fokus oli mitä suurimmissa määrin nimenomaan naisiin kohdistuvassa sorrossa ja syrjinnässä, mutta kamppailuun sitä vastaan haluttiin käydä yhdessä edistyksellisten miesten kanssa, ei vain naisten kesken.²²⁶ SNDL:n lähetystö toimitti valmiin kannanoton sosiaaliministeriöön, työsuojeluhallitukselle, SAK:lle, TVK:lle ja kirjeenä eduskuntaryhmille. Lisäksi se haluttiin tehdä tunnetuksi oman liikkeen muiden järjestöjen piirissä sekä Unionin ja naistutkijoiden keskuudessa.²²⁷

4.4. Sosialismin teoreetikot naisongelmasta

Naisongelman noustessa ajankohtaiseksi puheenaiheeksi 1970–80-luvun vaihteessa kansandemokraatit eivät kurkotelleet uuden feministisen kirjallisuuden suuntaan, vaan kääntyivät vanhojen tuttujen sosialismin teoreetikkojen puoleen. Feministit olivat onnistuneet herättelemään keskustelua, mutta vastausten uskottiin löytyvän oman

²²⁴ Etelä-Kaarelan Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. 129 H sis. muk. järj. asiakirjat HE Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980, SNDL:n arkisto, KansA.

²²⁵ Ehdotus SNDL:n Helsingin piiritoimikunnan / työvaliokunnan kannanotoksi SNDL:n 12. liittokokoukselle esitettävästä nk. tasa-arvoasiakirjasta. 129 H sis. muk. järj. asiakirjat HE Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980, SNDL:n arkisto, KansA; Hervannan Dem. Naiset r.y.:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen 1980.

²²⁶ SNDL:n kannanotto *Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta*.

²²⁷ SNDL:n ltk:n pk 7.12.1980. 62 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA; Ajatuksia *Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta* -asiakirjan käytöstä liiton toiminnassa vuosina 1981–83, sihteeristö 21.1.1981.

teoriaperinteen sisältä. Teoreetikkoja voitiin käyttää paitsi perustelemaan sitä perinteistä ajatusta, että työväenkysymyksen ratkaiseminen toimisi samalla naiskysymyksen ratkaisijana, myös suunnannäyttäjänä naiskysymyksen nostamiseen tuon kysymyksen rinnalle, taistelutehtäväksi jonka ratkaisemiseen olisi käytettävä voimavaroja jo nyt.

Tarve naiskysymyksen ja marxilaisen teorian yhdistämiseen näkyi esimerkiksi liiton opintotoiminnassa. Jo kesällä 1977 järjestettiin yhdessä Sirola-opiston kanssa 17 osallistujaa kerännyt Naiskysymys marxismi-leninismissä -kurssi.²²⁸ Lisäksi 1980-luvun puolella järjestettiin seminaarit ainakin V.I. Leninin ja Aleksandra Kollontain suhtautumisesta naiskysymykseen – heidän valitsemisensa keskustelun kärjeksi tuntuu ilmeiseltä. Lenin oli yksi kansandemokraattisen naisliikkeen asiakirjoissa ja puheissa useimmin lainatuista ajattelihoista. Myös SNDL:n vuonna 1980 luonnostelemassa tasa-arvoasiakirjassa lainattiin juuri Leniniä: ”Joukkoja ei voida vetää poliittiseen elämään vetämättä siihen myös naisia, sillä ihmiskunnan naispuolista osaa sorrettaan kapitalismin aikana kaksinkertaisesti.”²²⁹ Kollontain aseman yhtenä liiton johtotähtenä puolestaan ei pitäisi tulla yllätyksenä, kun huomioidaan, että juuri tämän hahmotteleman uuden naisen idean pohjalta oli nimetty liiton lehtikin. Elina Kataisen mukaan tuo idea rakentui perusjuonteeksi liiton tavoitteisiin ja työhön, mikä antoi liitolle perustamisensa aikaan ”erilaisen ilmiön kuin muille ajan suomalaisille naisjärjestöille”.²³⁰

SNDL juhlisti Leninin syntymän 110. juhluvuotta kesällä 1980 järjestämällä Neuvostoliiton kulttuuri- ja tiedekeskuksen kanssa Lenin naisten tasavertaisuudesta -seminaari, jossa käsiteltiin Leninin ajatuksia suhteessa naiskysymykseen ja naisten asemaan, naisliikkeisiin ja demokraattisiin oikeuksiin, Neuvostoliiton käytännön kokemuksiin, naisten asemaa koskevaan tutkimukseen ja ammattiyhdistysliikkeeseen.²³¹ Puhuessaan seminaarissa Leninin aatteiden merkityksestä naisten toiminnalle Lea Minkkinen totesi, että nykypäivän kamppailuissakin oli Leninin periaatteiden mukaisesti vaadittava aina kaikkea sitä, mikä koettiin oikeaksi, sillä vaatimattomammat vaatimukset

²²⁸ SNDL:n toimintakertomus 1974–77, 21.

²²⁹ Tasa-arvoon. Luonnos SNDL:n tasa-arvoasiakirjaksi – liite 1 § 10 SNDL:n ltk:n pk 22.3.1980. 62 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

²³⁰ Katainen 1994, 93. Tarkemmin Kollontain suhteesta suomalaiseen työväenliikkeeseen ks. Katainen 2013.

²³¹ Lenin naisten tasavertaisuudesta -seminaarin ohjelma, 1.6.1980. 167 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta, kurssit, seminaarit 1972–1986, SNDL:n arkisto, KansA.

johtivat vaatimattomampiin tuloksiin. Kansandemokraattisen naisliikkeen tuli muistaa tämä ja sen avulla organisoida naisten spontaani tyytymättömyys voimaksi, koska nyt voima valui uusissa naisliikkeissä ja niiden utopistisissa ratkaisumalleissa hukkaan.²³²

Maija-Liisa Halonen puolestaan toi puheenvuorossaan esiin Leninin näkemyksiä kapitalismin ja naisten sarron yhteyksistä – ”koska siellä missä vallitsee kapitalismi, missä säilyy maan, tehtaiden yksityisomistus, missä säilyy pääoman valta, etuoikeudet ovat edelleen miehellä” – osoittaakseen, ettei todellista sukupuolten tasa-arvoa olisi mahdollista saavuttaa työväänkysymystä ratkaisematta. Kamppailuja naisten asemasta työelämässä hän perusteli Leninin kirjoituksilla teollisuudesta naisen taloudellisen riippuvuuden hävittäjänä ja proletariaatin sisäisen tasa-arvon tuottajana. Teollisuuden kapitalisoitumisen oli ollut määrä johtaa naisten yhteiskunnalliseen heräämiseen ja niin oli käynytkin, kyse oli enää siitä, kuka tuosta heräämisestä korjaisi sadon – porvarilliset naisliikkeet ja oikeistopuolueet ”näennäisradikalismillaan” ja ”naisasian” nimissä”, vai vasemmistopuolueet, jotka osaisivat laittaa uuden tietoisuuden hyötykäyttöön. Halonen nosti Leninin opit tukemaan ja puolustamaan SNDL:n tapaa ajaa naisasiaa miesten ja naisten yhteisjoukolla ja työväänkysymystä samalla ratkoen, ja vetosi koko vasemmistoliikkeeseen, jotta se nyt tosissaan ottaisi naiset omakseen.²³³

Samaisen 110. juhluvuoden, Suomen työläisnaisliikkeen 80-vuotisjuhlien ja Kansainvälisen naistenpäivän 70. vuoden kunniaksi vuonna 1980 otettiin myös uusintapainos SNDL:n kustantamasta *Lenin naiskysymyksestä* -kirjasesta, johon oli ”koottu oleellisimpia nykyaikaan sopivia Leninin kirjoituksia ja puheita naiskysymyksestä” sekä Leninin ja Clara Zetkinin keskustelut naisliikkeen merkityksestä.²³⁴ Kirjaseen oli valikoitu pätkiä Leninin kirjoituksista liittyen naisiin työelämässä, naisten merkitykseen vallankumousliikkeessä, naisen todellisen vapautumisen alkutekijöihin ja neuvostovallan ensihetken tehtäviin. Zetkinin ja Leninin 1920-luvun alussa käymiä keskusteluja koskevat osuudet oli poimittu Zetkinin

²³² Lea Minkkinen, Leninin aatteiden merkityksestä naisten toiminnalle. Lenin naisten tasavertaisuudesta -seminaari 1.6.1980. 167 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta, kurssit, seminaarit 1972–1986, SNDL:n arkisto, KansA.

²³³ Maija-Liisa Halosen puheenvuoro Lenin ja naiskysymys: Naisen asema kapitalismissa. Lenin-seminaari 1.6.1980. 167 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta, kurssit, seminaarit 1972–1986, SNDL:n arkisto, KansA.

²³⁴ *Lenin naiskysymyksestä*. Suomen Naisten Demokraattisen Liitto, uusintapainos 1980, 2.

muistelmista. Kirjanen tarjosi tutun ja turvallisen välineen naisasiasta käydyn keskustelun ohjaukseen sekä liiton eri tasoilla että laajemmin kansandemokraattisen liikkeen järjestöissä.

Aleksandra Kollontain kohdalla tilanne on kiinnostavampi. 1970–80-luvun vaihteen feministisessä keskustelussa Kollontai, joka oli teksteissään tarkastellut naisen yhteiskunnallista asemaa monipuolisesti juuri sukupuolen ja seksuaalisuuden valossa, olisi voinut tarjota kansandemokraattisille naisille erinomaisen keinon johdattaa vallankumouksellista naiskeskustelua janoavat katseet syvemmälle sosialistiseen teoriaperinteeseen. Elina Katainen tiivistää Kollontain halunneen ”vallata sukupuolelle, uusintamiselle ja seksuaalisuudelle tilaa luokkaan ja tuotantoon keskittyneestä työväenliikkeestä”²³⁵, mikä kuulostaa hyvin paljon siltä, mitä marxilaiset feministit yrittivät reilut 60 vuotta myöhemmin. Hänen yksityiselämää käsitteleviä tekstejään kuitenkin käytiin liikkeessä läpi tarkasteltavalla aikavälillä varsin vähän, eivätkä ne ilmeisesti olleet julkaisemisensa aikaan saaneet merkittävää huomiota suomalaisten työläisnaisten keskuudessa. Tämän Katainen arvelee johtuneen siitä, että Kollontain ajatukset rakkauteen ja uuteen moraaliin liittyen olivat kenties liian ”kevytmielisiä” työläisnaisille, joilla oli sellaisia tosielämän ongelmia kuin lastensa ruokkiminen.²³⁶ Voi hyvin olla, että ne vielä 1980-luvun vaihteessakin tuntuivat tämän muihin ajatuksiin verraten tarpeettomilta.

Eeva Ahosen kokoaman Työläisnaisliike 80 vuotta -opintomateriaalin ensimmäinen osa käsitteli Kollontain osallisuutta suomalaisen työväenliikkeen kehitykseen, mutta siinäkin paneuduttiin lähinnä hänen perinteisemmän politiikan kentässä saavuttamiinsa merkkipaaluihin eikä mainittu pyrkimyksiä uuden moraalin muotoilemiseen sanallakaan.²³⁷ Vasta kesällä 1983 SNDL ja Kansan Sivistystyön Liitto järjestivät yhteistyönä Kollontain ajatuksiin perehdyttävän seminaarin, jossa pohdittiin tämän

²³⁵ Katainen 2013, 47.

²³⁶ Katainen 1998b, 308.

²³⁷ Eeva Ahonen, Aleksandra Kollontai oli vaikuttaja myös Suomen työväenliikkeessä. n:o 1 Työläisnaisliike 80 vuotta tiedotusmateriaali. 25 D toimitteet DH puheet 1980-luku, SNDL:n arkisto, KansA.

asemaa uuden moraalien kehittäjänä sekä tarkasteltiin tämän vaikutusta suomalaiseen työläisnaisliikkeeseen ja toisaalta suhdetta nykypäivän uusiin naisliikkeisiin.²³⁸

Uudessa Naisessa, joka pantiin pystyyn hyvin pian liiton perustamisen jälkeen alkuvuodesta 1945, marxismin suuria ajattelijoita on varmasti käsitelty aina, aikakaudesta riippuen eri tarpeiden mukaan ja vaihtelevalla tahdilla. Vuonna 1977 Karl Marx vilahti lehdessä muutamaan otteeseen, mutta tämän suhdetta naiskysymykseen ei tuolloin pohdittu.²³⁹ Vasta vuodenvaihteessa 1979–1980 Aila Poukkulan viisisainen juttusarja ”Luoduista viimeisen tarina”, joka kävi läpi naisen aseman historiallista kehitystä esihistorialliselta ajalta 1900-luvun alkupuolelle, alkoi esitellä sosialismin klassikoista juuri naisasiassa kunnostautuneita.²⁴⁰ August Bebelin *Nainen ja sosialismi* -teoksen avulla selitettiin yksityisomistuksen ja isänvallan suhdetta sekä niistä seurannutta ”naisen omistamista ja orjuutusta” ja sitä, miten kaupunkien alimpien luokkien tyttäristä muodostui ”naispuolinen esiproletariaatti”.²⁴¹

Aleksandra Kollontain kirjoituksista juttusarjassa nostettiin esiin *Naisen asema*, jossa tämä oli pohtinut kodin ulkopuolella tehdyn työn merkitystä naisen vapautumiselle.²⁴² Lisäksi Kollontain kerrottiin kritisoineen porvarillisia naisasianaisia siitä, että nuo kuvittelivat olevansa ”kaikkien naisten vaatimusten ja pyrkimysten ilmaisijoita” ja kaikkien luokkaristiriitojen yläpuolella, vaikka oli ilmeistä, ettei nainen voisi kapitalistisen yhteiskuntarakenteen vallitessa vapautua lopullisesti.²⁴³ Sarjan seurauksena julkaistiin

²³⁸ Kollontai-seminaari 11.6.1983 Tampereella, opintosuunnitelma. 171 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta 1978–1987, SNDL:n arkisto, KansA.

²³⁹ Esa Ålander & Leif Öster, Meneekö Marxilaisuus kaupaksi? *UN* 1/1977, 16–17, 69; Esa Ålander, Kerrataanpas historiaa: Aave kummittelee Euroopassa. *UN* 3/1977, 66–67, 84.

²⁴⁰ Juttusarjassa esiteltiin myös muiden kuin tunnettujen sosialististen kirjoittajien teoksia, mm. Hartvig Frischin *Euroopan kulttuurihistoria*, Mathilda Roosin *Zelofhadin tyttäret*, Mary Wollstonecraftin *Naisten oikeuksien puolustus*, Charlotte Perkins-Gilmanin *Miesten luoma maailma*. Kolmas osa käsitteli lisäksi kirjailija François Fénelon, valistusfilosofi Jean-Jacques Rousseau ja John Stuart Millin ajatuksia naisen asemasta. ks. Aila Poukkula, kuvitus Für Dich/DDR, Luoduista viimeisen tarina 3. Sellaisena kuin valistusfilosofit hänet halusivat. *UN* 12/1979, 34–36. Neljännessä puitiin Minna Canthin kritiikkiä ruotsalaisen naisasianaisen Ellen Keyn esitelmiin ja kirjoituksiin.

²⁴¹ Aila Poukkula, kuvitus: Für Dich/DDR, Luoduista viimeisen tarina eli retki naisen aseman historiaan. *UN* 10/1979, 40–43; Aila Poukkula, Luoduista viimeisen tarina 2. Kun Zelofhadin tyttäret saivat perintöoikeuden. *UN* 11/1979, 28–31.

²⁴² Aila Poukkula, kuvitus: Für Dich/DDR, Luoduista viimeisen tarina 4. Käännekohta naiskohtalon historiassa. *UN* 1/1980, 32–34, 76.

²⁴³ Aila Poukkula, Luoduista viimeisen tarina 5. Vapaa naissuku yhteiskunnan perustaksi. *UN* 2/1980, 30–33.

Kollontain henkilökuva Esa Ålanderin kirjoittamana, mutta edelleen tämän kiinnostavat ajatukset sukupuolten suhteista ja seksuaalisuudesta jäivät mainitsematta.²⁴⁴

SKP:n naistyöjaoston syksyllä 1983 järjestetty Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaari tarjosi tietenkin erinomaisen alustan sosialismin teoreetikkojen naisasiaa koskevien ajatusten erittelylle, mutta myös eteenpäin kehittelylle. Seminaariin kokonaisuutena palataan seuraavassa alaluvussa, mutta siellä käyty keskustelu työväen klassikoiden annista naiskysymyksen käsittelyssä sopii paremmin tähän yhteyteen.

Seminaarissa puitiin sekä muista yhteyksistä tuttuja että vähemmälle huomiolle jääneitä teoreetikkoja kirjoituksineen. Paljon puhutuista ajattelijoina vähiten huomiota sai Lenin: vain SKP:n keskuskomiteaa ja SNDL:n sihteeriä edustanut Mirja Ruikka ja Oulun yliopiston aate- ja oppihistorian professori Juha Manninen mainitsivat hänet puheissaan ja hekin ohimennen. Ruikka halusi muistuttaa, että jo Lenin oli kehottanut ottamaan huomioon naisten yhteiskunnalliseen olemiseen ja tajunnan muotoutumiseen liittyvät erityispiirteet käytännön puoluejärjestelmän suunnittelussa – tämä ei ollut mitään erillistä naisasiaa vaan täysin loogista ajattelua. Manninen puolestaan käytti Leniniä siltana selittäessään, että Marxinkin opit olivat jatkumoa muiden suurten ajattelijoiden opeille.²⁴⁵

Karl Marx, Friedrich Engels ja August Bebel nousivat seminaarissa suosiossaan kirkkaasti Leninin ohi, mikä ehkä kielii pyrkimyksestä aiheen teoreettisempaan käsittelyyn: haluttiin palata tarkastelemaan teoriaperinteen rakennuspuita. Juha Manninen käsitteli heitä eritoten esityksessään ”Marxilaisen naiskäsityksen historiallisesta kehityksestä”, jossa sosialistisen naiskäsityksen varhaisempina muokkaajina nostettiin esiin myös Flora Tristan, Charles Fourier, Mary Wollstonecraft ja liberaaleista John Stuart Mill.²⁴⁶ Mannisen esityksille keskeiseksi nousi Fourierin muotoilema, mutta myöhempien ajattelijoiden kuten Tristanin, Marxin ja lopulta Lenininkin lainaama ja tunnetuksi tekemä ajatus siitä, että naisen asema

²⁴⁴ Esa Ålander, Legendaarinen Aleksandra Kollontai. *UN* 3/1980, 22–24.

²⁴⁵ Mirja Ruikka, Puolueen naistyön järjestäminen käytännössä, alustava puheenvuoro. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 68; Juha Manninen, Marxilaisen naiskäsityksen historiallisesta kehityksestä. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 80. (Jatkossa Manninen 25.9.1983b)

²⁴⁶ Manninen 25.9.1983b, 79–83.

on koko ihmiskunnan kehityksen mitta, eikä ihmistyminen ole saavuttanut täyttä potentiaaliaan ennen kuin alistajan ja alistetun suhde muuttuu tasavertaiseksi.²⁴⁷

Mannisen puheenvuorot punoivat sosialismia ja feminismiä yhteen. Flora Tristanin esittelemisen yhtälailla ranskalaisen naisliikkeen edustajaksi, sosialistiksi ja feministiksi oli omiaan osoittamaan aatteiden historiallista yhteensopivuutta, samoin Charles Fourierin nimeäminen koko feminismi-käsitteen kehittäjäksi – kävi ilmeiseksi, että jo hyvin varhaisilla sosialismin teoreetikoilla oli ollut ajatuksia naisten asemasta. Varsin edistyksellisiä sellaisia, kuten utopistisocialisti Fourierin näkemykset naisten taloudellisesta, poliittisesta ja seksuaalisesta vapautumisesta osoittivat, olkoonkin, ettei Marx sitten ollut halukas allekirjoittamaan kaikkia tämän vaihtoehtoiseen elämäntapaan ja rakkauden vapauteen liittyviä ajatuksia, vaikka monissa muissa kohdissa tähän nojasikin, ja siispä ne jäivät marxismin kaanonissa syrjään.²⁴⁸

Seminaariesityksissä merkkiteoksiksi marxilaisen näiskäsityksen kehittämissä nousivat erityisesti Engelsin *Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä* (1884) ja August Bebelin *Nainen ja sosialismi* (1897), mutta jossain määrin myös Marxin *Taloudellisuusfilosofia käsikirjoituksia* (1932), Engelsin *Anti-Dühring* (1878) ja *Socialismin kehitys utopiasta tieteenä* (1883), joissa esiteltiin juuri Fourierin näkemyksiä aiheesta. Manninen totesi, että Engelsistä puhuttaessa törmäsi toisinaan outoon väitteeseen, että tämä olisi liittänyt naisten alistuksen suoraan kapitalismin syntyyn, kun ilmiö oikeastaan ymmärrettiin marxilaisuudessa paljon vanhemmaksi, kaikkiin yhteiskunnan muotoihin sitoutuvaksi asiaksi. *Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä* osoitti tuollaiset tulkinnat vääriksi.²⁴⁹ Teoksen ensiarvoisuutta korostivat muutkin seminaarin puhujat: Helsingin yliopiston virkaatekevä apulaisprofessori Leena Alanen totesi teoksen olevan se klassikko, johon marxilaisen kannan muodostuminen tunnetusti naisasiasta puhuttaessa palautettiin ja Tampereen yliopiston tutkija Aino Saarinen haki teoksesta tukea esitykselleen naisten toissijaisuuden luokkarakenteen läpäisevästä luonteesta todetessaan,

²⁴⁷ Juha Manninen, Nainen ja marxilaisuus, alustava puheenvuoro (tiivistelmä). *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 13. (Jatkossa Manninen 25.9.1983a); Manninen 25.9.1983b, 80–81.

²⁴⁸ Manninen 25.9.1983b, 79–81.

²⁴⁹ Manninen 25.9.1983b, 82–83.

että Engelskin teki perheessä vertauskuvallisen jaon mieheen porvaristona ja naiseen köyhälistönä.²⁵⁰

Bebelin *Nainen ja sosialismi* ansaitsi suitsutusta työväenliikkeen ensimmäisenä yksinomaan naisten vapautukselle omistettuna, marxilaiselta pohjalta kirjoitettuna teoksena, jossa sanallistettiin työläisnaisiin työntekijöinä ja ”sukupuoliolentoina” kohdistuva kaksinkertainen sorto.²⁵¹ Myös Saarinen korosti voimakkaasti Bebelin merkitystä naiskysymyksen käsittelyn marxilaisessa perinteessä. Clara Zetkinin sanoja lainaten hän totesi, että *Nainen ja sosialismi* oli ”enemmän kuin kirja, se oli saavutus, teko”, jotain mikä ei tyytynyt vain selittämään maailmaa vaan myös muutti sitä ohjaamalla naiset taisteluun yhteiskunnan sortavia rakenteita vastaan. Saarisen mukaan Bebel vaati luokkasuhteesta nousevien taloudellisten tekijöiden lisäksi tarkastelemaan naisten toissijaisuutta laajemmin: esimerkiksi naisten muoti voitiin tulkita alistuneisuuden kulttuuriseksi ilmentymäksi, sillä se heijasteli naisen riippuvuutta ja avuttomuutta.²⁵²

Myös Clara Zetkinin oma teoretisointi sai osuutensa huomiosta Saarisen todetessa, että naisten palkkatyötä voitiin pitää tärkeänä askeleena kohti vapautumista, sillä kuten Zetkinin oli todennut, ”se johtaa naisten vapautumiseen taloudellisesta riippuvuudesta mieheensä”. Tällä voitiin yhtäältä perustella sosialistien keskittymistä juuri työelämän kysymyksiin, mutta Saarinen huomautti kuitenkin, että naisten toiminnan siirtyminen kodista julkisen puolelle ei suoraviivaisesti merkinnyt naisten kontrollialueen laajenemista, koska työelämä, järjestöt ja politiikka olivat miehisen kontrollin alueita, joissa naisten toissijaisuus ilmeni aivan yhtäläillä, eikä naisten toiminta niissä automaattisesti muuttanut niiden valtarakenteita.²⁵³ Mirja Ruikka toivoi, että sosialismin naisteoreetikkojen keskinäinen vertailu voitaisiin lopettaa. Tällä hän viittasi SOL:n *Soihtu*-lehdessä alkuvuodesta 1983 julkaistuun artikkeliin, joka vertaili Zetkinin ja Kollontain näkemyksiä naiskysymyksestä. ”Me pidämme kommunisteina sekä Zetkiniä että

²⁵⁰ Leena Alanen, *Nainen ja marxilaisuus*, alustus. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 7; Aino Saarinen, *Naisten vapautuminen ja SKP. Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 25.

²⁵¹ Manninen 25.9.1983b, 83.

²⁵² Saarinen 25.9.1983, 26–27.

²⁵³ Saarinen 25.9.1983, 27.

Kollontayta perinteemme osana, molempia”, Ruikka linjasi ja toivoi, ettei kaiken huipuksi alettaisi jakaa liikettä vielä jomman kumman kannattajiin.²⁵⁴

SNDL:n dokumenteissa, seminaareissa ja edustajien puheenvuoroissa oli tyydytty enimmäkseen *esittelemään* sosialismin teoreetikkojen ajatuksia naiskysymyksestä, SKP:n naistyöjaoston seminaarissa otettiin tehtäväksi perinteen *kehittäminen* sen vahvuudet mutta myös heikkoudet huomioiden. Klassikoille annettiin niiden ansaitsema arvo, mutta samalla tuotiin ilmi, että Engelsin teksteihin oli ”peräänkyselemättä” omaksuttu oletus sukupuolten ”luonnollisesta työnjaosta” ja ”naisten luontaisesta moraalisesta ylemmydestä”, eikä Marxin *Pääoman* (1867) tarjoama teoreettinen kehikko sisältänyt ollenkaan sukupuolta teoreettisena kategoriana, minkä hyväksyminen ei uusfeminismin haasteen ja naistutkimuksen nousun edessä enää käynyt päinsä. Tutkimusperinnettä oli ”jatettava luopumatta sen tähänastisista saavutuksista ja päinvastoin sen teoreettiseen ylivoimaisuuteen tukeutuen”, mutta muuttuvan yhteiskunnan tarpeet huomioiden, ja juuri tähän pyrki marxilaiseksi feminismiksi nimetty teoreettinen perspektiivi, jonka avulla voitiin tarkastella pääomasuhteeseen pohjautuvan luokkasorron ja naisalistuksen yhteiskunnallisen järjestelmän – patriarkaatin – keskinäissuhdetta.²⁵⁵

Alanen korosti, ettei marxismin ja feminismin yhdistäminen ollut tärkeää vain teoreettisesti, vaan ”naisalistuksen ja luokkasorron yhteenpunoituneisuuden materiaalisien ratkaisun” löytämiselle oli polttava tarve myös kommunistisen naispolitiikan kehittämisessä. Hän toivoi alustuksensa osoittavan, että feministinen politiikka oli välttämätöntä antikapitalistiselle ja vallankumoukselliselle taistelulle.²⁵⁶ Vaikka Manninen ei asiaa yhtä suoraan ilmaissutkaan, myös hän raivasi tietä vanhojen perinteiden uudistamiselle osoittamalla Marxinkin rakentaneen teoriaansa aiempien ajattelijoiden harteille. Tutuissa teoksissa ja ajattelijoiissa riitti ammennettavaa ajattelun pohjaksi, mutta valmiita, 1980-luvun yhteiskuntaan soveltuvia vastauksia naisalistuksen päättämiseen niillä ei ollut tarjota, ei ilman pientä avustusta. Synninpäästö klassikoihin kajoamisesta ja niiden edelleenkehittelystä tuntuukin olleen marxilaisen tutkimusperinteen osalta

²⁵⁴ Mirja Ruikka, Puolueen naistyön järjestäminen käytännössä, alustava puheenvuoro. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 67.

²⁵⁵ Alanen 25.9.1983, 7–9.

²⁵⁶ Alanen 25.9.1983, 10–11.

seminaarin tärkeintä antia: ”Tämän päivän *Nainen ja sosialismi* on edelleen kirjoittamatta. Voi kysyä, onko jotain olennaista kadotettu, jos meillä ei ole Bebelin rohkeutta tulevaisuudenkuvien hahmottamiseen naiskysymyksen yhteydessä.”²⁵⁷

4.5. Naisen vapautuminen ja marxilaisuus

Jo edellä on availtu SKP:n naistyöjaoston Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaarin antia mitä marxilaisen teorian käyttökelpoisuuteen nykyaikaisen naisongelman käsittelyssä tulee, mutta kokonaisuuden hahmottamiseksi on otettava hieman takapakkia ja tarkasteltava myös käytännön järjestelyjä, motivaattoreita tapahtuman takana sekä muita alustuksissa ja keskusteluissa esiin nostettuja aiheita. Helsingin Kulttuuritalolla syyskuussa 1983 järjestetyn seminaariin tarkoituksena oli paitsi kartoittaa marxilaisen tutkimusperinteen mahdollisuuksia naistutkimuksen saralla ja tarkastella mitä naistutkimus toisaalta voisi tuolla perinteelle tarjota myös suunnata puolueen naistyötä. Alkusysäyksensä se sai SKP:n 19. edustajakokoukselle tehdyistä aloitteista, joissa vaadittiin valmistelemaan erityinen ohjelma puolueen naistyötä varten; seminaaria pidettiin tehtävän kannalta hyvänä keskustelunavauksena ja vuonna 1984 valmistuneen seminaariraportin olikin määrä toimia pohjana ohjelmakeskustelulle ”naisen asemasta kapitalistisessa Suomessa”.²⁵⁸

Edustajakokoukselle tehdyt aloitteet tulivat SKP:n Uudenmaan ja Tampereen piirijärjestöiltä, jotka molemmat edustivat puolueen vähemmistösiipeä²⁵⁹, ja niissä onkin nähtävissä selkeä kritiikki puolueen ja SNDL:n enemmistöläistä linjaa kohtaan. Molemmissa aloitteissa todettiin, että naistyö oli jäänyt puolueessa liian vähälle huomiolle: Uudenmaan piirikomitea halusi kiinnittää huomiota naiskysymykseen liittyvän tutkimustyön tehostamiseen, naisliikkeen arviointiin ja konkreettisten tavoitteiden asettamiseen puolueen omalle naistyölle, Tampereen piirin mielestä naistyö oli viime vuosikymmenillä jäänyt syrjään paitsi puolueen teoreettis-ideologisessa keskustelussa myös käytännön toiminnassa. SNDL:ää, jolle vastuu puolueen naistyöstä oli langennut, ei pidetty tehtävään sopivana, sillä demokraattinen yhteistyöjärjestö ei voisi johtaa

²⁵⁷ Manninen 25.9.1983b, 83.

²⁵⁸ Anneli Hoikka, Naisen asema – osaksi puolueohjelmakeskustelua. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyöjaosto, Helsinki 1984, 1.

²⁵⁹ Sundholm 2014, 16, 25.

naiskysymyksen tutkimusta toivotulta leniniläiseltä pohjalta. Puolueeseen kaivattiin laajempaa keskustelua naisasiasta, selkeämpiä vastauksia uusien naisliikkeiden esiin nostamiin kysymyksiin ja konkreettisia toimia naisten lisääntyneen liikeaktiivisuuden haravoimiseksi omiin riveihin.²⁶⁰

Aloitteet toimivat seminaarin järjestämisen sytykkeinä, mutta ajatus tämän tyyppisestä tapahtumasta oli elänyt pidempään: jo naistyöjaoston ensimmäisessä kokouksessa huhtikuussa 1980 oli pohdittu marxismi-leninismi ja naisten tasa-arvo -teemaisen seminaarin järjestämistä.²⁶¹ On syytä olettaa, että jos seminaari olisi järjestetty tuolloin, sen sisältö olisi merkittävästi poikennut myöhemmin toteutuneesta, sillä vielä kesällä 1983 tapahtuman suunnittelun pohjaksi laadittu muistio ohjaili sitä totutumpaan suuntaan. Muistiossa kaavailun naisseminaarin kärki oli naisspesifeissä työelämäkysymyksissä ja kommunistinaisten yhteiskuntasuhteessa rauhanpoliittisin ja uusiin naisliikkeisiin viittaavin höystein.²⁶² Syyskuun 1983 seminaari taas oli ottanut selvästi naisten vapautustaistelua painottavamman suunnan.

Seminaarin avasivat naistyöjaoston puheenjohtaja Anneli Hoikka ja SKP:n pääsihteeri Arvo Aalto. Sen ytimen muodostaneiden työryhmien puheenjohtajiksi oli valittu SKDL:n kansanedustajat Helvi Niskanen, Ulla-Leena Alppi ja Marja-Liisa Salminen sekä SNDL:n pääsihteeri Oili Martimo, valtaosa puolueen enemmistösiiven väkeä siis.²⁶³ Alustajiksi taas oli kutsuttu tutkijoita, joista monet kuuluivat 1970-luvun radikaalin vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen taistolaisiivestä kasvaneeseen Tutkijaliittoon – hekin myötämielisiä puolueen politiikalle tai jopa aktiivisesti mukana sen toiminnassa, mutta monesti vähemmistön kannalla.²⁶⁴

²⁶⁰ Uudenmaan Piirijärjestö ry:n piriikomitean aloite SKP:n keskuskomitealle naiskysymykseen liittyvästä tutkimustyöstä, tavoitteiden asettamisesta ja naisliikkeiden arvioinnista 19.2.1981. 1 H sis. muk. järj. asiakirjat HA edustajakokouksia koskevat asiakirjat 1981. SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA; Tampereen Piirijärjestö ry:n aloite SKP:n 19. edustajakokoukselle puolueen naistyöstä. Sama arkistopaikka.

²⁶¹ Muistio naistyöjaoston kokouksesta 24.4.1980.

²⁶² Muistio 27.6.1983/rs: SKP:n naisseminaari syyskuussa 1983. 1 H sis. muk. järj. asiakirjat HC Kurssit 1983–1984, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA.

²⁶³ Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaarin aikataulu. 1 H sis. muk. järj. asiakirjat HB Seminaarit: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaari 25.9.1983, SKP 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto, KansA. Vain Salminen oli opposition edustaja, ks. s. 27.

²⁶⁴ Edelleen toimiva Suomen Tutkijaliitto perustettiin vuonna 1976, se julkaisee *Tiede & Edistys* -aikakauslehteä. Liikkeen taustoista opiskelijaliikkeessä ja suhteista SKP:hen ks. Lind Kimmo, *Radikalismista aikalaisanalyysiin: Tutkijaliiton kehitys 1970-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja n:o 45. Kampus kustannus, Jyväskylä 1998.

Helsingin yliopistossa virkaatekevänä apulaisprofessorina toiminut Leena Alanen alusti aiheen ”Nainen ja marxilaisuus”, Tampereen yliopistolla tutkijoina toimineet Aino Saarinen ja Marja Järvelä-Hartikainen taas aiheet ”Naisen vapautuminen” ja ”Nainen yhteiskunnallisen muutoksen keskellä”. Aiheita käsitelleiden työryhmien alustavat puheenvuorot pitivät Oulun yliopiston professori Juha Manninen, apulaisylilääkäri ja kansanedustaja Pirkko Turpeinen sekä Alkoholipoliittisen laitoksen tutkija Anja Koski-Jännes. Puolueen naistyön järjestämisestä käytännössä puhuivat Primo Oy:n varapääluottamusmies Anna-Liisa Pitkänen ja SKP:n keskuskomitean varajäsen sekä SNDL:n kansainvälisten asiain sihteeri Mirja Ruikka. Lisäksi TANEn pääsihteeri Leila Räsänen piti puheenvuoron tasa-arvolain säätämisyrittämisistä ja Manninen marxilaisen naiskäsityksen historiasta.²⁶⁵

Seminaarissa pyrittiin sopivassa suhteessa tuomaan esiin työväenliikkeen pitkää historiaa naisten yhteiskunnallisen aseman kohottajina ja hahmottelemaan tulevaisuutta, jossa kohdatuista haasteista huolimatta oltaisiin sitä edelleen. Feminismi – sen määrittelemisen ja omaksumisen osaksi puolueen naistyötä – nousi alustuksia ja puheenvuoroja läpileikkaavaksi teemaksi. Arvo Aalto osoitti heti avauspuheessaan keskustelulle suunnan toteamalla, että uusia rauhantaistelulle ja tasa-arvon edistämiseksi myötämielisiä ”poliittisesti sitoutumattomia naisliikkeitä” tuli pitää potentiaalisina yhteistyökumppaneina puolueelle ja eritoten SNDL:lle, jolla tunnetusti oli kyky toimia liikkeen ”ulottuvuuksien” lisäämiseksi.²⁶⁶

Monet puhujat yhtyivät Aallon näkemykseen, mutta feminismiä käsiteltiin myös abstraktimmalla tasolla. Käsitteen sisältö olikin eräs seminaarin keskeisiä teemoja ja sillä tunnuttiin viittaavan kahteen erilliseen asiaan: mahdollisina yhteistyökumppaneina nähtyihin uusiin ”poliittisesti sitoutumattomiin” naisliikkeisiin ja toisaalta niihin arvoihin, asenteisiin ja toimintatapoihin, jotka muodostivat modernin naisnäkökulman. Yhtenäisen määritelmän esittäminen oli haastavaa, sillä osissa omiakin joukkoja feminismi oli totuttu laskemaan niin kutsuttuihin yhden asian liikkeisiin, mutta työryhmistä nousseissa puheenvuoroissa tällainen status haluttiin ehdottomasti kyseenalaistaa. Naiskysymyksen monitasoisuutta korostettiin

²⁶⁵ Sisällys ja puhujien esittelyt. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984.

²⁶⁶ Arvo Aalto, Seminaarin avaus. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 3–5.

siteeraamalla länsisaksalaisen sosiologin Frigga Haugin esitystä aborttikysymyksen yhteiskunnallisista kytköksistä:

Kysymys abortista johtaa meidät miettimään hedelmällisyyttä ja äitiyttä, yleiseen kysymykseen miehen seksuaalisesta vallasta naiseen nähden, pohtimaan mikä on ihmisen suhde ruumiiseensa, seksuaalisen nautinnon merkitys. Ajattelemaan lakeja ja eduskuntaa, demokraattista ja sosiaalista terveydenhuoltojärjestelmää, lastenhoitojärjestelmän kattavuutta, valtiovaltaa väestöpolitiikassa, ehkäisyteknologiaa ja lääketeollisuuden voittoja, kirkon ja oikeuden roolia yleensä, seksuaaliteetin ja politiikan suhdetta, perhepolitiikkaa ja valtion taloutta, tieteen roolia herruuden legitimoinnissa.²⁶⁷

Feminismi näyttäytyi monimutkaisena ilmiönä, jonka tyhjentävä selittäminen oli melko mahdotonta, kun yhtäältä ei haluttu olla liian jyrkkiä ja sulkea miehiä täysin käsitteen ulkopuolelle ja toisaalta liian laveakaan määritelmä ei tarjoaisi keskusteluun mitään uutta – lisäksi naistutkimus ja feministinen kirjallisuuskin olivat täynnä toistensa kanssa ristiriitaisia näkemyksiä. Sosialistien kannalta oleellisimpana pidettiin ilmiön yhteenkietoutuneisuutta luokkasuhteen kanssa ja omaa määritelmää haluttiinkin alkaa työstää juuri sen pohjalta.²⁶⁸

Yksityiselämän taso sai seminaarissa osakseen paljon huomiota; varsin yksimielisesti tunnuttiin hyväksyvän, että naisongelman ratkaisemiseksi olisi astuttava perinteiseltä poliittiselta ja yhteiskunnalliselta toiminta-alueelta henkilökohtaisen reviirille. Pirkko Turpeinen piti syyllisyydentuntoa eräänä naisten alistuksen merkittävimpänä muotona: naiset oli kasvatettu tuntemaan syyllisyyttä, mikäli he kieltäytyivät alistumasta pieniin palkkoihin, kaksinkertaiseen työpäivään ja mekaaniseen sukupuolielämään. Toisaalta heidät oli myös opetettu nauttimaan alisteisesta asemastaan – työssä, yhteiskunnassa, kotona, sängyssä – aivan kuten miehet nauttimaan vallasta ja alistamisesta.²⁶⁹ Seksuaalisuhteiden vapautumista uuden ehkäisyteknologian myötä pidettiin eräänä naisten aseman kannalta olennaisimpana yhteiskunnallisena edistysaskeleena, mutta toisaalta tiedostettiin, että naisen seksuaalinen alistuminen esitettiin usein edelleen rakkauden

²⁶⁷ Nainen ja marxilaisuus, tiivistelmä työryhmän keskustelusta. Pj Helvi Niskanen, sihteeri Sirkka Korhonen. Tiivistelmä/Leena Laine. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 15–19.

²⁶⁸ Nainen ja marxilaisuus -työryhmän keskustelu 25.9.1983, 19–23.

²⁶⁹ Pirkko Turpeinen, Naisen vapautuminen, alustava puheenvuoro. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 38.

saavuttamisen ehtona.²⁷⁰ Seksuaalisuutta ja tunne-elämää pidettiin työväenliikkeen tabuina, joista kaivattiin avointa dialogia, mutta konkreettisesti etenkin ensimmäisestä tehtiin hyvin varovaisia avauksia.²⁷¹ Ulla-Leena Alppi arvioi, että yksilötason ongelmista puhuminen tuntui puolueessa haastavalta, sillä se olisi vaatinut oman elämäntavan tarkastelua yhteiskunnalle, valtiolle ja työnantajalle esitettyjen vaateiden sijaan. Sitä suuremmalla syyllä siihen olisi kuitenkin tulevassa työssä pyrittävä: yksilöllisyydeltä olisi riisuttava sille annettu porvarillisuuden viitta.²⁷²

Naisten yksityiselämän vapautuminen liitettiin kysymykseen ydinperheen tulevaisuudesta. Marja Järvelä-Hartikaista huolestutti, että avioerosta ja sen myötä isättömäksi jääneestä perheestä oli muodostumassa yleinen patriarkaatin murtamisen voitonmerkki, kun oikeastaan perhesuhteiden maltillisesti toteutettu tasa-arvoistaminen tulisi kääntää työväen luokkataistelun välineeksi.²⁷³ Anja Koski-Jännes halusi kiinnittää huomiota naisten ongelmallisiin rooleihin kotona ja perhe-elämässä: yhtäältä heille oli langennut eräänlainen hyveellisyyden ylläpitotehtävä ja kurinpidollinen vastuu miehen edustaessa vapaata seikkailijaa, jonka elämästä iso osa sijoittui kodin ulkopuolelle, toisaalta ydinperheen hajoaminenkin pönkitti epätervettä kuvaa yksinäisestä sankariäidistä, jonka oli selvittävä kaikesta yksin.²⁷⁴ Perheen rikkoutumisessa haasteena nähtiin myös puuttumaan jäävä miehen malli, joskin vaihtoehtoisten asumismuotojen toivottiin tulevaisuudessa tarjoavan tähän ratkaisuja: kollektiiviasunnossa mallin voisi tarjota joku muukin kuin lasten oma isä, ongelma oli vain elämäntavan vaatima iso sosiaalinen pääoma, joka toistaiseksi rajasi sen lähinnä koulutettujen ihmisten etuoikeudeksi.²⁷⁵

Ongelmallisena pidettiin myös sitä, että perhe-elämästä tutut ylläpitoon ja uusintamiseen liittyvät roolit seurasivat naista myös työelämään, jossa palvelu-, terveydenhuolto- ja

²⁷⁰ Anja Koski-Jännes, Nainen yhteiskunnallisten muutosten keskellä, alustava puheenvuoro. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 54; Saarinen 25.9.1983, 25–26.

²⁷¹ Naisten vapautuminen, tiivistelmä työryhmän keskustelusta. Pj Ulla-Leena Alppi, sihteeri Raija Martikainen. tiivistelmä/Kirsti Kasnio. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 40–44.

²⁷² Naisten vapautuminen -työryhmä 25.9.1983, 45–46.

²⁷³ Marja Järvelä-Hartikainen, Nainen yhteiskunnallisten muutosten keskellä, alustus. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 49–52.

²⁷⁴ Koski-Jännes 25.9.1983, 54–55.

²⁷⁵ Koski-Jännes 25.9.1983, 55; Nainen yhteiskunnallisten muutosten keskellä, tiivistelmä työryhmän keskustelusta. Pj Marja-Liisa Salminen, sihteeri Päivi Elovuori, tiivistelmä/Kirsti Kasnio. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 56–57.

kasvatusalan ammatit olivat mitä suurimmissa määrin naisvaltaisia, eikä rooleista päästy eroon poliittisessa toiminnassakaan, koska puolueutyössäkkin ylläpidolliset tehtävät perinteisesti lanquesivat naisjäsenille.²⁷⁶ Juuri tämä ylläpito- tai uusintamistyö voitiin Aino Saarisen mukaan nähdä naisia yli luokkarajojenkin yhdistävänä. Se oli ”näkyttömyydestään” ja ”vähäpätöisyydestään” huolimatta välttämätöntä varsinaisesti tärkeäksi koetulle ja näkyvälle työlle, jota miehet yleensä suorittivat, mutta jäi systemaattisesti vaille kiitosta tai arvostusta.²⁷⁷ Olemassaolevat rakenteet kyseenalaisiksi asettamalla tätä uusintajan asemaa voitaisiin toisaalta käyttää yhteiskunnallisen muutoksen työkaluna: kun naiset olivat pääasiallisessa vastuussa lasten ja nuorten kasvattamisesta paitsi kotona ja kouluissa myös sosiaalityön piirissä, heillä oli käsissään muutoksen avaimet.²⁷⁸

Seminaarin puheenvuoroissa korostettiin, että naisalistus ja naisten toissijaisuus tosiasiallisesti läpäisivät yhteiskunnallisen todellisuuden: ei ollut aluetta tai tasoa, jota ongelma ei olisi koskettanut. Tällainen näkemys tietenkin haastoi perinteisen ja turvallisen ajatuksen, että alistusta saattoi olla, muttei omassa kodissa, ei omissa joukoissa, vaan jossain ulkopuolella. Työväenluokalle liikkeineen konsepti oli siinä mielessä erityisen haastava, ettei sukupuolisortoa voitu luokkasorron tapaan ulkoistaa. Naisten toiseus ei palautunut kapitalismin ja tuotantosuhteiden perusristiriidan muodostamaan ulkopuoliseen viholliseen, vaan omastakin luokasta löytyviin asenteisiin, arvojärjestyksiin ja pieniin tekoihin, minkä vuoksi sen poistaminen vaati toimintaa omissa, ei-julkisissa ihmissuhteissa, muilla kuin totutuilla puolueutyön alueilla.²⁷⁹

Vaikka tarve SKP:n naistyön uudistamiseen ei puskenut päällimmäiseksi kaikissa seminaarissa pidetyissä puheissa ja käydyissä keskusteluissa, se oli selvästi kaiken aikaa läsnä. Puolueen katsottiin epäonnistuneen uusfeminismin haasteeseen vastaamisessa ja toimintansa kehittämisessä, mutta vielä ei ollut liian myöhäistä tarttua toimeen.²⁸⁰ Puolueutyö kaipasi vapaampaa tunne-elämän käsittelyä ja arkipäivän kokemukset haluttiin tuoda tietoisuuden kehittämisen pohjaksi, sillä naisten elämänpiiriä kokonaisuutena

²⁷⁶ Koski-Jännes 25.9.1983, 54; Nainen ja marxilaisuus -työryhmän keskustelu 25.9.1983, 20.

²⁷⁷ Saarinen 25.9.1983, 30.

²⁷⁸ Koski-Jännes 25.9.1983, 54.

²⁷⁹ Saarinen 25.9.1983, 25–26.

²⁸⁰ Ruikka 25.9.1983, 67–70.

tarkastelemalla voitaisiin löytää ne naisia joukkona yhdistävät asiat, jotka olivat olennaisia naisongelman ratkaisemissa.²⁸¹ Toisaalta patriarkaatin ja luokkayhteiskunnan sidosteisuus johti siihen, että naisten vapautuminen esitettiin myös miesten vapautumiseen kiinnittyvänä, ja niinpä puolueen miehetkin olisi haluttu saada ottamaan asia omakseen.²⁸² Seminaarin keskusteluissa naisasia kohotettiin kerta toisensa jälkeen koko liikkeen yhteiseksi ja niin oli toki tehty juhlapuheissa aiemminkin, mutta käytännön tasolla se tuntui edelleen jäävän naisten omaksi huoleksi. Konkreettisin osoitus tästä lienee, että seminaariin osallistui vain muutamia miehiä ja esimerkiksi keskuskomitean miespuoliset jäsenet ja työntekijät loistivat poissaolollaan.²⁸³

Konkreettisen yhteistyön toteuttamisesta feminististen naisliikkeiden kanssa oltiin kahta mieltä. Eräät väläyttelivät yhteistyötä kommunistista puoluetta kasvattavana ja eteenpäinvievänä voimana, jonka kautta omaan työhön saataisiin uusien liikkeiden niin hyvin hallitsemaa totutusta poikkeavaa tarkastelukulmaa, toiset taas kannustivat maltillisuuteen ja eurooppalaisten veljespuolueiden varovaisten toimintamallien mukailuun.²⁸⁴ Vallitsi kuitenkin konsensus siitä, että jonkinlainen yhteinen toimintakenttä olisi hyvä löytää.

Oman naistyönsä järjestämisen lisäksi puolueen tehtävänä nähtiin myös riveissään seisovien tutkijoiden ja muun jäsenkunnan organisoiminen mukaan marxilaisen feminismin tutkimusohjelman ja käytännön vapautusohjelman kehittämiseen. Puolueen olisi pyrittävä luomaan oma määritelmänsä marxilaisesta feminismistä sekä tutkimuksen että taistelutyön kentällä, tiedostettava naisten elämään liittyvät yksityiselämän ongelmat, jotka punoivat eri yhteiskuntaluokkien naiset tietyllä tapaa yhtenäiseksi ryhmäksi ja toisaalta osattava tarttua niihin ongelmakohtiin, joissa sukupuoli ja luokka työläisnaisten elämässä kohtasivat. Leena Alanen arvioi, että monet seminaariin osallistuneet Tutkijaliiton naistutkijat olisivat varsin halukkaita kääntämään ”tieteensä ja

²⁸¹ Nainen ja marxilaisuus -työryhmän keskustelu 25.9.1983, 18; Saarinen 25.9.1983, 29–30, 36; Puolueen naistyön järjestäminen käytännössä, tiivistelmä työryhmän keskustelusta. Pj Oili Martimo, sihteeri Pirkko Kaskikorpi. tiivistelmä / Marjut Helminen ja Leena Laine. *Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus*. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984, 72–73.

²⁸² Turpeinen 25.9.1983, 38; Nainen ja marxilaisuus -työryhmän keskustelu 25.9.1983, 19; Järvelä-Hartikainen, 25.9.1983, 52.

²⁸³ Puolueen naistyön järjestäminen käytännössä -työryhmän keskustelu 25.9.1983, 76.

²⁸⁴ Saarinen 25.9.1983, 29–30; Ruikka 25.9.1983, 67–68.

tutkimustyönsä naisten vapautuksen voimaksi”, kun sille vain tarjottaisiin sopivat puitteet.²⁸⁵

Järjestäjät pitivät seminaaria onnistuneena, mutta sen näkyvyys kansandemokraattisen naisliikkeen muilla osa-alueilla jäi ainakin vuoden 1983 puolella vähäiseksi. Seminaaria mainostettiin SNDL:n liittotoimikunnalle elokuisessa kokouksessa, mutta muissa naisliiton elimissä tai viestintäkanavissa siitä ei tuolloin puhuttu.²⁸⁶ Seminaariraportista välittynyt osanottajien innostus valittujen aihepiirien käsittelyyn näkyi sentään yhden puheenvuoron verran SNDL:n 13. liittokokouksessa, kun Oulun piirijärjestön edustaja Vuokko Miikkulainen kertoi seminaarin teemojen innoittaneen hänen opintokerhonsa jäseniä pohtimaan työläisidentiteetin sukupuolittuneisuutta, marxilaisen feminismin käsitettä sekä Clara Zetkinin ja Aleksandra Kollontain teoreettisia eroja.²⁸⁷

4.6. Kaiken selittävästä kapitalismista patriarkaattiin

Jo aiemmin on todettu, että nuortaistolaisten keskuudessa oli vallalla teoria naisongelmasta erityiskysymyksenä, jonka ratkaisemiseksi kamppailemista ei pidetty ajankohtaisena, sillä ongelma laukeaisi luonnostaan yhteiskuntajärjestelmän kumouksen myötä.²⁸⁸ Naisten erillistoiminta nähtiin noissa piireissä taantumuksellisenä, kun työväenliikkeen vanhassa traditiossa siihen suhtauduttiin myötämielisemmin. Silti myös kansandemokraattiset naiset perinteisesti pitivät kapitalismia työläisnaisten alistuksen pääasiallisena lähteenä ja ylläpitäjänä; naisten oikeuksien puolesta kamppailemista pidettiin tärkeänä, mutta oltiin taipuvaisia uskomaan, että lopullinen tasa-arvo miesten ja naisten välillä saavutettaisiin vasta sosialismissa. Vielä vuosikymmenen vaihteessa sosialistiset maat esitettiin aineistossa melko kriitikittömästi tasa-arvon mallimaina.²⁸⁹

²⁸⁵ Nainen ja marxilaisuus -työryhmän keskustelu 25.9.1983, 23.

²⁸⁶ SNDL:n liittotoimikunnan kokouspöytäkirja 27.8.1983. 65 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1983, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁸⁷ Miikkulaisen (Oulun prj) puheenvuoro XIII lk:ssa 1983.

²⁸⁸ Rentola 2003, 101–103.

²⁸⁹ UN:n perusteella esimerkiksi Nicaraguaa pidettiin ajankohtaisena esimerkkinä maasta, joka oli sisällissodan ja sosialistisen vallankumouksen myötä siirtymässä ”machismosta” eli miesvallasta kohti tasa-arvoa, ”igualdadia”. Maan naisten kuvattiin marssivan vapautumistaan kohti kuten kuubalaiset sisarensa ennen heitä ks. Pekka Leskelä, Nicaraguassa taisteltiin tasa-arvoon, luku- ja kirjoitustaitoon. UN 1/1981, 24–25, 64; Ritva Cortés / kuvat Luis Baudrand, Nicaraguan nainen astuu miehen rinnalle. UN 8/1982, 8–10; Kaarina Pönniö / kuvat Milja Ahola & Kari Kostiaainen, Kuubatar kokokuvassa. UN 7/1977, 16-19.

Feministit puolestaan ajattelivat, että patriarkaalinen yhteiskuntajärjestelmä oli vallalla sosialistisissakin valtioissa, eikä pelkkä luokkakysymyksen ratkaisu siis olisi ovi auvoon.

SNDL:n 11. liittokokoukselle pitämässään puheessa SKP:n pääsihteeri Erkki Kivimäki totesi käytännön osoittavan, että naisten asemaa koskevat epäkohdat kuuluivat kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän olemukseen, olivat sen ”luonteenmukaisia”. Kansanedustaja Marjatta Mattsson puolestaan kirjoitti sosialististen maiden käytänteiden osoittavan, että naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon oli mahdollista päästä, kunhan vain sukupuolten olemukselliset erot hyväksyttiin tasa-arvopolitiikan kulmakiveksi.²⁹⁰ Syksyllä 1980 SNDL:n 12. liittokokouksessa hyväksytyssä tasa-arvoasiakirjassa liiton kannaksi linjattiin, etteivät naiset muodostaneet omaa yhteiskuntaluokkaansa, vaan kuuluivat joko työtätekevään tai omistavaan luokkaan, johon kiinnittyivät tasa-arvokeskustelussakin. Liittoneuvoston puheenjohtaja Irma Rosnell allekirjoitti näkemyksen, mutta totesi naisten syrjinnän poistamisen olevan siitä huolimatta tärkeä osa pyrkimystä kohti ihmisten yhdenvertaisuutta.²⁹¹

Pikkuhiljaa naisten kaksinkertaisesta sorrosta alettiin puhua yhä enemmän, vaikka edelleen naisasian haluttiin korostaa olevan työväenliikkeen yhteinen asia, ei jotain minkä puolesta naiset voisivat parhaiten taistella yli luokkarajojen.²⁹² TANEn pääsihteeri Leila Räsänen totesi *Uuden Naisen* haastattelussaan marraskuussa 1980, etteivät naisten ongelmat rajoittuneet yhteen luokkaan tai maahan, vaan kyseessä oli maailmanlaajuinen ongelma. ”Mikä syrjintä olisi yhtä yleistä ja yhtä samankaltaista kaikkialla kuin juuri naisen syrjintä?” Räsänen kysyi. Hän ei ehkä puhunut patriarkaatista, mutta piti silti naisten sortoa selvästi kapitalismia pidempiaikaisena ja monisyisempänä ongelmana.²⁹³

Puidessaan keväällä 1980 *Uudessa Naisessa* Jallinojan tekeillä olevaa väitöskirjaa Riitta Jallinoja ja Irina Oksanen keskustelivat 1970-luvun uusien naisliikkeiden ja sosialismin

²⁹⁰ Erkki Kivimäen tervehdys XI lk:lle SKDL:n ja SKP:n puolesta – pk liite 3. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA; Kansanedustaja Marjatta Mattssonin pitämättä jäänyt puheenvuoro XI lk:ssa – pk liite 123. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁹¹ Irma Rosnellin puheenvuoro XII lk:ssa – pk liite 9. 30 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁹² Liisa Auran valmisteleva vappupuhe – liite SNDL:n sihteeristön pk 22.4.1981. 88 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1981, SNDL:n arkisto, KansA.

²⁹³ Aila Poukkula, Näkymätön nainen astuu esiin. *UN* 11/1980, 10–11.

suhteesta. Vaikka uudet naisliikkeet houkuttelivat riveihinsä sosialismin ja kommunismin omaksuneita naisia, oli naiskysymys Jallinojan mukaan jäänyt toissijaiseksi paitsi työväen naisjärjestöissä myös vasemmistolaisten ylioppilaiden järjestöissä. Jallinoja ja Oksanen uskoivat tämän johtuvan nimenomaan siitä, että naiskysymyksen oli perinteisesti käsitetty ratkeavan sosialismin myötä. Kiinnostuksen ja tarjonnan epätasaisuuden he puolestaan päättelivät johtaneen ja edelleen johtavan siihen, että asiasta innostuneet naiset vuotivat vasemmistojärjestöistä naisryhmien piiriin, eikä vuoto lakkaisi, elleivät vanhatkin liikkeet luopuisi aikansa eläneestä näkemyksestään ja hyväksyisi yksityisen ja henkilökohtaisen tason puimista osaksi toimintaansa.²⁹⁴

Vuonna 1983 patriarkaattiteoria alkoi toden teolla näyttäytyä ideana, joka voitaisiin hyväksyä vanhojen aatteiden rinnalle kansandemokraattinaisten toimintaan. Alkukesästä 1983 Inger Hirvelä kuvaili suomalaista yhteiskuntaa patriarkaaliseksi ja totesi, etteivät naiset valitettavasti sosialistisissakaan maissa olleet vielä saavuttaneet todellista tasa-arvoa, minkä vuoksi sokea usko sosialismin korjaavaan voimaan oli naisalistuksen osalta hylättävä.²⁹⁵ Näin selvä linjanveto naisliiton johdolta oli ensimmäinen lajiaan, ja reaaliosialismin näköalojen selvä heikentyminen 1980-luvun alussa luultavasti vaikutti ulostuloon, mutta lisäksi Hirvelää ajoi tarve liiton tarpeellisuuden perusteluun, olihan käynnissä keskustelu sen mahdollisesta lakkauttamisesta.²⁹⁶

SNDL:n 13. liittokokouksessa patriarkaatista, naisten rakenteellisesta toiseudesta ja kapitalismista riippumattomista alistuksen muodoista puhuivat muutamat kokousedustajat. Etelä-Savon piirin edustaja totesi, ettei tasa-arvopyrkimys ollut vain luokkakysymys, koska naisen ja miehen valtasuhde oli samankaltainen läpi luokkakerrostumien. Hän uskoi sosialististen valtioiden suoriutuvan keskimääräistä paremmin tämän epätasa-arvon selättämisessä, muttei vielä pitänyt niitäkään tasa-arvon mallimainana.²⁹⁷ SKP:n Naisen vapautuminen ja marxilaisuus -seminaariakin puheenvuorossaan kehumut Vuokko Miikkulainen linjasi suoraan, ettei naisalistus ollut selitettävissä kapitalismin lieveilmiönä,

²⁹⁴ Irina Oksanen / Leif Öster, Nainen ei ole vain luokkansa edustaja. *UN* 5/1980, 10–11.

²⁹⁵ Hirvelän puheenvuoro SKDL:n liittoneuvostossa 6.5.1983; Lehtileike ”Inger Hirvelä todisti: Naisliitto ei ole tarpeeton”. Keski- ja viikkona 1. kesäkuuta 1983 N:o 105, *KT (Kansan Tahto?)*, 6.

²⁹⁶ Sundholm 2014, 92–93, 144–145; Heikkilä 2016, 13.

²⁹⁷ Pirkko Mutkan (Etelä-Savon prj) puheenvuoro SNDL:n XIII lk:ssa – pk liite 12. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

koska se oli itse asiassa paljon tätä vanhempi järjestelmä, mutta kapitalismi tarvitsi naisten alistamista, ja vapautuminen patriarkaattista murentaisi samalla kapitalistista yhteiskuntajärjestelmää. Niinpä systemaattinen kamppailu patriarkaattia vastaan olisi eduksi koko työväenluokalle.²⁹⁸ Naisten rakenteellisesta toissijaisuudesta ja heihin lankeavan sarron kaksinkertaisuudesta puhui myös SKP:n naistyöjaoston puheenjohtaja Anneli Hoikka, joka kokouksessa edusti SNDL:n Pohjois-Hämeen piirijärjestöä.²⁹⁹

Kaksinkertainen sorto oli liitossa hyväksytty tosiasia, josta oli kirjattu oma pätkänsä paitsi liiton tasa-arvoasiakirjaan myös sen tuoreimpaan toimintasuunnitelmaan³⁰⁰, mutta Anja Korhonen Keski-Suomen piiristä alleviivasi, että aihetta olisi oikeasti myös uskallettava käsitellä kokonaisuutena sekä kapitalismin että patriarkaatin puolet huomioiden. Hän vaati liittoa myöntämään, että naisten alistaminen oli miesten etujen mukaista, eikä sorto häviäisi itsestään, vaan vasta aktiivisen vapaustaistelun kautta. Hän otti myös voimakkaasti kantaa uuden, laajemman politiikkakäsityksen omaksumisen puolesta:

Meidän on tajuttava, että henkilökohtainen on poliittista eli että ne vaikeudet, joita me naisina elämässämme kohtaamme eivät aina ole meistä itsestämme lähtöisin, vaan että ne usein liittyvät naisten kehoon asemaan yhteiskunnassa. Nämä usein henkilökohtaisiin suhteisiimme liittyvät asiat ovat myös tärkeitä. Jotta voisimme lakata antamasta alistaa itseämme esimerkiksi parisuhteissamme ja jotta voisimme itse lakata alistamasta itseämme, näistä asioista on puhuttava.³⁰¹

Korhonen esitti, että liiton toimintaa voitaisiin kehittää tältä kannalta vaikkapa järjestämällä jäsenten henkilökohtaiseen elämään keskittyviä opintopiirejä, joissa edettäisiin omien kokemusten kautta henkilökohtaisesta yleiseen. Käytännössä hän siis toivoi liittoon feministisiä tiedostamisryhmiä, eikä pelännyt lopettaa puheenvuoroaan oman feminisminsä julistukseen: ”Lopuksi haluan vielä sanoa, että minäkään en näe mitään ristiriitaa siinä, että nainen on sekä feministi että kansandemokraatti. Meitä kansandemokraattisia feministejä on tälläkin hetkellä tässä salissa.”³⁰²

²⁹⁸ Miikkulaisen (Oulun prj) puheenvuoro XIII lk:ssa 1983.

²⁹⁹ Anneli Hoikan (Pohjois-Hämeen prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 47. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁰⁰ SNDL:n kannanotto *Naisten oikeuksista, syrjinnästä ja tasa-arvosta*; Valiokunnan esitys SNDL:n toimintasuunnitelmaksi vv. 1983–1986. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksien pöytäkirjat 1983–83, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁰¹ Anja Korhosen (Keski-Suomen prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 40. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁰² Korhosen (Keski-Suomen prj) puheenvuoro XIII lk:ssa 1983.

4.7. Naispoliittisia virtauksia

Henkilökohtaiset suhteet ja ruohonjuuritason toiminnan huomioivan politiikkakäsityksen omaksumisesta osaksi kansandemokraattisen liikkeen strategiaa löytyy varovaisia viitteitä pitkin vuosikymmenen vaihdetta. 1970-luvulla SNDL:n työn fokus oli voimakkaasti käytännön työvoima- ja perhepolitiikassa eikä feministien harrastamaa ”asennetason” vaikuttamista tai identiteettipolitikoitinta oikein koettu omaksi, mutta 1980-luvulla kanta alkoi selvästi muuttua. SKP:n puheenjohtaja Jouko Kajanoja otti puheessaan SNDL:n 13. liittokokoukselle kantaa laajemman tiedostamisen ja yhteiskunnallisen toiminnan, melkein voisi sanoa, että henkilökohtaisen poliittisuuden puolesta:

Eräs keskeinen piirre, joka jatkuvasti nousee esiin naisnäkökulmaa käsiteltäessä, on yksilöllisen tietoisuuden ja toimintatavan merkitys yhteiskunnan tiedostamisessa. Yhä selvemmin paljastuu, että pelkkä yhteiskunnallinen tietoisuus ei riitä, vaan tarvitaan myös tietoisuutta omasta itsestä, omista teoista ja toiminnasta niin kotona kuin työssä ja järjestöissä.³⁰³

Vuosi 1983 oli ollut kansandemokraateille hankala ja Kajanojan kannanottoa onkin hyvä tulkita aikaan liittyvät realiteetit huomioonottaen. Puolue oli hävinnyt alkuvuodesta järjestetyt eduskuntavaalit, joissa Suomen Maaseudun Puolue (SMP) sai murskavoiton, ja uusien kansanliikkeiden nousun lisäksi paineita aiheutti myös puolueen hiljalleen alkava järjestöllinen hajoaminen.³⁰⁴ Jonkinlaista muutosta siis kaivattiin. Vuoden 1983 vaalien jälkeen uudenlainen politiikkakäsitys alkoi SNDL:n lisäksi näkyä myös SKDL:n eduskuntaryhmän naiskansanedustajien kannanotoissa ja toimintatavoissa.³⁰⁵

Kansandemokraattista liikettä ajoi uudenlaista naispolitiikkaa kohti paitsi muuttuva yhteiskunta myös naistutkimuksen nousun myötä lisääntynyt tietoisuus sen sisäistämästä rakenteellisesta epätasa-arvosta. SNDL:ssä tarve uuteen tutkimukseen perustuvan tietoisuuden kasvattamiseen sekä riveissä että johdossa näkyi kevyesti jo vuoden 1980 tasa-arvoasiakirjan laadinnassa ja siitä käydyssä keskustelussa, mutta erityisesti johdolle keväällä 1983 järjestetyssä opintokerhossa. SKP:n naistyöjaosto puolestaan oli perustettukin muiden tehtäviensä ohella auttamaan puoluetta naisspesifien kysymysten

³⁰³ SKP:n puheenjohtaja Jouko Kajanojan tervehdys XIII lk:lle 22.10.1983 – pk liite 3. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁰⁴ Sundholm 2014, 9, 17–18, 56–57.

³⁰⁵ Sundholm 2014, 67–68.

teoreettisessa erittelyssä ja vuosien saatossa naistutkimukselliset painopisteet vain voimistuivat.

Uudessa Naisessa naistutkimusta käsiteltiin kotimaisten naistutkijoiden töiden kautta: esiteltiin Mirja Tolkki-Nikkosen sosiaalipsykologian väitöskirja ja sitä seurannut jatkotutkimus avioliittojen rooliasenteista³⁰⁶, Katariina Eskolan, Elina Haavio-Mannilan ja Riitta Jallinojan toimittama *Naisnäkökulmia*³⁰⁷ sekä Jallinojan suomalaisen naisliikkeen kehitystä kartoittava sosiologian väitöskirja³⁰⁸. Märta Salokosken kanssa puitiin imettämisen sosiologiaa ja alkoholitutkija Marja-Leena Honkasalon kanssa keskusteltiin naisten juomisesta, jolloin hän pääsi myös tekemään kaikkeen tutkimukseen pätevän huomion siitä, etteivät naiset missään esiinny ”naisina sinänsä” tai ”naisina yleensä” vaan heillä on aina oma historiansa, nykyisyytensä ja luokkasidonnaisuutensa, jotka on myös tutkimuksissa huomioitava.³⁰⁹

Lehdessä raportoitiin myös TANEn ja Suomen Akatemian naistutkimusseminaarista, jossa kuultiin esitelmiä useilta suomalaisessa tutkimuskentässä toimivilta naistutkijoilta. Dosentti Auli Hakulinen listasi naistutkimuksen 100-vuotisen historian tärkeimmiksi ajattelijoiksi John Stuart Millin, Friedrich Engelsin, Aleksandra Kollontain sekä Simone de Beauvoirin ja pohti tieteenalan tavoitteita, arvosidonnaisuuksia ja pehmeiden menetelmien merkitystä. TANEn pääsihteeri Leila Räsänen ehdotti naistutkimuksen jakamista kolmeen strategiseen lohkoon: kulttuurimme naiskuvan ja naiskäsityksen, työn ja toimeentulon sekä tulevaisuuden tutkimiseen. Apulaisprofessori Elina Haavio-Mannila arvioi naisia koskevan tutkimuksen vaiheita ja tilaa Suomessa. Lisäksi seminaarissa käsiteltiin naisen asemaa taiteilijana ja taiteen kuvastamana sekä historian tutkimattomana hahmona, pohdittiin naisoikeuden tarpeellisuutta, naisten tekemää työtä, asuntopoliittikan naisnäkökulmaa, naisen luonnontieteessä ja lääketieteessä kohtaamaa syrjintää, myyttejä naisten poliittisesta osallistumisesta sekä sukupuolirooleja.³¹⁰

³⁰⁶ Pasi Puuperä, Avioliitossa nainen ja mies asettuvat rooleihinsa. *UN* 7/1978, 22–23, 32; Ari Mölsä, Arkiset urat ohjailevat keskivertoperheen elämää. *UN* 11/1983, 10–11, 86.

³⁰⁷ Marja-Liisa Hart / Esa Hagelberg, Kirjoissa on ihmiskunnan muisti. *UN* 1/1980, 10–11, 64; I(rina) O(ksanen), Kirja Kädessä: Naisnäkökulmia, toimittaneet Katariina Eskola, Elina Haavio-Mannila ja Riitta Jallinoja. *UN* 3/1980, 44.

³⁰⁸ Oksanen 5/1980, 10–11, 108; Ulla Uimonen, Naisen silmin: Vietettiin väittäjäiset. *UN* 12/1983, 21.

³⁰⁹ Ria Karhila, Märta tutkija ja nainen – ”Mies on leimannut naisen huoraksi tai säädyllyiseksi”. *UN* 10/1983, 40–41, 78; Riitta Pakaslahti, Nainen ja alkoholi. *UN* 11/1982, 6–8.

³¹⁰ Naisnäkökulmia tasa-arvon seminaarissa. *UN* 3/1980, 12–14.

Feministisen tutkimuksen klassikkonimetkin pilkahtelivat *Uudessa Naisessa* näkyviin silloin tällöin. Simone de Beauvoirin teoksista esiteltiin ensin *Murtunut nainen* ja pari vuotta myöhemmin *Toinen sukupuoli*, Marilyn Frenchin tuotannosta suosituksen sai *Naistenhuone* ja Virginia Woolfin *Oma Huone* ansaitsi useampiakin mainintoja sekä kirjoittajastaan tehdyn henkilöjutun.³¹¹ Betty Friedanilta nostettiin esiin juuri suomennettu *Naisliikkeen uusi suunta*, mutta esittelyssä tunnustettiin myös hänen *Naisellisuuden harhoilla* saavuttamansa kulttimaine.³¹² Anja Meulenbeltin *Häpeän aika on ohi* ansaitsi sekin mainintansa, tosin vertailukohtana Anja Kaurasen *Sonja O:lle*.³¹³

Norjalaisen sosiologin ja feministin Berit Åsin teoria alistamisen viidestä strategiasta esiteltiin *Uudessa Naisessa* toukokuussa 1981. Åsin mukaan miesten naisiin käyttämät strategiat olivat seuraavanlaisia: (1) nainen tehdään näkymättömäksi, (2) hänet tehdään naurettavaksi, (3) häneltä salataan tärkeät sisäpiirin tiedot, (4) hänet saadaan tuntemaan, että hän tekee aina väärin tekipä hän miten tahansa ja (5) hänessä aiheutetaan syyllisyyttä ja häpeää.³¹⁴ Vastapainoksi Åsin näkemyksille tuotiin keminmaalaisen kansalaisopiston rehtorin Mikko Palolahden esitys siitä, ettei epätasa-arvoa pitäisi yksinkertaistaa miesten harjoittamaan sortoon, vaan olisi tunnustettava myös miesten huono-osaisuus, keskusteltava äitimyytin ohella miehekkään miehen ”samurai-myytistä” ja myönnettävä, että passiivisiksi väitetyillä naisilla oli oikeastaan fysiologiastaan johtuen hallussaan seksuaalinen valta. Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta lukenut Palolahti halusi omalla ”asiantuntijuudellaan” haastaa kritisoimiensa länsimaisten naissosiologiain väitteet ja etsiä suunnittelemaansa luentosarjalla vastauksia mies–nainen-sortosuhteen syntyyn.³¹⁵

Kansainvälisen feminismin suuntauksiin kansandemokraattiset naiset saivat kouriintuntuvan katsauksen, kun YK:n naisten vuosikymmenen puolivälin konferenssi järjestettiin Kööpenhaminassa heinäkuussa 1980. Virallisille hallitusvaltuuskunnille tarkoitettun konferenssin varjotapahtumana järjestettiin kansalaisjärjestöjen ja

³¹¹ Irina Oksanen, Kirja kädessä. *UN* 12/1978, 6; I(rina) O(ksanen), Kirja kädessä: Simone de Beauvoir: *Toinen sukupuoli*. *UN* 3/1981, 96; Irina Oksanen, Kirja kädessä: Marilyn French *Naistenhuone*. *UN* 6/1980, 84; Irina Oksanen, Irinainen pakinoi: Historia ja tulevaisuus. *UN* 6/1980, 3; I(rina) O(ksanen), Kirja kädessä: Virginia Woolf: *Oma huone*. *UN* 7/1980, 56; Leena Silander, Kuka rakasti, kuka vihasi, kuka pelkäsi Virginia Woolfia. *UN* 8/1981, 68–70; Leena Silander, Shakespearen sisaret. *UN* 5/1982, 12–14.

³¹² Ulla Uimonen, Naisen silmin: Betty Friedan ja naisliikkeen uusi suunta. *UN* 6/1983, 63.

³¹³ Taina Bertell, Kirja kädessä: Anja Kauranen – Sonja O. kävi täällä. *UN* 11/1981, 86.

³¹⁴ Anneli Kanto, Miehen aika ja naisen aika. *UN* 5/1981, 15–17.

³¹⁵ Maija Aalto, Kuka meidät tunkee rooleihin? *UN* 5/1981, 22–23, 102.

yksityishenkilöiden Naisten foorumi, jonne myös SNDL lähetti edustajansa. Foorumi toimi läpileikkauksena kansainvälisen naisliikkeen kerrokseen ja kirjoitetut raportit heijastelivat osallistuneiden kansandemokraattien suhtautumista USA:n edustamaan feminismiin vastakohtana NKDL:n ja sen jäsenjärjestöjen edustamalle edistykselliselle naisliikkeelle. Mirja Ruikka arvelikin foorumin keskusteluineen vaikuttaneen kaikkein voimallisimmin juuri uuden naisliikkeen ja muiden tahojen avomielisiin edustajiin, jotka ”joutuivat näkemään ja kuulemaan koko maailman ja törmäämään yhteiskunnalliseen todellisuuteen” vastakohtana normaalille yksiulotteiselle ajattelulleen.³¹⁶

YK oli edellisvuonna hyväksynyt yleissopimuksen naisten syrjinnän poistamisesta ja Suomen valtuuskunta allekirjoitti sopimuksen Kööpenhaminan konferenssissa, mutta sen ratifioiminen olisi vaatinut kansallisen lainsäädännön uudistamista, mikä osoittautui pitkällisemmäksi prosessiksi. Uusi sukunimilaki, jonka myötä nainen saattoi avioliitossa pitää oman nimensä ja lapselle voitiin antaa kumman tahansa vanhemman nimi, astui voimaan vuoden 1986 alusta. Samana vuonna myös yleissopimus saatiin viimein ratifioitua viimeisenä maana Euroopassa. Samaan aikaan ajettu tasa-arvolaki ja laki tasa-arvovaltuutetusta ja -lautakunnasta tulivat voimaan vuonna 1987.³¹⁷ SNDL kuului yleissopimuksen äänekkäisiin kannattajiin ja vaadittavien lakiuudistusten ajaminen olikin kausilla 1980–83 ja 1983–86 yksi sen julkilausutuista tavoitteista.³¹⁸ *Uudessa Naisessa* asian etenemisen hitautta moitittiin toistuvasti: pidettiin häpeällisenä, että vuonna 1983 Suomi oli Turkin ohella ainut Euroopan maa, joka ei ollut saanut sopimusta ratifioitua.³¹⁹

Naisliikkeen eri osissa on eri vaiheissa kannatettu erilaisia näkemyksiä miesten ja naisten samankaltaisuudesta tai erilaisuudesta. Toisinaan on korostettu sukupuolieroa eli

³¹⁶ Mirja Ruikan alustava raportti osallistumisesta Kööpenhaminan naisten foorumiin 14.–24.7.1980. 429 H sis. muk. järj. asiakirjat HK Kansainvälinen toiminta 1980–1980: YK:n Naiskonferenssi Kööpenhamina, SNDL:n arkisto, KansA; Marjut Helmisen matkaraportti Kööpenhaminan naisten foorumiin 14.–24.7.1980. Sama arkistopaikka.

³¹⁷ United Nations Treaty Collection. 8. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. New York, 18 December 1979. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en. Haettu 14.5.2020; Terveystiedon keskus. Tasa-arvon edistysaskeleita. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/lait-ja-politiikka/tasa-arvon-edistysaskeleita>. Haettu 14.5.2020.

³¹⁸ SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 2–3, 24; Esitys SNDL:n toimintasuunnitelmaksi vv. 1983–1986, 10.

³¹⁹ Anneli Pukema, Torvet soiden tasa-arvoon. *UN* 12/1981, 5; Sarvia ja hampaita by Aleksandra. *UN* 11/1982, 32; Eeva-Maija, Kun herrasmiehillä ääni väräsi. *UN* 3/1983, 68–69; Ilmi Pesonen / piirroksia L. Kauppila, Lain voimalla syrjinnästä tasa-arvoon. *UN* 9/1983, 66–67, 73.

sukupuolten jonkinlaista väistämätöntä biologiasta kumpuavaa erilaisuutta, jonka kieltäminen on tasa-arvo-ongelmien pääasiallinen syy. On ajateltu, että naisen ero miehestä on positiivinen asia, joukko sellaisia ominaisuuksia, joiden juhlistaminen ja näkyväksi tekeminen nostaisi naisen tasa-arvoiseen asemaan. Tähän aatesuuntaan on kuulunut esimerkiksi sellaisten nais erityisiksi koettujen alueiden kuten äitiyden korostaminen ja sitä on paikoin moitittu essentialistisuudestaan. Toisaalla taas on haluttu alleviivata sukupuolten samankaltaisuutta, sitä etteivät biologiset ominaisuudet määrittä sen enempää naisten kuin miestenkään vahvuuksia ja heikkouksia.

Suomalaisessa naisliikkeessä etenkin Yhdistys 9:n edustama 1960-lukulainen sukupuolirooliliike taipui samankaltaisuusretoriikan puolelle ja 1980-luvulla sukupuolieron puolestapuhujat saivat enemmän näkyvyyttä.³²⁰ SNDL:ssä suhtautuminen samankaltaisuuteen ja eroon näytti vaihtelevan varsinkin yksittäisten edustajien tai pienten ryhmien välillä, eikä liiton virallisissa linjauksissa taivuttu selvästi kumpaankaan suuntaan. Yhdeltä kantilta katsoen koko varhainen työläisnaisliike nojasi ajatukseen työväen yhteisestä luokkataistelusta, jossa ongelmat olivat yhteisiä sukupuoleen katsomatta, toisaalta etenkin äitiyden valtava merkitys useimpien naisten elämässä tiedostettiin ja sen uskottiin tuovan naisille erityistä perspektiiviä varsinkin rauhanliikkeessä toimimiseen.

Uudessa Naisessa fyysistä ja psyykkistä sukupuolieroa käsiteltiin sekä tieteellisestä näkökulmasta³²¹ että satiirinomaisesti³²². Aki Luostarinen tuntui ajattelevan, että biologia voisi tarjota naisten epätasa-arvolle ja sukupuolten kiistämättömälle alistussuhteelle selityksen, johon yhteiskunnan rakenteiden tarkastelu ei taivu.³²³ Anneli Kanto pohti YK-liiton pääsihteerin Hilikka Pietilän kanssa, että miehet ja naiset elivät erilaista aikaa, sillä nainen oli pohjimmiltaan erilainen ihminen kuin mies.³²⁴ Sukupuolten kommunikaatiotyylien eroista etsittiin selityksiä jopa perheväkivallan yleisyyteen.³²⁵ Toisinaan astuttiin myös takaisin sukupuoliroolikeskustelun raameihin. Ruotsalaistutkija

³²⁰ Bergman 2002, 238–239.

³²¹ Erkki Virta, Tätä on tutkittu: Kestäkö nainen stressiä paremmin kuin mies? *UN* 1977/8, 21–23.

³²² Esa Ålander, Nainen kuin lintu – kuin riekko. *UN* 10/1978, 12–14.

³²³ Aki Luostarinen, Rotunainen. *UN* 10/1979, 50.

³²⁴ Kanto 5/1981, 15–17.

³²⁵ Maire Salonen, Asiasta toiseen Maireen kanssa: Sanojen jatkeena nyrkki. *UN* 11/1981, 80.

Edmund Dahlströmin teoria sukupuolirooliajattelun jakamisesta konservatiivisiin, maltillisiin ja radikaaleihin tehtiin tutuksi sekä pohdittiin, millaisiin naisen ja miehen malleihin tytöt ja pojat kasvatettiin ja millaisia odotuksia näihin istutettiin.³²⁶

Naisasialiike, feminismi ja yksityisen sfääri hiipivät hiljalleen myös naisliiton opintotoimintaan. Kansainvälinen uusfeministinen liike nostettiin käsiteltäväksi naistyön kysymykseksi jo kesällä 1978 järjestetyllä naisten järjestötoiminnan kurssilla ja 1981 Mirja Ruikka esitti, että tulevan kesän kurssilla käsiteltäisiin suomalaista naisasialiikettä.³²⁷ Naisen asemaa perheessä käsiteltiin yhtenä teemana Nainen tiedä paikkasi -kurssilla helmikuussa 1979 ja keväälle 1983 tehtiin varaus viidestä Naisliikkeet puntarissa -nimisestä kurssista.³²⁸ Naisnäkökulmasta tuli kurssitoiminnassa eräänlainen trendi vuonna 1983 ja sen kautta tarkasteltiin muun muassa työaika ja YYA-sopimusta.³²⁹ Toimintakaudella 1984–86 suunniteltiin perusopiskelupakettia yleisestemasta ”Mitä on olla demokraattinen nainen?”. Paketin alateemoissa pohdittiin demokraattisen ja kommunistisen naistyön eroja, demokraattisten naisten maailmankatsomuksellisia periaatteita ja suhdetta ideologioihin, SNDL:n tarpeellisuutta, naisten elämänarvoja ja paikkaa työelämässä sekä suomalaisen naisliikkeen historiaa ja työväen naisjärjestöjen paikkaa siinä suhteessa porvarilliseen naisasialiikkeeseen ja uusiin naisliikkeisiin yhteistyön näköalat huomioon ottaen.³³⁰

Syksyllä 1982 Porissa, Kuopiossa, Helsingissä ja Savonlinnassa, ja keväällä 1983 Oulussa järjestettiin työläisnaistapaamiset, joiden tarkoitus oli käsitellä ja aktiivisesti ajaa työelämää koskevia sukupuolten tasa-arvoon ja naisten yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä vaatimuksia. Kaikki tapaamiset noudattivat samaa kaavaa, mutta työryhmien

³²⁶ Ritva Cortés / kuvat Risto K. Tähtinen, Miesten työt, naisten työt. *UN* 1/1983, 18–20.

³²⁷ Naisten järjestötoiminnan kurssin (12.–16.6.1978) opetussuunnitelma työvuonna 1977–1978. 167 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta, kurssit, seminaarit 1972–1986, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n sihteeristön pk 25.3.1981. 88 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1981, SNDL:n arkisto, KansA.

³²⁸ Opintosuunnitelma ja työjärjestys Nainen tiedä paikkasi -kurssille 3.2.1979. 171 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta 1978–1987, SNDL:n arkisto, KansA; Kurssivaraus Naisliikkeet puntarissa 13.4.1983. Sama arkistopaikka; Kurssivaraus Naisliikkeet puntarissa 20.4.1983. Sama arkistopaikka; Kurssivaraus Naisliikkeet puntarissa 27.4.1983. Sama arkistopaikka; Kurssivaraus Naisliikkeet puntarissa 11.5.1983. Sama arkistopaikka; Kurssivaraus Naisliikkeet puntarissa 18.5.1983. Sama arkistopaikka.

³²⁹ Kurssivaraus Työaika naisnäkökulmasta 28.5.1983. 171 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta 1978–1987, SNDL:n arkisto, KansA; Kurssivaraus YYA-sopimus naisen näkökulmasta 11.6.1983. Sama arkistopaikka.

³³⁰ Alustava luonnos, *SNDL:n tavoitteita ja toiminnan painopisteitä 1984–1986* – liite 4 SNDL:n liittotoimikunnan kokouspöytäkirjaan 26.3.1983. 65 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1983, SNDL:n arkisto, KansA.

alustajilla oli suuri vaikutus siihen, millaisia keskusteluja tapaamisissa tosiasiaa käytiin.³³¹ Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa puineen työryhmän raporteissa oli merkittäviä paikallisia eroja. Porissa työryhmä piti naisten heikkoa itsetuntoa heidän tilanteensa pohjimmaisena aiheuttajana, kun taas Kuopiossa alustajat Lena Paju ja Anja Korhonen ohjasivat ryhmänsä Berit Åsin sortoteoriaa käyttäen syyttämään ulkoa tulevaa sortoa, jota pidettiin perimmäisenä syynä naisten epävarmuuteen. Kuopion työryhmän raportti toisti alustajien esittelemää teoriaa toteamalla, että naiset alistettiin työ- ja järjestöelämässä sekä perheessä yksitoikkoisten töiden tekijöiksi, sukupuolikumppaneiksi tai kahvinkeittäjiksi pimittämällä heiltä tärkeää tietoa, tekemällä heidät naurunalaisiksi ja saamalla heidät tuntemaan syyllisyyttä tasa-arvovaatimuksistaan.³³²

Helsingin tasa-arvotyöryhmä tuntui raportissaan paikoin lainaavan Kuopion ryhmää, Savonlinnassa taas lähdettiin pohtimaan tasa-arvoa laajemmin kuin naisten ja miesten välillä ja nojattiin SAK:n tavoitteisiin työajan lyhentämiseksi. Oulussa maaliskuussa 1983 järjestetyssä tapaamisessa työryhmä olikin jaettu useammiksi ryhmiksi ja tasa-arvoa tarkasteltiin siellä kasvatuksessa ja koulutuksessa, työelämässä ja palkkauksessa, sosiaaliturvan ja perheen kannalta, tieteissä ja taiteissa sekä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.³³³ Työläisnaistapaamiset ovat omiaan osoittamaan, että tasa-arvoa lähestyttiin liikkeessä samanaikaisesti monin rinnakkaisin ja ristiriitaisinkin kannoin.

Naiskulttuuri oli yksi niistä feministisen naisliikkeen alueista, joka kehittyi erityisesti vakiintumisen kaudella 1980-luvun alusta lähtien.³³⁴ SNDL:n toiminnassa naisten kulttuurilla oli aina ollut paikkansa sen puitteissa järjestetyn ohjelmatoiminnan kautta, mutta 1980-luvulla kulttuuria alettiin sekä tehdä että käsitellä uusin painotuksin. Turun

³³¹ SNDL:n liittotoimikunnalle tiedoksi Työläisnaistapaamiset vuonna 1982. 263 H sis. muk. järj. asiakirjat HM Tutkimukset, kampanjat, toimintapäivät, kamppailut, seminaarit 1972–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

³³² Porin työläisnaistapaaminen 1982: Sukupuolten välistä tasa-arvoa käsitelleen työryhmän raportti. 178 H sis. muk. järj. asiakirjat HH Tapaamiset 1982–1982: Työläisnaisten tapaamiset, SNDL:n arkisto, KansA; Kuopion työläisnaistapaaminen 1982: Sukupuolten välistä tasa-arvoa käsitelleen työryhmän raportti. Sama arkistopaikka; Lena Pajun ja Anja Korhosen puheenvuorot Sukupuolten välistä tasa-arvoa käsitelleessä työryhmässä Kuopion työläisnaistapaamisessa 1982. Sama arkistopaikka.

³³³ Helsingin työläisnaistapaaminen 1982: Sukupuolten välistä tasa-arvoa käsitelleen työryhmän raportti. 178 H sis. muk. järj. asiakirjat HH Tapaamiset 1982–1982: Työläisnaisten tapaamiset, SNDL:n arkisto, KansA; Savonlinnan työläisnaistapaaminen 1982: Sukupuolten välistä tasa-arvoa käsitelleen työryhmän raportti. Sama arkistopaikka; Rauha – Työ – Tasa-arvo – Toveruus: Pohjolan naisten tapaaminen Oulussa 5.–6.3.1983 Ohjelma. Sama arkistopaikka.

³³⁴ Bergman 2002, 134.

Protestantat -paikallisosaston ohjelmaryhmä esimerkiksi kunnostautui uuden naisliikkeen teemoja heijastelevien kabaree-esitysten saralla, joista ensimmäisessä, vuonna 1982 ensi-iltaan tullessa Noitakabareessa, käsiteltiin noitia aikansa itsenäisinä ja vapaina naisina.³³⁵

Lisäksi SNDL:n toiminnassa alkoi vuosikymmenen alussa näkyä pyrkimys naisen aseman tarkasteluun populaarikulttuurissa. Suomen ja Neuvostoliiton Naisten Ystävyyspäivillä kesällä 1983 järjestettiin yhtenä ohjelmanumerona elokuvatapahtuma Nainen ja elokuva. Tapahtumassa katsottiin naisten elämästä kertovia lyhytelokuvia ja keskusteltiin sellaisista aiheista kuin naiskuvat ja todellisuus, naisten elämäntilanne ja -tapa sekä nainen elokuvan tekijänä ja kokijana.³³⁶ Lydia Aarninsalon mukaan suomalaista naishistoriantutkimusta hallitsi vuosina 1980–84 niin kutsuttu näkyväksi tekemisen paradigma, joka nimelleen uskollisesti keskittyi tekemään naisia näkyväksi historiantutkimuksessa. Paradigman teksteille oli tyypillistä, että naiskuvat nähtiin todellisuudesta erillisinä ja niitä tarkasteltaessa päähuomio kiinnittyi juuri siihen, vastasivatko kuvat todellisuutta vai eivät.³³⁷ Ystävyyspäivien elokuvatapahtuma siis heijasteli ajalle ominaisia naistutkimuksen suuntauksia. Myös kesällä 1980 järjestettyjen Kuopion kulttuuri- ja retkeilypäivien Minna Canth -seminaariin oli alkujaan suunniteltu kirjallisuuden naiskuvaa käsittelevää osuutta, mutta se jäi ilmeisesti lopulta pitämättä.³³⁸

Uuden Naisen naiskulttuuri ja feministiset instituutiot valtasivat vuoden 1983 aikana. Tammikuussa tutustuttiin kulttuurikeskus Lepakkoon ja pohdittiin autonomisen naistentalon perustamista Helsinkiin, kesäkuussa kirjoitettiin feministisen tiedonvälityksen ja -tuotannon tarpeesta syntyneistä naisten uutistoimistoista sekä Tampereen kulttuuripäivillä esiintyneestä feministiteatteri Hekatesta.³³⁹ Elokuussa kerrottiin

³³⁵ Protestantat oli alkujaan perustettu vuonna 1970, mutta osaston toiminta hiipui vuosikymmenen lopulla. 1981 tapahtuneen elpymisensä myötä siitä tuli yksi SNDL:n uudistusmielisistä, feministisiin käytänteisiin ja teemoihin nojaavista osastoista. Protestantat asemoivat itsensä sekä perinteisen, poliittisen vasemmistonaisliikkeen että uusien, sitoutumattomien naisliikkeiden kenttään. Katainen 1994, 374–381.

³³⁶ Elokuvatapahtuma Nainen ja elokuva 11.6.1983, Suomen ja Neuvostoliiton Naisten Ystävyyspäivät Tampereella 11.–12.6.1983. 221 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet Tampereen ystävyysjuhla 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

³³⁷ Aarninsalo 2014, 83–84.

³³⁸ Kuopion kulttuuri- ja retkeilypäivien 28.–29.6.1980 ohjelma. 177 H sis. muk. järj. asiakirjat HH Tapaamiset 1980: Kuopion kulttuuri- ja retkeilypäivät, SNDL:n arkisto, KansA; Yhteenveto: Kuopion kulttuuri- ja retkeilypäivät 28.–29.6.1980. Sama arkistopaikka.

³³⁹ H. H., Lennä lennä Lepakko. *UN* 1/1983, 21–23; Kirsti Kajanne, Naisten omat uutistoimistot. *UN* 6/1983, 52–53; Satu Hassi-Hernberg / kuvat Riitta Järvelä, Tulossa on luova, hurja, häpeämätön nainen. *UN* 6/1983, 58–59.

feministisestä teatteritutkimuksen kurssista sekä haastateltiin Geisha- ja Tavaramarkkinatytöbändejä, jotka tarjosivat rockiin paljon kaivattua naisnäkökulmaa. Syys- ja lokakuun numeroissa julkaistiin feministisiä runoja.³⁴⁰ Marraskuussa tarkasteltiin feministisen kaupunkisuunnittelun mahdollisuuksia vähentää naisiin julkisilla paikoilla kohdistuvaa väkivallan riskiä.³⁴¹

4.8. Perheistä seksuaalipolitiikkaan

Jo tutkielman aiemmissa luvuissa on osoitettu, että kansandemokraateilta löytyi halukkuutta osallistua feministien aloittamiin uusiin keskusteluihin ja yhteistyöhön uusien liikkeiden kanssa jaetuiksi koettujen kysymysten tiimoilta. Unionin vuosikymmenen vaihteessa tekemät kannanotot samanarvoisesta työstä saatavasta samasta palkasta, työajan lyhentämisestä tai äitiyssuojelusta olisivat tietenkin olleet ilmeisiä väyliä yhteistyöhön, olivathan aiheet olleet vielä pidempään työläisnaisliikkeen agendalla.³⁴² Silloin ei kuitenkaan olisi otettu kantaa niihin uusiin kysymyksiin, joilla feminisit olivat nuorten naisten ja median huomion kiinnittäneet. Vuosien 1977–83 aikana uudenlaiset kysymykset löysivätkin tiensä myös kansandemokraattisen naisliikkeen keskusteluihin, julkaisuihin ja linjauksiin. Kaikki feministien esittämät kysymykset eivät tietenkään olleet kansandemokraateille aivan uusia, osa saatettiin löytää uudelleen hiljaiselon vuosien jälkeen ja osaa katsottiin nyt vain uusien lasien läpi, mutta moniin kuitenkin keskityttiin nyt kunnolla ensimmäistä kertaa.

Joidenkin asioiden vastustaminen tuli yhtä orgaanisesti sekä uudelle että vanhalle naisliikkeelle, eivätkä feministit aina ehtineet ottamaan kantaa ensimmäisinä. Eräs tällainen asia oli äidinpalkka, jonka mahdollisuudesta oli puhuttu jo 1960-luvulla, mutta joka nousi 1970-luvulla uudelleen esiin. Liitto julkaisi kannanottonsa äidinpalkkaa vastaan keväällä 1977 ja esitti vastaehdotuksena järjestelmää, jossa kotihoidontukea maksettaisiin

³⁴⁰ Ulla Uimonen, *Naisen silmin: KVINNA OCH TEATER NORDEN* -tutkijakurssilla Turussa 13–20 kesäk. puhuttua. *UN* 8/1983, 59; Mika Renvall / kuvat Heikki Pellinen, *Pojat juovat viskiä tytöt soittaa kitaraa...* *UN* 8/1983, 22–23; Ulla Uimonen, *Naisen silmin: Kesä ja rakkaus viitekehyksissä.* *UN* 9/1983, 56; Ulla Uimonen, *Naisen silmin: Raaka käännös Gerd Söderholmin runosta Retiisit.* *UN* 10/1983, 72.

³⁴¹ Hjördis Levin, *Kenelle kuuluu yö.* Alunperin julkaistu 60 Arch, Zeitschrift für Architekten, Stadtplaner, Sozialarbeiter und kommunalpolitische Gruppen Dec 1981 Teemanummer: Kein Ort, nirgends- Auf der Suche nach Frauen räumen. *UN* 11/1983, 28–31, 67.

³⁴² Hagner Minna, *Feministinen aika 1970–2000-luvulla.* Teoksessa Hagner Minna & Försti Teija, *Suffragettien sisaret.* Unioni Naisasialiitto, Helsinki 2006, 190–196; Katainen 1994, 289–290, 90–91, 331.

siitä huolimatta kävikö lapsia ensisijaisesti hoitava vanhempi töissä tai ei. Sukupuolella ei haluttu olevan tuensaannissa merkitystä suuntaan tai toiseen ja lisäksi korostettiin, ettei tuki saisi toimia tekosyynä päivähoitojärjestelmän kehityksen jarruttamiseen. Lapsilisän korotus ja sitominen elinkustannusindeksiin, päivähoitolain uudenlainen toteuttaminen, äitiys- ja vanhempainlomien pidentäminen vuoden mittaisiksi sekä toimeentulotuen maksaminen pienituloisille huoltajille olivat myös liiton asialistalla.³⁴³ Aihetta kommentoitiin samaan aikaan *Uudessa Naisessa* tiukoin sanankääntein:

Käsite äidinpalkka on kuin ontto kaiku menneisyyden kellarista, josta jo kuvittelimme päässeemme ulos. Se sisältää sen nimenomaisen ajatuksen että vain äidin velvollisuus on hoitaa lasta. Se ei sisällä naisen tasa-arvoisia oikeuksia ihmisenä ja työntekijänä. Ja vaikka se on puhuvinaan lapsen puolesta, se kieltää lapselta tärkeän asian: yhteistyössä toisen kanssa ihmisarvonsa löytäneen äidin.³⁴⁴

Myös feministien joukossa ideaa vastustivat sekä radikaalifeministit että tasa-arvosuuntautuneet: Feministit–Feministerna kutsui äidinpalkkaehdotusta jo vuoden 1977 ensimmäisessä *Aikanaisessa* ”epärehelliseksi ja perverssiksi ideaksi, jonka on luonut pääoman, valtion ja patriarkaatin kolmiyhteys” ja Unioni kritisoi sitä vuoden 1979 poliittisessa ohjelmassaan. Ohjelmaan Unioni vetosi silloinkin, kun kevättalven 1981 *Akkaväessä* julkaistiin palkkaa puoltava mielipidekirjoitus.³⁴⁵ SNDL:n vuoden 1980 tasa-arvoasiakirjaa valmistelevalle työryhmän Kirsti Pyynänen totesi, että porvarit pyrkivät ajamaan naisen osa-aikatyön ja äidinpalkan avulla takaisin ”kodin, keittiön ja kakaroiden kierteeseen”.³⁴⁶ Asiakirjan osastokäsittelyssä tosin kävi liiton virallisesta kannasta huolimatta ilmi, että eräät osastot olisivat pitäneet äidinpalkkaa naisen ihanteellisena elämäntilanteena, mikä on oivallinen osoitus siitä, että suureen liittoon mahtui monenlaisia näkemyksiä.³⁴⁷

Naisten kohtaama väkivalta ja heidän avukseen perustetut turvakodit toimivat toisena hyvänä esimerkkinä aiheesta, joka puhutti sekä feministejä että kansandemokraatteja.

³⁴³ SNDL ja ”äidinpalkka” 1977. 60 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1975–1977, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL ja äidinpalkka. *Pippuri* 1/1977, 10.

³⁴⁴ Anneli Pukema, Hammastikku: Olkaa naiset tarkkana kuin porkkana. *UN* 3/1977, 4.

³⁴⁵ Bergman 2002, 222–223.

³⁴⁶ Päätoimittaja Kirsti Pyynäsen puheenvuoro tasa-arvoasiakirjaa valmistelevalle työryhmän puolesta – pöytäkirjan liite 10. 30 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁴⁷ Rantakylien Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. 129 H sis. muk. järj. asiakirjat HE Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980, SNDL:n arkisto, KansA; Heinäveden Uudet Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. Sama arkistopaikka.

Heikossa asemassa olevien naisten ja etenkin äitien auttamisella oli työläisnaisliikkeessä pitkä historia: Suomen sosialidemokraattinen naisliitto oli Hilja Pärssisen johdolla jo vuonna 1907 alkanut eduskunnassa ajaa ensikoteja nuorille, aviottomille äideille ja heidän lapsilleen. 1936 saatiin pystyyn Työläisäitien ja Lasten Kotiyhdistys, ensimmäinen ensikoti valmistui 1942 ja sen jälkeen useille paikkakunnille perustettujen kotien kattoorganisaatioksi perustettiin 1945 Ensi Kotien Liitto.³⁴⁸ 1970-luvulla vastaavanlaista toimintaa alettiin kaivata perheväkivaltaa kohdanneiden naisten ja lasten avuksi. Muualla Euroopassa turvakoteja perustettiin feministiliikkeen ruohonjuuritason työnä, Suomessa Ensi Kotien Liitto perusti ensimmäisen juuri väkivallan uhreille suunnatun turvakotinsa vuonna 1979. Valtamediassa turvakotitoiminta alkoi saada huomiota vuosikymmenen vaihteessa, mutta virallinen kanta laitoksiin pysyi pitkään skeptisenä, mikä näkyi esimerkiksi kirkon perheneuvontapalveluissa.³⁴⁹

SNDL:ssä turvakodeista ei tehty aloitteita, mutta *Uudessa Naisessa* toiminta esitettiin alusta asti positiivisessa valossa ja perheväkivaltaan alettiin muutenkin kiinnittää erityistä huomiota: jo toukokuussa 1978 lehdessä kerrottiin Naisasialiitto Unionin ponnistuksista lähisuhteissaan väkivaltaa kohdanneiden naisten auttamiseksi ja harmiteltiin, ettei Suomeen vielä oltu saatu perustettua turvakoteja kuten Ranskaan, Englantiin ja Norjaan. Jutussa otettiin kantaa väkivallan moninaiisiin muotoihin ja motiiveihin sekä huomautettiin Suomen olevan Pohjoismaista ainoa, jossa mies vielä saattoi avioliitossa raiskata vaimonsa laillisesti. Feministiliikkeiden panos muiden maiden edistysellisempään tilanteeseen tuotiin sekin ilmi, olihan niillä ollut näppinsä pelissä paitsi apukeinojen kehittämisessä myös ilmiön tutkimisessa.³⁵⁰

Ensimmäisen jutun jälkeen perheväkivaltaa ja siihen liittyvää kumppanin alkoholismia käsiteltiin lehdessä useita kertoja niin lukijoiden omien kokemusten muodossa kuin kaunokirjallisuuden representaatioiden välitykselläkin.³⁵¹ Ensi Kotien Liiton ensimmäisiä turvakoteja päästiin mainostamaan loppuvuodesta 1979 ja samalla kerrottiin Unioninkin olevan juuri perustamassa omaansa. Kodeista avun löytäneiden naisten tarinoita käytiin

³⁴⁸ Lähteenmäki 2000, 135–139.

³⁴⁹ Bergman 2002, 231, 182.

³⁵⁰ Esa Ålander, Nyrkit puhuvat. *UN* 5/1978, 26–29.

³⁵¹ Nimimerkki Nuori äiti, Lukija kirje: Jaksaisi edes toivoa. *UN* 6/1978, 6; Esa Ålander, Avioero oli ainoa mahdollisuus. *UN* 7/1978, 24–25; Anneli Pukema, Hammastikku: Kiitos. *UN* 7/1978, 5

myös läpi muutamissa jutuissa seuraavien vuosien aikana ja muistuteltiin muun muassa siitä, ettei perheväkivalta katso luokkarajoja vaan on yhtäläillä työläisperheiden kuin koulutettujen ihmisten ongelma.³⁵²

Seksuaalipoliittisia aiheita olivat Suomessa ajaneet jo 1960-luvulla muun muassa Yhdistys 9 ja Sexpo, ja 1974 perustettiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asiaa ajava Seta ry, jolla silläkin oli edeltäjänsä Psyke ry jo edellisellä vuosikymmenellä.³⁵³ Uusfeministien seksuaalipoliittisissa keskusteluissa ja kannanotoissa käsiteltiin 1970–1980-luvuilla muun muassa pornografiaa ja seksin kaupallistumista, raiskauksia, naisten seksuaalisuutta avioliitossa ja sen ulkopuolella, raskauksia ja keskenmenoja, seksuaaliterveyden kysymyksiä ja gynekologista hoitoa sekä seksuaalisia traumoja.³⁵⁴ Monet näistä aiheista nousivat kaudella 1977–83 esiin kansandemokraattisessa naisliikkeessäkin ja erityisen ahkerasti teemoja käsiteltiin *Uudessa Naisessa*.

Parisuhde ja seksuaalisuus kietoutuivat *Uuden Naisen* tarjoamassa narratiivissa pitkälti toisiinsa ja 1970-luvun puolella vapaa seksi esitettiin vielä jokseenkin ongelmallisessa valossa. Annikki Niittylä kommentoi ilmiötä muutamissa jutuissa keväällä 1977 arvioiden, että rakkaudesta irrotetulla rakastelulla oli pelkkä ”huumeen käyttöarvo”, mutta lisäksi seksuaalinen vapautuminen johti tilanteeseen, jossa etenkin nuorista yhä useammat jäivät henkisesti tyydyttämättömiksi ja naiset menettivät valtansa parisuhteessa, kun miehille käytännössä annettiin lupa tyydyttää halunsa kodin ulkopuolella.³⁵⁵ Naisten seksuaalinen halu ei Niittylän teksteissä näyttäytynyt, vaan seksi kuvattiin vain eräänlaisena kaupankäynnin ja vallankäytön välineenä, joka antoi naisille edes vähäistä määräysvaltaa suhteissaan. Monet kirjoittajat hänen jälkeensä tosin näkivät ja esittivät asian aivan toisin, ja naisten nautintokin otti tulevina vuosina lehdessä paikkansa.

Irina Oksanen kritisoi naisten harteille asetettua seksuaalisen passiivisuuden taakkaa toteamalla, ettei työssäkäyvällä naisella ollut aikaa leikkiä ”tapettavaa härkää,

³⁵² Irina Oksanen, Irinainen pakinoi: Katse hakkaajiin päin. *UN* 11/1979, 3; Hilka Kotkamaa, Kun miehin itsetunto pettää, seurauksena on pahoinpidelty nainen. *UN* 2/1982, 24–25, 72–73; Erica Saltbacka, Turvakodissa ei tarvitse pelätä. *UN* 2/1983, 10–13.

³⁵³ Bergman 2002, 177–178; Försti Teija, Lesbokulttuuri Unionissa 1970–1990-luvuilla. Teoksessa Hagner Minna & Försti Teija, *Suffragettien sisaret*. Unioni Naisasialiitto, Helsinki 2006, 259–260.

³⁵⁴ Hagner 2006, 176–177.

³⁵⁵ Annikki Niittylä, Realismia rakkauteen. *UN* 3/1977, 24–25; Annikki Niittylä, Valtaa yli muiden. *UN* 5/1977, 18–19.

pyydystettävää kalaa ja taltutettavaa villihevosta”, vaikka sellainen miellyttäisikin miehiä, jotka halusivat ”itse valita” naisensa ja tehdä aloitteen.³⁵⁶ Hän myös soimasi Kodin Kuvalehden *Kevennä mieltäsi* -palstalla parisuhdevinkkejä jakanutta psykiatri ja ylilääkäri Martti Olkinuoraa, jonka kaikki ohjeet tuntuivat liittyvän naisen ulkonäön kohentamiseen, jonkinlaisen mystisen naiskuvan ylläpitoon ja kaikinpuoliseen miesten miellyttämiseen.³⁵⁷ Pohtiessaan eräessä jutussa uskottomuuden ongelmia Oksanen otti näkökulmakseen kumppanin kunnioittamisen ja perheen luottamuksen säilyttämisen, ei mitään kaiken selittävää sukupuolimoraalia. Hän pohti, että oli oikeastaan hyvä, jos ”täysin vapaat tai itsekkäisiin ja alistushaluisiin miehiinsä tympääntyneet naiset ottavat vapautensa” myös seksuaalisesti, mutta ”tapahuikentelijat ja muodikkaasti sänkyelämyksiä kärkevät naimisissa olevat miehet ja naiset vaikuttavat sivusta katsottuina usein vain infantiileilta, kehityksessään lapsen asteelle jääneiltä pepunpaljastelijoilta”.³⁵⁸

Seksuaalisella vapautumisella myös huviteltiin. Anneli Pukema leikitteli aiheella kertomalla opiskelijatyöstä, jota harmitti kun ystävät pääsivät sänkyyn aasialaisten tai moskovalaisten kanssa, mutta itse joutui tyytymään oululaisiin.³⁵⁹ Für Dich -lehdestä lainattu Katharina Schulzen kirjoitus taas maalaili kuvan seksuaalisesti aktiivisesta naisesta, jolla oli miehiä vaikka kuinka, mutta paljasti lopulta itsensä sairaanhoitajaksi ja ”vuoteessa kokemansa miehet” potilaiksi.³⁶⁰ Laura Paju tarjoi suomalaisille vaimolle satiirisia vinkkejä, joilla pitää nuoruutta ja eksotiikkaa kaipaavat miehensä tyytyväisinä. Hän kehotti naisia muuntautumaan vuorollaan ”mulattityttö Maryksi” ja ”thaityttö Leilaksi”, opettelemaan avaamaan olutpulloja vaginallaan, supistamaan sanavarastonsa pariinkymmeneen sanaan joista yksikään ei ole ”ei” ja olemaan aina valmis miehen halutessa rakastella. Jos alkoholismi kaikesta huolimatta veisi miehen mennessään ja päädyttäisiin avioeroon, olisi näitä pettyneitä, herkkiä suomalaisia miehiä tarjolla runsaasti lisää. Paju haastoi naiset miettimään, mitä tapahtuisi, jos he päättäisivätkin haluta jonkun tyydyttämään omat halunsa jatkuvan, tuloksettoman miesten miellyttämisen sijaan.³⁶¹

³⁵⁶ Irina Oksanen, Irinainen pakinoi: Tavallinen kunnon mies. *UN* 9/1977, 3.

³⁵⁷ Irina Oksanen, Me saalistajat ja pienet velhot. *UN* 11/1978, 28–29.

³⁵⁸ Irina Oksanen, Ole uskollinen. *UN* 3/1979, 22–23.

³⁵⁹ Anneli Pukema, Hammastikku: Ei tasa-arvoa missään. *UN* 4/1978, 5.

³⁶⁰ Katharina Schulze, Vuoteessa kokemani miehet. (Für Dich/DDR) *UN* 3/1979, 91.

³⁶¹ Laura Paju, Ohjeita suomalaisen miehen vaimolle eli kuinka teet miehesi onnelliseksi. *UN* 2/1983, 24.

Naimattomista naisista kirjan kirjoittaneet Ritva Forslund ja Anneli Mäkinen halusivat teoksellaan oikoa ihmisryhmään liittyviä väärinymmärryksiä ja painottaa seksuaalisuutta ihmisen luontaisena ominaisuutena. He korostivat, että vaikka naiset eivät julkisesti uskaltaisikaan myöntää nauttivansa seksistä, eivät he naimattominakaan eläneet selibaatissa, joten miesten oli turha kuvitella, että yksinäinen nainen oli aina ”valmis poimittavaksi” kuin kypsä hedelmä. Erityisesti he kritisoivat kaksinaismoralismia, jonka mukaan naisen oli oltava miehen käytettävissä seksuaalisesti ilman omaa nautintoa.³⁶² *Uudessa Naisessa* esiteltiin myös itävaltalaisen journalisti Susanna Kubelkan ikääntyvän naisen seksuaalisuutta ja elämää puiva teos *Vihdoin yli 40* ja Kirja kädessä -palstalla suositeltiin jouluna 1983 Irene Kassorlan kirjoittamaa, naisen seksuaalisesta halusta kertovaa teosta ”*Kyllä kiltitkin tytöt...*”, jonka tavoitteena oli ”antaa kaikille naisille se, mikä heille kuuluu: tyydyttävä seksielämä”.³⁶³

Syksyllä 1982 puhuttivat luovat vuorovaikutussuhteet, joita tarjottiin vastaukseksi sekä äitimyytin turmelempiin lasten ja vanhempien suhteisiin että avuksi tasa-arvoisen ja tasapainoisen parisuhteen ja seksielämän löytämiseen. Luovan suhtautumisen avulla mies voisi päästä eroon alistajan roolistaan, nainen alistujan, ja näin molempien seksuaaliselle nautinnolle ja intohimolle luotaisi terve pohja.³⁶⁴ Eräänlaisen aikansa seksiposiitiivisen kannanoton teki talvella 1983 teologian ja filosofian maisteri, nuorisopastori Veli Toukomies, joka toivoi seksin olevan avointa, railakasta ja molempia osapuolia tyydyttävää yhtymistä fyysisesti ja psyykkisesti vailla moraalisia pelkoja tai estoja. Edes seksilehdet eivät Toukomiehen mielestä olleet väistämättä paha asia, vaan saattoivat tarjota kaivattua läheisyyttä yksinäisille, estoisille tai sairauden kahlitsemille. Vapaampaa suhtautumista seksiin myös kirkon piirissä hän toivoi siksi, että ”uskovaisten miesten raiskaamia alistettuja aviovaimoja, naisia on maassamme hirvittävän paljon”.³⁶⁵

Vaikka *Uudessa Naisessa* näkyi paljon ydinperhekuvauksia, ei elämänmuotoa esitetty ylivoimaisena muihin nähden, vaan lehdessä pohdittiin myös vaihtoehtoisten perhemallien

³⁶² Voitto Ruuhonen, Naimaton nainen kiistelty olento – yhäkin? *UN* 2/1982, 56–57.

³⁶³ Aila Röntynen, Kypsä nainen yliveto. *UN* 8/1982, 3; M-L.P. Kirja kädessä: Irene Kassorla – Kyllä kiltitkin tytöt... (OTAVA, 1982). *UN* 12/1982, 49.

³⁶⁴ Sarvia ja hampaita by Aleksandra. *UN* 9/1982, 7; Risto K. Tähtinen, Luovat suhteet. *UN* 10/1982, 3; Risto K. Tähtinen, Luova kasvatus – tasapainoinen seksuaalisuus. *UN* 10/1982, 6–8.

³⁶⁵ Hannu Hirvikoski, Kaksinaismoraali rehoittaa uskovaisten keskuudessa. *UN* 11/1983, 14–16.

mahdollisuuksia. Ydinperheen ihannetta haastettiin lähinnä yksinhuoltajien³⁶⁶ kautta, mutta puhuttiin toisinaan muistakin vaihtoehtoisista elämänmuodoista kuten kollektiiviasumisesta³⁶⁷ tai itse valitusta perheettömyydestä³⁶⁸. Toisaalta ”yltiöfeministien piirissä” syntynyttä ajatusta perheen tarpeettomuudesta myös kritisoitiin, sillä ”ihminen tarvitsee pesän poikasilleen”, vaikka olisikin tasa-arvon, tasavastuun ja tasapalkan puolella sekä yksityis- että perhe-elämässään.³⁶⁹ Seksuaalivähemmistöt ja heidän perhe- tai parisuhteensa jäivät pääasiassa käsittelemättä, mutta Tove Janssonin Nukkekaappi-novellikokoelman kerrottiin sisältävän kuvauksia myös tällaisista rakkaus- ja kiintymyssuhteista.³⁷⁰ Toisen kerran seksuaalivähemmistöt nousivat esiin, kun Veltto Virtanen kertoi kokevansa ”totaaliset homo- ja lesboliikkeet” ärsyttäväksi, sillä ”miehen ja naisen välinen rakkaus ja seksuaalisuus on kauneimpia asioita maailmassa”³⁷¹, mutta sen analyttisemmin aiheeseen ei paneuduttu.

Kuten todettu, abortista ei Suomessa voinut tulla feminismille samanlainen kynnyskysymys kuin monissa muissa Euroopan maissa tai Yhdysvalloissa, koska maassa oli jo vuonna 1970 säädetty laki, joka salli raskaudenkeskeytyksen myös sosiaalisin perustein. Kansandemokraattiset naiset olivat olleet aktiivisia asian suhteen heti liikkeensä alkumetreiltä asti, sillä aborttia käsiteltiin jo liiton ensimmäisessä liittokokouksessa vuonna 1946, vuonna 1966 tehtiin jäsen ehdotus yhtenäisestä pohjoismaisesta aborttilainsäädännöstä ja 1974 vaadittiin kolmen ensimmäisen kuukauden keskeytystä naisen itsemääräämisoikeuteen pohjaavaksi.³⁷² Asia nousi esiin myös kaudella 1977–

³⁶⁶ Tuulaliina Saarikoski, Lukemista vai ta-vaa-mis-ta lapsille? *UN* 8/1977, 36–37; Ritva Viertola & Leif Öster, Ei se säälistä parane, *UN* 1/1978, 12–13, 78; Esa Ålander & Leif Öster, Kaiken keskellä yksin, *UN* 1/1978, 14, 74; Irina Oksanen & Leif Öster, Laki lapsen turvaksi avioerossakin, *UN* 1/1978, 10–11, 78; Nimimerkki ”Entisen isän uusi ystävä”, Yksinhuoltaja / elatusvelvollinen, *UN* 3/1978, 77; Tellervo Mikkola, Entisen isän uudelle ystävälle, *UN* 5/1978, 96; A-A Tuominen & Leif Öster, Natasha ja tyttäret elävät luontaistaloutta, *UN* 8/1979, 8–11.

³⁶⁷ Tuulaliina Saarikoski & Leif Öster, Claes Anderssonin ammatit. *UN* 7/1977, 28–29, 78; Eija-Inkeri Köli, Perhe ei ole ainut elämisen muoto. *UN* 5/1983, 10–13.

³⁶⁸ Annikki Niittylä, Kyöpelinvuori on kadonnut. *UN* 10/1980, 30–31.

³⁶⁹ Irina Oksanen / Jorma Luhta, Perhekö pahin? *UN* 8/1979, 14–15.

³⁷⁰ Irina Oksanen, Kirja kädessä: Tove Jansson Nukkekaappi. *UN* 11/1980, 86.

³⁷¹ Juha Drufva / Ari Rannisto, Veltto haluaa murtaa ihmisen panssarin. *UN* 11/1983, 12–13.

³⁷² Eeva Ahosen SNDL 35-vuotias -puhe Lapsen oikeuksien puolesta rauhan maailmassa -seminaarissa 14.10.1978. 330 H sis. muk. järj. asiakirjat HD alustukset, puheet 1970–1989, SNDL:n arkisto, KansA; Jäsen ehdotus yhtenäisestä pohjoismaisesta aborttilainsäädännöstä Kööpenhamina, Helsinki ja Tukholma 16.3.1966. 330 H sis. muk. järj. asiakirjat HD alustukset, puheet 1970–1989, SNDL:n arkisto, KansA; Leila Räsänen, 28.3.1974 Perhepoliittiset vaatimukset. 28 D toimitteet DI säännöt, sääntöuudistus (ei toteutunut), SNDL:n arkisto, KansA; 1940–60-luvun aborttikeskustelusta ks. Katainen 1994, 279–284.

1983, sillä 1978 lakiin suunniteltiin heikennyksiä, joita SNDL vastusti kannanotolla ja visiitillä sosiaali- ja terveysministeri Pirkko Työläjärven pakeille.³⁷³ Myös Unioni ja muut feministit ”vastustivat muutosta kiihkeästi”, mutta protesteista huolimatta lakia päädyttiin tiukentamaan niin, että 16. raskausviikon sijaan keskeytyksen saattoi ilman erityislupaa saada enää 12. viikolle saakka.³⁷⁴

Myös ehkäisyteknologia puhutti SNDL:ssä. Puotilan Naiset r.y. teki liiton 10. liittokokoukselle aloitteen aborttilain puolustamisesta ja ehkäisyvalistuksen lisäämisestä sekä ehdotti, että ehkäisyvälineet saatettaisiin sairaskorvauksen piiriin laajemman saatavuuden takaamiseksi. Lisäksi osasto toivoi, että napakammin vastustettaisiin pornolehtien ”nurin käännettyjä naisten alastonkuvia”. Liittotoimikunta vastasi kannattavansa kaikkia aloitteen osioita ja ajavansa naisille vapaata päätösvaltaa abortin suhteen aina 12. raskausviikon lopulle saakka.³⁷⁵ Puheenvuorossaan 11. liittokokoukselle Hilma Lehto kiitteli vuoden 1974 kansanterveyslakia, jossa määriteltiin ilmainen ja yleinen ehkäisyneuvonta, ja totesi, että ehkäisyvälineiden keksiminen olisi ollut yhden lääketieteen Nobelin arvoinen.³⁷⁶ Ehkäisytablettien terveyshaitoille ei oltu täysin sokeita, mutta niitä pidettiin pääasiassa pienempänä pahana kuin ehkäisyvälineiden puuttumista.³⁷⁷

Uudessa Naisessa ehkäisyasiaa kommentoi alkuvuodesta 1979 teatteriohjaaja Arto af Hällström toteamalla, että oli hienoa, miten naisten vapautuminen saattoi ehkäisytablettien keksimisen myötä edetä valtavasti harppauksin eikä ollut enää yhtä tiukasti kiinni miesten muuttumisesta. Hällströmistä feministisissä liikkeissä oli piirteitä koston suloisuudesta, mutta hän ei tuntunut pitävän tätä lainkaan huonona asiana.³⁷⁸ Psykologi Britta Rankka taas pohti kesällä 1983 haastattelussaan naisten seksuaaliterveyden hoitoa laajemmin ja otti kantaa myös nais- ja miesgynekologien eroihin.³⁷⁹

³⁷³ SNDL:n ltk:n pk 17.6.1978. 61 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1978–1979, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁷⁴ Hagner 2006, 177.

³⁷⁵ *SNDL:n X liittokokouksen aloitteet*. Kustannusosakeyhtiö Yhteistyö, Helsinki 1974.

³⁷⁶ Hilma Lehdon puheenvuoro XI lk:ssa – pk liite 75. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁷⁷ Irina Oksanen, Irinainen pakinoi: Äitienpäivänä. *UN* 5/1978, 3.

³⁷⁸ Kaija Teino, Näytelmät ovat peilejä. *UN* 3/1979, 30–33.

³⁷⁹ Aira Röntynen, Aika kuluu ja tulee kalliiksi gynekologilla. *UN* 6/1983, 12–14.

Kannanotoissaan vuosien 1981 ja 1982 valtion budjetteihin SNDL ajoi esimerkiksi sellaisia naisten terveydelle olennaisia asioita kuin gynekologipalvelujen tuomista terveyskeskuksiin, synnytysloman pidentämistä, parempaa synnytyksen kivunlievitystä sekä mammografialaitteiden lisäämistä, jotta kaikki naiset voitaisiin tutkia säännöllisin väliajoin.³⁸⁰ 13. liittokokouksen aloitteissa Vaaran Ainot ehdotti, että ”nuorten naisten heikon palkkatason vuoksi heille annettaisiin ilmaiset terveystieteet ja ehkäisyvälineet”. Etelä-Hervannan Demokraattiset Naiset taas toivoi parannuksia naistentautien hoitojärjestelyihin ja synnytyksiin, käytännössä siis vaihtoehtoisen synnytyksen mahdollisuutta ja gynekologipalveluiden laajentamista niin, että ne olisivat vaivattomasti saatavilla myös muuhun kuin raskausajan hoitoon. Osasto halusi lisäksi kiinnittää huomiota lääketieteen ja sosiaalisen kontrollin yhteyteen:

On kiinnitettävä vakavaa huomiota siihen naiskäsitykseen mikä synnytyks- ja naistautiopin alueella vallitsee; nainen olemukseltaan palautetaan synnyttäjäksi ja samaan aikaan lääketieteellinen, gynekologinen tieto muuttuu sosiaaliseksi kontrolliksi. Tämä ilmenee mm. siinä massiivisessa tavassa, millä rintaruokinta on tuotu esiin joukkotiedotuksessa ja yksilövalistuksessa. Ei voi välttyä ajatukselta, että kysymys ei ole pelkästään lapsen ruokinnasta ja hyvinvoinnista, vaan yhtä suuressa määrin naisten kontrolloinnista tässä työvoimapolitiittisessa tilanteessa.³⁸¹

4.9. Naisruumis kaupan

Naisen esineellistäminen mainonnan, median ja pornografian keinoin oli yksi niistä aihealueista, joita kansandemokraattinaiset hyvin luontevasti vastustivat, mutta joilla oli tapana jäädä polttavampien kampanjoiden jalkoihin. Keskustelu teemasta olikin *Uuden Naisen* ohella vilkkainta liiton osastotasolla. 11. liittokokouksen aloitteissa Nokialainen Asemantaan Naiset r.y. pyysi, että SNDL paheksuisi julkisesti naisen yksipuolista, seksualisoivaa käyttöä mainonnassa.³⁸² Hervannan Demokraattiset Naiset ajoivat myös vuoden 1980 tasa-arvoasiakirjaan pornoteollisuuden ja naista esineellistävän ja alistavan mainonnan ongelmia käsittelevää osuutta.³⁸³ Porvoon ja Keski-Lauritsalan Demokraattiset

³⁸⁰ Luonnos SNDL:n kannanotoksi valtion budjettiin 1981. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n liittotoimikunnan kokouspöytäkirja 13.6.1981. 63 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1981-1981, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁸¹ Piirien ja osastojen aloitteet valiokuntakäsittelyn tuottamin muutoksin 1983.

³⁸² Asemantaan Naiset r.y.:n (Nokia) aloite XI lk:lle. CA24 eli 24 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA.

³⁸³ Hervannan Dem. Naiset ry:n kannanotto tasa-arvo-ohjelman luonnokseen. 129 H sis. muk. järj. asiakirjat HE Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980, SNDL:n arkisto, KansA.

Naiset sekä Etelä-Saimaan piirijärjestö ehdottivat, että 13. liittokokous tekisi kriittisen kannanoton väkivalta- ja pornokirjallisuuden sekä -videoiden myynnistä ja vuokraamisesta, ja ajaisi myynnin, tuottamisen ja maahantuonnin kieltävää lakia.³⁸⁴

Loppuvuodesta 1981 Leena Silander pohti *Uudessa Naisessa* naiskehon näyttämisen ja peittämisen historiaa, sitä miten etenkin Hollywood ja pornoteollisuus olivat jättäneet jälkensä nykyaikaiseen länsimaiseen naisihanteeseen sekä siihen, miten naisen rintoja katsottiin.³⁸⁵ Muutamaa kuukautta myöhemmin keväällä 1982 Irina Oksanen moitti Charles Bukowskia tämän seksistisestä naiskuvasta, kun *Naisia*-teoksen kaikkien naishahmojen tärkein ominaisuus tuntui olevan naitavuus.³⁸⁶ Myös yhteiskunnan ulkonäkökeskeisyyden uskottiin toimivan naisalistuksen välineenä: muoti orjuutti naista, sillä korea ulkokuori jätti sisäiset ominaisuudet ja ammattitaidon toisarvoiseen asemaan ja kun naisten aika kului ulkonäöstä huolehtimiseen, ei heillä ollut aikaakaan vaivata maailmaa naisnäkökulmalla tai muilla omilla ajatuksillaan.³⁸⁷

Missikilpailut olivat yksi niistä median tuotteista, joita naisliitossa yleisesti pidettiin naista halventavina. Varsinkin *Uusi Nainen* kommentoi toistuvasti kärkkääseen sävyyn sekä missejä että heidän upeuttaan ruotivaa porvarillista aikakauslehdistöä.³⁸⁸ Aki Luostarinen jopa vertasi misseyttä prostituutioon: hän oudoksui ruumistaan myyvien missien ja mallien ihailua, koska itseään myyvä nainen ei hänestä ollut kaunis, eikä missin tai valokuvamallin työ lopulta juurikaan eronnut prostituutiosta, olihan siinäkin ruumis kaupan.³⁸⁹

Tuulaliina Saarikoski piti missikulttuuria aivopesuna, joka kohotti ulkonäön naisen tärkeimmäksi ominaisuudeksi ja näin seisoi tämän yhteiskunnallisen tasa-arvon esteenä, mutta pilkkasi silti porvarillisia naisasianaisia, kun nuo vaativat eduskuntaa lopettamaan ”kansanhuviksi muodostuneet naislihan näyttelyt”. Moisella ”tosikkomaisuudella”

³⁸⁴ SNDL:n 13. liittokokoukselle tehdyt aloitteet. *Pippuri* 2/1983, 20.

³⁸⁵ Leena Silander, Hedelmällisyydestä hekumointiin. *UN* 12/1981, 32–34.

³⁸⁶ I(rina) O(ksanen), Kirja kädessä: Charles Bukowski – Naisia. *UN* 4/1982, 70.

³⁸⁷ Irmeli Palmu / Leif Öster, Mies pelkää naisen tulemista, nainen pelkää vastuuta. *UN* 5/1982, 16–17; Ulla Uimonen, Kallis kulissi. *UN* 4/1983, 9.

³⁸⁸ Anneli Pukema, Hammastikku: Armi I ja Armi II. *UN* 4/1977, 4; Pertti Hemánus, Kansallisesta heräämisestä Anne Pohtamoon. *UN* 12/1977, 20–21, 94; Tuulaliina Saarikoski, Missi — kuplajulkkis suomalaiseseen tapaan. *UN* 4/1978, 12–13, 78; Anneli Pukema, Hammastikku: Julkkujen sukukunta. *UN* 10/1978, 5; Irina Oksanen, Irinainen: Aivot ja muskelit. *UN* 3/1979, 3.

³⁸⁹ Aki Luostarinen, Ennenkin kuultuja sanoja misseistä ja malleista. *UN* 9/1981, 6.

naisasianaiset, ”emansipaationaiset” kuten Saarikoski heitä nimitti, tekivät naurettaviksi itsensä, eivät missikisoja kuten tarkoituksenmukaista olisi.³⁹⁰

Puhuessaan naisasianaisten tosikkomaisuudesta Saarikoski viittasi mitä ilmeisimmin Naisasialiitto Unionin missikilpailuja vastustaneisiin toimiin. Jo 1975 Unioni oli pyytänyt juuri Miss Universumiksi valittua Anne Pohtamaa luopumaan naista halventavasta kruunustaan tasa-arvon nimissä ja 1978 järjestö vetosi eduskuntaan missikulttuurin alasajamiseksi. Vuonna 1979 Unioni vaati virallisella julkilausumallaan missikisojen lopettamista, minkä lisäksi se järjesti naisruumiin kaupallistamista vastustaneen mielenosoituksen, jonka yhtenä vaatimuksena oli missikisojen televisioinnin lakkauttaminen.³⁹¹ Yhteisestä tavoitteesta ja jaetuista ajatuksista huolimatta eronteko naisasialiikkeeseen oli selvästi Saarikoskelle sydämen asia.

Minna Hagnerin mukaan naisruumiin kaupallisen hyväksikäytön käsittely suomalaisessa naiskeskustelussa oli vielä 1970-luvulla muuten kuin missikulttuurin osalta kohtalaisen vähäistä. Feministit–Feministerna oli julkaissut naistenpäivänä 1977 lehdessään *Nu går vi–Nyt mentiin* pornon vastaisen manifestin, mutta Unionissa protestit seksiteollisuutta, pornografiaa ja prostituutiota vastaan yleistyivät vasta 1980–1990-luvuilla.³⁹² Tätä ennen myös MF-ryhmällä ja Puna-akoilla oli ollut yhteinen pornonvastainen ”Sinunko rintasi? Ei vaan pääoman!” -kampanjansa naistenpäivän 1976 tuntumassa.³⁹³

Uusi Nainen otti seksikauppaan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön kantaa vain muutaman kerran. Seksuaalista häirintää saatettiin toisinaan käsitellä ohimennen vaikka pohtimalla oliko passipoliisia hyväksyttävää suudella³⁹⁴ tai toimiston tyttöjä tarttua takapuolesta³⁹⁵, entä miten tulisi suhtautua yöelämässä aggressiivisesti käyttäytyviin miehiin, jotka huorittelevat kun eivät saa haluamaansa³⁹⁶, mutta yleensä päädyttiin pitämään käytöstä enemmän systeemin kuin miesten vikana. Suostumuksen käsitettä ei 1970- ja 1980-luvun diskurssissa tunnettu ja vakavaksi koettiin lähinnä suoranainen fyysinen tai seksuaalinen

³⁹⁰ Saarikoski 4/1978, 78.

³⁹¹ Hagner 2006, 206–207; Bergman 2002, 152.

³⁹² Hagner 2006, 207–209.

³⁹³ Taavetti 2010, 19.

³⁹⁴ Anneli Pukema, Hammastikku: Kallis kuin poliisin pusu. *UN* 9/1978, 5.

³⁹⁵ Nimimerkki Tulkki, Nuori, kaunis, työssä... *UN* 9/1983, 68–69, 71.

³⁹⁶ Nimimerkki Virkaaitee, Kaksitoista markkaa. *UN* 11/1982, 15.

väkivalta. Kesällä 1981 lehdessä kerrottiin Italian feministisen Naisten filmiosuuskunnan dokumenttiprojekteista *A.A.A. Offresi* (suom. Hierontapalveluja 1981) ja *Processo per stupro* (suom. Oikeudenkäynti 1979), jotka olivat kotimaassaan paitsi herättäneet pahennusta ja aiheuttaneet sensuuria myös nostattaneet keskustelua naisen asemasta. Elokuvat kuvasivat italialaisten miesten suhdetta naisiin hierojapalveluja tarjoavan Véroniquen ja joukkoraiskaajansa oikeuteen haastaneen Fioran kautta.³⁹⁷ Pari vuotta myöhemmin lehdessä kirjoitettiin Sri Lankan vapaakauppavyöhykkeen bordelleista, mutta suomalaisen prostituutioon ei ainakaan aikarajauksen 1977–1983 puitteissa ehditty.³⁹⁸

Muissa joukkotiedotusvälineissä prostituutio oli kuitenkin vuoden 1983 puolella alkanut puhuttaa, sillä toukokuussa 1983 SNDL:n sihteeristössä puitiin ”nykyisin varsin laajasti ja arveluttavassa sävyssä” käytyä prostituutiokeskustelua, johon *Kansan Uutisetkin* oli osallistunut omalla pinnalliseksi jääneellä kirjoituksellaan. Liittymistä mukaan keskusteluun pidettiin hyvänä ideana ja puheenjohtaja Hirvelän vastuulle jäi keskustella Pirkko Turpeisen kanssa mahdollisimman asiallisen keskustelunavauksen aikaansaamisesta.³⁹⁹ Riikka Taavetti on pohtinut prostituution asemaa feministeille erityisen hedelmällisenä julkisen ja yksityisen rajapintana, mutta todennut että MF-ryhmässä sitä lähinnä sivuttiin, ei varsinaisesti käsitelty. Vielä 1900-luvun alussa se oli kuitenkin ollut sosialistinaisille nimenomaan luokkakysymys: akti jossa ylempien luokkien miehet riistivät työväenluokan tyttöjä.⁴⁰⁰ Ottaessaan asian esiin 1980-luvulla kansandemokraattiset naiset tuskin ainakaan täysin tätä luokka-aspektia unohtivat.

4.10. Feminismin uhka ja mahdollisuus *Uudessa Naisessa*

Jo aiemmissa luvuissa *Uutta Naista* on käytetty välineenä kansandemokraattisen naisliikkeen ja feminististen kysymysten rinnakkaiselon hahmotteluun, mutta sen suhtautumista aiheeseen on syytä tarkastella kokonaisvaltaisemminkin. Tässä luvussa kysytäänkin, näyttäytyikö feminismi *Uuden Naisen* sivuilla uhkana vai mahdollisuutena, ja seurataan, kuinka se kehittyi puolihuolimattomasti tiputellusta muotisanasta lihaa

³⁹⁷ Vesa Toijonen, Päivä, jolloin tv-johtajan kainalot hikosivat. *UN* 6/1981, 84–85.

³⁹⁸ Mikko Zenger, Vapaakauppavyöhykkeet – pikavuoroja vaurastumiseen vai valvottuja bordelleja. *UN* 8/1983, 24–27.

³⁹⁹ SNDL:n sihteeristön kokouspöytäkirja 4.5.1983. 90 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1983, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁰⁰ Taavetti 2010, 65–66.

luidensa päälle saaneeksi liikkeeksi ja ajatusmaailmaksi, joka ei enää ollut niin kovin kaukana kansandemokraattien omasta.

Feminismi nousi *Uuden Naisen* sivuille vuosina 1977–1983 usein samojen, toistuvien kirjoittajien kynästä. Anneli Pukema oli feminismin viljelijöistä huolettomin. Hänen Hammastikku-palstallaan lyhyissä ja usein nasevissa ajankohtaisia asioita kommentoivissa kirjoituksissa vilahteli jo 1970-luvun puolella tuon tuostakin viittauksia käynnissä olevaan tasa-arvokeskusteluun: milloin pohdittiin toisessa lehdessä tapahtuneen painovirheen pohjalta, oliko sukupuolten välinen tasa-arvo mennyt liian pitkälle, kun miehet jo synnyttivät rakastajilleen lapsia⁴⁰¹, milloin taas moitittiin liian mustasukkaisia äitejä ja korostettiin isien oikeuksia lapsiinsa⁴⁰². Eräänlaisena toistuvana nimikkeenä feminismi tuli mukaan elokuussa 1979, kun Pukema kehaisi feministiksi Pentti Haanpäättä, joka oli aikoinaan esittänyt ”melko realistisen arvion [--] kertoessaan miehestä, jonka aivot hölskyivät reisien välissä”.⁴⁰³ Alkuvuodesta 1980 Pukema tuumasi sovinnistisikojen kaikessa törkeydessään olevan ainoita sikoja, jotka ymmärtävät puhetta, keväällä 1981 hän puolestaan pohti kuninkaallisten seksuaalista tasa-arvoa – tai sen puutetta –, jossa olisi ”taas feministien *Akkaväelle* naputuksen aihetta” ja siteerasi sivusta kuulemaansa ”murkkufeministien” keskustelua niin maan kuin taivaankin miesvaltaisuudesta.⁴⁰⁴

Syksyllä 1980 hampaankoloon oli jäänyt puhe poikien huonosta koulumenestyksestä, jolloin Pukema arveli, ettei tyttöjen ongelmista nousisi lainkaan samanlainen poru ja viimeistään lapsia hankkiessaanhan naiset kuitenkin joutuivat luopumaan haaveistaan akatemian huipulla. Hän totesikin naisten oikeastaan maksavan suhteistaan miehiin kaiken aikaa: urallaan, terveydellään ja mielenrauhallaan.⁴⁰⁵ Lausahduksen ”Jokaiselta mieheltä oppii jotakin. Tämän viimeisen kanssa opin juomaan murukahvia” hän nimesi feministiseksi ajatelmaksi ja kiinalaiseksi feminismiksi taas tyttärensä kommentin siitä, että ”isokenkäisethän tätä maailmaa hallitsevat” ja ”isot jalat ovat vapautumisen merkki”,

⁴⁰¹ Anneli Pukema, Hammastikku: Ali biologinen ihme. *UN* 2/1977, 5;

⁴⁰² Anneli Pukema, Hammastikku: Äitien lapset – entä isien? *UN* 5/1977, 4; Anneli Pukema, Hammastikku: Kun Markut ne varjoili... *UN* 4/1978, 4.

⁴⁰³ Anneli Pukema, Hammastikku: Millä elimellä mietit? *UN* 8/1979, 4.

⁴⁰⁴ Anneli Pukema, Hammastikku: Lieventävä asianhaara. *UN* 3/1980, 5; Anneli Pukema, Hammastikku: Tiina ja Kalle. *UN* 4/1981, 5; Anneli Pukema, Hammastikku: Murkkufeministit. *UN* 4/1981, 5.

⁴⁰⁵ Anneli Pukema, Hammastikku: Akateemiset amatsoonit. *UN* 10/1980, 4; Anneli Pukema, Hammastikku: Kaikkea sitä kyselläänkin. *UN* 10/1980, 5.

kuten Kiinassa oli todettu, kun naisten jalkoja oli lakattu sitomasta ja survomasta liian pieniin kenkiin.⁴⁰⁶ Niin usein kuin feminismi Pukeman teksteissä toistuikin, on niistä vaikea löytää selvää tai ainakaan yhtenäistä kannanottoa. Tekstinpätkät olivat kärkeviä siinä missä Pukeman kirjoitukset yleensäkin, mutta myös selvästi humoristisia eivätkä ne tuntuneet varsinaisesti kritisoivan feminismiä. Eivät kyllä suitsuttavankaan, vaan lähinnä pitävän sitä nykyaikaisena ilmiönä, jonka heittäminen keskusteluun kenties toimi jonkinlaisena tehokeinona tai antoi anekdootille pientä nostetta.

Jos Pukeman kirjoituksia voidaan kokonaisuutena pitää arvotuksiltaan neutraaleina, kirjoitti Tuulikki Muller puolestaan aiheesta positiiviseen sävyyn. Eräänlaisena *Uuden Naisen* Pariisin kirjeenvaihtajan 1970-luvun lopulla toiminut Muller kirjoitti juttuja etenkin ranskalaisesta feminismistä ja siitä, miten itsestään selvä asia feministiksi identifioituminen oikeastaan ranskalaisille naisille jo 1970-luvulla alkoi olla. Mullerin tekstit olivat usein henkilöjuttuja, mutta niidenkin puitteissa hän käsitteli poliitikkoja vaivaavaa misogyniaa ja naisten ruumiinoikeuksista käytyjä kamppailuja, vapaata seksuaalisuutta ja kumppanuuden kaipuuta sekä feminististä elokuvaa ja ”fallokraattisen yhteiskunnan” paljastavaa kuvataidetta.⁴⁰⁷

Vaikka ranskalaisten kokemuksista kuultiin lehdessä pelkkää hyvää, ei myöskään vastakkainasettelun rakentaminen tasa-arvon ja feminismin välille ollut harvinaista ja naisasialiikkeen – jota tässä yhteydessä selvästi käytettiin feministiliikkeen synonyymina – piikittelyssäkin kunnostautuivat toistuvasti samat ihmiset. Tuulaliina Saarikosken haastateltavilla oli tapana ottaa kantaa naisasialiikkeeseen tyyliillä, joka antaa olettaa Saarikosken kyselleen asiasta. Eräs haastatelluista vierasti feministien ”kaunaista mesoamista miestä vastaan”⁴⁰⁸, toinen taas totesi, ettei ymmärtänyt naisasialiikkeestä yhtään mitään, mutta oli huomannut sen sisältävän paljon ”dorkaa” ja ”asenteellista”. Työelämän tasa-arvon ajamisen haastateltava hyväksyi, mutta pyrkimyksiä asennetason vaikuttamiseen ei ja tasa-arvosta puhuminen ”sukupuoliasioissa” ainoastaan nauratti, kun

⁴⁰⁶ Anneli Pukema, Feministinen ajattelma. *UN* 9/1981, 4; Anneli Pukema, Feminismiä Kiinasta. *UN* 10/1981, 5.

⁴⁰⁷ Tuulikki Muller, Nainen ratkaisee Ranskan vaalit? *UN* 3/1978, 60–61, 91; Tuulikki Muller, Françoise Corre – Ranskatar. *UN* 3/1978, 62–63, 86; Tuulikki Muller, Tähti tämän päivän tapaan. *UN* 11/1978, 30–32; Tuulikki Muller, Tarja ja Pekka Pariisissa: Vapaamielisyttä ja välinpitämättömyyttä, vanhaa kulttuuria ja ”suomalaista venevalkamaa kultakehyksissä”. *UN* 9/1979, 24–25, 105.

⁴⁰⁸ Tuulaliina Saarikoski & Leif Öster, Raikun kanssa rakkaudesta ja viisaudesta. *UN* 5/1978, 12–14.

tiesi ”kundien kompleksit”.⁴⁰⁹ Juuri Saarikoski, myöhemmältä nimeltään Varis, oli yksi vuosina 1978 ja 1979 kukoistaneen feministisika-kirjoittelun keskushenkilöistä, joten *Uuteen Naiseen* ujutetut piikit olivat häneltä verrattain sopuisia.⁴¹⁰

Myös lehden vakituisella toimittajalla Esa Ålanderilla oli tapana ujuttaa kysymyksiä naisasiasta juttuihinsa varsin provosoivaan sävyyn. SNDL:n pääsihteeri Heli Astalaa ja SAK:n koulutustoimitsija Terttu Vântästä haastatellessaan hän ”leikki sotapeliä” pyrkimyksensä saada nämä määrätietoiset ja vaikutusvaltaiset naiset hyökkäämään kommenteillaan miesten kimppuun. Haastattelun mittaan Ålander ihmetteli, etteivät naiset lähteneet temmeltämään miesten niskavilloissa ja lopuksi kehui Astalaa siitä, ettei vastakkaisen sukupuolen solvaaminen ollutkaan tämän leipätyö, Vântästä taas siitä, ettei tuo ollut ”katkeroitunut äärimmäiseksi feministiksi työskennellessään liitossa, jonka tärkeimmät johtopaikat on sananmukaisesti miehitetty”. Juttu jätti naiset positiiviseen valoon ja Ålander onnistui ehkä normalisoimaan naisia valta-asemissa, mutta kuvasi samalla feminismiin katkeroituneiden ja miesvihamielisten naisten aatteena.⁴¹¹

Perheväkivaltakeskustelun yhteydessä keväällä 1978 Ålander puhui feministisestä liikkeestä varsin asiallisesti, joten aina aihe ei tämän teksteissä saanut negatiivisia sävyjä. Toisinaan hän pyrki provosoimalla myös herättelemään naisten taistelutahtoa – näin esimerkiksi silloin, kun hän kuvaili naisia korkeintaan 70-prosenttisesti ihmisiksi, sekaviksi keitoksiksi erotiikkaa, mielitelevää halua alistua ja taipumusta alapäällä ajatteluun. Kaikessa karkeudessaan isoksi, tyhmäksi linnuksi nimittäminen oli lopulta tapa sanoa, että naisten olisi otettava kohtalonsa omiin käsiinsä ja lakattava alistumasta, koska vain näin he voisivat vapautua.⁴¹²

Irina Oksasen feminismisympatiat alkoivat näkyä toden teolla vasta myöhemmin etenkin toistuvina feminismin merkkiteosten esittelyinä, mutta jo loppuvuodesta 1978 hän keskusteli pitkästi feminismistä ja työläisnaisten suhteesta siihen kirjailija Märta Tikkasen kanssa.⁴¹³ Keväällä 1980 Oksanen sai vastaansa palautevyöryn otettuaan kantaa miesten

⁴⁰⁹ Tuulaliina Saarikoski, Iso mies ja keijukainen. *UN* 3/1977, 68–69.

⁴¹⁰ Ingström 2007, 59, 63; Taavetti 2010, 77–78.

⁴¹¹ Esa Ålander & Erja Lahdenperä, Tasa-arvon tekijät. *UN* 12/1978, 58–59, 94.

⁴¹² Ålander 10/1978, 12–14.

⁴¹³ Irina Oksanen/Leif Öster: Rakkauden ja vihan tarina – Naisten ja miesten tähden. *UN* 10/1978, 16–19.

vanhanaikaisiin käyttäytymis- ja roolimalleihin sekä alkoholin liikkäyttöön.⁴¹⁴ Joitain kuukausia myöhemmin hän pui vastaanottamaansa palautetta uudessa pakinassa. Naisten palaute oli käsitelty näiden omassa elämässään – yleensä aviomiestensä suorittamana – kohtaamaa alistusta sen monissa muodoissa hienovaraisesta kontrolloinnista aina henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan. Miehet taas reagoivat tekstiin torjuvammin:

Miehet ovat yhtä soittajaa lukuunottamatta olleet kiukkuisia ja vaatineet, että suu tukkoon feministit. Enkä minä valitettavasti kuitenkaan ole oikea feministi.

Yksi mies sanoi, että minä elän miehen puutteessa. Toinen sanoi, ettei minulla ole miestä eikä lapsia ja suhtaudun sen vuoksi miehiin kuin kettu pihlajanmarjoihin. Joku väitti, että kaltaiseni feministit ovat syypäitä hänen avioeroonsa. Jonkun mielestä miehet juopottelijoina, räyhääjinä ja luonnon saastuttajina ovat naisten aikaansaannoksia, sillä äidithän kasvattavat pojista miehiä. Erään kirjoittajan mielestä syyllinen on ainoastaan kapitalismi, joka estää ihmisen kasvun ihmisen mittaiseksi.⁴¹⁵

Oksanen huomautti, ettei hänen kritiikkinsä alkuunkaan ollut tarkoitettu *Uutta Naista* lukeville miehille, koska näiden hän oli ajatellut edustavan niitä fiksuja yksilöitä, joiden tehtäväksi pakinassa annettiin valistaa huonosti käyttäytyviä tovereitaan.⁴¹⁶ Syntynyt kohu oli ennen kaikkea hyvä osoitus siitä, miten "feministi" toimi aikansa haukkumasanana ja miten yksityisiksi koettujen ongelmien julkinen käsittely saattoi tarjota naisille paljon kaivattua samaistumispintaa, mutta suututtaa miehiä. Vaikka Oksanen ei kokenutkaan olevansa "oikea feministi", hän nosti pari vuotta myöhemmin *Akkaväen Uuden Naisen* rinnalle esimerkiksi naistenlehdestä, joka oli hänelle riittävän lämmin ja rakentava.⁴¹⁷

Autonominen feministiliike sai *Uudessa Naisessa* ensimmäistä kertaa kunnolla lihaa luidensa ympärille loppuvuodesta 1979, kun lehteen haastateltiin helsinkiläisten feministiryhmien ja miesryhmä Adamin toimijoita Sunniva Drakea, Liis Jaanivaldia, Kaarina Sivosta, Jaana Kannista ja Bert Bjarlandia. Tämä oli lehden ensimmäinen kunnan kurkistus feministien ajatusmaailmaan, esimerkiksi heidän näkemyksiinsä tasa-arvosta tai sen puutteesta:

⁴¹⁴ Irina Oksanen, Irinainen pakinoi: Mies. *UN* 5/1980, 3.

⁴¹⁵ Irina Oksanen, Irinainen pakinoi: Mies ja nainen. *UN* 10/1980, 3.

⁴¹⁶ Oksanen 10/1980, 3.

⁴¹⁷ Irina Oksanen, Irinainen pakinoi: Lehdet lehtinä. *UN* 2/1982, 3.

Niin kauan kuin on olemassa naisten aloja ja miesten aloja ja naisten alat ovat palkaltaan niitä matalia. Niin kauan kuin huoria on olemassa, mutta huoripukki sanakummajainen. Niin kauan kuin vanhat piijat eivät ole saaneet miestä, mutta vanhat pojat ovat persoonallisuuksia. Niin kauan kuin naista myydään siivuina ja palasina ja ostajina jonottavat tuppisuiksi pelotetut pohjanpojat, kovat, järeät, jähmeät, öykkärit, örttiniskat, raiskaajat, ujut miehet. Niin kauan kuin esiliina on ommeltu naisen sieluun ja mies on imenyt unelmat mustasta autosta ja virkamiessalkusta jo äidinmaidosta.

Niin kauan ei ole olemassa tasa-arvoa, ei miehelle eikä naiselle.⁴¹⁸

Feministit kuvailivat naisten tasa-arvon tilanteena, jossa oli päästy irti perinteisistä rooliodotuksista ja naiset saivat vapaasti toteuttaa itseään. Miehille tasa-arvo puolestaan merkitsi tilaisuutta tunnustaa feminiiniset piirteensä ja kaipuunsa inhimilliseen yhteyteen, avoimuuteen ja kosketukseen. Tasa-arvoisessa maailmassa miehillä olisi yhtäläinen oikeus tunnustaa epävarmuutensa, itkeä, löytää sisäinen lapsensa ja yhteys omiin lapsiinsa. He korostivat, että sukupuoleettomuuden sijaan kyse oli mitä suurimmasta sukupuolisuudesta, joka on syvää ja nautinnollista ja voidaan saavuttaa vasta, kun vanhoista myrkyllisistä rooleista on luovuttu. ”Yksi feministien ja aatamien pääperiaatteita onkin tehdä tunteista politiikkaa. Eli kun olet yksin ja tunnet olevasi huono äiti, on seurauksena ahdistus. Jos kuitenkin huomaat, että lähiösi hiekkalaatikolla tuhat äitiä miettii samaa asiaa, voit alkaa epäillä onko vika todella sinussa vai liian suuressa paineessa, joka sinuun kohdistuu”, feministit esittivät.⁴¹⁹

Feministeihin kohdistuvia ennakkoluuloja rikkoi myös Marja-Liisa Hartin kirjoitus ”Todellinen feministi” alkuvuonna 1982. Kirjoitus kulkee kauniin kaaren Hartin omista ennakkoluuloista shokeeraavaan oivallukseen, että feministit ovatkin kenties aivan tavallisia naisia! Teksti oli kritiikki joukkotiedotusvälineiden feministeistä maalaamalle kuvalle, johon oli vaivatonta uskoa, kun se mukaili omia ennako-odotuksia:

Käsityksiäni tukevat tiedotusvälineet päivittäin. Niiden mukaan feministi on aggressiivinen, epänaissellinen otus, joka pukeutuu tehostetun miehekkäästi eikä oikein saa otetta ihmissuhteistaan. Häntä ei avioliitto tai äitiys kiinnosta: taitaa viihtyäkin paremmin naisten kuin miesten seurassa. Hän on katkera, vallanhimoinen ja pyrkii alistamaan erityisesti miehet palvelijoikseen. Feministi on hyvin koulutettu ja hänellä on paljon harrastuksia kodin ulkopuolella. Hän osallistuu politiikkaan ja on useimmiten mielipiteiltään vasemmistolainen.

⁴¹⁸ Heini Virtanen & Petri Nuutinen, Aatamit ja Eevat keskustelevat; toisiamme kohti. *UN* 11/1979, 46.

⁴¹⁹ Virtanen 11/1979, 47–48.

Feministi polttaa tupakkaa, juo viinaa ja istuu kapakoissa. Hän on tunteeton egoisti ja pitää itseään muita parempana. Hänen kiinnostuksensa naisten vapautusliikkeeseen selittyy hänen omista turhautumisistaan. Feministi ei ole naisellinen vaikka onkin sukupuoliasioissa vapaamielinen. Hän käyttää seksuaalisuuttaan valtataistelunsa aseena.⁴²⁰

Kirjoittaja kuvaili, miten joutui puimaan omia oletuksiaan lukiessaan Turun yliopistolla feministeistä tehtyä tutkimusta, ja myöntämään, että feministit oikeastaan olivatkin ”aika tyttöjä” ja ”monessa suhteessa kadehdittavia”. Tutkimuksessa nimittäin todettiin, että feministit olivat muita naisia paremmin koulutettuja ja etenivät pidemmälle työelämässä, mutta olivat myös yhtä usein naimisissa ja hankkivat saman verran lapsia kuin muutkin naiset. He hyväksyivät sukupuolensa ja korostivat mielellään naiseuttaan, mutta eivät kokeneet tarvetta ”ylikorostaa” äitiyyttään. He nauttivat hedelmällisistä harrastuksista ja ihmissuhteista, olivat sosiaalisesti lahjakkaita ja osoittivat kiinnostusta myös miesten vaikeaa asemaa kohtaan – kukapa ei olisi halunnut pystyä samaan.⁴²¹

Vuodesta 1982 alkaen feministit alkoivat ylipäätään saada lehdessä arkipäiväisemmän roolin. Alkuvuodesta haastateltiin SKDL:n kansanedustaja Ulla-Leena Alppia, väitöskirjatutkija Riitta Jallinojaa sekä Unionissa ja Naiset Rauhan Puolesta -ryhmässä toiminutta Lea Rantasta, ja monella tavalla heidät kaikki esitettiin feministeinä, vaikkei sitä suoraan sanottukaan. Vähintään kansandemokraatin, naistutkijan ja feministin liitto ”Siskot, liitykää yhteen!” -otsikon alla voitaneen tulkita kehotukseksi näiden voimien yhdistämiseen.⁴²² Alppi ja Rantanen olivat myöhemminkin haastateltavina yhdessä, tällä kertaa suunnittelija Hannu Lehto kolmantenaan. Naisten alistukseen ja vapautumiseen, vasemmisto- ja naisliikkeen suhteisiin ja feminismin merkitykseen liittyvät kysymykset pyrkivät selvästi jälleen tuomaan kansandemokraatteja ja feministejä lähemmäs toisiaan. ”Ympäristöliike, rauhanliike, naisten vapautuminen vastaavat kaikki vasemmistolaisen liikkeen sisältöä, sillä keskeisin sisältö marxilaisessa ajattelussa on tasa-arvo ja ihmisen mahdollisuuksien toteutuminen”, totesi Alppi ja painotti, että yhteiskunnan rakennemuutos oli ainut tapa liikkeiden yhteisiin tavoitteisiin pääsemiseen.⁴²³

⁴²⁰ Marja-Liisa Hart, Todellinen feministi. *UN* 1/1982, 13.

⁴²¹ Hart 1/1982, 13.

⁴²² Marjatta Nurminen & Erja Lahdenperä, Siskot, liitykää yhteen! *UN* 3/1982, 18–21.

⁴²³ Ulla Uimonen, Mistä on kysymys – tykkäävätkö edistykselliset ja feministit toisistaan? *UN* 9/1983, 74–75.

”Feministi on uskalias, siksi sana saa, tai sille on tarkoituksellisesti annettu negatiivinen sävy. Syynä on tiedon puute, ja osittain sitä lietsoo julkisen sanan feminismin äärimmäisten ilmiöiden paisuttelu ja väärä popularisointi”, Alppi määritteli ja kertoi pitävänsä myös itseään feministinä, koska naisnäkökulman ja naisten kokemusten huomioon ottaminen olivat hänelle tärkeitä arvoja. Samaisessa haastattelussa Hannu Lehto myönsi, että hänelle feministi-sanalla tosiaan oli tuo negatiivinen kaiku, vaikka eräitä tunteita feministejä ihailikin suuresti. Silti edistyksellinen vasemmisto oli hänestä naisliikkeen ”ainoa toivo”, mikäli se halusi saavuttaa tavoitteensa. ”Naisten vapautuminen ei ole miesten asia – miehen vapautuminen on. Sekin on iso urakka, mutta ei ristiriidassa naisten vapautumisen kanssa”, Lehto linjasi.⁴²⁴

Rantanen tarjoili feministin määritelmäksi joukon adjektiiveja – ”Kaunis, iloinen, lämmin, herkkä, tunteellinen, määrätietoinen, rohkea, itsenäinen, oikeudenmukainen, oman aikansa vapautustaistelija, kulttuuri-vallakumouksellinen” – ja piti feministien ja vasemmiston suhdetta sillä tavoin vuorovaikutuksellisenä, että feministiliikkeillä oli yhteiskunnan arvomaailman uudistajan rooli, poliittiset naisjärjestöt puolestaan toivat tuon mielipidevaikuttamisen tasolla tehdyn työn käytäntöön varsinaisia reformeja ajamalla. Näin siksi, että naisasialiike oli joustavampi ja herkempi ottamaan vastaan uusia haasteita.⁴²⁵

Feminismin ja vasemmistolaisuuden vertailu oli tuohon aikaan muodissa, sillä syksyllä 1982 myös Unionin hallituksen puheenjohtaja Helena Auvinen-Koistinen asetettiin feminismi vai sosialismi -vastakkainasettelun eteen. Auvinen-Koistinen korosti aatteiden sidosteisuutta, patriarkaatin olemassaoloa myös sosialistisissa maissa ja sitä, että oikeastaan feministit halusivat tuoda miehet ja naiset lähemmäs toisiaan. Hän otti myös kantaa sukupuolten samankaltaisuuden puolesta ilmoittamalla, ettei sukupuolten välillä ollut muuta eroa kuin se, että mies ei synnytä. Vaikka kommentti oli näinkin raflaava, pyrki hän sillä vain ilmaisemaan, ettei sukupuolilla ollut mitään luontaisia ”älyllisiä ja emotionaalisia eroja”, vaan kaikki kumpusi kasvatuksesta ja yhteiskuntajärjestyksestä.⁴²⁶ Tähän kannanottoon Auvinen-Koistinen sai tulikivenkatkuista palautetta vuoden lopulla,

⁴²⁴ Uimonen 9/1983, 74–77.

⁴²⁵ Uimonen 9/1983, 77–78.

⁴²⁶ Elli Söderman, Feministi on vallankumouksellinen. *UN* 10/1982, 16–17.

kun *Uuden Naisen* vastikään lanseeratulla mielipidepalstalla epäiltiin tuon pitävän lehden lukijoita lapsen tasoisina – kyllähän kaikki tiesivät, että naisia ja miehiä erottivat biologisesti myös kivekset ja kuukautiskierto.⁴²⁷ Joku voisi toki väittää, että naisista synnyttäjinä puhuessaan Auvinen-Koistinen laski samaan eroon myös nämä muut lisääntymistehtävään liittyvät ominaisuudet, mutta provokatiivinen asian asettelu oli selvästi joillekin lukijoille liikaa.

Auvinen-Koistisen haastattelun loppupuolella jutun kirjoittaja Elli Söderman pohti, oliko uusi naisasia oikeastaan vain ”vanhaa viiniä uudessa leilissä”, sillä feministien esittämien näkemysten tapaisia oli esitetty ennenkin: ensin 1800-luvulla ja sitten esimerkiksi Venäjän suuressa vallankumouksessa, joka marxilaisen sosialisminsa avulla ”vapautti naisen oikeudellisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti”.⁴²⁸ Varsinkin se, miten viimeisessä kappaleessa nostettiin esiin Aleksandra Kollontai otsikolla ”Hedelmistään puu tunnetaan” tuntuu linjavedolta; ikään kuin feministit olisi haluttu tuoda lähemmäs ja samaan aikaan osoittaa, että näiden kanssa oltiin samalla kannalla, mutta myös korostaa, että ydinkysymykset oli osattu kysyä omissa riveissä jo aiemmin, ilmaistiinhan Kollontain perintö varsin selvästi:

Usemmallakin alalla kykyjä omannut ja niistä näyttöjä antanut nainen ilmoitti päämääräkseen taistelun kohti yleisinhimillistä maalia miehen rinnalla. Tunnetun naisasianaisen näkökulma tavoitti niin syyt kuin seuraukset. Tämänkaltaisten naisten jättämä henkinen perintö lienee kestävinä myös nykyajan feminismissä.⁴²⁹

Uuden Naisen linjan määrittäminen oli yksi 1980-luvun alkuvuosien keskeisistä kysymyksistä. Liitossa tiedostettiin hyvin, että sillä oli miellyttävänä kaksikukijakuntaa: vanha, joka kaipasi totutun linjan mukaisia kodinhoitoon liittyviä juttuja ja uusi, jota kiinnostivat ajankohtaiset poliittiset kysymykset kuten syrjintä ja tasa-arvo.⁴³⁰ Muihin naistenlehtiin verrattuna *Uusi Nainen* oli varmasti aina ollut poliittinen, mutta liian radikaalin sisällön pelättiin karkottavan vanhanliiton tilaajat tiehensä.

⁴²⁷ Nimimerkki Mökin mies, Avoin kanava: Yksi eroko vain? *UN* 12/1982, 62. Avoin kanava -palstalla pohdittiin samana talvena myös feminismien luonnetta ja naisten arvoa, ks. Avoin kanava: Sukupuolten välisestä tasa-arvosta. *UN* 11/1982, 57.

⁴²⁸ Söderman 10/1982, 17.

⁴²⁹ Söderman 10/1982, 18.

⁴³⁰ Keskustelu *Uuden Naisen* sisällöstä – liite 2 SNDL:n ltk:n pk 26.4.1980. 62 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1980–1980, SNDL:n arkisto, KansA.

Lehden taloudelliset vaikeudet johtivat helmikuussa 1982 Uusi Nainen Oy:n perustamiseen ja lehti siirtyi Yhteistyö Oy:n, Oulun Kirjateollisuus Oy:n ja SNDL:n yhteisomistukseen.⁴³¹ Kesällä 1982 lehden vastaavaksi päätoimittajaksi ja toimitusjohtajaksi nimettiin Risto K. Tähtinen.⁴³² Vaikka lehden pitkäaikaisen päätoimittajan Suoma Lukanderin tuolloin kerrottiin jatkavan tehtävässään Tähtisen rinnalla, hän jäi tosiasiasa pois lehden teosta jo kesän aikana. Lukanderin niin sanottu syrjäyttäminen aiheutti närkästystä lehden avustajissa ja nämä asettuivat boikotoimaan lehteä, mikä tarkoitti käytännössä pakkouudistuksia, kun monet lehden vakiopalstojen pitäjät kuten Irina Oksanen ja Anneli Pukema katosivat kirjoittajakunnasta.⁴³³

Uuden päätoimittajan haku järjestettiin marras-joulukuussa 1982.⁴³⁴ Kymmenen hakijan joukosta oululaisen Ulla-Maija Uimosen eduksi katsottiin hänen naistutkimuksen tuntemuksensa, puutteeksi taas puoluekirjan uupuminen, vaikka kokemusta SNDL:ssä ja SKDL:ssä toimimisesta löytyikin. Myös ”feministin nimilappu” arvelutti eräitä; Uimosen oli toiminut muun muassa *Akkaväen* aluetoimittajana ja Naisasialiitto Unionissa. Lopulta Uimosen viehätys näyttäisi perustuneen paitsi ammattitaitoon, myös hänen mahdollisuuksiinsa toimia uutena, eteenpäin vievänä voimana lehdessä. Puheenjohtaja Hirvelä asettui työvaliokunnan aiheesta käymässä keskustelussa Uimosen kannalle, sillä toivoi tuon tuovan opintojensa ja toimintansa kautta naistutkimusta myös liittoon.⁴³⁵ Hirvelä joutui tuskin pettymään: Uimosen halusi tehdä entistä tietoisempaa ja monipuolisempaa *Uutta Naista*, joka olisi mukana lukijoidensa arkitodellisuudessa, ottaisi nämä kokemukset huomioon, toisi naiset lähemmäs toisiaan ja auttaisi heitä kasvamaan ihmisinä. Hän halusi tuoda naisnäkökulman osaksi työväenliikettä ”erilaisena tapana

⁴³¹ Katainen 1994, 369; Pöytäkirja SNDL:n liittotoimikunnan kokouksesta 13.2.1982. 64 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴³² Inger Hirvelä ja Oili Martimo, Uudella Naisella uutta vauhtia. *UN* 6/1982, 75.

⁴³³ SNDL:n ltk:n pk 4.9.1982. 64 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1982, SNDL:n arkisto, KansA; Liiton johdolla ja lehden toimituksella oli eriävät näkemykset siitä, oliko Lukander syrjäytetty vai oliko tämä itse päättänyt lähteä lehdestä Tähtisen mukaantulon jälkeen. Virallisesti Lukanderin nimi tiputettiin päätoimittajan paikalta vasta numerossa *UN* 12/1982. Numerosta 7/1982 eteenpäin Irinainen pakinoi -palsta oli korvattu vaihtuvalla kolumnilla ja Hammastikun paikan otti samaa tarkoitusta ajava Sarvia ja hampaita -palsta, ks. *UN* 6–12/1982. Vt. päätoimittajana syksyllä 1982 toimi Ritva Cortés, Ulla Uimonen aloitti työnsä tammikuussa 1983, ks. SNDL:n ltk:n pk 29.1.1983. 65 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1983, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴³⁴ SNDL:n ltk:n pk 27.11.1982. 64 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1982, SNDL:n arkisto, KansA

⁴³⁵ Keskustelu Uuden Naisen päätoimittajasta työvaliokunnassa 21.12.1982 – liite 3 SNDL:n työvaliokunnan kokouspöytäkirjaan 21.12.1982. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA; Ulla Uimonen Uuden Naisen päätoimittajaksi. *Pippuri* 4/1982, 10–11.

nähdä maailma ja sorron mekanismit, inhimillisempänä tapana elää”, ei vain poliittisten ohjelmien erillislauseina.⁴³⁶

Ulla Uimosen valinta päätoimittajaksi merkitsi *Uudessa Naisessa* käännettä, joka oli tehnyt tuloaan jo hetken. Lehdellä siinä missä liitollakin oli tarve uudistua ja uuden feministiksi itseään nimittävän päätoimittajan alaisuudessa voitiin julkaista sellaisia kirjoituksia, jotka vielä muutamia vuosia sitten olisivat pistäneet silmään ruoka- ja käsityöohjeiden keskeltä. Naisen alistuksesta alettiin puhua yhä enemmän, mutta myös rohkeammin. Oivallinen esimerkki tällaisesta rajoja kokeilevasta tekstityypistä oli kesällä 1983 julkaistu Marja Miettisen "Sensaatio! Paljastamme huonon miehen", joka teki naisiin kohdistuvaa kaksinaismoralismia näkyväksi kääntämällä sen kärjen miehiä kohti. ”Huonon naisen me tiedämmekin. Hän antaa miehelle. Mies pyytää ja nainen antaa. Huonon naisen on kautta aikojen tunnistanut siitä, että hänellä on rinnat. Pienet tai isot, mutta rinnat – se on huonon naisen selvä merkki”, Mieltinen kirjoitti. Naiset olivat huoria, rahasta tai ilman, antoivat tai eivät. Miehen huonous taas oli paljon vähemmän tunnettua, kyseenalaista jopa: oliko miehen edes mahdollista olla huora ja millä reunaehdoilla? Kirjoituksen kuvitteellinen tutkijanainen Liisa Lind-Ryynänen lähti selvittämään asiaa ja haastoi uusilla tieteenhaaroillaan – Sigfrid Freudin pimppikateus, Mies – naisen lisä ja ilon lähde, Mitään ei isä pyydä – hän elää isyydestä, Huonon miehen tunnusmerkit – huoran määritelmän kirjoittaneen sovinititieteen professori Savolaisen aatteet.⁴³⁷

⁴³⁶ Ulla Uimonen, Uusi Nainen – Vahva Nainen. *Pippuri* 1/1983, 5.

⁴³⁷ Marja Mieltinen, Sensaatio! Paljastamme huonon miehen. *UN* 7/1983, 6–7.

5. Kansalaisaktivismi yhteiskunnan muutosvoimana

Feministinen naisliike oli vain yksi niistä uusista liikkeistä, jotka ponnistivat kansalliseen tietoisuuteen 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa muuttuneen mielipideilmaston myötä. Etsiessään paikkaansa vuosikymmenen vaihteen yhteiskunnallisessa toimintakentässä kansandemokraattiset naiset joutuivat vastakkain myös tämän laajemman kansalaisaktivismin kirjon arvojen, toimintatapojen ja toimijoiden kanssa.

5.1. Uusia huolenaiheita ja vaihtoehtovaikuttamista

1970-luvun taistolaissuuntautuneisuus jätti 1960-luvun ja 1980-luvun liikkeiden välille katkoskohdan, vaikka monet uusien liikkeiden esiinnostamista teemoista olivat puhuttaneet jo noissa varhaisissa yhden asian liikkeissä. Esimerkiksi ympäristöajattelun 1960-luvun lopulla lupaavasti alkanut nousu saattoi kunnolla jatkua vasta 1970-luvun jälkipuoliskolla, koska talouskasvuun, teollistumiseen ja koviin tieteisiin suhtauduttiin taistolaisten riveissä varauksettoman positiivisesti osana Suomi–Neuvostoliitto-suhteita. Vuosikymmenen lopulla voimatasapaino oli kuitenkin muuttunut ja vuoden 1979 Kojjärvi-liike nousi symboliksi paikallisille ympäristökamppailuille, joita oli lähes samanaikaisesti versonnut eri puolilla maata. Sen myötä jo lisääntynyt kiinnostus ympäristökysymyksiin kasvoi entisestään, ydinvoiman vastaisen protestin taas kasvatti joukkoliikkeeksi Harrisburgin ydinvoimalaonnettomuus samana vuonna.⁴³⁸

1970-luvun ydinvoiman vastainen liike oli jatkumoa aiemmalle ydinaseita vastustaneelle liikkeelle, joka oli kansainvälisellä tasolla ottanut ensiaskeleensa jo 1950-luvulla. 1960-luvulla ydinaseiden vastaisen liikkeen kasvualustana toimi kylmän sodan käänteiden kiristämä kansainvälinen ilmapiiri, joka muovasi ylikansallista poliittista mahdollisuusrakennetta. Suomessa liike oli osa rauhanliikettä, jonka keskeisiä toimijoita olivat 1920 perustettu kristillis-liberaalia pasifismia edustanut Suomen Rauhanliitto, 1949 perustettu kommunistijohtoiseen Maailman rauhanneuvostoon kuulunut, Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden vaalimiseen erikoistunut Rauhanpuolustajat ja 1963 perustettu poliittisesti sitoutumaton Sadankomitea, jonka historiallinen tausta löytyi toisen maailmansodan jälkeisestä ydinasepasifismista ja malli englantilaisesta Committee of 100

⁴³⁸ Konttinen 1998, 200–203.

-liikkeestä. Aloite Sadankomitean perustamiseen tuli juuri ydinaseiden vastustuksesta, mutta liikkeestä kehittyi laajempi poliittinen ja kulttuurinen muutosliike, joka toimi kasvualueena useille erikoistuneille yhden asian liikkeille kuten kehitysmaa-, rotusorto- ja sosiaaliasioidiin keskittyneille ryhmille.⁴³⁹

Suurvaltasuhteiden liennytskausi ja valtion lisääntynyt aloitteellisuus asevarustelun vastustamisessa heikensivät Sadankomitean toimintaedellytyksiä 1970-luvulla, kun Rauhanpuolustajat taas pääsi nauttimaan eräänlaisesta puolivirallisesta asemasta, mutta vuosikymmenen lopulla tuuli jälleen kääntyi. Liennytyksestä ja asevalvontasopimuksista huolimatta asevarustelu oli käytännössä jatkunut ja edessä oli uusi kylmän sodan todellisuus, jossa Neuvostoliitto otti käyttöön uudet keskipitkän matkan ohjukset ja NATO suunnitteli sijoittavansa sellaisia ja risteilyohjuksia Eurooppaan. Suurvaltojen välien kiristymisestä kertoivat myös kriisit Angolassa, Afganistanissa, Iranissa ja Keski-Amerikassa. Samaan aikaan kyllästyminen puoluepolitiikkaan näkyi suomalaisessa rauhanliikkeessä kehityksenä, jossa nuoret aktiivit siirtyivät taistolaisjohtoisesta Rauhanpuolustajista vaihtoehtoliikkeisiin.⁴⁴⁰ Sadankomitean uudelleenaktivoituminen tapahtui muutaman vuoden hiljaiselon jälkeen vuosien 1976–77 taitteessa, minkä jälkeen liike osallistui sitoutumattoman rauhanliikkeen uudelleenorganisointiin, jossa vanhasta Suomen Rauhanliitosta tuli useiden pienempien järjestöjen katto-organisaatio.⁴⁴¹

Englantilaisten rauhanjärjestöjen huhtikuussa 1980 julkaisemasta END-vetoomuksesta kehittyi uuden vuosikymmenen ylikansallisen ydinaseiden vastaisen rauhanliikkeen poliittinen ohjelma. Sekä NATOon että Varsovan liittoon kriittisesti suhtautuvassa vetoomuksessa hylättiin status quo -ajattelu ja korostettiin valtiorajat ylittävää omaehtoista ja -aloitteista yhteistoimintaa. Näkökulma oli korostetun eurooppalainen ja seuraavina vuosina END-liike (European Nuclear Disarmament) laajenikin nopeasti koko Länsi-Euroopan kattavaksi rauhanliikkeeksi.⁴⁴² Suomessa sekä Sadankomitea että Rauhanpuolustajat lähtivät mukaan toimintaan, vaikka jälkimmäisen kanta olikin aluksi

⁴³⁹ Litmanen Tapio, Kainsainvälinen ydinvoiman vastainen liike ja sen suhde ydinaseiden vastaiseen liikkeeseen. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 281–285.

⁴⁴⁰ Litmanen 1998, 285–287.

⁴⁴¹ Hallman Kristiina, *Tottelisinko? Suomalaista Sadankomiteaa vuodesta 1963*. Suomen Sadankomitealiitto ry, Helsinki 1986, 130–138.

⁴⁴² Hallman 1986, 154–155.

kielteinen. Myös valtion suhtautuminen END-liikkeeseen oli varauksellinen, koska blokkirajat ylittävän rauhantyön katsottiin olevan ristiriidassa Euroopan 40-vuotiseen jakoon ja muiden valtioiden sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteeseen perustuvan ulkopoliittisen linjan kanssa.⁴⁴³

5.2. Kansandemokraattinaiset suhteessa vaihtoehtoliikkeisiin

On varsin ymmärrettävää, että naisjärjestönä SNDL:n tehtäväksi lankesi 1970–1980-lukujen vaihteessa juuri uusien naisliikkeiden haasteeseen vastaaminen, mutta myöskään ympäristö- ja rauhankysymykset tai muut vaihtoehtoliikkeet eivät jääneet liitossa huomiotta. *Uudessa Naisessa* yhteiskunnallisten liikkeiden murrosta ja sen mukanaan tuomia haasteita käsiteltiin jo keväällä 1978, jolloin ruodittiin useamman jutun verran Suomen nuorison tilaa. Nuoret kuvattiin pelokkaiksi, vieraantuneiksi, voimattomuuden tunteissaan kiehuviksi ja järjestöihinsä pettyneiksi, ja heidän kerrottiin kaipaavan mahdollisuuksia yksilöllisempään vaikuttamiseen.⁴⁴⁴ Kun Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen dosentilta Ritva Uusitalolta kysyttiin, miksi järjestöt eivät enää kiinnostaneet nuoria, vaikka ne tarjoaisivat mahdollisuuden vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen, Uusitalo arvioi, että tällaiset järjestöt olivat ehkä idealtaan vanhentuneita. ”Voi olla, että tällä hetkellä kenttä on avoin täysin uudenlaisten järjestöjen syntymiselle, sellaisille järjestöille, joiden toiminnan tärkein tavoite on yhteiskunnan tekeminen paremmaksi meille kaikille”, Uusitalo maalaili.⁴⁴⁵

Kolme vuotta myöhemmin kesällä 1981 lehdessä esiteltiin joukko noita vaihtoehtoisia liikkeitä, kun haastateltiin aktiiveja Tampereen ympäristöryhmästä, Emmaus-liikkeestä, prosenttiliikkeestä ja Tampereen Naisunionista. Unionin edustaja Laura Palokangas painotti, että naisliikkeellä ja muilla vaihtoehtoliikkeillä oli paljon yhteistä, sillä kaikki pyrkivät ihmisläheisyyteen, pehmeään teknologiaan, luonnonläheisyyteen ja rauhaan.⁴⁴⁶ Ympäristönsuojelua, pehmeää teknologiaa ja ylipäättään pehmeää elämäntapaa ylisti myös keväällä 1983 haastateltu Helena Luukkonen, feministi ja vihreiden listan

⁴⁴³ Litmanen 1998, 288.

⁴⁴⁴ Esa Ålander / Ari Ojala, Voi kukkiva nuoruus! *UN* 5/1978, 18–19, 102.

⁴⁴⁵ Perttu Rastas, Leif Öster & Ari Ojala, Sosiologi: Kauan eivät nuoret tätä leikkiä jaksa. *UN* 5/1978, 22–23, 107.

⁴⁴⁶ Heini Virtanen / Petri Nuutinen, Vastuun vaihtoehto. *UN* 6/1981, 6–9.

eduskuntavaaliehdokas, joka oli valinnut yhteisöasumisen naisten kesken itselleen sopivaksi elämänmuodoksi ja huomannut, että politiikka lähtee nimenomaan ruohonjuuritasolta ja oman elämän päätöksistä.⁴⁴⁷

Ympäristönsuojelua kohtaan alettiin 1980-luvun alussa osoittaa lisääntyvää kiinnostusta SNDL:ssäkin. Jo keväällä 1980 järjestettiin kurssi Työväenliike ja luonnonsuojelu, ja syksyn 1982 Luontoseminaarissa pohdittiin luonnon ja ihmisen suhdetta tulevaisuuden näköalojen varassa.⁴⁴⁸ 12. liittokokouksessa harmiteltiin, ettei luonnonsuojeluun ja ydinvoimakysymyksiin oltu liitossa kiinnitetty riittävästi huomiota, mutta jo seuraavassa liittokokouksessa turha kulutus ja luonnonvarat nostettiin kokouksen teemoiksi. Silloinkin eräs kokousedustaja vaati kokonaisvaltaisempaa huomiota ilman ja vesien lakisääteiseen suojelemiseen.⁴⁴⁹ Kaudella 1980–83 oltiin mukana prosenttiliikkeen toimintaryhmässä, jonka tavoitteena oli nostaa Suomen kehitysapu YK:n määrittelemälle tasolle 0,7 %:iin kansantuotteesta, eli vaihtoehtoliikkeisiin otettiin kontaktia solidaarisuustyössäkin.⁴⁵⁰

SNDL:n varsinainen väylä uusien liikkeiden yhteyteen löytyi 1980-luvun rauhanliikkeestä, mikä ei ollut osoitus pelkästä pyrkimyksestä yhteistyöhön feministien kanssa, vaan siitä, että huoli tulevaisuudesta oli yhteinen ja työväenliikkeen kehyksestä oltiin valmiita astumaan osaksi laveampaa toimintakenttää. Rauhanaate itsessään ei ollut kansandemokraattisille naisille uusi asia, vaan se oli ollut osa naisliiton ydintä alusta asti: liitto rakennettiin aikanaan kommunististen ideoiden ja Neuvostoliiton tarjoaman mallin ohella myös varhaisten aktiiviensa rauhanliikkeessä ja sosialidemokraattisessa naisliitossa kartuttaman kokemuksen harteille. Myöhemmin rauhanjärjestöistä tuli merkittävä osa kansandemokraattisten naisten yhteistyöverkostoa ja rauhantyö oli kantava teema liiton toiminnassa etenkin 1950-luvulla.⁴⁵¹ 1980-luvulla tapahtui kuitenkin selkeä muutos rauhaan liittyvässä retoriikassa, toimintamuodoissa ja yhteistyökumppaneissa.

⁴⁴⁷ Saana Saarinen / kuvat: Maiju Leppänen, Kyöpelivuoren pehmeä elämäntapa. *UN* 5/1983, 4–7.

⁴⁴⁸ Kurssivaraus Työväenliike ja luonnonsuojelu 26.4.1980. 171 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta 1978–1987, SNDL:n arkisto, KansA; Opetussuunnitelma Luontoseminari 10.10.1982. 171 H sis. muk. järj. asiakirjat HG Opintotoiminta 1978–1987, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁴⁹ Hietalan (Lapin prj) puheenvuoro XII lk:ssa 1.11.1980; SNDL:n ltk:n pk 5.6.1982. 64 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1982, SNDL:n arkisto, KansA; Siiri Määtän (Kainuun prj) pitämättä jäänyt puheenvuoro XIII lk:ssa. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁵⁰ SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 8.

⁴⁵¹ Katainen 1994, 100–104, 111, 329, 349–350.

1970-luvulla kansandemokraattisten naisten rauhantyö kanavoitiin pitkälti yhteistyöhön Suomen Rauhanpuolustajien kanssa, sillä SNDL kuului sen jäsenjärjestöihin, mutta SKDL:n ei-kommunisteja vaikutti myös Sadankomiteassa.⁴⁵² Rauhanpuolustajien pääsihteerinä toimi vuoteen 1980 saakka SKDL:n kansanedustaja Mirjam Vire-Tuominen, joka valittiin vuonna 1978 myös NKDL:n pääsihteeriksi.⁴⁵³ Rauhanpuolustajissa toimimisen lisäksi liitto antoi vuosikymmenen vaihteessa julkilausumia ja kannanottoja sekä teki poliittisia päätöslauselmia rauhan ylläpidosta, aseistariisunnan merkityksestä ja ydinaseiden vaaroista.⁴⁵⁴ *Pippurissa* oltiin huolissaan asevarustelusta, kommentoitiin Yhdysvaltain tyyliä levittää sotilastukikohtiaan ympäri maailmaa ja tehtiin perinteisten naisjärjestöjen voimin vetoamuksia rauhan turvaamisesta.⁴⁵⁵

Yksi 1980-luvun uuden rauhanliikkeen osista oli naisten rauhanliike, jonka puitteissa puoluepoliittiset naisjärjestöt toimivat muiden naisjärjestöjen ja autonomisten feministiryhmien kanssa. Suomeenkin perustettiin vuonna 1979 Sveitsistä liikkeelle lähtenyt ja sieltä ympäri Eurooppaa levinnyt Naiset Rauhan Puolesta–Kvinnor för Fred (NRP), antihierarkkinen, autonominen toimintaryhmä, joka oli omaksunut feministiset toimintaperiaatteet ja piti sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja yhtenäisyyttä suuressa arvossa. Rauhanliike tarjosi radikaalifeminismiä leppoisimmat puitteet naisten yhtenäiskulttuurista nauttimiseen, minkä Solveig Bergman uskoo tuoneen monet naiset mukaan ryhmän toimintaan.⁴⁵⁶ Naisten rauhanliikkeen sisällä toimikin rinnakkain kaksi suuntausta: sorretun naiskansalaisen kollektiivista identiteettiä korostanut radikaalifeministinen ja äitiyttä rauhantyönsä ytimenä pitänyt humanitaarinen.⁴⁵⁷

⁴⁵² SNDL:n toimintakertomus 1977–1980, 44; Sauli 2018, 53.

⁴⁵³ Leppänen 1999, 186, alaviite 146 sivulla 405; Vire-Tuominen istui 1970-luvun lopulla myös SNDL:n liittotoimikunnassa ja -neuvostossa, ks. Liite I.

⁴⁵⁴ SNDL:n XI liittokokouksen poliittinen päätöslauselma: Naiset toimintaan rauhan ja yhteistyön ulkopoliittikan ja yhteiskunnallisen uudistustyön puolesta! – pk liite 94. 22 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1977–1977, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n XI liittokokouksen julkilausuma neutronipommista ja aseistariisunnasta – pk liite 97. Sama arkistopaikka; SNDL:n kannanotto rauhanomaisten ratkaisujen, kilpavarustelun rajoittamisen ja liennytysoimien puolesta – liite 3 ltk:n pk 9.2.1980. 62 C pöytäkirjat CC liittotoimikunnan pöytäkirjat 1980-1980, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁵⁵ SNDL:n Turun piirijärjestö r.y.:n piiritoimikunnan kannanotto, Kaikki tuki toimille maailman palon estämiseksi. *Pippuri* 1/1980, 10–11; Kuka vaarantaa maailmanrauhan. *Pippuri* 1/1980, 12–13; Naisjärjestöjen vetoamus rauhan turvaamiseksi. *Pippuri* 2/1980, 22–23.

⁴⁵⁶ Bergman 2002, 170–174; Hagner 2006, 213–214. Bergmanin mukaan perustaminen tapahtui Unionin aloitteesta, Hagner taas toteaa NRP:n syntyneen spontaanisti, minkä jälkeen Unioni kyllä tuki ryhmää ja osallistui aktiivisesti sen projekteihin.

⁴⁵⁷ Bergman 2002, 47.

Ajatus naisista luonnollisina rauhantaistelijoina juuri äiti-identiteettinsä vuoksi tunnuttiin hyväksyvän sekä kansandemokraattisten naisten keskuudessa että liikkeessä laajemminkin. Puheenvuorossaan SNDL:n liittoneuvostolle liikenneministeri Veikko Saartokin totesi, että ”ilmeisesti juuri nainen äitinä ja kasvattajana parhaiten on aistunut sen vaaran, joka nyt ihmiskuntaa uhkaa”.⁴⁵⁸ Myös Unionissa rauhanliikkeen sukupuolittuminen nähtiin luonnollisena asiana ja naisasialiiton yhteydessä toimineen Naisten Kulttuuriyhdistys ry:n *Akkaväki*-lehti nimesikin vuonna 1981 rauhan feministisen naisliikkeen tärkeimmäksi tavoitteeksi samalla korostaen naisten merkitystä kamppailussa. Äideillä uskottiin olevan paitsi luontaista herkkyyttä aatteelle myös elimellinen asema uuden arvomaailman välittäjinä. Lisäksi pidettiin ilmeisenä, että naisten oli miehiä helpompi toimia rauhan puolesta, koska he eivät olleet syyllisiä maailman nykytilaan: asevoimaisuus, sotastrategiat ja ydinaseet nähtiin miehisen kehittelyn ja päätöksenteon alueina.⁴⁵⁹

Uudessa Naisessa rauha oli toisinaan toistuva teema jo ennen 1980-lukua, mutta uudella vuosikymmenellä se nousi puheenaiheeksi nimenomaan naisten asiana. Naisia kehoitettiin rohkaisemaan elämänsä miehiä asepalveluksen sijaan siviilipalvelukseen militarismien nousun hidastamiseksi ja Tampereen Naisunionista haastateltu Laura Palokangas totesi, ettei naisilla ollut sotaa vastaan taisteltaessa mitään hävittävänä vaan kaikki voitettavana.⁴⁶⁰ Naisten luontaisesti tunneperäisempi suhtautuminen ydinsodan uhkaan esitettiin faktana ja nähtiin heidän vahvuutenaan rauhantaistelijoina.⁴⁶¹ Lisäksi korostettiin naisten pitkää historiaa rauhanasian aktiivisimpina ajajina ”Lysistrateen lemmenlakosta” eli antiikin Kreikasta aina nykypäivän ”feministien järjestäytyneeseen rintamaan” ja suomalaisen yhteiskuntaan asti.⁴⁶² SNDL ja *Uusi Nainen* ilmaisivat tukensa myös

⁴⁵⁸ Liikenneministeri Veikko Saarron alustus – liite 5 ltn:n pk 17.10.1981. 48 C pöytäkirjat CB liittoneuvoston kokousten pöytäkirjat ja aineistot 1981–1985, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁵⁹ Hagner 2006, 212–213.

⁴⁶⁰ Aki Luostarinen, Hyvät äidit, vaimot, tyttöystävät. *UN* 3/1980, 6; Virtanen 6/1981, 6–9.

⁴⁶¹ Erkki Vala, Naiset rauhanliikkeen vauhdittajana. *UN* 7/1981, 16–17; Nurminen 3/1982, 21.

⁴⁶² Leena Silander, Lysistrateen lemmenlakosta feministien järjestäytyneeseen rintamaan: Naiset rauhan asiassa. *UN* 9/1981, 32–35; Leena Silander, Jos tahdot rauhaa valmista rauhaa – Suomen naisten ponnisteluja sotien ehkäisemiseksi. *UN* 10/1981, 22–24; Leena Silander, Organisaattori, profeetta ja taistelija: kolmen naiskirjailijamme toimivaa pasifismia. *UN* 11/1981, 28–89, 93.

Greenham Commonin naisten rauhanleirille Englannissa ja korostivat rauhankasvatuksen merkitystä paremman tulevaisuuden turvaamisessa.⁴⁶³

Vain Ulla Uimonen nousi *Uudessa Naisessa* vastustamaan ajatusta naisten luontaisesta, biologiaan perustuvasta tarpeesta puolustaa rauhaa kritisoidessaan Suomen Liike- ja Virkanaisten 4.6.1983 antamaa julkilausumaa Nainen ja kriisivalmius. Uimonen ei käyttänyt sanaa essentialistinen, mutta kieltäytyi uskomasta, että naiset olisivat synnynnäiseltä olemukseltaan rauhaa rakastavia ja miehet sotaisia, kun mitään tällaista ei ollut tieteellisesti onnistuttu todistamaan. Hän katsoi, että sukupuolten käytöksessä ja suhtautumisessa rauhanasiaan oli kyse opituista malleista, eikä annettu työnjako – ”hajota sinä, minä rakennan” ollut eduksi kummallekaan.⁴⁶⁴

Vuoden 1983 lopulla rauhanasia sidottiin ja rinnastettiin lehdessä myös muihin merkittäviin kansalaisliikkeisiin. Intiassa järjestettyyn Maailman Energiakonferenssiin osallistunut Satu Hassi-Hernberg nimesi asevarustelun tuon hetken merkittävimäksi ongelmaksi, sillä se vei rahoitusta ja tutkijavoimia tärkeämmiltä asioilta. Naisten sorto ansaitsi paikkansa toiseksi merkittävimpänä, sillä etenkin kehitysmaissa se oli syypää nopeaan väestönkasvuun ja maailman alati lisääntyvään energiantarpeeseen.⁴⁶⁵ Yhdysvaltalainen muusikko ja näyttelijä Harry Belafonte nimesi naisasialiikkeen ja naisten kamppailun rauhan puolesta yhdessä mustien liikkeen kanssa vahvimaksi muutosvoimaksi Yhdysvalloissa, Marja Miettinen taas kritisoi kirjoituksessaan kulttuurivallankumouksellisuuden kaupallistumista ja muotiteollisuutta, jotka saivat ihmiset murehtimaan imagostaan oikeiden ongelmien, kuten sodan ja tuhon, sijaan.⁴⁶⁶

SNDL:n 12. ja 13. liittokokouksessa rauhanasia puhutti niin kokousedustajia kuin kutsuvieraitakin. Neuvostonaisten komitean, NKDL:n ja Suomen Rauhanpuolustajien edustajat korostivat tietenkin yhteistyötä Neuvostoliiton kanssa, mutta myös useat

⁴⁶³ Marjut Helminen, Rauhanleiri sotilastukikohdan portilla: Greenham Commonin naiset – elämänsuojelijat. *UN* 11/1982, 24–26; SNDL:n tvk:n pk 24.5.1983. 77 C pöytäkirjat CD työvaliokunnan pöytäkirjat 1981–1984, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 6; Monika Karlsson & Erik Arnkil, Kirja koululaisen vanhemmille: Mitä on rauhankasvatus? *UN* 11/1982, 27–29.

⁴⁶⁴ Ulla Uimonen, Sota? Vihollinen? Kriisivalmius? *UN* 7/1983, 3.

⁴⁶⁵ Satu Hassi-Hernberg, Naisnäkökulma energiakonferenssista: kehitysmaiden naisten sorto vaarantaa maailman tulevaisuuden. *UN* 12/1983, 14–15.

⁴⁶⁶ Liisa Alatalo, Belafonta puhuu naisasiaa. *UN* 12/1983, 53; Marja Miettinen, Muotissa mukana. *UN* 12/1983, 30–31.

kokousedustajat pitivät sitä koko liiton rauhantyön perustana ja uskoivat sen merkitykseen etenkin aseistariisunnassa.⁴⁶⁷ Toisille pohjoismainen yhteistyö näyttäytyi houkuttelevimpana vaikutuskanavana⁴⁶⁸, ja jotkut ottivat asiaan kantaa yleisemmin kallistumatta suuntaan tai toiseen painottaen esimerkiksi rauhankasvatuksen merkitystä⁴⁶⁹.

Neuvostosuuntautuneisuus rauhanasiassa oli yleistä etenkin vähemmistön piirissä, missä 1980-luvun rauhanliikkeen länsieurooppalaisuus nähtiin ongelmallisena. Työssäkäyvien naisten tapaamisessa Porissa 23.–24.10.1982 kansanedustaja ja SNDL:n työvaliokunnan jäsen Marjatta Stenius-Kaukonen linjasi, että liiton tulisi toimia rauhanrintamassa vasemmiston ja keskustan poliittisten naisjärjestöjen, Rauhanpuolustajien, ammattiyhdistysliikkeen sekä Neuvostonaisten komitean kesken, eikä rauhanliikkeen voimaa tietoisesti hajottamaan pyrkiville suuntauksille saisi antaa tilaa. Hajottavaksi hän käsitti esimerkiksi sen, että Yhdysvallat ja Neuvostoliitto yritettiin kilpavarusteluasiassa asettaa yhtäläiseen vastuuseen vanhan neuvostoposiitivisemmän ajattelun sijaan.⁴⁷⁰ Tällaiset näkemykset eivät kuitenkaan estäneet SNDL:ää hakeutumasta yhteistoimintaan sekä pohjoismaisen naisten rauhanliikkeen että länsisuuntautuneen sadankomitealaisen siiven kanssa.

5.3. Rauhanmarsseja ja ydinaseetonta Pohjolaa

Aloite laajapohjaisesta yhteispohjoismaalaisesta rauhanmarssihankkeesta ja siihen liittyvästä allekirjoitusten keräyskampanjasta ydinaseettoman Pohjolan puolesta tuli Norjan naisilta kevättalvella 1981. Ajatuksena oli, että Kööpenhaminasta Pariisiin

⁴⁶⁷ Zinaida Fjodorovan (Neuvostonaisten komitea) tervehdys XII lk:lle – pk liite 30. 30 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA; Pauliina Weberin (NKDL) tervehdys XIII lk:lle – pk liite 4. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Johannes Pakaslahden (Suomen Rauhanpuolustajat) tervehdys XIII lk:lle – pk liite 5. Sama arkistopaikka; Riitta Marsion (Etelä-Saimaan prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pöytäkirjan liite 11. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Eila Terävän (Pohjois-Hämeen prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 21. Sama arkistopaikka.

⁴⁶⁸ Anna-Liisa Jokisen (Turun prj) puheenvuoro XIII lk:ssa – pk liite 24. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Marjatta Lumijärven (Turun prj) pitämättä jäänyt puheenvuoro XIII lk:ssa. Sama arkistopaikka.

⁴⁶⁹ Anna-Liisa Jokisen (Turun prj) puheenvuoro XII lk:ssa – pöytäkirjan liite 29. 30 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1980–80, SNDL:n arkisto, KansA; Erja Kyllösen (Kainuun prj) pitämättä jäänyt puheenvuoro XIII lk:ssa. 33 C pöytäkirjat CA liittokokouksen pöytäkirjat 1983–1983, SNDL:n arkisto, KansA; Airi Myryn (Pohjois-Hämeen prj) pitämättä jäänyt puheenvuoro XIII lk:ssa. Sama arkistopaikka.

⁴⁷⁰ Marjatta Stenius-Kaukonen puheenvuoro ”Rauhan- ja solidaarisuustyö” Työssäkäyvien naisten tapaamisessa Porissa 23.–24.10.1982. 178 H sis. muk. järj. asiakirjat HH Tapaamiset 1982–1982: Työläisnaisten tapaamiset, SNDL:n arkisto, KansA.

kulkevan marssin ydinryhmän muodostaisivat kymmenen naisen ryhmät kustakin mukana olevasta maasta eli Norjasta, Ruotsista, Suomesta ja Tanskasta mukaanlukien Grönlanti ja Färsaaret.⁴⁷¹ Ensimmäiseen neuvottelutilaisuuteen Oslossa 21.–22.3.1981 osallistuivat Suomesta NRP:n edustaja Tatiana Sundgren ja Suomen Rauhanpuolustajien Mirja Ruikka, mutta kotimaassa jatkettuihin järjestelyihin kutsuttiin mukaan myös muita ryhmiä, mukaan lukien SNDL.⁴⁷² *Uudessa Naisessa* marssia mainostettiin yksinomaan Unionin ajamana asiana, mikä herätti sihteeristössä pientä närkästystä.⁴⁷³

Marssi alkoi suuresta rauhanilaisuudesta Kööpenhaminassa 21.6.1981 ja matkalle lähdettiin seuraavana päivänä. Marssin varrella järjestettiin myös muita rauhanilaisuuksia ja Pariisiin saavuttiin 6.8. Hiroshiman muistopäivänä. NKDL:n tiedotteen mukaan marssin eturintamassa kulki 40 pohjoismaalaista naista ja siihen osallistui kaiken kaikkiaan ainakin 2 000 naista ja miestä. Kööpenhaminassa pidetyn avajaistapahtuman osallistujamääräksi arvioitiin 10 000 osallistujaa ja NKDL:n puheenvuoron pitäjänä toimi Chilen entinen työministeri Mireya Baltra. Puheenjohtaja Freda Brown puolestaan kävi pitämässä juhlapuheen myöhemmin Bremenin rauhanilaisuudessa. Marssin yleisenä sloganina toimi ”For a Nuclear Free Europe”, mutta ydinryhmäläiset vaativat nimenomaan ydinaseetonta Pohjolaa.⁴⁷⁴

Pohjola ydinaseettomaksi vyöhykkeeksi -vetoimuksen keräämiseen osallistuivat Suomessa Keskustapuolueen Naiset, Liberaalisen Kansanpuolueen Naiset, Naisten Kansainvälisen Rauhan ja Vapauden Liiton Suomen osasto, Suomen sosialidemokraattinen naisliitto, SNDL, Svenska Kvinnoförbundet, Unioni Naisasialiitto Suomessa, Naiset Rauhan Puolesta, Suomen Rauhanliitto – YK-yhdistys, Suomen Rauhanpuolustajat, Feministit–Feministerna ja Finlands Svenska Marthaförbund.⁴⁷⁵

⁴⁷¹ Tiedote 1: Rauhanmarssi 1981 ydinaseettoman Pohjolan puolesta. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁷² Muistio Rauhanmarssia 1981 valmistelevalta kokouksesta Oslossa 21.–22.3.1981. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁷³ Eestaas asiasta toiseen: Naiset rauhanmarssille. *UN* 6/1981, 80; SNDL:n siht. pk 3.6.1981. 88 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1981, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁷⁴ Secretariat of the Women’s International Democratic Federation News in brief No. 25/1981: Peace march 1981. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA; Tiedote 1: Rauhanmarssi 1981 ydinaseettoman Pohjolan puolesta.

⁴⁷⁵ Lehdistötiedote Pohjola ydinaseettomaksi vyöhykkeeksi -vetoimuksesta 17.4.1982. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

Vetoomukseen kerättiin Suomessa yli miljoona nimeä, niistä noin 200 000 SNDL:n kautta, ja se luovutettiin presidentille, pääministerille ja ulkoasianministerille 1.6.1982.⁴⁷⁶

Aloite Rauhanmarssin 1982 järjestämiseksi tuli jälleen Norjasta, paikalliselta NRP-ryhmältä, mutta tällä kertaa marssi järjestettiin pohjoismaisen yhteistyön lisäksi yhdessä Neuvostoliiton rauhankomitean ja Neuvostonaisten komitean kanssa. Heinäkuun lopulla toteutettu marssi kulki Tukholmasta Turun kautta Helsinkiin ja siitä aina Moskovasta Minskiin.⁴⁷⁷ Suomessa järjestelyjä hoitamaan perustettiin valtakunnallinen toimikunta, jossa olivat edustettuina kaikki Ydinaseeton Pohjola -kampanjaan osallistuneen järjestöt. SNDL:n edustajaksi valittiin Inger Hirvelä, varaedustajaksi Lea Minkkinen.⁴⁷⁸ Rauhanmarssin pääsihteeriksi järjestelyjä koordinoimaan palkattiin Marianne Skarp, jonka aktiivisuus SNDL:n turkulaisessa perusosastossa ja liiton piiritoimikunnassa tuotiin selväsanaisesti esiin asian tiimoilta tehdyssä *Uuden Naisen* jutussa.⁴⁷⁹

Feministit–Feministernan sekä NRP:n osallistuminen järjestelyihin aiheutti perustetussa toimikunnassa pientä närää. Rauhanpuolustajien edustaja Ritva Grönick vaati Keskustapuolueen Naisten edustajan Heta Tuomisen tukemana, että ryhmät otettaisiin mukaan vain, mikäli Unioni lupaisi kantaa niistä juridisen ja taloudellisen vastuun.⁴⁸⁰ Yhteistyö yhdistyksiksi rekisteröimättömien ryhmien kanssa näyttäytyi perinteisemmille järjestöille riskialttiina ja jokseenkin epämieluisana, mikä nousi esiin vielä marssin kokemuksia ja järjestelyjen onnistumista puineessa kokouksessa syksyllä 1982. Silloin Unionin edustaja Helena Auvinen totesi olleensa pettynyt niihin repiviin puheisiin, joilla NRP:n ja Feministien osallistuminen toimikuntaan ja marssin järjestelyihin pyrittiin estämään. NRP:n edustaja ilmaisi myös harmistuksensa siitä, miten heikosti marssia

⁴⁷⁶ SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 5; Pohjola ydinaseettomaksi vyöhykkeeksi -vetoituksen allekirjoittajajärjestöjen edustajien kokouspk 27.5.1982. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁷⁷ Liittotoimikunnalle 24.4.1982: Alustavia tietoja Rauhanmarssista 1982. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁷⁸ TVK 6.5.1982: jatkoa liittotoimikunnalle annettuun raporttiin Rauhanmarssi 1982. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁷⁹ Liittotoimikunnalle 5.6.1982: Mitä kuuluu Rauhanmarssille 1982? 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA; Risto K. Tähtinen, ”Aseet pois, rauha tilalle”. *UN* 7/1982, 4–5. Haastattelu valotti myös Skarpin perusosaston, Turun Protestanttojen, kiinnostusta naiskysymyksen käsittelyyn ja naisnäkökulman esiintuomiseen viihteen ja kabareen keinoin, jolloin Skarpista syntyi kuva eräänlaisena uuden aallon SNDL:äisenä.

⁴⁸⁰ Rauhanmarssitoimikunnan kokouspöytäkirja 19.5.1982. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

rahoittava myyntityö oli järjestetty, sillä vähävaraisena järjestönä marssin kulut kävivät sille erityisen raskaiksi.⁴⁸¹

Kulisseissa tapahtuneesta kevyestä kuohunnasta huolimatta marssille osallistuneet naiset kuvasivat kokemuksiaan varsin positiivisiksi, joten kaiken kaikkiaan marssia voinee pitää onnistuneena.⁴⁸² SNDL osallistui myös vuonna 1983 järjestetylle kolmannelle naisten rauhanmarssille, jonka reitti oli Helsinki–New York–Washington.⁴⁸³

5.4. Naistenpäivät yhteistoiminnan näyttämöinä

Myös kansainvälisen naistenpäivän vietosta muodostui 1980-luvulla rauhanaktiivismin näyttämö ja kansandemokraattien väylä yhteistyöhön uusien kansanliikkeiden kanssa. Maaliskuun 8. vietetty kansainvälinen naistenpäivä oli yksi SNDL:n toiminnan vuosittaisista kohokohdista: sitä juhlistettiin sekä piirien että osastojen tasolla ja keskusliitto oli voimakkaasti mukana määrittelemässä juhlinnan teemoja. Vuoden 1977 naistenpäivänä juhlittiin Neuvostoliiton ja lokakuun vallankumouksen 60-vuotisjuhlien merkeissä, 1978 muistettiin YVA-sopimuksen 30-vuotispäivää ja työläisnaisliikkeen veteraania Aura Kiiskistä, jonka syntymästä tuli kuluneeksi 100 vuotta, 1979 kehoitettiin korostamaan YK:n kansainvälisen lapsen vuoden merkitystä. 1980 juhlistettiin työläisnaisliikkeen 80-vuotista taivalta ja 1981 suunnannäyttäjäksi tarjottiin iskulause ”Elämän puolesta sotaa vastaan – tasa-arvon maailmaan”. Rauhantematiikka jatkui myös seuraavien vuosien tunnuksissa: vuoden 1982 ”Rauhassa on hyvä eleä” sai rinnalleen sellaisia mahdollisia alatunnuksia kuin ”Paras paikka asua – Ydinaseeton Pohjola” ja ”Rohkea on rauhan kannalla”, vuonna 1983 kehoitettiin marssimaan ”Yhdessä rauhan ja tasa-arvon puolesta”.⁴⁸⁴

⁴⁸¹ Rauhanmarssitoimikunnan kokouspöytäkirja 30.8.1982. 288 H sis. muk. järj. asiakirjat HQ Muut asiakirjat rauhanmarssit 1981–1982, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁸² Marja-Leena Kanerva, Paistaa aurinko aina... UN 9/1982, 25–27; Liisa Rissanen, Outi: Marssilla voi vaikuttaa. UN 11/1982, 22–23.

⁴⁸³ SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 5.

⁴⁸⁴ Kerhokirje SNDL:n osastoille Kansainvälisenä naistenpäivänä 1977. 105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1974–1988, SNDL:n arkisto, KansA; Naiset ystävyden suojaksi – YVA-sopimus 30 vuotta. Kerho-ohjelmisto SNDL:n osastoille Kansainvälisenä naistenpäivänä 1978. Sama arkistopaikka; Kansainvälisenä naistenpäivänä avuksi puheen laadintaan / SNDL 1979. Sama arkistopaikka; Aineisto Kansainvälisen Naisten päivän puhetta varten 1980. Sama arkistopaikka; Elämän puolesta sotaa vastaan – tasa-arvon maailmaan. Kansainvälinen naistenpäivä 8.3.1981 puheluonnos. Sama arkistopaikka; Kansainvälisenä naistenpäivänä 1982. KD/15/82/ Piirijärjestöille, Sihteeristö/OM/LM, Helsinki 8.2.1982. Sama arkistopaikka; SNDL Kansainvälisenä naistenpäivänä 8.3.1983: Yhdessä rauhan ja tasa-arvon puolesta. Sama arkistopaikka.

Tematiikan lisäksi 1980-luvulla muuttuivat myös naistenpäivän vieton tavat: vuosikymmenen vaihtuminen merkitsi uutta lehteä SNDL:n suhteessa feministisiin ryhmiin ja sitoutumattomaan rauhanliikkeeseen, ja naistenpäivästä tuli näiden järjestöjen laajapohjaisen yhteistyön aluetta. Sunnuntaina 9.3.1980 SNDL:n Pohjois-Hämeen piirijärjestö järjesti naistenpäivän seminaarin yhdessä Pohjois-Hämeen sosialidemokraattisen naispiirin, Tampereen yliopiston ylioppilaskunnan (TAMY) ja Tampereen Naisunionin kanssa.⁴⁸⁵ Seminaarin aihe oli ”Nainen – työ – rauha” ja se oli Tampereen juuri perustetun Naisunionin ensimmäinen yhteistyöprojekti muiden järjestöjen kanssa.⁴⁸⁶ Seuraavana vuonna naistenpäivän kunniaksi järjestettiin rauhanmarssi ja sen jälkeen juhlatilaisuus. Järjestäjiin olivat edellisvuotisen ydinjoukon jatkeeksi liittyneet Rauhanpuolustajat sekä joukko ammattiosastoja.⁴⁸⁷ Myös Turussa perustettiin 1981 Kansainvälisen rauhanpäivän toimikunta, joka yhdessä muiden poliittisten naisjärjestöjen ja Unionin kanssa järjesti naistenpäivän marssin rauhan puolesta.⁴⁸⁸

Täysin mutkatonta yhteistyö ei silti ollut ja toisinaan SNDL joutui edelleen pohtimaan suhdettaan naisasialiittoon. 12.11.1981 pidetyssä sihteeristön kokouksessa päätettiin järjestää sihteerien neuvottelu, jossa selvitettäisiin ”KVNP – Unionin propaganda – SNDL ympyrä”.⁴⁸⁹ Jo aiemmin Unioni oli lähestynyt liittoa tulevan kansainvälisen naistenpäivän marssinsa tiimoilta.⁴⁹⁰ Pöytäkirjassa jää avoimeksi, minkä Unionin propagandan kanssa liitolla oli välit selvittämättä, eikä asiaan ainakaan kokouspöytäkirjojen keskusteluissa enää sittemmin palattu, mutta jotain viitteitä kenties antaa Ann-Mari Pihlströmin artikkeli Feminismin voittokulku Unionissa teoksessa *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Artikkelissa Pihlström kirjoittaa, että kansainvälistä naistenpäivää oli alettu Unionissa viettää vuonna 1975, YK:n kansainvälisenä naisten vuonna, mutta olennaisin on kohta:

⁴⁸⁵ SNDL:n Pohjois-Hämeen piirijärjestön alueella Kansainvälisen naistenpäivän merkeissä järjestetyt tilaisuudet vuonna 1980. 105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1974–1988, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁸⁶ Huhtinen Pirkko, Tampereen Naisunionin kaikki kymmenen vuotta. Teoksessa Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994, 49–51.

⁴⁸⁷ SNDL:n Pohjois-Hämeen piirijärjestön alueella Kansainvälisen naistenpäivän merkeissä järjestetyt tilaisuudet vuonna 1981. 105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1974–1988, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁸⁸ Ritva Vennonen, Mitä kuuluu Turun piirin naisille. *Pippuri* 2/1981, 17.

⁴⁸⁹ SNDL:n siht. pk 12.11.1981. 88 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1981, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁹⁰ SNDL:n siht. pk 1.10.1981. 88 C pöytäkirjat CE sihteeristön pöytäkirjat 1981, SNDL:n arkisto, KansA.

”Unionin itsepintaisesti vuodesta vuoteen viettämä naistenpäivä on nyt vakiintunut ja saanut salonkikelpoisuuden. On kuitenkin syytä muistuttaa, kuka sen vieton Suomessa aloitti.”⁴⁹¹ Pihlström antaa kirjoituksellaan vahvasti ymmärtää, että naistenpäivän vietto olisi Suomessa alkanut ja vakiintunut juuri Unionin ansiosta. SNDL jolla oli jo ennen 1970-lukua vuosikymmenten perinteet naistenpäivän vietosta olisi arvatenkin ollut näreissään tällaisen käsityksen levittämisestä.⁴⁹²

Jos naistenpäivän viettoon jotain suurempaa skismaa liittyikin, se ei lopulta vuoden 1982 yhteistapahtumien määrässä näkynyt. Tampereella järjestettiin jälleen rauhanmarssi, tällä kertaa Naisunionin, TAMY:n, Rauhanpuolustajien ja Sadankomitean kanssa⁴⁹³. Lisäksi piiri oli Unionin ja Ylioppilaskunnan mukana järjestämässä Tampereen naiskulttuuripäiviä, joista sittemmin kehkeytyi vuosittainen perinne.⁴⁹⁴ *Uuden Naisen* numerossa 4/1982 kerrottiin, että päivillä puhuttivat ”naisena olemisen henkinen puoli” sekä ”paineet ja esteet, joita nainen kohtaa yrittäessään toteuttaa itseään” ja siellä käsiteltiin muun muassa ”naisten rauhantyön perinnettä, tasa-arvon, seksuaaliteetin ja luovuuden suhdetta sekä yleensä tasa-arvokeskustelua”.⁴⁹⁵

Yhteistapahtumia feministien ja muiden uusien liikkeiden kanssa järjestettiin naistenpäivänä 1982 lisäksi ainakin Turussa ja Vaasassa. Turun piiri, ”kaikki poliittiset naispiirijärjestöt dem. naisista kokoomukseen, Unionin Naiset, rauhanliikkeen ja eri ammattialojen edustajat” järjestivät 7.3. väkivaltaviihdeseminaarin ja iltajuhlan, 8.3. marssin piiritansseineen.⁴⁹⁶ Vaasassa naistenpäivän juhlien järjestelyissä olivat oman piirin lisäksi mukana sosialidemokraattiset naiset, Unionin Vaasan osasto, ruotsalainen

⁴⁹¹ Pihlström 1994, 41–42.

⁴⁹² SNDL:n arkistossa todisteet kansainvälisen naistenpäivän vietosta alkavat 1920-luvulta ja kestävät katkeamattomana 1980-luvun lopulle. Ks. 93–105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: kansainvälinen naistenpäivä, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁹³ Sadankomitealla ja Rauhanpuolustajilla oli ennen vuosikymmenen vaihdetta ollut omat kahnauksensa esimerkiksi suhteestaan valtiovaltaan ja suurvaltoihin, eikä Sadankomitean END-myönteisyyttäkään katsottu alkuun Rauhanpuolustajissa hyvällä, mutta yhteistoimintaan löydettiin silti väyliä 1980-luvun ensimmäisinä vuosinakin, ks. Hallman 1986, 144–147, 156–163.

⁴⁹⁴ SNDL:n Pohjois-Hämeen piirijärjestön alueella Kansainvälisen naistenpäivän merkeissä järjestetyt tilaisuudet vuonna 1982. 105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1974–1988, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁹⁵ Eestaas asiasta toiseen: Naiskulttuuria Tampereella. *UN* 4/1982, 76.

⁴⁹⁶ SNDL/tiedote Kansainvälinen naistenpäivä juhlia – marsseja – seminaareja – ulkolaisia vieraita – tapahtumia 1982. 105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1974–1988, SNDL:n arkisto, KansA.

feministiryhmä ja ruotsalaisten naisten rauhanryhmä sekä liberaalinaiset. Puhujaksi oli kutsuttu rauhantaistelijaakin kunnostautunut feministi Berit Ås.⁴⁹⁷

Vuonna 1983 Helsingissä järjestetyllä kansainvälisen naistenpäivän yhteismarssilla olivat mukana kaikki poliittiset naisjärjestöt, ammatilliset järjestöt ja Naisasialiitto Unioni.⁴⁹⁸ Tampereella järjestettiin niin ikään jo perinteiseksi muodostunut rauhanmarssi ja juhlatilaisuus yhdessä Tampereen Naisunionin ja TAMY:n kanssa, minkä lisäksi edellisvuonna aloitetut naiskulttuuripäivät kasvoivat naiskulttuuriviikoksi. Kulttuuriviikon ohjelmaan kuului esimerkiksi taidenäyttelyitä, keskustelutilaisuuksia ja näytelmiä kuten feministiteatteri Hekaten Alussa oli ja tulossa on nainen.⁴⁹⁹ Naistenpäivän laajapohjaisista yhteistyötoimikunnista poliittisten naisjärjestöjen, ammattiyhdistysliikkeen, rauhanjärjestöjen ja uusien naisliikkeiden kesken oli alkanut tulla tapa ympäri Suomea, kuten SNDL vuoden 1983 naistenpäivän lausunnossaan ”Yhdessä rauhan ja tasa-arvo puolesta” totesikin.⁵⁰⁰

Yhteistoiminnassa rauhanaatteen hyväksi kansandemokraattiset naiset pääsivät osoittamaan, että heilläkin oli valmiutta tarttua uusien liikkeiden esiinnostamiin ongelmiin ja toimia osana laajoja kansanliikkeitä, ei vain omassa poterossaan. Samalla aikanaan niin kaukaisilta vaikuttaneiden feministien kanssa löydettiin yhteinen puhetapa ja toimintakehikko, joka oli molemmille yhtä oma ja kuitenkin sopivasti riippumaton kunkin muista painotuksista. Sen puitteissa kansandemokraattien ei tarvinnut julistaa patriarkaattia ensisijaiseksi viholliseksi, eikä feministien hylätä arjen politisointia syventyäkseen työvoimapolitiikan ongelmiin, mutta voitiin silti yhtyä samaan rintamaan paremman maailman puolesta.

⁴⁹⁷ SNDL:n Vaasan piirijärjestön alueella Kansainvälisen naistenpäivän merkeissä järjestetyt tilaisuudet vuonna 1982. 105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1974–1988, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁹⁸ Lehtileike: Kansallinen naistenpäivä 8.3. Maanantai, maaliskuun 7. päivä 1983 – N:o 64, KU. 29 D toimitteet DH puheet 1979–1983, SNDL:n arkisto, KansA.

⁴⁹⁹ Yhdessä rauhan ja tasa-arvon puolesta. Kansainvälinen naistenpäivä 8.3. 105 H sis. muk. järj. asiakirjat HC juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1974–1988, SNDL:n arkisto, KansA; SNDL:n piirit olivat myöhemminkin mukana järjestämässä vastaavia naiskulttuurin ympärille kietoutuvia tapahtumia, vuonna 1984 Naiskulttuuripäivät järjestettiin sekä Tampereella että Oulussa ks. Kansainvälisen naistenpäivän tapahtumia Pohjois-Hämeessä 1984. Sama arkistopaikka; Naiskulttuuripäiviä. Naiskulttuuriviikko Oulussa 3.-11.3.1984 yhteistyössä oululaisten naisjärjestöjen kanssa. Sama arkistopaikka.

⁵⁰⁰ SNDL Kansainvälisenä naistenpäivänä 8.3.1983: Yhdessä rauhan ja tasa-arvon puolesta.

6. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena on ollut tarkastella kansandemokraattisen naisliikkeen asemoitumista 1970–1980-luvun uusien liikkeiden, erityisesti toisen aallon feministisen naisliikkeen, mylläämään suomalaisen yhteiskunnallisen toiminnan kenttään. Johdannossa asetettiin sekä konkreettiseen yhteistoimintaan että aatemaailman muovaantumiseen liittyviä tutkimuskysymyksiä. Haluttiin selvittää, hakivatko kansandemokraattinen naisliike ja uusi feministinen liike toisistaan yhteistyökumppania ja missä määrin uudet liikkeet saivat vanhan suuntaamaan toimintaansa ja ajatteluaan uudelleen.

Solveig Bergman esittää väitöskirjassaan, että feministiset ideat, sloganit, tavoitteet ja visiot siirtyivät helpommin yli valtiorajojen kuin protestistrategiat ja toimintamuodot.⁵⁰¹ Samoin voidaan ajatella käyneen feministisen liikkeen ja kansandemokraattisen naisliikkeen välillä. Kansandemokraattinen naisliike ei uudelleenmuovautunut uusien liikkeiden rakennetta tai toimintamalleja toistavaksi, mutta ideat, tavoitteet ja puhumisen tavat kulkivat liikkeiden rajojen yli – myös niin päin, että feministinen liike omaksui piirteitä vanhasta naisliikkeestä. Liikkeessä, jossa poliittinen toiminta oli käsitetty puolueiden ja niiden yhteyteen organisoitujen järjestöjen toiminnaksi, alettiin puhua arkikokemuksen merkityksellisyydestä ja ruohonjuuritason toiminnasta maailmaa muuttavana. Sorron käsite otti uusia muotoja, kehittyi omistavan luokan ja työläisen välisestä taloudellisesta suhteesta laajemmaksi, myös perheen, ihmissuhteiden ja seksuaalisuuden sfäärin kattavaksi. Feministit taas joustivat autonomian vaatimuksistaan, tekivät itselleen kodin vakaasti organisoituun Unioniin ja paikoin myös SNDL:ään sekä hakivat laajemminkin liittolaisia poliittisista naisjärjestöistä.

Aikavälillä 1977–1979 feministit tekivät SNDL:lle vuosittain muutamia yhteistyöehdotuksia, jotka tyssäsivät naisliiton kohteliaan viileään vastustukseen: liitossa kaivattiin periaatekeskustelua suhteesta feministeihin ja etenkin Naisasialiitto Unioniin, mutta keskustelu jäi toistuvasti käymättä. Tästä huolimatta yhteydenpito alkoi vuodesta 1980 eteenpäin vastavuoroistua, kun kasvava, ydinaseiden vastainen länsieurooppalainen rauhanliike END-kampanjoineen antoi liiton enemmistölle tilaisuuden avautua

⁵⁰¹ Bergman 2002, 249.

ylikansallisesti kohti länttä ja kansallisesti työväenliikkeen totutun toimintakentän ulkopuolelle. Pohjoismaisen naisten rauhanliikkeen osana eri naisryhmät tekivät yhteistyötä vuosien 1981, 1982 ja 1983 rauhanmarssien ja Ydinaseeton Pohjola-vetoomuskampanjan puittessa, kotimaassa jaettu toimintamiljöö löydettiin kansainvälisen naistenpäivän juhlallisuuksista, joissa vanha työväenliike tuli yhteen sitoutumattoman rauhanliikkeen ja feminististen naisryhmien kanssa. Samaan aikaan Unioni alkoi näyttäytyä varteenotettavana yhteistyökumppanina rauhanliikkeen ulkopuolellakin, mikä heijastaa myös muuttunutta suhtautumista ”feminismiin” itsessään.

SNDL:n kaudella 1977–1983 lisääntynyt valmius yhteistyöhön feministiliikkeiden, lähinnä Unionin, kanssa näyttää johtuneen ainakin osin siitä, että uuden naisliikkeen saama suosio huolestutti liittoa. Toki uusissa liikkeissä nähtiin liittolaisuuden mahdollisuus, josta haluttiin ammentaa, mutta lisäksi yhteistyökanavia aktiivisesti etsittiin, jotta voitaisiin saada edes osa feministeille mediassa ja kansanjoukoissa suodusta huomiosta. Kansandemokraattiset naiset kokivat liikkeensä jäävän keskustelusta syrjään, jonkinlaiseen sivurooliin, josta haluttiin riistäytyä vapaaksi. Halukkuuteen sisältyi varmasti myös aitoa kiinnostusta naiskysymyksen uudelleenmäärittelyyn, mutta monella tapaa avautuminen uuden liikkeen ajatuksille ja toimintamalleille vaikuttaa strategiselta. Tästä kielii myös SKP:n naistyöjaoston perustaminen vuonna 1980: puolueessakin haluttiin päästä osallisiksi uusien naisliikkeiden saamasta huomiosta ja suosiosta, ja naistyön kehittäminen nähtiin välineenä siihen.

Kansandemokraattiset naiset, etenkin SNDL, kokivat voimakkaasti olevansa vanhan työläisnaisliikkeen perinnön jatkajia. Toisaalta liitolla oli palava tarve pysyä relevanttina yhteiskunnallisen vaikuttamisen muuttuvassa kentässä ja uusien liikkeiden tuottaman paineen alla. Tämä johti liitossa pitkään vallinneen naiskysymyskäsityksen muovaamiseen paremmin aikaansa sopivaksi. Naiskysymys oli ollut kansandemokraateille jotain olemassaolevaa, mutta kiistämättä toissijaista: osa työläiskysymystä naisspesifeillä lisäyksillä, kuten äitiyssuojelulla ja matalapalkkaongelman sekä naisten poliittisen edustuksen huomioinnilla, ja sen oli ajateltu ratkeavan samalla, kun siirryttäisiin kapitalismista sosialismiin. Vuosien 1977–1983 aikana otettiin selkeä harppaus puhtaasti kapitalismiin nojaavasta näkemyksestä patriarkaattiteorian huomioonottavaan. Naisten

yhteiskunnallinen epätasa-arvo alettiin ymmärtää huomattavasti taloudellisia ulottuvuuksiaan laaja-alaisemmaksi ongelmaksi, eikä sosialistisia valtioita enää pidetty todisteena siitä, että sukupuolten tasa-arvoon liittyvät ongelmat ratkeaisivat täysin kapitalistisesta yhteiskuntajärjestyksestä eroonpääsemällä. Reaalisosialismi oli ylipäättään 1980-luvulla kovaa vauhtia menettämässä hohtoaan, mikä aiheutti kommunistisille puolueille ongelmia, ja selittää kansandemokraattisen naisliikkeen halukkuutta etsiä vastauksia muualta.

Naiskysymyksen uudelleenmäärittelyn alkuvaiheessa kansandemokraattiset naiset hakivat kiintopistettään sosialismin klassikkoteoreetikkojen puheista ja teoksista. Niin Karl Marxin, V. I. Leninin, Aleksandra Kollontain, Clara Zetkinin kuin August Bebelinkin tekstit pyrittiin osoittamaan nykyaikaan sopiviksi naistyön suunnannäyttäjiksi. SKP:n naistyöjaoston vuoden 1983 seminaarissa heidän rinnalleen nostettiin Flora Tristan, Charles Fourier ja Friedrich Engels, mutta tuotiin myös esiin tarve klassikoiden edelleenkehittämiseen. Seminaarissa alustuksia pitäneet tutkijat olivat varsin laajasti jo hyväksyneet ajatuksen marxilaisesta feminismistä ja halusivat tuoda sukupuolen teoreettisen kategorian osaksi marxilaista teoriaa, jotta marxisteilla olisi välineitä työväenluokan naisten tilanteen todelliseen edistämiseen. Seminaari oli omiaan osoittamaan, että liikkeen piirissä toimi paljon feministisesti asennoituneita tai ainakin ajatukselle avoimia naisia – ja miehiä –, joille sukupuolen teoretisoiminen ja marxilaisen tutkimus- ja ajatteluperinteen kehittäminen näyttäytyivät houkuttelevana.

Uudenlaisen naistietoisuuden leviäminen haastoi vakiintuneet poliittiset järjestöt pohtimaan, oliko henkilökohtainen tosiaan poliittista, kuten väitettiin, ja vuoteen 1983 mennessä SNDL:n riveistä ehtikin nousta kannanottoja useisiin uusien naisliikkeiden esiinnostamiin tai käsittelemiin aiheisiin. Naisiin perheissä kohdistuva väkivalta, mainonnan ja pornografian naista halventavat sisällöt, prostituutio, naisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden ongelmat, synnytyksen vaihtoehtoiset muodot, vapaa abortti, riittävä ehkäisyvalistus ja naisen kehollinen itsemääräämisoikeus olivat kaikki teemoja, jotka muodossa tai toisessa puhuttivat myös kansandemokraatteja. Parisuhteen, seksielämän ja perheen tasot tiedostettiin työmarkkinoiden ja poliittisen yhteiskuntaelämän ohella naisten elämää läpileikkaavan epätasa-arvon alueiksi, joiden muuttamiseksi olisi käännettävä

katse ulkoa sisään. Identiteettipolitiikka ei ainakaan vielä uuden vuosikymmenen ensimmäisinä vuosina saanut kansandemokraattisten naisten keskuudessa pitävää jalansijaa, mutta näköpiiri laajentui, kun poliittisen elämän konkreettisista, lähinnä talouteen liittyvistä kysymyksistä siirryttiin huomioimaan naisten muutkin yhteiset ongelmat.

Samojen aiheiden käsittely ei tietenkään aina tarkoittanut, että feministiryhmien kanssa oltaisi oltu samaa mieltä, ja liiton riveissä otettiin asioihin kantaa moneen suuntaan. Monet tässäkin tutkielmassa esitetyistä lausunnoista edustivat varmasti enemmän puhujiensa henkilökohtaisia näkemyksiä kuin koko naisliiton jaettua kantaa, mutta läpileikkauksena ne varmasti silti kertovat jotain olennaista liitossa tuohon aikaan käydyistä keskusteluista. On huomioitava liiton monet toimijatahot sekä se, että johtoportaaneeenkin mahtui useita eri näkemyksiä niin yksityisten mielipiteiden, sukupolvien kuin osapuolijaonkin linjojen mukaan. Yksittäisissä jäsenissä ilmeni varmasti paljon syvempääkin kaipuuta feministiseen analyysiin ja teoretisointeihin, kuin yleistasoa tarkastelemalla voidaan tietää, mutta liitossa oli paikkansa myös uuteen liikkeeseen arvoineen skeptisesti suhtautuville, ja noitakin näkemyksiä on pyritty tuomaan esille.

Myös feminismin käsite kävi tarkasteltuna aikana läpi oman kehityskulkunsa. Kansandemokraattisessa liikkeessä kehitystä näyttäisi tapahtuneen eritoten siinä, miten liikkeen naiset asemoivat itseään suhteessa käsitteeseen, mutta laajempaakin muutosta varmasti tapahtui niin feministiksi identifioituvien itsemäärittelyssä kuin julkisessa dirskurssissakin. Alkuun ”feministit” olivat SNDL:n johdolle, SKP:n naistyöjaostolle ja muille liikkeessä äänensä kuuluviin saaneille siinä määrin tarkkarajainen joukko, että käsitteellä viitattiin lähinnä Feministit–Feministerna-ryhmän, Naisasiliitto Unionin tai muiden feministiryhmien toimijoihin, feminismillä taas heidän painottamiinsa kysymyksenasetteluihin. Feminismi oli parhaimmillaankin haaste, pahimmillaan porvarillista ja sensaatiohakuista hulluttelua, joka vei huomion pois tärkeämmistä kysymyksistä.

1980-luvun ensimmäisellä puolikkaalla termi alkoi hiljalleen saada liikkeessä uusia merkityksiä: kansandemokraattikin saattoi olla feministi, kuten kansanedustaja Ulla-Leena Alppi, 13. liittokokouksen kokousedustajat tai SKP:n naistyöjaoston naisseminaarin

keskustelijat itsemäärittelyllään osoittivat. Samalla feminismi lakkasi merkitsemästä ulkopuolisia aatteita ja toimintaa, ja alkoi muovautua myös oman toiminnan määreeksi, sen paljon puhutun ja peräänkuulutetun naisnäkökulman synonyymiksi. Jos *Uutta Naista* tarkastellaan nimenomaan liiton ulospäin suuntautuneen työn välineenä, vuodet 1982 ja 1983 voidaan tulkita liiton feministisen avautumisen kaudeksi. Iso osa liiton feministisiin aiheisiin keskittyneestä keskustelusta aikavälillä 1977–83 käytiin juuri lehdessä, ja sen monet kirjoittajat ilmaisivat kiinnostusta uuteen liikkeeseen jo ennen kriittisiä vuosia, mutta vasta päätoimittajan vaihdos sinetöi sille uuden suunnan. Ulla Uimosen päätoimittajakaudella feminismi nähtiin ja esitettiin tukevasti mahdollisuutena, naisnäkökulma radikaalina välineenä sekä kansandemokraattisen liikkeen että yhteiskunnan uudistamiseen. Vuodesta 1982 eteenpäin *Uudesta Naisesta* alkoikin saada kuvan, ettei feminismi enää ollut jotain ulkopuolista, vaan myös omassa liikkeessä elävää.

Samaan aikaan kun naisliitto pyrki muokkaamaan tasa-arvodiskurssiaan ajan henkeen sopivaksi ja etsi tapoja vedota radikaaliin erillistoimintaan ihastuneisiin naisiin, liikkeen riveissä mietittiin liiton sulauttamista yhteisjärjestöihin. Vastaavia keskusteluja oli käyty ennenkin, joten demokraattiset naiset olivat tottuneet perustelemaan liittonsa tärkeyttä sitä epäileville, mutta tällä kertaa ajoitus oli erityisen valitettava. Naisten erillistoiminta oli hetken näyttänyt saavan kaipaamansa arvostuksen, koska naisliitosta oli toivottu siltaa koko kansandemokraattisen liikkeen, puolueen ja uusien liikkeiden välille. Kun silta – tai sen alkumetreit – oli rakennettu, alkoi naisliiton lakkauttaminen näyttää houkuttelevalta, sehän kenties ohjaisi uudetkin toimijat yhteistyöjärjestöjen syliin. On myös mahdollista, että naistyöjaoston tekemän työn jälkeen puolueen uskottiin olevan valmis kantamaan itse vastuun naistyöstään, tai ehkä valtaosa lakkauttamisesta haaveilevista ei ollut feminismin haasteeseen vastaamisesta välittänytkään.

Kun SNDL:n ohjelman uudistamista pari vuotta myöhemmin pohdittiin vuoden 1985 liittoneuvostossa, Tanja Lehmuskoski haastoi toverinsa pohtimaan, mitä liitto oikeastaan oli ja mitä se halusi olla, sillä uusia jäseniä oli enää vaikea saada ilman selkeää järjestön ideologisen ja poliittisen taustan avaamista. Lehmuskoski itse oli halukas määrittelemään SNDL:n myös miehille avoimeksi marxilaiseksi ja feministiseksi kansanliikkeeksi.⁵⁰² Jos

⁵⁰² SNDL:n ltn:n pk 19.–20.10.1985. 48 C pöytäkirjat CB liittoneuvoston kokousten pöytäkirjat ja aineistot 1981–1985, SNDL:n arkisto, KansA.

katsotaan historiassa vähän eteenpäin – ja tässä tutkielmassa taakse aina johdantoon saakka – huomataan, ettei tuohon määritelmään pääseminen antanut odottaa itseään enää kauaa. Vasemmistoliitossa ja Vasemmistonaisissa vanhat kansandemokraatit määrittivät itsensä uudelleen ja esittivät vastauksensa uusien yhteiskunnallisten liikkeiden reilua vuosikymmentä aiemmin heittämään haasteeseen.

On vaikea sanoa, olisivatko SNDL:n jäsenet, vanhat ja uudet, toimintaympäristönsä menettäneinä valuneet täysimääräisinä SKDL:n ja SKP:n riveihin, jos liitto olisi lakkautettu vuonna 1983. Se vaikuttaa kuitenkin epätodennäköiseltä, osoittihan Vasemmistonaisten perustaminen pian Vasemmistoliiton jälkeen, että tarve tai halu naisten erillistoimintaan ei ollut kadonnut mihinkään vielä seuraavallekaan vuosikymmenelle astuttaessa. SKP:stä ei tullut uusfeminismin haasteen edessä feminististä puoluetta eikä SNDL:stä radikaalia tiedostamisryhmää tai edes sellaisten kattojärjestöä, mutta sitä tuskin kukaan tosissaan odottikaan. Kaikesta huolimatta naisliitto onnistui säilyttämään itsensä liikkeen sisäisten kiistojen ja lopettamisesta käytyjen keskustelujen keskellä, ja tulemaan samalla monien feministien kodiksi omaksuttuaan laajemman politiikkakäsityksen, jossa oli tilaa myös naisten arkikokemusten politisoinnille.

Lopuksi on vielä myönnettävä, että tämä tutkielma jättää väistämättä muutamia aukkopaiikkoja. Feministiset ideat, toimintatavat ja järjestäytymismuodot olivat tietenkin Suomessakin paljon moninaisempia kuin tässä annetaan ymmärtää: rajauksia on tehty tarveharkintaisesti ja esimerkiksi oman suuntauksensa muodostanut lesbofeminismi on jätetty syrjään, koska sukupuolivähemmistöt saivat kansandemokraattien keskuudessa hyvin vähäisesti huomiota.⁵⁰³ Paikallistoiminta kansainvälisen naistenpäivän merkeissä osoittaa, että vaikka Unioni ja NRP jäivät SNDL:n keskusliittotason pääasiallisiksi feministisiksi kumppaneiksi, piireillä ja osastoilla oli yhteistyötä myös muiden feministiryhmien kanssa. Lisäksi Elina Kataisen suorittaman Turun Protestanttojen tarkastelun pohjalta tiedetään, että eräät osastot hipoivat feministisen keinovalikoimansa kanssa tiedostamisryhmän määritelmää. Valikoitujen piiri- ja paikallisosastojen lähempi tarkastelu voisikin tuoda aivan uuden tason kansandemokraattisen naisliikkeen ja uusfeminismin suhteeseen.

⁵⁰³ Lesbofeministisestä suuntauksesta ks. Bergman 2002, 185–187; Ingström 2007, 242–249; Taavetti 2010, 79–81; Försti 2006, 254–271.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Arkistolähteet

Kansan Arkisto, Helsinki

- Suomen Naisten Demokraattisen Liiton (SNDL) arkisto (1D2).
Luettelot liiton johtoelinten jäsenistä 1977–1983 (BE).
Liittokokouksien pöytäkirjat liitteineen 1977, 1980, 1983 (CA).
Toimintakertomukset 1977–1983.
Toimintasuunnitelmat 1977–1986, 1989.
Liittoneuvoston pöytäkirjat liitteineen 1978, 1979, 1981, 1982 (CB).
Liittotoimikunnan pöytäkirjat liitteineen 1977–1983 (CC).
Työvaliokunnan pöytäkirjat liitteineen 1977–1983 (CD).
Sihteeristön pöytäkirjat liitteineen 1977–1983 (CE).
Puheet 1977–1983 (DH).
Säännöt (DI).
Sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat
Juhlat ja tilaisuudet: Kansainvälinen naistenpäivä 1977–83 (HC).
Juhlat ja tilaisuudet: Tampereen ystävyysjuhla 1983–1983 (HC).
Alustukset, puheet 1977–1983 (HD).
Ohjelmat, Tasa-arvoasiakirjan käsittely 1980 (HE).
Opintotoiminta, kurssit, seminaarit 1977–1983 (HG).
Tapaamiset: Työläisnaiskonferenssi 1979 (HH).
Tapaamiset: Kuopion kulttuuri- ja retkeilypäivät 1980 (HH).
Tapaamiset: Työssäkävien naisten tapaamiset 1982 (HH).
Kansainvälinen toiminta: YK:n Naiskonferenssi 1980 (HK).
Tutkimukset, kampanjat, toimintapäivät, kamppailut 1972–82 (HM).
Muut asiakirjat: Rauhanmarssit 1981–1982 (HQ).
- Suomen Kommunistinen Puolue 1944–1990 / Tasa-arvotyön jaoston arkisto (1B).
Jäsenet 1979–80, 1985 (BA).
Kokousmuistiot 1980–1983 (CA).
Ohjelmia, asiakirjoja, muistiinpanoja ym. 1979–1985 (DA).
Lähetykset, kokouskutsut, kirjeet 1980–81, 1984–86 (FA).
Aloitteet edustajakokoukselle 1981 (HA).
Seminaarit: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus 1983 (HB).
Kurssit 1983–1984, 1985–1986 (HC).

Julkaistut lähteet

Aikakauslehdet

- Kommunisti* 4/1978, 4–5/1984, 1/1985.
Uusi Nainen 1977–83.

Muut lehdet

Pippuri 1/1966, 1977–83.

Muut julkaistut lähteet

Lenin naiskysymyksestä. Suomen Naisten Demokraattinen Liitto, uusintapainos 1980.

Nainen, mies, demokratia - luonnos. Jussin Paino, Helsinki 1967.

Seminaari 25.9.1983: Naisen vapautuminen ja marxilaisuus. SKP:n Nais- ja tasa-arvotyönjaosto, Helsinki 1984.

SNDL:n X liittokokouksen aloitteet. Kustannusosakeyhtiö Yhteistyö, Helsinki 1974.

Suomen Naisten Demokraattinen Liitto – Finlands Demokratiska Kvinnoförbund r.y. Liiton, piirijärjestön ja osaston säännöt. Satakunnan Yhteisvoima Oy, Pori 1974.

Muut lähteet

Kirjallisuus

Aarninsalo Lydia, *Kohti kokonaisvaltaisempaa historiaa: Suomalainen naishistorian tutkimus vuosina 1980–1990*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2014.

Bergman Solveig, Naisliikehdinnän moninaisuus. ”Uusi” suomalainen naisliike yhteiskunnallisena liikkeenä. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 165–186.

Bergman Solveig, *The Politics of Feminism: Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from 1960s to the 1980s*. Åbo Akademi University Press, Turku 2002.

Försti Teija, Lesbokulttuuri Unionissa 1970–1990-luvuilla. Teoksessa Hagner Minna & Försti Teija, *Suffragettien sisaret*. Unioni Naisasialiitto, Helsinki 2006, 254–271.

Gills Stacy, Howie Gillan & Munford Rebecca (edit.) *Third wave feminism: A critical exploration*. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2007.

Hallman Kristiina, *Tottelisinko? Suomalaista Sadankomiteaa vuodesta 1963*. Suomen Sadankomitealiitto ry, Helsinki 1986.

Hagner Minna, Feministinen aika 1970–2000-luvulla. Teoksessa Hagner Minna & Försti Teija, *Suffragettien sisaret*. Unioni Naisasialiitto, Helsinki 2006, 148–253.

Hagner Minna & Försti Teija, *Suffragettien sisaret*. Unioni Naisasialiitto, Helsinki 2006.

Heikkilä Tiina, *Jälkimaterialistinen haaste – SKDL, vaihtoehtoliikkeet ja ympäristökysymys 1983–1984*. Historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto 2016.

Hobsbawm Eric, *Äärimmäisyyksien aika. Lyhyt 1900-luku, 1914–1991*. Englanninkielinen alkuteos *The Age of Extremes. The Short Twentieth Century, 1914–1991* vuodelta 1999. Suomentanut Pasi Junila. Vastapaino, Tampere 2014.

Huhtinen Pirkko, Tampereen Naisunionin kaikki kymmenen vuotta. Teoksessa Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994, 49–55.

Hyvärinen Matti, *Viimeiset taistot*. Vastapaino, Tampere 1994.

Ilmonen Kaj, Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 15–42.

Ingström Pia, *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Suomentanut Tarja Teva. Schildts Kustannus Oy, Helsinki 2007.

Jallinoja Riitta, *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen murroksen heijastajana*. WSOY, Juva 1983.

Juvonen Tuula, Naisaktiivisuuden muuttuvat ehdot. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere 2010, 257–274.

Katainen Elina, *Akkain aherrusta aatteen hyväksi. Suomen naisten demokraattinen liitto 1944–1990*. KSL-kirjat, Helsinki 1994.

Katainen Elina, Kommunistit ja 1920-luvun uusi nainen. Betty Peltosen tarina. Teoksessa Tauno Saarela, Joni Krekola, Raimo Parikka & Anu Suoranta (toim.) *Väki voimakas II: Aave vai haave?* Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Tampere 1998 (Katainen 1998a), 101–150.

Katainen Elina, Rakkauden malja vai vesilasi? Aleksandra Kollontain uuden moraalien tulkintoja Suomessa. Teoksessa Elina Katainen & Pirkko Kotila (toim.) *Väki voimakas 15: Työväki ja tunteet*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Saarijärvi 2002, 111–144.

Katainen Elina, 'The New Woman' in the Finnish Communist Women's Periodicals in the 1920s. Teoksessa Tauno Saarela & Kimmo Rentola (toim.) *Communism – National & International*. SHS, Helsinki 1998 (Katainen 1998b), 299–313.

Katainen Elina, *Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus: perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930*. Hansaprint, Helsinki 2013.

Konttinen Esa, Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 187–218.

Korpinurmi Riikka, *Itsenäistä naispolitiikkaa ja puoluepolitiikkaan vaikuttamista: Uudenlaisen kaksoisstrategian määrittelyä Vasemmiston naisten perustamisvaiheessa 1988–1990*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2018.

Lind Kimmo, *Radikalismista aikalaisanalyysiin: Tutkijaliiton kehitys 1970-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja n:o 45. Kampus kustannus, Jyväskylä 1998.

Litmanen Tapio, Kainsainvälinen ydinvoiman vastainen liike ja sen suhde ydinaseiden vastaiseen liikkeeseen. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere 1998, 281–306.

Leppänen Veli-Pekka, *Kivääri vai äänestyslippu? Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964–1970*. Oy Edita Ab, Helsinki 1999.

Lähtenmäki Maria, *Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosialidemokraattiset Naiset, Helsinki 2000.

Mattila Kari, Uuden naisasian aika Suomessa – 70-luku Naisasialiitto Unionissa. Teoksessa Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994, 10–35.

Nevakivi Jukka, Jatkosodasta nykypäivään 1944–2009. Teoksessa Osmo Jussila, Seppo Hentilä & Jukka Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809–2009*. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki 2009, 213–371.

Palmunen Ritva, *Aitan polulta yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi: keskustalaisen naisliikkeen toimintaa 1906–1985*. Suomen keskustanaiset, Helsinki 1992.

Peltonen Eeva, Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta: Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäkertahaastatteluissa. Teoksessa Hyvärinen Matti, Peltonen Eeva & Vilkkonen Anni (toim.) *Liikkuvat erot: Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Vastapaino, Tampere 1998, 187–237.

Peltonen Eeva, *Tiedostaminen naisliikkeen ja naistutkimuksen strategiana*. Tasa-arvojulkaisuja, Sarja D: Naistutkimusraportteja 4/1988. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki 1988.

Pihlström Ann-Mari, Feminismin voittokulku Unionissa. Teoksessa Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994, 36–43.

Pitkänen-Koli Taina, Oulun Naisunionin vaiheet. Teoksessa Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994, 76–90.

Puhakka Sirpa, *Vasemmistoliiton synty*. Into-Kustannus, Helsinki 2015.

Pyykkönen Milla, *2010-luvun vasemmistolainen feminismi Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopisto 2013.

Relander Jukka, From flowers to steel: Development of the Leninist Mind in Finland 1968–1972. *Scandinavian Journal of History* 33:4, December 2008, 464–477.

Rentola Kimmo, Kevään 1968 isänmaan toivot. Teoksessa Sakari Saaritsa & Kari Teräs (toim.) *Väki Voimakas 16: Työväen verkostot*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Tampere 2003, 96–132.

Riska Elianne, Women's health: issues and prospects. *Scandinavian Journal of Public Health* 28, no. 2 (2000), 84–87.

Rivers Nicola, *Postfeminism(s) and the Arrival of the Fourth Wave*. Palgrave Macmillan, London 2017.

Sauli Antti, *Kohti punavihreää maailmaa. SKDL:n sosialistit ja heidän ideologinen profiilinsa 1980-luvulla*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2018.

Stenberg Tuula, Tasa-arvo on ihmisen tietoisten pyrkimysten tulos. Teoksessa Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994, 56–75.

Sulkunen Irma, Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Henrik Stenius, Risto Alapuro, Ilkka Liikanen & Kerstin Smeds (toim.) *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987, 157–175.

Sundholm Henri, *SKP:n vallan vaihtuminen 20. edustajakokouksessa 1984 ja siihen johtanut puolueen sisäisen tilanteen kehitys*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2014.

Sääski Leena, Turun Naisunioni. Teoksessa Kari Mattila & Johanna Suorsa (toim.) *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*. Naisten Kulttuuriyhdistys ry, Helsinki 1994, 44–48.

Taavetti Riikka, Kohti sosialistista feminismiä: Marxist-Feministerna-ryhmä 1974–1978. *Naistutkimus* 3/2012, 30–40.

Taavetti Riikka, ”*Sinunko rintasi? Ei vaan pääoman!*”: Marxist-Feministerna-ryhmä ja sosialistisen feminismin mahdollisuus 1974–1978. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 2010.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tasa-arvotiedon keskus. Tasa-arvon edistysaskeleita. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/lait-ja-politiikka/tasa-arvon-edistysaskeleita>. Haettu 14.5.2020.

Tuominen Marja, ”*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*”: Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Otava, Helsinki 1991.

United Nations Treaty Collection. 8. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. New York, 18 December 1979. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en. Haettu 14.5.2020.

Vares Vesa, *Kokoomusnaisten matka kodista kabinettiin. Kokoomuksen Naisten Liiton ja Suomalaisen Puolueen Naisjärjestöjen Liiton historia 1906–1983*. Kokoomuksen Naisten Liitto, Helsinki 2009.

Liitteet

Liite I. SNDL:n johtoilinten jäsenet 1977–1983.

	liittotoimikunta	liittoneuvosto	työvaliokunta	sihteeristö
Aalto Terttu	–	1977–80	–	–
Ahonen Eeva	–	–	1977–80	1977–80
Ahonen Tyyne	–	1977–83	–	–
Astala Heli	1977–80 (pääsiht.)	*	1977–80	1977–80
Aura Liisa	1977–83	*	1977–80	1977–83
Blom Helvi	1977–80 (varaj.)	*	–	–
Cortés-Télléz Ritva	–	–	1980–83	–
Engeström Ritva	1977–83 (varaj.)	*	1977–83	–
Glad Evi	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Haapala Sanelma	1977–83	*	1977–83	–
Haataja Anna	1980–83 (varaj.)	*	–	–
Hakala Eeva	1980–83 (vpj)	*	1980–83	1980–83
Halava Kyllikki	–	1980–83	–	–
Halonen Maija-Liisa	1977–80	*	–	–
Happonen Terttu-Maija	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Hedengren Viveca	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Hietalahti Helmi	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Hietala Ritva	1977–80 (varaj.)	*	–	–
Hietikko Agneta	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Hirvelä Inger	1980–83 (pj)	*	1980–83	1980–83
Hirvonen Toini	–	1977–80, 1980–83 (varaj.)	–	–
Hoikka Anneli	1980–83 (varaj.)	*	–	–
Holma Maija	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Holmström Helvi	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Huttunen Berit	–	1980–83	–	–
Huttunen Riitta	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Hyvönen Anna-Liisa	1977–80 (pj)	*	1977–80	–
Hölttä Rauni	–	1977–80, 1980–83 (varaj.)	–	–
Ikäläinen Kaarina	1980–83	*	–	–

	liittotoimikunta	liittoneuvosto	työvaliokunta	sihteeristö
Jokela Aino	–	1980–83	–	–
Jokinen Anna-Liisa	–	1977–83 (vpj)	1977–83	–
Juntunen Annikki	1977–80 (varaj.), 1980–83	1977–80 (varaj.) *	–	–
Kaikkonen Eila	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Kankaanpää/Sevón Cay	–	1980–83	–	1977–80
Kaskikorpi Pirkko	1980–83	*	1980–83	–
Kauppila Eine	–	–	1977–80	1977–83
Kauppinen Rauni	1977–83	*	–	–
Kerman Helena	1977–80	*	–	–
Ketonen Anna	–	1977–83	–	–
Kilpinen Raija	1977–80 (varaj.), 1980–83	*	–	–
Komonen Marjatta	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Korrensalo Marketta	–	1977–80	–	–
Koskinen Helmi	1977–80 (varaj.)	*	–	–
Kuorma Anna-Liisa	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Kuosmanen Aino	–	1977–80	–	–
Kyllönen Erja	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Laaksonen Helga	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Lehikoinen Eeva	–	1977–80	–	–
Lehikoinen Eva M.	–	1980–83	–	–
Lehmuskoski Tanja	–	1977–83	–	–
Lehto Helena	1977–83	1977–80, *	–	–
Lehto Hilma	1977–80 (varaj.)	*	–	–
Leino Kaarina	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Leinonen Toini	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Leppänen Pirkko	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Leppänen Sohvi	1977–80	*	–	–
Levomäki Solveig	1980–83 (varaj.)	*	1980–83	–
Liljander Eeva	1977–80 (varaj.)	*	–	–
Lötjönen Eila	–	1977–83	–	–
Martimo Oili	1980–83 (pääsiht.)	*	1980–83	1980–83
Miikkulainen Vuokko	1977–83	*	–	–

	liittotoimikunta	liittoneuvosto	työvaliokunta	sihteeristö
Mikkonen Pirjo	1980–83 (varaj.)	*	–	–
Minkkinen Lea	–	–	–	1980–83
Moberg Sirkka	1980–83 (varaj.)	*	–	–
Mäkelä Kaisa	–	1977–80, 1980–83 (varaj.)	–	–
Männistö Lauha	1977–83	*	1977–83	–
Nevalainen Anneli	–	1977–80 (varaj.), 1980–83	–	–
Nieminen Anna-Liisa	–	–	–	1977–80
Niskanen Helvi	1977–80 (vpj.)	*	1977–80	–
Nurminen Liisa	–	1980–83	–	–
Nurminen Riitta-Maija	1980–83 (varaj.)	*	–	–
Ohvo Reetta	–	1977–83	–	–
Oikarinen Seija	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Ollikainen Iris	1977–80	*	–	–
Oravainen Raili	–	1977–83	–	–
Pelkonen Seija	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Peltonen Ritva	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Perälä Maire	–	1980–83	–	–
Pitkonen Paula	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Pitkänen Anna-Liisa	1977–80	*	–	–
Pohjola Irja	–	1980–83	–	–
Pääkkönen Irma	–	1977–83	–	–
Railio Matti	–	–	–	1977–83
Railovaara Elli	–	1977–80	–	–
Reittu Aino	1977–83 (varaj.)	*	–	–
Risberg Helena	–	1977–83	–	–
Ronkainen Tuula	–	1980–83	–	–
Rosnell Irma	–	1977–83 (pj)	1977–83	–
Ruikka Mirja	–	–	–	1977–83
Räsänen Senja	1977–83	*	–	–
Rönning Oili	–	1977–80, 1980–83 (varaj.)	–	–
Salminen Marja-Liisa	1980–83 (vpj)	1977–83	1980–83	1980–83
Salminen Rauha	–	1980–83	–	–

	liittotoimikunta	liittoneuvosto	työvaliokunta	sihteeristö
Salminen Sirkka	1980–83	*	–	–
Savtschenko Ritva	1980–83	*	1980–83	–
Savutie-Myrsky Maija	1977–83	*	–	–
Soini Helena	1977–80 (varaj.), 1980–83	1977–80 (varaj.), *	–	–
Stenius-Kaukonen/ Mattsson Marjatta	1977–83	*	1980–83	–
Suomi Oili	1977–83	*	–	–
Suvanto Mirjam	1977–80		1977–80	–
Takala Tyyne	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Tallgren Tutta	1977–80	*	–	–
Tiainen Anni	–	1980–83	–	–
Tirri Reetta	–	–	1977–80	1977–83
Toivonen Elvi	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Torvalds Anna	–	1977–80	–	–
Torvi Irma	1977–80 (vpj.), 1980–83	*	1977–83	–
Tossavainen Helvi	–	1977–80 (varaj.)	–	–
Turkia Raija	–	1977–80 (varaj.), 1980–83	–	–
Turunen Sinikka	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Vahekoski Sinikka	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Valkeapää Irma	–	1977–80	–	–
Vanhala Sirkka	1980–83 (varaj.)	1977–80 (varaj.), *	–	–
Viklund Kerttu	–	1977–83 (varaj.)	–	–
Villberg Mirja	1980–83	*	–	–
Vire-Tuominen Mirjam	1977–80	*	–	–
Virkkunen Gisella	–	1980–83 (varaj.)	–	–
Virtanen Saara	–	1977–80	–	–
Väisänen Maija	1977–80	*	–	–
Weckman Kaisu	1977–83	*	1977–83	–
Yliluoma Raili	1980–83 (varaj.)	*	–	–

* kuului liittoneuvostoon liittotoimikunnan jäsenenä tai varajäsenenä.

Lähteet: SNDL:n toimintakertomus 1977–80, 37–43; SNDL:n toimintakertomusluonnos 1980–83, 34–36.